Gazdasági Versenyhivatal

VERSENY-TÜKÖR

XIII. évfolyam
2017/2. szám

- *Új magyar fúziós rezsim működésével kapcsolatos első tapasztalatok*
- *Kartellezők egyetemleges felelőssége*
- *Magánjogi és közjogi jogérvényesítés viszonya*
- *Sportközvetítési jogok az EU versenyjogában*
- *Az EU Bíróság Intel-ügyben hozott ítélete*
- *A Bizottság Amazon e-könyv ügyben hozott döntése*
- *Szemle: Roger van den Bergh: Comparative Competition Law and Economics*

Tartalom

Előszó ... 3

Bara Zoltán
Dinamikus árazás az online kereskedelemben – Hogyan lehet hátrányos a fogyasztónak a dinamikus árazás? ... 4

Bodócsi András
Az új fúziós rendszer bevezetése és első tapasztalatai ... 19

Burján Anna
Sportközvetítési jogok az európai uniós versenyjogban ... 30

Kopácsi István
A magánjogi és közjogi jogérvényesítés viszonya ... 40

Miskolczi Bodnár Péter
A kartellezők egyetemleges felelőssége az okozott károkért a Kártérítési irányelv alapján ... 51

Baratta Ágnes
Az uniós fúziókontroll-rendelet értelmezését érintő első előzetes döntéshozatal: az Austria Asphalt-ügyben hozott ítélet és annak jelentősége ... 68

Erdei Gabriella
Az Európai Bizottság első, fúziós eljárás keretében kiszabott bírsága az EUMR 14. cikkének (1) bekezdése alapján ... 74

Kócse Ildikó
Intel-ügy: a Hoffmann-La Roche ítélkezési gyakorlat értelmében vett hűségengedmény továbbgondolása ... 81

Simon Stella
Mikor tisztességtelen az ár? ... 88

Szalatkay Judit
Rendrakás az elektronikuskönyv-piacon – Az Európai Bizottság az Amazon ellen ... 95

Szilágyi Pál
Roger van den Bergh: Comparative Competition Law and Economics ... 101

VERSENYTÜKÖR 2017/2. (XIII. évfolyam, 2. szám)

A Versenytükör a Gazdasági Versenyhivatal szakmai folyóirata.
A lapban közölt írások és az azokban megfogalmazott vélemények kizárólag a szerzők álláspontját tükrözik és azok nem tekinthetők a Gazdasági Versenyhivatal álláspontjának!

Megjelenik: évente két alkalommal, a nyári és a téli hónapokban.
Kiadja: a Gazdasági Versenyhivatal.
A kiadásért felel a szerkesztőbizottság: Tóth András főszerkesztő, Bara Zoltán, Kovács András, Szilágyi Pál, Tóth Tihamér.
Szerkesztőasszisztens: Heródek Ágota.

A folyóirat ingyenes.

Megrendelni és lemondani az alábbi e-mail-címre küldött üzenettel lehet: versenytukor@gvh.hu.

A Versenytükör egyes számai elérhetők és letölthetők a www.gvh.hu Kiadványok/Versenytükör/Lapszámok oldalról.
A www.gvh.hu Kiadványok/Versenytükör/Szerzőknek oldalról letöltött módszertani útmutató alapján készült publikálásra szánt írások a versenytukor@gvh.hu e-mail-címre küldhetők.

Kiadja a Wolters Kluwer Kft., felelős vezető: Tóth Gábor, a Wolters Kluwer Kft. ügyvezetője
Nyomdai munkálatok: Érdi Rózsa Nyomda
ISSN: 1787-5196

Tisztelt Olvasó!

2017. január 15-től a korábbi kérelmes eljárást felváltotta az összefonódás-bejelentés rendszere Magyarországon. Az új rezsimmel kapcsolatos első tapasztalatokat a téma legavatottabb hazai szakértője, Bodócsi András, a Versenytanács volt tagja, jelenlegi tanácsadója tolmácsolásában ismerhetik meg.

Kiemelendő, hogy a fúziós küszöbszámok csökkentése ellenére az ideiben évben – az előző évhez képest – nem látszik a beérkezett összefonódás-bejelentések számának csökkenése, amely valószínűleg a változatlanul élénk fúziós aktivitásnak köszönhető. Az új rezsim arra is rámutatott, hogy a fúziók GVH általi tudomásulvétele még az eddigieknél is történhet gyorsabban: 2017-ben az összes bejelentés kétharmadát már átlagosan öt napon belül tudomásul vette a hivatal! A hivatal által saját hatáskörben (közleményi szinten) bevezetett ún. expressz eljárásra (maximum két munkanapon belüli tudomásulvételre) is sor került már eddig öt alkalommal. Egyébként a gyorsaság mellett a GVH talán az eddigieknél is szigorúbban ügyel az adathitelességre, illetve a fúziós eljárási szabályok betartatására: 2017-ben is szabott ki bírságot a Versenytanács korai végrehajtás miatt és két alkalommal is sor került korábban kiadott fúziós engedélyek visszavonására. (A fúziós adatok hitelességének kérdése nem csak itthon, de az EU más hatóságai és a Bizottság előtt is intenzíven merült fel idén, amelyről szintén találnak tanulmányt a Versenytükör téli számában.)

Más területeken is bátrabban nyúlt a GVH eddig nem használt eszközökhöz: 2017-ben került sor első alkalommal ellenőrzési biztos kirendelésére leválasztási kötelezettséggel kapcsolatosan, illetve megindult hivatalból az első eljárás nem bejelentésköteles összefonódás hatásainak kivizsgálására. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a Tpvt. 24. § (4) bekezdése szerinti nem bejelentésköteles összefonódások nem árasztották el a GVH-t: jellemzően prenotifikációs szinten sikerült a felmerült kérdéseket tisztázni és mindössze egy esetben került sor ebben a körben bejelentésre eddig, ekkor is prenotifikáció nélkül, amely arra utal, hogy a piac számára jórészt világosak az új szabályoknak való megfelelés szempontjai és keretei. Egyébként a prenotifikáció az egyszerűsített (30 napos és 4 millió forint igazgatási szolgáltatási díjas) eljárások elkerülésének legjobb eszköze. A hatósági bizonyítvánnyal zárult ügyek 80%-ában sor is került rá, míg a hosszabb idővel és nagyobb adminisztratív költséggel járó egyszerűsített eljárások esetében csak kb. 40%-ban.

Európai szinten a második félévi események közül mindenképpen ki kell emelni az Intel-ügyben hozott bírósági döntést, melyről szintén találnak esetismertetést az idei utolsó lapszámban más érdekes ügyek és témák mellett.

Dr. Tóth András
főszerkesztő

elnökhelyettes, a Versenytanács elnöke,
tanszékvezető egyetemi docens (KRE-ÁJK)

Bara Zoltán*

Dinamikus árazás az online kereskedelemben – Hogyan lehet hátrányos a fogyasztónak a dinamikus árazás?

Dynamic Pricing in e-commerce – How could the dynamic pricing method be harmful to the consumer?

Abstract

The dynamic pricing method was introduced by Amazon in and around 2000 but today there are many followers of that method. No competition authorities has initiated a direct investigation on the subject yet, although the American FTC has said to be contemplating on it. But if any investigation were lunched, it should address many other online companies, as well. It is not only Amazon's behaviour anymore.

This study overviews the essence, different forms and possible welfare effects of the dynamic pricing method. Based on the fundamental lesson providing from basic economics on price discrimination, probably there is no harmful effects on the consumers as a result of the personal nature of this method. On the other hand, however, the rapid, frequent daily prices and fluctuation of prices may distract consumers in evaluating the products before they decide to buy it. As a result, they may have overvalued them and buy them despite of that prices may be greater than the consumers' reservation prices. There is no direct evidence that it has been really happening but it could not be ruled out as a possibility. So, it may be worth a deeper look.

Tárgyszavak: dinamikus árképzés, árdiszkrimináció, jóléti hatások, rezervációs árak, a fogyasztói döntés tisztességtelen befolyásolása

Key words: dynamic pricing, price discrimination, welfare effects, reservation prices, unfair influence on consumers' decision

1. Bevezetés

Jelen tanulmány tárgya az ún. dinamikus árazási módszer, amelyet elsőként az Amazon alkalmazott webáruházaiban. A dinamikus árazási eljárás lényege, hogy a fogyasztó internetes keresési és egyéb személyes adatai alapján, erre a célra kifejlesztett algoritmusok segítségével személyre szabott egyedi árakat állít elő és jelenít meg a fogyasztó számára a webáruházban történő vásárlási szándék kinyilvánításakor. A személyre szabott árazás nem új dolog és nem is feltétlenül adna alapot versenyjogi vagy fogyasztóvédelmi aggályok megfogalmazására, amennyiben a módszer a fogyasztók preferenciájának jobb megismerését és ezáltal a megvásárolni kívánt termék értékének minél pontosabb meghatározását célozza. Kérdés azonban, hogy az Amazon által a fogyasztókról gyűjtött adatok valóban ezt a célt szolgálják-e vagy pedig olyan információkat is tárolnak róluk, amelyeknek nincs közvetlenül közük a preferenciákhoz, de befolyásolhatják a vásárlói döntéseket. Ezek felhasználása eredményezheti például

* A közgazdaságtudományok kandidátusa, a Corvinus Egyetem egyetemi tanára, a GVH Versenytanácsának volt tagja.

azt, hogy ugyanaz a fogyasztó ugyanazért a termékért eltérő árakat kap attól függően például, hogy megelőzően hány webáruházat keresett fel, ott mennyi időt töltött, milyen más terméket „nézett meg" stb. Sőt az is előfordulhat, hogy a számára megjelenített ár attól függően is különböző lehet, hogy melyik böngészőprogramot használja.

Az Amazon módszerének versenyjogi, illetve fogyasztóvédelmi szempontból történő megítélése még kérdéses, egyes versenyhatóságok azonban már vizsgálják a jelenséget. Jelen cikkben ezekre is kitérünk, beleértve az Amazonnal szemben már lefolytatott versenyjogi és fogyasztóvédelmi eljárások tanulságait is. Az alcímben olvasható feltételes mód azt jelzi, hogy a kérdés eldöntésére nem vállalkozhat a szerző, az esetleges jogsértés lehetősége azonban nem zárható ki. Ehhez azonban további hatósági vizsgálatok és közgazdasági elemzések szükségesek.

2. A dinamikus árazás kialakulása

A dinamikus árazás kialakulása nem csak időben esett egybe az online kereskedelem gyorsuló ütemű térnyerésével, hanem nagy részben ez utóbbinak köszönhető. A közgazdászok az online piacok vevők általi jobb áttekinthetőségére alapozva először azt gondolták, hogy ezáltal a mindennapok gyakorlatává fog válni a tökéletes verseny, egységes árak alakulnak ki, amelyek következtében az elektronikus térben adható-vehető jószágok piacán jelentősen esni fognak az árak[1, 2]. A nagyvállalatok azonban a virtuális térben is hamar rátaláltak azokra a megoldásokra, amelyekkel újra szegmentálhatják a piacokat, mérsékelhetik a transzparenciáit. Ahelyett hogy ők versenyeznének a vevőkért, inkább vevőiket versenyeztetik. Ebbe a körbe tartoznak a jelen cikkben elemzendő olyan árazási módszerek is, amelyek a bejelentkező vevők adataiból megbecsülik fizetési hajlandóságukat, és ezáltal lehetővé teszik a profitok „optimalizálását".[3]

A dinamikus árazás igazából a 21. század terméke. Az internet, illetve a világháló kialakulása eleinte nem sokat változtatott az ármeghatározás módszerén, legfeljebb csak annyit, hogy a nyomtatott helyett a cégek elektronikus katalógusokat használtak ajánlataik közzétételére, de ezekben továbbra is a hagyományos módon kialakított árak szerepeltek[4]. Ez a módszer alapvetően egységes árakon alapult, amelynek leginkább elterjedt formája, a „költség +" ár szinte semmilyen formában nem kínált lehetőséget arra, hogy a vevők kifejezzék preferenciáikat, azaz hogy mennyit is ér nekik az adott termék (azon túlmenően, hogy dönthettek arról, hogy megveszik-e a terméket vagy nem). Akárhogyan alakult is az értékítéletük, az eladók által kínált árat kellett elfogadniuk, vagyis passzív, árelfogadó szerepbe kényszerültek. Árkülönbségek legfeljebb az árak szegmentálásából adódhattak. A vállalatok azonban szegmentált áraikat is hosszabb időre rögzítették.

E statikus árazás azonban – bármennyire az eladók diktálják is az árakat – az eladók számára is hátrányos, illetve kockázatos lehet. Egyrészt a hosszabb időre stabilan tartott árak értelemszerűen nem reagálhatnak a kereslet-kínálat ingadozásaira, és ennek következtében a cégek nem aknázhatják ki az emelkedő vagy hirtelen felszökő keresletből adódó lehetőségeket. Másrészt a statikus, az adott piaci szegmens minden vevője számára minden pillanatban egyforma árak nem idomulhatnak az egyes vevők eltérő preferenciáihoz. Ilyen árak mellett a vállalatok nem használják ki teljes mértékben a vevők fizetési hajlandóságát, szuboptimális árakat szabnak meg, vagyis – ahogyan az amerikaiak mondják – „pénzt hagynak az asztalon".[5]

1 *„Századunk nagy részében jeles közgazdászok sora – mint Joan Robinson, Edward Chamberlin, John Kenneth Galbraith – hirdette, hogy Adam Smith szimpla elmélete a tökéletes versenyről az idő múlásával és a vállalatok növekedésével egyre veszít jelentőségéből. Az a vicc az egészben, hogy… – épp a nemzetközi verseny miatt – Smith teóriája napról napra aktuálisabb és fontosabb lesz."* (Buchholz, Todd G.: Új ötletek halott közgazdászoktól, Európa Kiadó, Budapest, 1998, 55.).

2 *„Ha a vevők csaknem tökéletes információkkal rendelkeznek, már nem lehetnek áreltérések. Azoknak az időknek már vége, amikor egy terméket más áron lehetett eladni Németországban és Amerikában"*. (Stewart, T. A.: Costumer Learning is a Two-Way Street, Fortune, 139. évf., 1999, 9. sz., május 10., 158.).

3 Ebben a fejezetpontban nagymértékben támaszkodtam Szabó Katalin és Kocsis Éva 2002-ben írt úttörő munkájára, beleértve a hivatkozásokat is, Kocsis, Éva–Szabó, Katalin: Dinamikus árazás az elektronikus piactereken, Közgazdasági Szemle, XLIX. évf., 2002. október (858–874.), amelynek szomorú aktualitást ad Szabó Katalin nemrégiben bekövetkezett sajnálatos halála. A szerző szeretne ezúton is adózni mindkét volt kolléganője, tanítója és barátja emlékének.

4 Bichler, M.–Hansen, H. R.: Elektronische Kataloge im WWW. Information Management, 1997, 12. köt., 3. sz., 47–53.

5 Kocsis–Szabó, (3. lj.) 860–861.

A világhálón kialakuló elektronikus piactér szerkezete azonban ellentmond a hagyományos árazási módszernek. A statikus árak logikája nem fér össze a világháló dinamikus és változékony természetével, mivel a keresési költségek a világhálón közelítenek a nullához, a vevők különösebb fáradság nélkül csaknem tökéletes árinformációkhoz juthatnak. Ez szükségszerűen kikezdte a cégek addigi árszabási gyakorlatát, mégpedig kétféle értelemben is: 1. a majdnem tökéletes transzparencia a weben megakadályozta az árak szegmentálását, nemigen lehet az egyik helyen más áron eladni a terméket, mint a másikon; 2. az árak értelemszerűen a legalacsonyabb szinten egyenlítődnek ki, vagyis az összes eladónak a legalacsonyabb árhoz kell igazodnia. Jó nevű márkák váltak közönséges tőzsdetermékekké, tömegcikkekké, hiszen bekerültek az egyesített katalógusokba.[6]

A nagyvállalatok azonban csak első meglepetésükben bonyolódtak a tökéletes versenyhez közelítő torokmetsző árversenybe. Az internet és az úgynevezett alkudozási protokollok (az alkudozási folyamat automatizálására szolgáló szoftverek) nyújtotta technikai lehetőségekből egyenesen adódott, hogy a cégek – hamar megunva a kezdeti „aláígérgetős" versenyt – az elektronikus kereskedelemben sikeresen keltettek életre egy ősi kereskedelmi gyakorlatot: a vevővel történő piaci alkudozást, persze értelemszerűen nem a klasszikus formájában, hanem elektronikus változatban.[7]

A világháló tehát – az általa biztosított transzparencia és a korlátlan alkudozási lehetőségek következtében – első megközelítésben versenyerősítő tényezőként volt felfogható. A nagyvállalatok azonban viszonylag gyorsan felfedezték azokat a piaci intézményeket, árazási mechanizmusokat, amelyek lehetővé teszik a profitok optimalizálását, elejét véve annak, hogy a termelők olcsóbban adják a termékeket, mint amennyit az egyes fogyasztók számára a valódi preferenciarendszerük szerint ér. *A megoldás az árak testre szabása, folytonos változtatása, az egyes fogyasztókra szabása* az eladók által, amely – *feltéve, hogy a fogyasztók nem ismerhetik meg a valahol, valamelyik cégnél, valamely időpontban megvásárolni kívánt termék alternatív árait* – ezáltal mérsékelhető a piacok átláthatósága. Ehhez két előfeltétel szükséges: 1. az internetes árképzés, illetve vásárlás felgyorsulása, illetve 2. a fogyasztó számára ugyanakkor váljon egyre nehezebbé az alternatív vásárlási árak megismerése, ami által a keresési költségek ismét emelkedhetnek, és ez ismét a fogyasztó passzivitását erősíti.

A fogyasztó passzivitásának a visszaállítására a legjobb módszer az, ha megfordítják a keresési folyamatot. Nem a vevő keresgél több cég között, és tesz az árak alapján különbséget az egyes cégek ajánlatai között, hanem az eladó tesz különbséget a különböző fizetési hajlandóságú vevők között. Ennek felismerése az ugrópont a dinamikus árazás fejlődésében. Az eladónak el kell szigetelnie egymástól az egyes vevőket, és el kell szigetelnie a vevőket más cégek ajánlataitól is. Ennek a klasszikus hagyományra épülő módszere *az elektronikus termékdifferenciálás*. Ha a termékek bármilyen okból különböznek egymástól, lehetetlen az ár-összehasonlítás közöttük.[8]

Az olyan internetes cégek, mint amilyen a Buy.com, alacsony árakkal próbálnak piaci részesedést szerezni maguknak. Ezek a cégek azt feltételezik, hogy az internetes vásárlók rendkívül érzékenyek az árakra. A valóságban azonban vegyes a kép. Egyrészt igaz az, hogy a weben könnyű kikeresni és összehasonlítani az árakat. Másrészt azonban az is igaz, hogy az online vásárlók egyre inkább keresik a minőséget is. Kutatók már rámutattak arra, hogy ha a minőségi információt könnyebben hozzáférhetővé teszik a hálón, akkor az csökkenti az árérzékenységet. *„Éppen ez az oka annak, hogy az Amazon.com kicsivel magasabb árakat szabhat meg, mint más online oldalak. Az Amazon ugyanis a könyvcímek igen széles választékát kínálja, a termékről bőséges információt nyújt, és arról híres, hogy gyorsan és megbízhatóan juttatja el az árut a megrendelőnek. Aki kényelmet és mégis viszonylag alacsony árakat akar, akkor egyszerűen az Amazont választja."*[9]

6 Bichler, Martin: The Future of e-Markets. Multi-Dimensional Market Mechanism, University Press, 2001, Cambridge.
7 Dalton, G.: Going, Going, Gone!, Information Week, 1999. október 4., 44.
8 Kocsis–Szabó, (3. lj.) 866–867.
9 Rao, A. R.–Bergen, M. E.–Davis, S.: How to Fight a Price War. Insets: Price Sensitivity on the Web, Harvard Business Review, 2000, 78. köt., 2. sz., március–április, 107–115.

3. A személyre szabott árazás az online piactéren

Az árak személyre szabása a vevő azonosítása és fizetési hajlandóságának aprólékos feltérképezése alapján történik. Ezt az árazási módszert korábban csak viszonylag kevés vevő esetében alkalmazták, mert a vevők tulajdonságainak, vásárlási szokásainak megismerése költség- és időigényes kutatási folyamat volt, továbbá annak eredménye nem volt naprakész, hiszen csak egy adott időpont – a felmérés – körüli hosszabb-rövidebb időszakra vonatkozhatott.

Az interneten történő vásárlás azonban ennek megváltoztatásához is megteremtette a lehetőséget és az eszközöket is. Újra felfedezve a virtuális térben mozgó fogyasztók hajlandóságát arra, hogy az áron kívül más tényezőket is tekintetbe vegyenek a vásárláskor, a cégeket egyre inkább kezdték foglalkoztatni azok a lehetőségek, amelyek a fogyasztó árérzékenységéhez, illetve speciális preferenciáinak feltérképezéséhez nyitottak utat. Ezen információk, valamint a vevők egyedi kezelése lehetővé tették az árak testre szabását. *„Számos weboldalon találkozhatunk a dinamikus árképzési szisztémával, aminek következtében az egyes vevők más-más áron vásárolják meg ugyanazt a terméket. A kereskedelmi weboldalakon egy külön kis sarok mutatja, hogy hol lehet bizonyos kedvezményeket kapni a vásárláshoz. Mindez nagyszerű, de ne feledjük: nem biztos, hogy a speciális ár a létező legalacsonyabb ár! A fogyasztók néha valóban hajlandók magasabb árat fizetni a nagyobb kényelemért, például azért, hogy bizonyos terméket azonnal megkapjanak.”*[10]

A személyre szabott dinamikus árképzés többféle módja alakult ki viszonylag gyors ütemben, azonban többségükben már korábban is létezett – offline – módszerek online alkalmazásaiként voltak meghatározhatók. A dinamikus árképzés nem merül ki a már jól ismert alkudozási protokollokban, elektronikus árverésekben, illetve az egyénhez vagy vásárlói csoportokhoz, illetve a pillanatnyi kereslethez igazított árképzési szoftverek alkalmazásában. A mechanizmustervezők olyan esetekre is találtak profitnövelő árazási megoldásokat, amikor a korábban ismert dinamikus árazási módszerek nem alkalmazhatók.

3.1. Személyre szabott online kommunikáció[11]

Online cégeknél lehetőség nyílott arra, hogy spóroljanak régimódi tömegmarketing-kiadásaikon és olyan marketingtechnikákat alkalmazzanak, melyek hatékonyan és közvetlenül a megcélzott individuális vevőre irányulnak. Lehetőség nyílik a vevőkről részletes demográfiai adatok begyűjtésére, valamint a korábbi vásárlások adatainak a megismerésére. A vállalatok számára így megteremtődik a közvetlen (one-to-one) marketingkapcsolati rendszerek kiépítése.

Ugyanakkor a cégek tudatosan törekednek kétirányú kommunikáció kialakítására, hiszen így lehetőség nyílik a termékekkel kapcsolatos pozitív és negatív felhasználói vélemények megismerésére, a vevők bevonására a termék megtervezésébe és előzetes tesztelésére.

3.2. Beleegyezéses marketing

A spammel kapcsolatos korábbi negatív tapasztalatokból okulva a marketingnek ez a fajtája sikeres kapcsolatot tesz lehetővé a cégek és vevőik között. Cserébe valami előnyért az ügyfelek önkéntesen adnak meg magukról adatokat, furcsa módon végül is ők kérik, hogy marketingcélpontok legyenek. A vállalat tehát nem a vevő megkérdezése nélkül veszi fel a kapcsolatot a potenciális vevőjével, hanem előzetesen engedélyt kér rá. Innen származik a módszer eredeti angol neve, az ún. „permission”, azaz engedélyezett vagy beleegyezéses marketing. Amikor a vevők engedélyt adnak a kapcsolattartásra és elkezdik az ilyen kapcsolatot, innentől kezdve e-mail-üzeneteket, hírleveleket vagy speciális ajánlatokat kapnak. Azért egyeznek bele, mert ezek az üzenetek számukra értékes, releváns információkat tartalmaznak. Az engedély marketinghasználatával a cégek értékes adat-

10 Halpin, M.: Look before you click. Yahoo! Internet Life, 2000. téli szám, 6. köt., 13. sz., 61.

11 Az alábbiakban ismertetett módszerekről lásd Eszes István előadását a Magyar Marketing Szövetség Marketing Oktatók Klubja VIII. konferenciáján, http://docplayer.hu/48120377-Konferencia-kotet-az-informacios-tarsadalom-marketing-kihivasai.html (letöltés: 2017. 10. 29.).

bázisokat hozhatnak létre az ügyfeleikről, akik engedélyt adtak, hogy felhasználják az adatokat és készek a marketingüzenetek fogadására.

3.3. Személyes ajánlások

Egyre több kereskedelemi jellegű webhely alakít ki olyan rovatokat és fórumokat, ahol a felhasználók elmondhatják a termékekkel kapcsolatos tapasztalataikat. Ezen ajánlások vagy észrevételek (comments) nélkül sok látogató talán nem is találná meg a keresett terméket.

3.4. Személyre szóló hirdetések

A webhelyek egyre bonyolultabb szoftvereket alkalmaznak annak a vizsgálatára, hogy melyik hirdetést ki látta, illetve ki lássa. A ZDNET[12] rendszere például öt tényezőt vizsgál meg minden látogatóról: korábbi látogatásai az adott webhelyen, a látogatások időpontja, melyik oldalon jár(t), a látogatások időtartama és keresési kulcsszavai. Ez alapján választja ki azt a hirdetést, amelyik felvillan a látogató előtt. A rendszer tesztelése során 20 és 100% közötti növekedést figyeltek meg az átkattintási eredményekben. A Yahoo! napi 400 milliárd byte (ez kb. 800 ezer könyvnek felel meg) információt gyűjt látogatói szokásairól.

3.5. Személyes weblapok

Több portál és kereskedelmi hely engedi meg (sőt gyakran ösztönzi őket erre) látogatóinak, hogy személyre szabott weblapot alakítsanak ki. A felhasználó így az érdeklődésének megfelelően strukturálhatja az oldalakat. A tapasztalatok szerint ez arra készteti a látogatót, hogy több időt töltsön el itt, illetve gyakrabban térjen vissza. A szolgáltatónak pedig több adatot ad meg magáról a látogató, illetve az ott töltött hosszabb idő miatt több lehetőség kínálkozik a személyére célzott hirdetések megjelentetésére. Az Excite nevű portál és kereső rendszeren a látogatók a MyExcite szolgáltatás felhasználásával alakíthatnak személyes portáloldalakat. Tapasztalati adataik szerint azok az emberek, akik ezt a szolgáltatást igénybe vették, ötször gyakrabban jönnek vissza, mint más látogatók, és kétszer annyi oldalt néznek meg azokhoz képest, akik nem rendelkeznek személyes oldalakkal.

3.6. Személyes e-kereskedelmi boltok

Az online kereskedők egyik legfontosabb célkitűzése, hogy az internettechnológia és üzleti tapasztalataik felhasználásával minden egyes látogató igényéhez és szokásaihoz igazítsák termékeiket és szolgáltatásaikat. Jeff Bezos, az *Amazon* elnöke kijelentette, hogy *„egyik célom, hogy minden egyes látogató számára újra és újra átrendezzem a boltomat”*. Az OfficeDepot Magyarországon is a vállalkozók számára személyre szabott katalógusokat állított össze, természetesen a szokásos árlistáktól eltérő, egyéni árajánlatokkal. Ha egy ügyfél elégedett és használja a személyére szabott szolgáltatásokat, akkor kisebb annak a valószínűsége, hogy átpártoljon más cégekhez, még ha az pillanatnyilag jobb ajánlatokat is tesz közzé.

3.7. A „sütik” használata a webáruházakban

Ma már azonban lényegesen többről van szó, mint egyéni árlistákról vagy egyéni árajánlatokról. Az online áruházak az áraikat attól függően alakítják, hogy ki honnan, milyen gépről, milyen böngészővel és hányadik alkalommal látogatja az oldalt[13, 14]. Talán meglepő, de az egészen nagyoktól, mint az Amazon az egészen kicsikig igen nagyszámú cég alkalmazza ezt a technikát. A weboldal figyeli, hogy honnan látogatja meg az oldalt a fogyasztó, hányadik látogatása ez, vett-e már az adott termékből, milyen gép milyen böngészőjét használja, és a többi. Ha a cookie-k, magyarul „sütik” (a böngészőben tárolt adatok) alapján nemrég járt a konkurenciánál, olcsóbb árat kap. Akkor is, ha

12 Wikipédia: https://en.wikipedia.org/wiki/ZDNet.

13 Az alpont forrása: Kiszámoló – egy blog a pénzügyekről, 2014. 09. 15., https://kiszamolo.hu/webaruhazak-ezt-nem-gondoltad-volna/ (letöltés: 2017. 10. 01.).

14 Sokak szerint ma már ezt a technikát „differenciált árképzés”-nek nevezik, jelen cikkben azonban maradunk az eddig használt kifejezésnél: személyre szabott dinamikus árképzés. Lásd pl. Nagle, Thomas T.–Hogan, John E.–Zale, Joseph: The Strategy and Tactics of Pricing. A Guide to Growing More Profitably, Routledge, 2016.

múltkor valamit beletett a kosarába, de a végén nem vette meg. Azonban nő az ár, ha valamit már többször megvásárolt, mert ekkor nem számít árérzékenynek az adott termékre.[15]

A süti egy olyan információcsomag, melyet az internet böngészése során a szerver hoz létre és egy ún. időpecsét alapján egy előre meghatározott ideig tárolódik a felhasználó gépén. A sütik jellemzően olyan honlaplátogatási információkat tárolnak, mint a böngészési előzmények, érdeklődési kör, de tárolhat jelszót és webshop esetében bevásárlókosártartalmat egyaránt. Az adatok személyes beazonosításra általában nem, kizárólag a látogató számítógépének felismerésére alkalmasak, erre is csak az adott domain tekintetében. A sütikben tárolt adatok alkalmasak a visszatérő vagy az oldalon már regisztrált látogató beazonosítására, így az általuk preferált információk és előzmények alapján támogatják azokat a weboldal-szolgáltatásokat és funkciókat, melyek a látogatót leginkább érdekelhetik, így képesek a felhasználói élmény növelésére.[16]

A szakértők persze korán felfigyeltek arra, hogy bizonyos sütik („third-party" HTTP tracking cookies) lehetővé tudják tenni a felhasználó „nyomkövetését" az interneten annak ellenére, hogy a felhasználó különböző IP-címeket használ. Továbbá egyes weboldalak „kiszivárogtathatják" a bejelentkezett felhasználóik azonosítóit bizonyos megfigyelőknek. *Englehardt és tsai* [2015] kutatásai szerint például az Egyesült Államokban honos weblapok külföldi látogatói igen sérülékenyek a nyomkövetésre, mivel más szabály („one-end foreign" szabály) vonatkozik rájuk, mint az amerikai címről amerikai weboldal látogatóira. Felfigyeltek arra is, hogy egyes böngészők hatékonyabban védenek az ilyen támadásoktól, mások viszont nem.[17]

De árulkodó lehet az IP-címe vagy a képernyőfelbontása is, hogy mennyire tehetős, ahogy például a Safari böngésző használata is egy biztos jel arról, hogy drága Apple-terméket használ.[18] A vásárlás előtt a weboldalon eltöltött idő, hány hasonló terméket nézett meg a fogyasztó, hasonlított össze, mennyire megfontoltan vagy éppen impulzívan vásárol, szintén fontos információ a weboldal üzemeltetőjének, hogy mennyire vagy árérzékeny, ki fog-e fizetni 50-150 dollárral többet ugyanazért a tévéért, vagy akár 10 dollárral többet egy DVD-ért.

Nem ritka, hogy egy fogyasztónak akár 15-20%-kal magasabb árat ajánl ugyanazért a termékért ugyanaz a weboldal ugyanabban az időben, mint egy másik személynek, aki vele egy időben böngészi ugyanazt a webshopot. *„Olyan ez, mint amikor a piacon a drága ruhában érkező vásárló mindent 50%-kal drágábban kap és nem is tudja, hogy másnak minden olcsóbb."*[19]

A https://kiszamolo.hu/webaruhazak-ezt-nem-gondoltad-volna/ weboldal bemutat egy videót, amelyen az látható, hogy azonos időben más árat mutat a Firefox böngésző, mint a Chrome ugyanabban a nagy amerikai webáruházban.

4. Miben különbözik a személyre szabott dinamikus árképzés a hagyományos árképzési módszerektől?[20]

Számos iparágban a vállalkozások próbálkoztak korábban is azzal, hogy a differenciált árképzés reményében szegmentálják a fogyasztókat. Az ehhez szükséges személyes jellegű információk beszerzése, illetve a fogyasztók vásárlási szokásainak folyamatos figyelése a fizetési hajlandóság mérése érdekében, nem beszélve az árak folyamatos változtatásának tranzakciós költségéről azonban túlságosan költségessé tette a differenciált, személyre szabott árak alkalmazását. Ma már viszont az új technológi-

15 Ehhez hasonló árazási módszert ír le Mandal, S.–Saha, D.–Mahanti, A.: A technique to support dynamic pricing strategy for differentiated cellular mobile services címmel megtartott előadásán a mobiltelefonok piacán. GLOBECOM '05. IEEE Global Telecommunications Conference, 2005. St. Louis, MO, US

16 https://webfolio.hu/cookie-avagy-suti-kezelesi-eloirasok-betartasa-a-wordpress-es-egyedi-programozasu-weboldalakon/ (letöltés: 2017. 10. 02.).

17 Englehardt, Steven–Reisman, Dillon és tsai: Cookies That Give You Away. The Surveillance Implications of Web Tracking, in: Proceedings of the 24th International Conference on the World Wide Web, Firenze, 2015, 289–299.

18 (13. lj.)

19 (13. lj.)

20 Weiss, Robert M.–Mehotra, Ajajy K.: Online Dynamic Pricing: Efficiency, Equity and the Future of E-commerce, http://www.citi.columbia.edu/B8210/read10/Online%20Daynamic%20Pricing.pdf (letöltés: 2017. 10. 04.). (A felhasznált cikkben a szerzők amikor a „differenciált" jelzőt használják, valójában a személyre szabott árképzésről beszélnek. A szerző megjegyzése.)

ák támogatásával az online kereskedők mindenféle információt be tudnak szerezni az internethasználóktól, még olyanokat is, amelyeket azok nem kifejezetten a kereskedőknek szántak, és mindezt minimális költséggel. Az új technológiákkal az árak gyakori változtatása sem jár jelentős többletköltséggel. Ezek után nem meglepő, hogy az online kereskedelem térnyerésével az online kereskedők egyre gyakrabban próbálják alkalmazni a differenciált árképzést.[21]

Az árak kereslethez való igazítása révén történő árbevétel/profit növelés új (online) módszere elsősorban abban különbözik a hagyományos (offline) árazási módszerektől, hogy egyre inkább növekszik a technológia és csökken a humán tényező szerepe az árképzésben. Az árak automatizált módon, bonyolult algoritmusok alkalmazása révén, lényegében a vállalkozás beavatkozása nélkül jelennek meg a fogyasztó számára. Manapság már elég lehet néhány kattintás a fogyasztó által, amelyek aktualizálják a számára megjelenő weboldalt, és ennek eredményeképpen a keresett termék árát is.

További lényeges különbség a hagyományos módszerekhez képest az is, hogy az új technológia lehetővé teszi a kereskedő számára, hogy a fogyasztókhoz igazodó szegmentált vagy éppen személyre szabott marketingeszközöket alkalmazzon, és ezekre alapozva képezze a termékei árát/árait. Ezek a marketingeszközök az új technológia révén lehetővé teszik, hogy a fogyasztó és a kereskedő között minden egyes vásárlás vagy vásárlási szándék megnyilvánulása esetén implicit kapcsolat jöjjön létre, amelynek során a fogyasztó – nem mindig tudatosan vagy szándékosan – számos információt közöl a kereskedővel. Az online kereskedő ezen információkat nyilvántartja, feldolgozza, aktualizálja és az így létrehozott adatbázis segítségével a fogyasztó felé perszonalizált reklámot, egyedi ajánlatokat, személyre szóló árakat tud közölni.[22]

A már korábban említett „sütik" azt is lehetővé teszik a kereskedő számára, hogy az információkat a fogyasztó számítógépe hozza létre és tárolja, majd tegye hozzáférhetővé a kereskedő számára későbbi marketingakciók vagy vásárlások alkalmával. A sütik tárolják a fogyasztó múltbeli internetes tevékenységével kapcsolatos információkat. Az ún. „click-stream" technológia lehetővé teszi az online kereskedő számára, hogy végigkövesse a fogyasztó korábbi „útjait" a weben: mikor milyen hirdetéseket nézett meg, azok alapján vásárolt-e, mit és mennyit, mennyiért, milyen weboldalakhoz tárol linkeket stb. A fejlettebb szoftvertechnológiák révén ma már nem csak a korábbi internetutak követhetők vissza, hanem rengeteg egyéb, a számítógépen tárolt információ is kinyerhető egy adott fogyasztóról. Ezen technológiák használatát, a gépre való feltelepítését gyakran a fogyasztó maga „engedélyezi", nem mindig tudatában annak, hogy mihez is járult valójában hozzá.[23]

5. Adatvédelmi problémák

A differenciált árképzés tisztességességéhez kapcsolódó fenti kérdés összefügg az online kereskedők által „kinyert" információkkal kapcsolatos adatvédelmi problémával is. Az online szolgáltatások használatával számos személyes adatot – e-mail-cím, fizikai cím, bankkártyaszám és kapcsolódó titkos kód – közlünk, amelyet aztán az online platform feldolgoz, kezel és remélhetően véd[24]. Mindezt remélhetőleg biztonságosan és a legnagyobb körültekintéssel. A fogyasztók által megadott vagy más módon „kinyert" adatokkal való visszaélés és az online tevékenységünk – keresési történetre, érdeklődési körre, vásárolt termékekre vonatkozó adatok – üzletszerű feldolgozása, esetleg harmadik fél felé való értékesítésének jogszerű és jogellenes gyakorlása közötti ha-

21 A Piac és Profit 2015. június 3-án közzétett cikkében már összefoglalást is olvashatunk a webáruházak által elkövetett tipikus hibákról. Kiemeli, hogy az egyik tévhit szerint a webes kereskedelem logikus eleme az olcsóság. Valójában azonban „*…könnyen lehet, hogy a logikus árazás valójában rossz árazás, és az ár, ami szerintünk azt sugallja, hogy érdemes megvenni, valójában másodrangúnak tünteti fel a vevők szemében termékünket.*", Piac és Profit: Az online piacterek öt végzetes buktatója, 2015. június 3., szerkesztőségi cikk (letöltés: 2017. november 7.).

22 Lásd erről pl. Tóth, Éva: Az Internet E-marketing, webmarketing, online-marketing c. előadását, Pannon Egyetem, Georgikon Kar (letöltés: 2017. november 6.).

23 Erről lásd pl. Kulcsár, Zoltán: Cookie és adatvédelem, a szerző saját blogja, https://www.adatvedelmiszakerto.hu/2010/10/cookie-es-adatvedelem-felhasznalok-nyomokovetese-az-interneten/ (letöltés: 2017. 10. 17.).

24 Belényessi, Pál: A digitális piacok időszerű versenyjogi vonatkozásai (a GVH által támogatott egyedi program, benyújtva: 2015. 10. 02.), http://www.gvh.hu//data/cms1033315/12_Belenyesi_Pal_a_digitalis_piacok.pdf (letöltés: 2017.10.17.), 18.

távonal azonban nem mindig egyértelmű. Az ilyen jellegű problémákat az adatvédelemre vonatkozó jogszabályok hivatottak kezelni. Jelen cikknek ez a téma nem közvetlenül tárgya, ezért csak egy új európai uniós fejleményt ismertetünk röviden.[25]

A jelenleg hatályos magyar infotörvény[26] és az uniós jogszabály adatkezelésre vonatkozó alapelvei kevés kivétellel szinte teljesen megegyeznek. Témánk szempontjából fontos megemlíteni az előzetes tájékoztatás elvét, mely szerint az adatkezelésnek megfelelő, közérthető, részletes, teljes, könnyen hozzáférhető és előzetes tájékoztatáson kell alapulnia; az előzetes tájékoztatás elvét, mely szerint az adatkezelésnek megfelelő, közérthető, részletes, teljes, könnyen hozzáférhető és előzetes tájékoztatáson kell alapulnia. A rendelet alapján az sem változik, hogy az érintetteknek kérésükre tájékoztatást kell adni adataik kezeléséről, a tájékoztatásadás határideje és tartalma között sincs szignifikáns eltérés az új jogszabályban. A jogosultakat ugyanazok a jogorvoslati jogok illetik meg, mint a magyar törvény alapján, tiltakozhatnak adataik kezelésével szemben (tiltakozás joga), kérhetik azok törlését (feledés joga), helyesbítését és zárolását. Ahogy eddig is kellett a magyar vállalkozásoknak az adatkezelés megkezdése előtt, már az adatkezelési eljárások kidolgozásakor az adatbiztonságról gondoskodniuk, úgy ebben a kötelezettségükben ezután sem lesz változás, hiszen a magyar infotörvény ezt a követelményt is tartalmazta (privacy by design elve).[27]

Az adatvédelmi jogszabályokon túlmenően az európai uniós (és ennek megfelelően a magyar) szabályozás külön előírásokat tartalmaz a sütik kezelésére vonatkozóan.[28] A sütik kezelésére vonatkozó irányelvek előírják, hogy az adott honlap látogatóiról csak előzetes, megfelelő tájékoztatással társított, egyértelmű és önkéntes hozzájárulásukkal lehet adatokat gyűjteni. Az előírás szerint a weboldal adatvédelmi szabályzatának külön ki kell térnie a sütik kezelésére és fel kell hívnia a látogató figyelmét arra, hogy sütiket kezel, és kérnie kell a látogató tudomásulvételét.[29]

Ha ezen információk alapján (vagy csak egyszerűen azért, mert így egyszerűbb) a fogyasztó arra az elhatározásra jut, hogy nem szeretné, hogy számítógépe sütiket tároljon, akkor módja van arra, hogy letiltsa a sütiket. Ezt azonban minden egyes weboldal tekintetében külön meg kell tennie, beleértve az esetlegesen ismétlődő kéréseket is[30]. A már korábban engedélyezett sütiket utólag törölni is lehet vagy ún. privát módban böngészünk a weben. A privát böngészés lényege, hogy ilyen módban a program nem jegyzi meg az előzményeket, sem a kereséseket, de sütiket és más személyes adatokat sem tárol el. Ha szeretnénk, akár mindig indíthatjuk privát módban a böngészőnket. Ebben az esetben ugyanakkor arra is gondolni kell, hogy bosszantóvá válhat, hogy minden egyes weboldalra újra és újra be kell jelentkezni, amikor csak megnyitjuk a böngészőnket. Ennek az oka pont az, hogy a sütiket nem menti el az alkalmazás, így nem tudja megőrizni a belépési adatainkat sem.[31]

Talán ennél is jelentősebb az a hátrány, ami a fogyasztót a sütik letiltása esetén azzal fenyegeti, hogy ezáltal nemcsak a nemkívánatos árazástól szabadul meg a fogyasztó, hanem általában a neki (is) szánt hirdetésektől is, amelyek esetlegesen árkedvezmények lehetőségéről is tájékoztatást adhatnának számára. Ezért (is) feltehető, hogy a fogyasztók nagy többsége nem foglalkozik a kérdéssel és/vagy nem tiltja le a sütiket, hanem kvázi automatikusan engedélyezi.

6. A személyre szabott dinamikus árképzés előnyei és hátrányai

A személyre szabott dinamikus árképzés fogyasztókra gyakorolt hatásának elemzését két lépésben végezzük el. Először a személyre szabott ár-

25 EU Általános Adatvédelmi Rendelete, 2016/679/EU, kihirdetve: 2016. május 4., hatályos: 2018. május 25-től.
26 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról.
27 Horváth, Katalin: 5 tévhit az EU adatvédelmi rendeletével kapcsolatban. hwsw, online, 2017. május 4.
28 Az új EU-szabályozás eredményeképpen eltűnhetnek 2018-tól az állandóan és újra megjelenő „cookie" figyelmeztetések, és a fogyasztónak csak egyszer kell döntenie arról, hogy elfogadja-e a cookie és más azonosító használatát. Habók, Lilla: Újraszabályozza az EU az online szolgáltatásokat, HWSW online, 2017. január 12.
29 https://webfolio.hu/cookie-avagy-suti-kezelesi-eloirasok-betartasa-a-wordpress-es-egyedi-programozasu-weboldalakon/ (letöltés: 2017.10.07.).
30 Egyes böngészők esetében mód van arra a beállításra, hogy a letiltás automatikus legyen.
31 https://pcworld.hu/szoftver/hogyan-hasznaljuk-a-bongeszonket-mindig-privat-modban-134051.html (letöltés: 2017. 10. 07.).

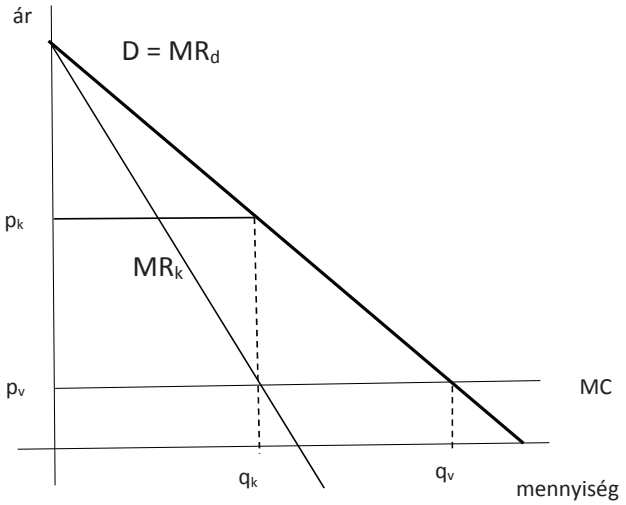
képzést vizsgáljuk meg, figyelmen kívül hagyva egyelőre az árképzés dinamikáját. Úgy is felfoghatjuk a dolgot, hogy az általunk vizsgálandó piaci helyzetet két, egyébként önállóan is vizsgálható állapotra bontjuk, külön elemezzük, majd a kettőt egyesítve megkapjuk a kívánt eredményt. Az első lépésben a kérdés leegyszerűsödik, mert így a közgazdaságtanban jól ismert helyzethez: az elsőfokú árdiszkriminációhoz jutunk.

6.1. Az elsőfokú árdiszkrimináció jóléti hatásai

A közgazdaságtan két alapvető esetet azonosított, amelyek esetében bizonyítható, hogy az elsőfokú árdiszkrimináció alkalmazása nemcsak szükségszerű, hanem jóléti szempontból is előnyös a társadalom számára. A közgazdaságtani, de még a haladó szintű IO[32] tantárgyak az elsőfokú árdiszkriminációt elsősorban az eladó monopolhelyzetéből vezetik le. Az elsőfokú árdiszkriminációnak nevezett jelenség lényege, hogy az eladó ismeri valamennyi fogyasztójának *rezervációs ár*át. A rezervációs ár az a legmagasabb ár, amelyet a fogyasztó még hajlandó megfizetni az adott áru megvásárolni kívánt egységéért. Következésképpen az ábrán látható piaci keresleti görbe (D) valamennyi pontjához tartozik valamelyik fogyasztó rezervációs ára, aki éppen ennyit hajlandó adni a termék egységéért, de többet már nem. Ha tehát az ár ennél magasabbra emelkedne, akkor ez a fogyasztó „kiesik" a piacról, ezt mutatja a piaci keresleti görbéjének negatív meredeksége.

A keresleti görbe egy adott pontja tehát azon fogyasztók egyéni keresleti mennyiségeinek összege, akik az ehhez a ponthoz tartozó áron hajlandók megvásárolni a szóban forgó terméket.

Az elmélet szerint a piaci egyensúly ott van, ahol a kereslet és a kínálat megegyezik. Belátható, hogy ez a pont egybeesik azzal a helyzettel, amelyben az eladó utolsóként eladott áruegységéből származó többletbevétele (MR[33]) megegyezik az ezzel az áruegységgel összefüggésbe hozható költségnövekménnyel (MC). Ellenkező esetben, vagyis ha MC≠MR-rel, akkor az eladott mennyiség növelésével vagy csökkentésével növelhető az eladó profitja.

Az MC=MR ponthoz tartozó ár/mennyiség egyensúlyi kombinációja két módon is elérhető: tökéletes verseny esetében vagy elsőfokú árdiszkriminációval. A két helyzet között az a különbség, hogy tökéletes verseny esetében minden eladó valamennyi eladott áruegységet csak a határköltséggel megegyező áron tud eladni, máskülönben a fogyasztók nem tőle vásárolnának, hanem másik eladótól. Monopólium esetében azonban nincs másik eladó, ezért a monopólium maga választhatja meg azt az árat, amelyen a termék még eladható. A rezervációs árakat ismerő monopolista eladó mindegyik fogyasztónak az ezekkel megegyező áron tudja eladni nekik a terméket. A fogyasztók rezervációs árait a piaci keresleti görbe mutatja csökkenő sorrendben. Az árdiszkrimináló monopolista egyre olcsóbban adja ugyanazt a terméket az egyes fogyasztóknak, az egyedi eladási árat addig csökkentve, amíg talál olyan fogyasztót, aki legalább a határköltséggel azonos áron hajlandó megvenni a terméket. Nem képes erre, vagyis az árdiszkriminációra, azonban a „közönséges" (azaz a rezervációs árakat nem ismerő) monopolista sem. Őt nem a verseny nyomása, ha-

32 Industrial Organizations, a magyar megfelelője talán „Piaci szerkezetek", de más néven is fut hasonló tárgy számos egyetemen. A téma iránt érdeklődőknek számos magyar nyelvű tankönyv is rendelkezésre áll. Ezek közül hadd említsem talán a két leggyakrabban használtat. Az egyik Varian, Hal R.: *Mikroökonómia középfokon. Egy modern megközelítés*, (*Intermediate Microeconomics. A modern approach*) 5. kiadás, KJK. Bp., 2001 (ford.: Bara, Z.–Temesi, J.), illetve a másik Carlton, Dennis W.–Perloff, Jeffrey M.: *Modern piacelmélet*. Panem Kiadó, Bp., 2003 (ford.: Ujhelyi, G.).

33 Marginal Revenue – határbevétel: az utolsónak eladott áruegységből származó bevétel növekménye; Marginal Cost – határköltség: az összes költségnek ugyanezen termékegység eladásából (megtermeléséből) eredő növekménye. A kettő egyenlege értelemszerűen a profit változása.

nem a fogyasztók rezervációs árainak nem ismerete kényszeríti arra, hogy minden fogyasztónak ugyanazon az áron értékesítse termékeit. Ez az egyensúlyi ár azonban magasabb, és az egyensúlyi mennyiség alacsonyabb lesz, mint a másik két piaci formáció esetében.[34]

A jóléti szempont vizsgálatára a közgazdaságtan az ún. Pareto-hatékonyság elvét használja.[35] Ez azt jelenti, hogy egy társadalom jóléti helyzete nem javítható, ha egyetlen társadalmi csoport helyzete sem javítható anélkül, hogy egy másik csoport helyzetén ne rontanánk. Esetünkben két csoportból áll a társadalom: a fogyasztókból és a vállalkozásokból. A tökéletes verseny és az elsőfokú árdiszkrimináció esetében csak úgy tudnánk javítani bármelyik csoport helyzetén, ha a másiktól elveszünk. A tökéletes verseny esetében pl. a fogyasztók helyzetén lehetne javítani az egyensúlyi ár csökkentésével, de ez a vállalkozók veszteségét okozná. Vagy az elsőfokú árdiszkrimináció esetében is tudnánk bármelyik fogyasztó helyzetén javítani, ha a neki megszabott személyes ár kisebb lenne a rezervációs áránál, de ebben az esetben a monopolista eladó profitja lenne kisebb a maximálisnál. A közönséges monopolista esetében azonban tudnánk mindkét csoport helyzetén javítani, ha az egyensúlyi *pk* árnál olcsóbban tudná adni a terméket azoknak a fogyasztóknak, akiknek a rezervációs ára ennél kisebb. Ehhez azonban meg kellene tudni különböztetni őket a magasabb rezervációs árú fogyasztóktól. Ebből látszik tehát, hogy a fogyasztók megkülönböztetése az árazás szempontjából hatékonyabb elosztási helyzethez vezethet.

6.2. Árdiszkrimináció magas induló, alacsony működési költségek jellemezte iparágakban

A személyre szabott árképzés nem csak monopóliumban lehet hatékony, hanem versenyhelyzetben is. Egyre gyakrabban találkozhatunk például olyan piacokkal, amelyekre való belépés jelentős, de egyszeri, ún. start-up kiadásokat igényel. Ám miután az ezekkel kapcsolatos ráfordítások megvalósultak, a vállalkozás működésének költségei lehetnek igen alacsonyak. Az ismert költségkategóriákkal megfogalmazva, ezeket az iparágakat jelentős fix költségek és nullához közeli határköltségek jellemzik. Továbbá a fix költségekkel járó kiadásokat nem kell szükségszerűen újra megismételni hosszabb távon sem (nem amortizálódó eszközökről van szó), viszont az induláshoz szükséges egyszeri kiadásoknak valahogyan meg kell térülniük, különben a vállalkozás veszteséges marad hosszabb távon is.

Ennek a piaci formának az elmélete korántsem annyira tiszta és kidolgozott, mint az elsőfokú árdiszkrimináció. Ezért többnyire konkrét példákon szokták bemutatni, hogy miről is van szó. A légi közlekedést szokták leginkább felhozni ennek a jelenségnek a demonstrálására, pedig valójában nem ez a legjobb példa a személyre szabott árképzés szükségességére. A fapados légitársaságok megjelenése előtt egy új légitársaság beindítása valóban jelentős induló költségekkel járt, illetve egy pótlólagos utas elszállítása szinte jelentéktelen többletköltséget eredményezett. Ebben az időben a légitársaságok nem is elsősorban az árakkal, hanem a kínált plusz szolgáltatásokkal versenyeztek egymással, ugyanazon útra nem voltak lényeges különbségek az ugyanazon szolgáltatást nyújtó árajánlatok között. Ez a helyzet jó lehetőségeket kínált egyes fogyasztói csoportok megkülönböztetésére (first class, business class, economy class stb.), de nem volt jellemző az egyes személyekre szabott árképzés. Továbbá ezen a helyzeten alapvetően változtatott a fapados légitársaságok megjelenése, amelynek eredményeképpen ismét az árakkal való versenyzés jelentősége nőtt meg. A fapados légitársaságok nem személyre szabott árképzést valósítottak meg, hanem a működési költségek leszorításával elért alacsony, de egységes árak révén szerezték meg a leginkább árérzékeny (alacsonyabb rezervációs árú) fogyasztók nagy részét. Mindezek miatt légitársaságok versenye nem vezet szükségszerűen a személyre szabott árképzéshez. Ugyanaz igaz minden olyan iparágra, amelyet a magas induló költségek és az alacsony működési költségek jellemeznek. E két feltétel önmagában nem elég ahhoz, hogy a személyre szabott árképzés teret nyerhessen az adott piacon.

34 Ennek oka a közönséges monopólium határbevételi görbéjének (MRk) eltérő helyzetéből adódik. Erről részletesebben lásd pl. Varian (32. lj.) 441–442.

35 Lásd pl. Varian (32. lj.) uo.

Észre kell venni, hogy a személyre szabott árképzés lehetősége nem következik pusztán abból, hogy a magas induló költségeknek meg kell térülniük. *Hiába próbálkoznak ugyanis* azok *a vállalatok egyéni ajánlatokkal,* amelyeknek az induló költségei még nem térültek meg, *ha a piacon vannak olyan vállalatok, amelyek*nek ezek a költségei már megtérültek, és ezért vagy más okból *képesek* egységes *alacsony árakkal is versenyezni.* (Lásd pl. a fapados légitársaságok esetét a hagyományos légitársaságokkal folytatott versenyben.)

A személyre szabott árképzés lehetősége akkor alakulhat ki, ha vagy a) nincsenek a piacon az árakkal versenyezni tudó versenytársak, vagy b) vannak ilyenek, de a fogyasztó valamely okból nem tud ezekről.

Az a) eset például a közgazdaságtan által ismert „piaci rés", amikor egy vállalkozás sikeresen fedez fel egy adott piacon olyan fogyasztói igényeket, amelyek az eddig, más által forgalmazott termékekkel nem vagy nem eléggé elégíthetők ki. Az internet új lehetőségek széles tárházát nyitotta meg a vállalkozások előtt, amelyekről korábban álmodni sem tudtak vagy mertek. Ezeknek az új igényeknek a kielégítése új termékek, márkák kidolgozása révén történik, amelyekhez megfelelő marketing-erőfeszítések szükségesek. Ezek eredményeképpen ezen új termékek és szolgáltatások nyújtása az internet által nyújtott lehetőségek miatt akár jelentősen csökkenhetnek is, miközben a fogyasztók számára elfogadott és megbízható márka kiépítésének költségei igen magasak is lehetnek. Az internet ugyanakkor nemcsak az új lehetőségeket teremti meg a vállalkozások számára, hanem a már meglévőkkel történő versenyét is. Ezt a rövid időt kell kihasználnia az interneten új belépő vállalkozásnak ahhoz, hogy a márkaépítéssel kapcsolatos magas induló költségeinek fedezetét megteremtse.

A b) eset olyankor fordulhat elő például, ha a fogyasztó csomagajánlatot kap az eladótól, amely az azt alkotó termékeknek egyedi áruk az adott eladónál nincsenek (habár azok kaphatók a piacon). Az összehasonlítás hiánya, az árak intranszparenciája a személyre szóló árképzés sikerességének kulcsa, hiszen ha a fogyasztó könnyen ellenőrizni tudja, hogy más fogyasztók mennyiért juthatnak ugyanazon termékhez, akkor nyilván az olcsóbb árakon fog vásárolni, legyen az az árajánlat bármennyire is „csak neki és csak most" egyedi.

Az új internetes vállalkozásoknak a személyes árképzés lehetőségének megteremtése tehát szükséges lenne a túléléshez, de annak megvalósítása nem egyszerű és nem olcsó, még az interneten sem. Piaci rések felfedezése csak keveseknek sikerülhet és előre nem mindig látható, hogy az mikor lesz valóban sikeres. A csomagajánlat összeállítása sem egyszerű, nagy piaci tapasztalatot és – főképpen ezek gyakori változtatása – jelentős ráfordítást igényel.

6.3. A dinamikus árképzés jóléti hatásai

Most vizsgáljuk meg a személyre szabott dinamikus árképzés másik oldalát, a dinamikus árképzést, és egyelőre éljünk azzal a feltevéssel, hogy az eladók nem képesek a fogyasztók rezervációs árainak megismerésére, ezért nem tudnak személyre szabott árakat kínálni. Ennek megfelelően *a dinamikus árazás lényege a fogyasztó számára megjelenő árak gyors és gyakori változása olyan körülmények hatására, amelyekről a fogyasztó nem tud vagy nem kapcsolja azokat össze az árak változásával.* Két ismert példa a dinamikus árazásra. Az egyik szerint 2015-ben, a karácsony előtti szokásos „fekete pénteki" árcsökkentés során az Amazon többször változtatta a különösen versenyérzékeny termékeinek árait, amelynek során követte a fizikai üzlettel rendelkező versenytársainak az ún. „doorbuster"[36] árait. Ennek során reggel 8 és 10 óra között ezek az árak 25%-kal csökkentek, majd 10 óra után csak 10%-kal növekedtek.[37] Egy másik példa szerint a fogyasztók több salátát fogyasztanak az étteremben akkor, ha a kinti hőmérséklet eléri a 27 °C-ot. A kereslet megnövekedésére számítva az étterem ezt megelőzően csökkentheti a saláták árát, majd ezt követően megemelheti.[38]

A dinamikus árazás során tehát most nem arról van szó, hogy az eladó egy speciális ajánlattal keresi meg egy adott fogyasztóját (személyre szóló árazás – vagy az elmélet szerint elsőfokú árdiszkrimináció), hanem szegmentálja a fogyasztóit (korai, ill. késői vásárlókra vagy salátakedvelőkre, ill. a salátát nem

36 Szó szerint: ajtóbetörő, magyarul: vevőbevonzó.
37 http://adage.com/article/datadriven-marketing/walmart-s-everyday-low-prices-face-amazon-s-dynamic-push/301613/ (letöltés: 2017. 10. 03.).
38 http://adage.com/article/dataworks/weather-forecast-predicts-sales-outlook-walmart/295544/ (letöltés: 2017. 10. 03.).

kedvelőkre). A fogyasztók egyébként sem kedvelik, ha észlelik, hogy a számukra ajánlott „személyre szabott" árnál más fogyasztók alacsonyabb áron juthatnak az adott termékhez. Vagyis a személyre szabott árképzést (ha tudomást szereznek róla, akkor) sokkal inkább diszkriminációként élik meg, semmint jobb kiszolgálásként.[39]

Vissza az elmélethez. Az elsőfokú árdiszkrimináció helyzetéhez képest most három új elemet vezettünk be: a piac szegmentálását fogyasztói csoportok szerint, az árak gyors változtatását, illetve a versenyhelyzetet. Menjünk sorban. Önmagában a piac szegmentálása – akár monopólium esetében is – árdiszkrimináció, csak nem elsőfokú, hanem másod- vagy harmadfokú. A másodfokú árdiszkrimináció helyzetében az eladó különböző ár-mennyiség csomagokat kínál a fogyasztónak, amelyben nagyobb engedményt ad a nagyobb mennyiséget vásárlók számára (mennyiségi kedvezmény). A harmadfokú árdiszkriminációban a fogyasztókat az eladó egymással nem érintkező fogyasztói csoportokba, szegmensekre, földrajzi területekre (nevezzük a továbbiakban egységesen szegmenseknek) tudja bontani, amelyekben az egyes szegmensen belül a keresleti görbék eltérő tulajdonságúak. Ezen eltérő tulajdonság következtében az ugyanahhoz a piaci árhoz tartozó *árrugalmasság*ok[40] különbözők az egyes szegmensekben.

Anélkül, hogy az elméletben ismét elmerülnénk, a kétféle árdiszkrimináció jóléti hatásai tekintetében hadd hivatkozzak egy olyan közgazdászra, aki a versenyjogot is kiválóan ismeri, Massimo Mottára. A mennyiségi árdiszkriminációról: *„Az árdiszkriminációnak ez a típusa [értsd: a másodfokú árdiszkrimináció – B. Z.) is a jólét növelésének irányába hat."*[41] Ez megerősíti azt is, hogy a legtöbb ország versenyjoga nem tiltja a mennyiségi engedményeket. A harmadfokú árdiszkriminációval kapcsolatban Motta már óvatosabban fogalmaz, tekintettel arra, hogy az EU jogrendje negatívan ítéli meg a tagországok közötti árdiszkriminációt a gazdasági integráció elősegítése érdekében. Motta szerint azonban a harmadfokú árdiszkrimináció általános tiltását a közgazdasági elmélet nem támasztja alá: *„…az árdiszkrimináció lehetővé teszi, hogy a vállalatok csökkentsék áraikat az olyan fogyasztók számára, akik különben nem vásárolnának, így növelve az eladás összmennyiségét. A közgazdasági elmélet megmutatja, hogy az árdiszkrimináció csak akkor csökkenti bizonyosan a jólétet, ha nem növeli az összes kibocsátást, a többi esetben nem egyértelmű a jóléti változás előjele."*[42]

6.4. Az árak gyors változtatásainak jóléti hatásai

A dinamikus árazás lényeges vonása a gyorsaság. A személyre szabott jellegétől most leválasztott dinamikus árazás előnye abban áll, hogy az eladó képes az árait „valós időben" igazítani a gyorsan változó piaci körülményekhez. 2017-ben az Amazon átlagosan 8 percenként változtatja az árait, míg a Walmart durván ötvenezerszer egy hónapban.[43]

Hangsúlyozni kell, hogy egyelőre még nem a személyre szabott árképzésről beszélünk, hanem olyan árazási stratégiáról és módszerekről, amelyek a piaci keresletről, a versenytársak árairól, a fogyasztók földrajzi elhelyezkedéséről gyűjtött adatokat, valamint a napi időpontot, a hét adott napját tartalmazó adatbázisban gyűjtik, és az adott célra kifejlesztett algoritmus segítségével bármely terméknek meg tudják mondani, hogy az adott pillanatban mennyi legyen az ára. Az persze üzleti döntés kérdése, hogy az egyes árváltozások között mennyi idő teljen el.

39 Az Amazon elkövette ezt a hibát Európában és Amerikában is. A nagy amerikai fogyasztói szervezet, a Consumers Union rendszeresen ellenőrzi az elektronikus kiskereskedelmet és rendszeresen talál gyorsan változó árakat, akár még a könyvkereskedelemben is. Amikor ezt felvetik, a szakma azzal védekezik: kereslet-kínálat dolgáról van szó – van, amikor az árak emelkednek, máskor meg csökkennek. Ám amikor az egyik legnagyobb internetes áruház, az Amazon egy dvd-t különböző vevőknek különböző áron kínált 2011-ben, ebből már botrány kerekedett. A cég azzal mászott ki a dologból, hogy csak kísérletet végzett, mennyit adnának a vevők a lemezért – végül mindenki a legalacsonyabb áron kapta volna meg. http://www.kosarmagazin.hu/inet/kosar/hu/cikkek/2011/januar/dinamikus_arazas.html. Az Amazon elegánsan árazási hibának (pricing glitch) nevezte a történteket, https://www.cnet.com/news/amazon-customers-turn-to-ftc-after-pricing-glitch/. Az FTC ekkor még nem indított vizsgálatot.

40 Az árrugalmasság leegyszerűsítve az árváltozás és az ezzel kiváltott eladási mennyiség változásának hányadosa. Az árrugalmasság a piaci keresleti függvény egyik tulajdonsága, és mivel a keresleti függvény a rezervációs árak mértani helye, az árrugalmasságot a fogyasztók rezervációs árai alakítják. Erről lásd pl. Varian (32. lj.) 15. fejezet.

41 Motta, Massimo: Versenypolitika. Elmélet és gyakorlat. GVH Versenykultúra Központ, Bp., 2007 (fordította: Badics, J.–Mike, K.–Reiff, Á.–Szabó, J.–Szilágyi, K.), 532.

42 Motta (41. lj.), 533.

43 https://blog.blackcurve.com/dynamic-pricing-can-save-your-ecommerce-company (letöltés: 2017. 10. 28.)

A piaci alapú valós idejű árazásra példa az ún. „peak-pricing" (csúcsidős árazás), amely azon alapul, hogy egy termék vagy szolgáltatás iránti kereslet az időben ingadozik. Az eladó megemeli az árakat, amikor a kereslet magas (csúcsidő) és a versenytársak készletei alacsonyak.

Az árak a piaci kereslethez és a versenytársakhoz valós idejű igazodásán alapuló dinamikus árképzés lényegét tekintve nem különbözik a már fentebb tárgyalt másod- vagy harmadfokú árdiszkrimináció jóléti hatásától. A csúcsidős árképzés példáját véve bizonyítható, hogy ez a fajta helyzet egyszerre lehet igazságos és hatékony.[44] A kulcskérdés ismét csak az, hogy az árdiszkrimináció növeli-e az összes kibocsátást. Ha igen, akkor a jóléti változás előjele nem feltétlenül negatív.

Összegezzük, hogy eddig mire jutottunk. Ha egy monopol helyzetben lévő eladó elsőfokú árdiszkriminációt valósít meg, akkor ezáltal nagy bizonyossággal olyan helyzetet hot létre, amellyel kapcsolatban versenyjogi kifogás nemigen merülhet fel. Az elsőfokú árdiszkrimináció feltételezi azt, hogy az eladó megismerheti a fogyasztók rezervációs árait, vagyis a preferenciáit. Ha tehát a személyre szabott dinamikus árképzés során az eladó(k) magatartása a fogyasztók preferenciáinak megismerésén alapul, akkor ez olyan elosztási helyzethez vezethet, amelyben sem az eladó(k), sem pedig a fogyasztók helyzetét nem lehet javítani anélkül, hogy a másik helyzetén ne rontanánk. A helyzet Pareto-hatékony.[45]

Nem változtat ezen az sem, ha az árdiszkriminációt versenyhelyzetben lévő eladók valósítják meg, feltéve, hogy az nem vezethet a verseny korlátozásához. Ha ugyanis bármelyikük olyan árat kínálna a fogyasztónak, amely magasabb a fogyasztó rezervációs áránál, akkor a fogyasztó egyszerűen nem veszi meg a terméket, ezáltal hátrány nem éri. Ha pedig bármelyikük a megcélzott fogyasztóknak olyan árat kínál (például a verseny hatására), amely alacsonyabb azok rezervációáránál, akkor a fogyasztóknak ez kifejezetten előnyös.

Az árak gyors és gyakori változtatásával kapcsolatban jóléti szempontból ismét csak a fogyasztók rezervációs árai jelentik a megítélés alapját. *Ha a fogyasztó az árak gyors és gyakori változásainak ellenére el tudná dönteni, hogy egy adott pillanatban elé tárt vételi ár nem haladja meg a rezervációs árát, akkor a dinamikus árazásnak ezen elemével sem lehetne különösebb jóléti kifogást emelni.* Kérdés azonban, hogy az árazási gyakorlat vagy annak egyes elemei (pl. az árváltozás gyakorisága, fluktuációja stb.) nem nehezítik-e meg vagy éppen teszik lehetetlenné, hogy a fogyasztó a rezervációs árainak tudatában és ahhoz kellőképpen viszonyítva tudja meghozni vásárlási döntését. Ha ugyanis a fogyasztó a rezervációs áránál magasabb áron vesz meg egy terméket, akkor egyrészt jóléti hátrány éri, mert valamiért többet fizetett, mint amennyit az adott termék neki ért. Másrészt olyasmit cselekedett, amit egyébként „normális" körülmények között nem tett volna meg. Ha ez a dinamikus árazás miatt következett be, akkor ez megalapozhat versenyjogi vagy fogyasztóvédelmi aggályokat.

Felvetődik, hogy vajon a dinamikus árazás megváltoztathatja-e a fogyasztó rezervációs árát? Ebben az esetben ugyanis a fenti aggályok alaptalanok lennének, hiszen a fogyasztó a döntését a rezervációs árához kötötten, abból észszerűen levezethetően hozta volna meg. A fogyasztó rezervációs árai azonban a közgazdaságtani elmélet szerint nem gyorsan változók, hiszen alapvetően két tulajdonságon alapulnak: a) a fogyasztó ízlésvilágán, az ebből eredő preferenciáin, ill. b) a jövedelmi helyzetén. Sem a fogyasztó ízlése, sem pedig a jövedelmi helyzete nem változhat gyorsan és főleg gyakran.[46] Az ízlés szubjektivitása ezt valószínűsíti, de nem zárja ki. Mindenesetre a fogyasztói preferenciák ma már mérhetők, és ezekre vonatkozó – persze nyilván nem olcsó – kutatások lehetségesek.[47]

Anélkül, hogy az erre irányuló célzott kutatás eredményeit megelőlegezni akarnám, úgy gondolom, hogy a dinamikus árazás azon sajátossága,

44 Erről lásd pl. Bara, Zoltán: A tisztességes elosztás mikroökonómiai elmélete, Közgazdasági Szemle, XLV. évf., 1998. június.

45 Itt jegyezzük meg, hogy a versenyjognak általában nem feladata a társadalmi csoportok közötti jövelemelosztás aránytalanságának, igazságtalanságának a korrigálása. Erre más kormányzati politikák hivatottak.

46 Az ízlés természetéről, annak változtathatóságáról lásd pl. Radnóti Sándor Jó izlés, rossz ízlés c. előadását a Mindentudás Egyetemén, 2003. 04. 22., http://mindentudas.hu/el%C5%91ad%C3%A1sok/tudom%C3%A1nyter%C3%BCletek/ b%C3%B6lcs%C3%A9szettudom%C3%A1ny/148-multidiszciplin%C3%A1ris-b%C3%B6lcs%C3%A9szettudom%C3%A1nyok/6057-jo-izles-rossz-izles.html (letöltés: 2017. 10. 29.).

47 Lásd pl. Hlédik Erika: Terméktulajdonságokkal kapcsolatos preferenciák stabilitásának vizsgálata a mobiltelefon példáján. Vezetéstudomány, Bp., 2015. A tanulmányban egyébiránt a szerző a téma szakirodalmának széles körű áttekintését is kínálja.

hogy a fogyasztói árak napi gyakorisággal és akár naponta többször is változhatnak, kiválthat a fogyasztóból olyan reakciókat, amelyek a tényleges üzletkötési árakat lefelé és felfelé is eltéríthetik a rezervációs áraktól. Az eltérés nagysága és iránya függ attól, hogy mennyi időt szán a vásárlásra, illetve hogy mennyire törekszik az eladó árképzési módszerének megismerésére. Minél több időt szán egy-egy vásárlásra, illetve minél inkább igyekszik „kiismerni" az adott eladó mikor, milyen okokból és milyen gyakran változtat az árain, felfedezhető-e ebben számára valamiféle minta, annál inkább képes lesz arra, hogy egy-egy döntés során az aktuális ajánlati árat a rezervációs ára alapján ítélje meg. Minél többször előfordul vele, hogy valamely vásárlását később „megbánta", utólag úgy látja, hogy a terméket nem kellett volna megvennie vagy azért, mert nem engedheti meg magának, vagy azért, mert rájön, hogy nem is kell(ett volna) neki annyira az a termék, annál közelebb kerül ahhoz, hogy a dinamikus árazás gyorsasága, illetve fluktuálása ne zavarja meg a termék valódi értékelésében.

Mindez azonban egyelőre sokkal inkább spekuláció, mint megalapozott értékelés. Az is lehet, hogy a későbbi kutatások azt fogják alátámasztani, hogy a dinamikus árképzés képes a fogyasztói preferenciák megváltoztatására. Lehet, de az ellenkezője sem zárható ki. Ez egyelőre ahhoz elég, hogy a dinamikus árazással kapcsolatban ne zárjuk ki eleve a versenyjogsértés vagy a fogyasztóvédelmi problémák kialakulásának lehetőségét. Hangsúlyozni kívánom végül ismételten azt, hogy a dinamikus árképzés személyre szabottsága, illetve az így kialakuló árak esetleges (közgazdasági értelemben vett) diszkriminatív jellege önmagában a fogyasztók számára nem hátrányos, ezt a fenti közgazdasági eszmefuttatás alapján védhetőnek tartom. A problémát az árváltoztatások gyakoriságában, gyorsaságában, fluktuációjában látom, főleg azért, mert ez a módszer lényege a fogyasztó számára nem feltétlenül ismerhető meg, ezért téves jelzéseket közvetíthet felé az árak jövőbeni várható alakulásával kapcsolatban, ez pedig megzavarhatja a megvásárolni kívánt termékek személyes, a fogyasztó rezervációs árain alapuló értékelését.

A személyre szabott dinamikus árképzéshez hozzátartozik az is, hogy a fogyasztók „ne jöhessenek rá", hogy a nekik adott „egyedi" árajánlathoz képest az adott vállalkozás vagy annak versenytársai más fogyasztóknak alacsonyabb árakat kínálnak. Az egyedi árajánlatot „el kell rejteni", be kell csomagolni vagy más módon megnehezíteni, hogy a fogyasztó más ajánlatokért „körbe tudjon nézni" a piacon. Ehhez a fogyasztó részéről egyfajta „kettős nemtörődömség" megléte szükséges[48]. A fogyasztó nem tud arról, hogy milyen adatok alapján, milyen adatbázisból és milyen formula vagy algoritmus révén alakulnak ki a számára megjelenő különböző egyéni árak, ezért befolyásolni sem tudja azokat. A fogyasztókról kapott adatokból (sütik) és más információkból képződő adatbázis alapján az eladó kategorizálja a vevőit, és az így adódó vevői kategóriák várható vásárlási hajlandóságát becsülő algoritmusok segítségével határozza meg minden egyes vevőjére vonatkozóan annak a vásárlás pillanatában fennálló értékelését a megvásárolni kívánt termékre vonatkozóan.

6.5. Lehetséges versenyjogi aggályok

Végül röviden kitérek a személyre szabott dinamikus árazással kapcsolatban esetleg felmerülő versenyaggályokra is. Először is hangsúlyozni kell, hogy a dinamikus árazás megvalósítása önmagában nem tudja korlátozni a versenyt, hiszen olyan információkon alapul, amelyekhez bármelyik versenytárs hozzájuthat. Ugyancsak nem valószínű, hogy az ezekből személyes árakat generáló algoritmus valami olyan különleges eszköz lenne, amelyhez való hozzájutás vagy ilyen program kidolgozása versenyhátrányokat okozhatna. Erre utal a dinamikus árazást alkalmazó kis- és közepes vállalkozások gyorsan növekvő száma.

Az adatbázis nagysága nyilván nem elhanyagolható kérdés, sőt versenyjogi aggályokat is felvethet önmagában is.[49] A különböző ágazatokban és különösen a nagyobb piaci szereplők olyan méretű adatállománnyal rendelkeznek (big data), amelyeket harmadik felek, különösen a kisebb piaci szereplők nem biztos, hogy képesek megszerezni. Bizonyos on-

48 Maggiolino, Mariateresa: Personalized Prices in European Competition Law, *Bocconi Legal Studies Research Paper,* Bocconi University– Department of Legal Studies, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2984840 (posted 13 June 2017).

49 Erről lásd pl. Veress Bernadett Ildikó Rendkívül nagy méretű adatállományok és a versenyjog kapcsolata című tanulmányát a Versenytükör, XII. évf., 2016/2. számában.

line szolgáltatások (keresőmotorok, közösségi médiák) nyújtói hatalmas adatmennyiséget képesek generálni, amelyek nem feltétlenül elérhetők minden versenytárs számára.[50] Ez a körülmény azonban önmagában nem feltétlenül generál versenyjogi beavatkozást, mivel ezeket az adatokat erre specializálódott, ún. adatbrókerektől is be lehet szerezni.[51]

A jelen cikkben vizsgált árazási magatartás leginkább a gazdasági erőfölénnyel való visszaélésként tilalmazott diszkriminatív magatartásokhoz hasonlítható, ezen belül is a Tpvt. 21. § a) pontjában leírt tilalomhoz. Eszerint tilos a gazdasági erőfölénnyel visszaélni, így különösen: a) az üzleti kapcsolatokban – ideértve az általános szerződési feltételek alkalmazásának esetét is – tisztességtelenül vételi vagy eladási árakat megállapítani, vagy más módon indokolatlan előnyt kikötni, vagy hátrányos feltételek elfogadását kikényszeríteni.[52] Hangsúlyozni kell, hogy az itt tilalmazott magatartások nem versenykorlátozó, hanem kizsákmányoló jellegű visszaélések, amelyek közvetlenül a fogyasztó jólétét befolyásolják, anélkül hogy a versenyt korlátoznák.

E körben vizsgált tipikus magatartás az ún. túlzó árazás, amely előfordul, ha nem is túl gyakran a magyar és a közösségi joggyakorlatban is.[53] Elvileg ezen jogi tényállás alá lenne vonható a dinamikus személyre szabott árképzés mint az elsőfokú árdiszkriminációt megvalósító árazás, ha ennek lenne bármilyen közgazdasági vagy jogi alapja. A 6.1. fejezetben leírt elemzés, illetve az ott látható ábra világosan mutatja, hogy az árdiszkrimináló monopólium ugyanúgy hatékony, mint a tökéletes verseny helyzete, szemben a közönséges monopóliummal, amely viszont nem hatékony helyzet. Ez utóbbi helyzet tehát közgazdaságilag is megalapozottan vizsgálható a túlzó árazás tényállásaként, az árdiszkrimináló monopólium azonban „csak" jövedelemelosztási problémát jelent, amelynek megoldására nem a versenyjog eszközét kell használni, hanem – ha szükséges – más gazdaságpolitikai eszközöket. Nem véletlen, hogy sem a közösségi, sem pedig a magyar versenyjogi gyakorlatban nem találunk példát elsőfokú árdiszkrimináció mint erőfölénnyel való visszaélés vizsgálatára.

7. Összefoglalás

Jelen tanulmány apropóját az adta, hogy az itt vizsgált dinamikus árazási módszert az Amazon alkalmazta webáruházaiban. Az Amazonnal szemben számos más, versenyjogi, fogyasztóvédelmi, sőt adatvédelmi ügyben zajlott már vizsgálat, de kifejezetten az árazási módszerével kapcsolatban még nem indult vizsgálat. A szerző ismeretei szerint leginkább az amerikai versenyhatóságtól várható, hogy ezzel kapcsolatban a jövőben valamiféle vizsgálat indul[54], más szervezet hasonló szándékáról nincs tudomásom. A tanulmány nem elsősorban az Amazonról szól, különös tekintettel arra a körülményre, hogy a módszernek ma már számos, feltehetően egyre növekvő számú követője van az online kereskedők között. Ha tehát a módszerrel kapcsolatban versenyjogi vagy fogyasztóvédelmi kifogás merülne fel, akkor az már nem csak az Amazonról szólna.

Jelen tanulmányomban áttekintettem a személyre szabott dinamikus árképzés lényegét, formáit, lehetséges jóléti hatásait. Arra jutottam, hogy önmagában a személyre szabottsággal összefüggésben feltehetően nem valószínűsíthető a fogyasztókat érintő káros jóléti hatások kialakulása. Ugyanakkor – álláspontom szerint – a dinamikus árazás lényegét alkotó gyors és fluktuáló árváltozások megzavarhatják a fogyasztót a termék értékelésében, ezáltal olyan döntés meghozatalára késztethetik, amelyet e nélkül nem hozott volna meg. Így tehát nem zárható ki, hogy ez a magatartás a fogyasztó megtévesztésének tilalmába ütközhet. Ezzel kapcsolatban, közvetlen fogyasztói jelzések hiányában, versenyfelügyeleti eljárás feltehetően nem indulhat meg. A fogyasztói preferenciák ma már azonban mérhetők, ezáltal egy az ezekkel kapcsolatos jelen cikkben felvetett problémákra irányuló célzott fogyasztói kutatás megerősítheti vagy éppen kizárhatja a felvetődő aggályok jogosságát.

50 Lásd Veress (49. lj.), 95.
51 Lásd erről a Bizottság Google/DoubleClick fúziós ügyben hozott döntését, COMP/M.4731, 365.
52 Ehhez hasonlóan fogalmazza meg ezt a tilalmat az EUMSZ 102. cikkének a) pontja is: *„…visszaélésnek minősül különösen: a) tisztességtelen beszerzési vagy eladási árak, illetve egyéb tisztességtelen üzleti feltételek közvetlen vagy közvetett kikötése"*.
53 Lásd erről pl. Győrfi Anita áttekintő elemzését, Győrfi, Anita: A túlzó árazás mint erőfölénnyel való visszaélés az uniós és a magyar joggyakorlatban, Verseny és szabályozás, MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet kiadványa, 2016. 1. sz. (szerk.: Valentiny, Pál–Kiss, Ferenc László–Nagy, Csongor István).
54 Vö. Weiss–Mehotra (20. lj.), 33–34. pontok.

Bodócsi András*

Az új fúziós rendszer bevezetése és első tapasztalatai

The introduction of the new merger regime and its first experiences

Abstract

In early 2017 the Hungarian merger control regime amended significantly. The application for authorization in competition control proceedings was replaced by the notification of concentration. If on the basis of the notification it is immediately apparent that the concentration does not significantly reduce competition in the relevant market, competition control proceedings are not opened but within eight days from the date of receipt of the notification of concentration the GVH shall issue an official instrument to the notifier.

Until the end of September 2017, two thirds of the notified transactions were cleared without the need to open a formal competition supervision procedure.

Tárgyszavak: összefonódás-bejelentés, nem nyilvánvalóság feltétel, előzetes egyeztetés, végrehajtási tilalom, ügyintézési idő

Key words: notification of concentration, condition of „not immediately apparent", prohibition on carrying out the concentration, pre-notification, administrative time limit

1. Bevezető

A tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvénynek („Tpvt.", illetve „versenytörvény") az összefonódások (fúziók és felvásárlások)[1] ellenőrzésére vonatkozó szabályai a törvény több mint húsz évvel ezelőtti hatálybalépése óta több ízben is (nemegyszer jelentős mértékben) módosultak. Ezek a módosítások azonban egészen az utóbbi évekig nem vezettek a szabályozás alapvető, elvi jelentőségű megváltoztatásához. A változások részben a jogalkalmazás során felvetődő problémákra, esetenként joghézagokra történő reagálást jelentettek (pl. az összefonódás és az irányítás eseteinek egyértelműsítése, a forgalom számításának pontosítása), részben pedig az Európai Unió versenyjogával való nem kötelező, de hasznos harmonizációt szolgálták (pl. az erőfölényteszt felváltása a versenyhatásteszttel). A közelmúltban azonban két, a fúziós rendszer alapvonását érintő változtatásra is sor került: 2014. július 1-jei hatállyal bevezetésre került a végrehajtási tilalom, 2017. január 15-étől pedig az addigi kérelmezés helyébe az összefonódás-bejelentés rendszere lépett. A jelen cikk az összefonódás-beje-

* Versenytanácsi szakértő, Versenytanácsi Titkárság, Gazdasági Versenyhivatal.

1 A Tpvt. vezette be a fúziók különböző típusaira az „összefonódás" gyűjtőfogalmat, mely azonban a versenyfelügyeleti gyakorlatban az addig kizárólagosan használt „fúzió" kifejezéssel teljesen azonos tartalmat takar.

lentési rendszer első tapasztalataival foglalkozik, de annak végrehajtási tilalommal való szoros kapcsolódására is tekintettel kitér a végrehajtási tilalommal kapcsolatos egyes kérdésekre is.[2]

2. Az összefonódás-bejelentési rendszer

2.1. Az új rendszer főbb elemei

Az összefonódás-bejelentést a Gazdasági Versenyhivatal vizsgálójának haladéktalanul meg kell vizsgálnia. Ha az összefonódás-bejelentésben foglaltak elégségesek annak eldöntéséhez, hogy az összefonódás nem csökkenti jelentős mértékben a versenyt, akkor a vizsgáló nem indít versenyfelügyeleti eljárást, és erről nyolc napon belül – az eljáró versenytanáccsal egyetértésben – hatósági bizonyítvány kiadásával értesíti az összefonódás bejelentőjét, ami alapján az összefonódás végrehajtható. Ha viszont az állapítható meg az összefonódás-bejelentés alapján, hogy nem nyilvánvaló, hogy az összefonódás nem eredményezi a verseny jelentős csökkenését, vagy az összefonódás-bejelentés alapján az nem dönthető el egyértelműen, akkor a vizsgáló – szintén az eljáró versenytanáccsal egyetértésben – nyolc napon belül megindítja a versenyfelügyeleti eljárást az összefonódás vizsgálatára,[3] melynek lefolytatása a versenyfelügyeleti eljárás általános rendszere szerint (vizsgálati jelentés-versenytanácsi határozat) történik.

Ha az összefonódás-bejelentés alapján az eljárás megindítására azért kerül sor, mert nem nyilvánvaló, hogy az összefonódás nem csökkenti jelentős mértékben a versenyt, akkor négy hónapos határidővel ún. teljes körű eljárás indul. Ha viszont az összefonódás-bejelentés alapján ez a kérdés nem dönthető el egyértelműen, akkor harmincnapos határidővel ún. egyszerűsített eljárást indít a vizsgáló, melyet azonban a harmincnapos határidő letelte előtt a vizsgáló a megindított eljárásban beszerzett adatok alapján – a versenytanács egyetértésével – teljes körűvé minősíthet át. Szintén harmincnapos határidővel indul eljárás akkor, ha az összefonódáshoz szükséges a Médiatanács előzetes szakhatósági hozzájárulása, és az nem áll rendelkezésre.[4]

Az összefonódás-bejelentési rendszerre történő áttérés önmagában nem tette volna szükségessé, de nemzetközi összehasonlításban alacsony volta miatt ötszázmillió forintról egymilliárd forintra került felemelésre az a küszöbérték, amelyet az összefonódásban résztvevő legalább két vállalkozás nettó árbevételének meg kell haladnia ahhoz, hogy az összefonódás-bejelentési kötelezettség alá essen. A küszöbszámemelés erősíthette azt a régóta ismert problémát, hogy a viszonylag alacsony összesített forgalmú érintett piacokon a küszöbértékeket nem teljesítő összefonódások is járhatnak a verseny jelentős csökkenésével. Ezért bejelentési kötelezettség került előírásra minden olyan összefonódásra, amely esetében nem nyilvánvaló, hogy nem csökkenti jelentős mértékben a versenyt, feltéve hogy az érintett vállalkozások együttes előző évi nettó árbevétele meghaladja az ötmilliárd forintot [Tpvt. 24. § (4) bekezdés].

Lényeges változás volt, hogy – szemben a korábbi szabályozással – a végrehajtási tilalom esetleges megsértését külön eljárásban vizsgálja a Gazdasági Versenyhivatal, így az nem hátráltathatja az összefonódás elbírálását.[5]

2.2. Az új rendszer bevezetésének szükségessége, előzményei

2.2.1. A fúzióellenőrzési eljárás sajátossága

A vállalkozások által végrehajtott összefonódások előzetes ellenőrzésére irányuló, illetve adott vállalkozás vagy vállalkozások piaci magatartásának utólagos vizsgálatára (jogsértés vagy annak hiánya megállapítása céljából) induló versenyfelügyeleti eljárások funkciója közötti alapvető eltérés ellenére azok eljárásrendje (az eljárás vizsgálói és versenyta-

2 A végrehajtási tilalomról lásd: Hajós Ádám–Kuritár Dávid–Szendrő Szabolcs: A versenytörvény fúziós szabályainak módosítása 5. rész, Versenytükör 2014/1. szám és Pünkösty András: A „gun-jumping" jelensége a fúziókontroll-eljárásokban – nemzetközi kitekintés és a GVH kezdeti gyakorlata, Versenytükör 2016/2. szám, Kommentár a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvényhez, szerk.: Juhász Miklós, Juhász Dorina, Tóth András, Gazdasági Versenyhivatal, 2014, Budapest.

3 Tpvt. 43/N. § (1) bekezdés.

4 Tpvt. 70. § (1b) bekezdés [2018. január 1. után: 67. § (4) bekezdés].

5 Tpvt. 70. § (1d) bekezdés [2018. január 1. után: 67. § (6) bekezdés].

nácsi szakaszának éles elkülönítése) a magyar versenyjog 1991. évi bevezetése óta egészen a 2017 év elején bevezetett, fentebb ismertetett változásokig teljesen azonos volt. A vizsgálónak a vizsgálati jelentésben, illetve az eljáró versenytanácsnak az ügyet lezáró határozatban megjelenő álláspontjának az artikulálása kétségkívül jelentős garanciális erővel bír az eljárás objektív és pártatlan lefolytatására nézve. A versenyfelügyeleti eljárások lefolytatásának ezen, 1991-ben bevezetett rendszere mögött – mely kis túlzással: szinte hungarikumnak számító módon tért el a világban általában alkalmazott megoldásoktól – nem kis mértékben a fentiek biztosítása mint kiemelten fontosnak tartott cél húzódott meg. Az alkalmazott megoldás valószínűleg szerepet játszott abban, hogy a Gazdasági Versenyhivatal működését más közigazgatási szervekhez képest kevesebb kritika érte, és éves beszámolóit az Országgyűlés jellemzően nagy többséggel fogadta el.

A versenyfelügyeleti eljárások lefolytatása fenti rendszerének – mint általában minden rendszernek – temészetesen nem csak előnyei, hanem hátrányai is lehetnek. A legfőbb hátrányt az jelentheti, hogy az ügyek értékelésének a megkettőződése kisebb-nagyobb mértékben növelheti az ügyek elintézési idejét. Ez a veszély annak ellenére fennáll, hogy annak jelentkezését követően törvénymódosítással[6] és belső szabályozással (vizsgálati koncepció készítése, és annak – mások mellett a Versenytanács általi – véleményezésével) fontos lépések történtek annak érdekében, hogy a lehetséges mértékben elkerülhető legyen az, hogy a vizsgálat olyan irányban folytatódjon, amely alapvetően eltér az ügyben a végső döntést meghozó eljáró versenytanács megközelítésével, ami az időveszteség alapvető oka.

A vállalkozások piaci magatartásának vizsgálatára irányuló eljárások esetében a vizsgáló-eljáró versenytanács rendszerből az előzők ellenére jelentkező kisebb-nagyobb időveszteséget egyértelműen túlkompenzálja az eljárások nagyobb objektivitásából származó előny. A fúziós ügyek esetében azonban más a helyzet. A piac szereplői által megvalósítani tervezett összefonódások ugyanis az esetek túlnyomó többségében versenyprobléma keletkeztetése nélkül növelik a hatékonyságot. Ezért az eldöntött összefonódásoknak a lehető legrövidebb időn belüli végrehajthatósága nemzetgazdasági szempontból is fontos.

2.2.2. Lépések az ügyintézési idő csökkentésére

Ezt is figyelembe véve az összefonódás-engedélyezési kérelmeknek a Tpvt. 1997. január 1-jei hatálybalépésekor érvénybe lépett három hónapos ügyintézési ideje 2001. február 1-jétől úgy változott, hogy az egyszerűbb („nyilvánvalóan engedélyezhető") ügyek ügyintézési határideje 45 napra csökkent, míg a részletesebb elemzést igénylő ügyek határideje négy hónapra emelkedett. E határidőkön belül a Gazdasági Versenyhivatal mindig is törekedett az összefonódás-engedélyezési kérelmek lehető leggyorsabb elintézésére. Ezt a tendenciát 2010 után a Tpvt. módosításai és belső szervezeti intézkedések is elősegítették. 2012. február 1-jétől a versenyfelügyeleti eljárásban is alkalmazni lehetett az indokolást és jogorvoslatról való tájékoztatást nem tartalmazó egyszerűsített döntést, ha a hatóság a kérelemnek teljes egészében helyt ad és az ügyben nincs ellenérdekű ügyfél.[7] Ezt követően a Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsa ezzel a lehetőséggel széles körben élt, ami egyértelműen rövidítette az ügyintézés idejét. Fontos belső szervezeti változás volt, hogy 2012. március 1-jén létrejött a Fúziós Iroda, amely a Gazdasági Versenyhivatalnak a témához legjobban értő szakembereit tömörítette egy szervezeti egységbe, a korábbinál érezhetően magasabb színvonalú munkavégzést és lényegesen gyorsabb ügyintézést eredményezve.

A fúziós ügyekben történő lehető leggyorsabb döntés fontosságát tovább erősítette a végrehajtási tilalom 2014. július 1-jei bevezetése. Azt megelőzően ugyanis a vállalkozások a kérelem benyújtását követően az összefonódást saját kockázatukra végrehajthatták. A kockázatot csak az jelentette, hogy ha a Gazdasági Versenyhivatal utóbb az összefonódást megtiltja, akkor egyben előírhatja az összefonódás megszüntetését. Ez ugyan nyilvánvalóan jelentős költségeket jelentene az érintett vállalkozások számára, ezen túlmenően azonban az összefonódás vég-

6 Tpvt. 47. § (2) bekezdés: „*…az eljáró versenytanács a vizsgálónak a vizsgálat lefolytatásának módja, iránya tekintetében javaslatot tehet a vizsgálat lezárását megelőzően is.*".

7 A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (Ket.) 72. § (4) bekezdés.

rehajtása más hátrányos jogkövetkezménnyel (jogsértés megállapítása, bírság) nem járt. Ezért az összefonódás-engedélyezést megelőző végrehajtásának viszonylag csekély volt a kockázata, figyelemmel arra is, hogy a Gazdaság Versenyhivatal az összefonódásoknak csak elenyésző hányadát tiltotta meg. Az előzőkkel szemben a végrehajtási tilalom bevezetése azt jelentette, hogy az engedélyezési eljárás lezárását megelőzően végrehajtott összefonódás függetlenül a későbbi engedélyezéstől jogsértésnek minősül, és azért bírság szabható ki.

Az előzőkre is tekintettel a végrehajtási tilalom bevezetésével egyidejűleg több olyan törvénymódosítás is történt, amelyek az ügyintézési idő csökkentését szolgálták. Az egyszerűbb ügyek ügyintézési határideje az addigi negyvenöt napról harminc napra csökkent. Bevezetésre került az előzetes egyeztetés intézménye, melyet a kérelem benyújtását megelőzően kezdeményezhetett az összefonódás-engedélyezési kérelem benyújtására kötelezett vállalkozás. Az előzetes egyeztetések sikeres lebonyolításának elősegítésére közlemény került kiadásra.[8]

Kiemelkedő fontosságú (szinte az összefonódás-bejelentési rendszer előfutárának tekinthető) belső intézkedés volt, hogy 2016. január 1-jétől a Fúziós Irodának az összefonódás-engedélyezési kérelem beérkezését követően haladéktalanul meg kellett küldenie a kérelmet a Versenytanácsnak, és két munkanapon belül feljegyzésben tájékoztatni kellett a Versenytanácsot az ügy elintézésével kapcsolatos legfontosabb döntési pontokra vonatkozó javaslatairól (teljes körű vagy egyszerűsített eljárás, hozható-e egyszerűsített döntés). A Versenytanácsnak pedig további két munkanapon belül szóbeli egyeztetés keretében kellett jeleznie, hogy milyen irányba tartja szükségesnek a további vizsgálatot. A Fúziós Iroda és a Versenytanács közötti előzők szerinti szoros együttműködés az egyszerűsített eljárásban elbírált összefonódások átlagos ügyintézési idejének további csökkenését eredményezte. A Fúziós Iroda és a Versenytanács közötti kapcsolatra vonatkozó fenti szabályozás tartalmát tekintve 2017. január 15-ét követően sem változott, amit az is indokolt, hogy a Tpvt. az összefonódás-bejelentéssel kapcsolatos vizsgálói döntésekhez előírta az eljáró versenytanács egyetértését. A két szervezeti egység szoros együttműködését az a belső szervezeti változás is erősítette, hogy a Fúziós Iroda a Versenytanács elnökének felügyelete alá került.

3. Az összefonódás-bejelentési rendszer a gyakorlatban

2017. január 15-e és szeptember 30-a között 33 összefonódás-bejelentés érkezett a Gazdasági Versenyhivatalhoz. Az összefonódás-bejelentések közel kétharmada esetében nyilvánvalóan megállapítható volt, hogy az összefonódás nem vet fel beavatkozásra okot adó versenyproblémát, ezért ezek esetében nyolc napon belül lehetőség volt hatósági bizonyítvány kiadásával az összefonódást tudomásul venni (ténylegesen a hatósági bizonyítványok átlagosan öt nap alatt kerültek kiadásra). A megindított versenyfelügyeleti eljárások túlnyomó többsége (háromnegyede) egyszerűsített eljárás volt, és azok egyikét sem kellett utóbb teljes körűvé nyilvánítani. Mindezt összefoglalóan az 1. táblázat mutatja be.

1. táblázat

Az összefonódás-bejelentésekkel kapcsolatos vizsgálói intézkedések
(2017. január 15–szeptember 30.)

Az intézkedések típusa	Az intézkedések száma	Megoszlás (%)
Hatósági bizonyítvány kiadása	21	63,6
Eljárás indítása	12	36,4
Ezen belül:		
– egyszerűsített	9	27,3
– teljes körű	3	9,1
Összes bejelentés	**33**	**100**

A 2017. szeptember végéig beérkezett összefonódás-bejelentések mellett még nyolc olyan kérelem is érkezett, amelyek 2017. január 15. előtt létrejött összefonódásokra vonatkoztak, így azokat a Tpvt.-nek a 2017. január 15-e előtt hatályos rendelkezései alapján kellett elbírálni. Ez azt is jelenti, hogy az új fúziós rendszerben gyakorlatilag változatlan maradt a fúziós ügyek száma, figyelembe véve, hogy 2016 első

8 A Gazdasági Versenyhivatal elnökének és a Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsa elnökének 4/2014. közleménye az összefonódások vizsgálatával foglalkozó eljárásokhoz kapcsolódó előzetes egyeztetésekről.

három negyedévében 40 összefonódás-engedélyezési kérelmet nyújtottak be. Ez azt jelenti, hogy – figyelemmel arra is, hogy a Tpvt. 24. § (4) bekezdése alapján csak egy összefonódás-bejelentés történt – az ötszázmillió forintos küszöbérték egymilliárdra emelése következtében egyelőre nem csökkent a fúziós ügyek száma.

3.1. Az eljárásindításra vonatkozó döntés

Az összefonódás-bejelentés elbírálásakor egyrészt abban kell dönteni, hogy kell-e versenyfelügyeleti eljárást indítani az összefonódás vizsgálatára, és ha igen, akkor teljes körű vagy egyszerűsített eljárás induljon-e. Az összefonódás bejelentésének kötelezettsége fennállására vonatkozó egyértelmű (számszerűsített) feltételekkel szemben az eljárás indítása egy mérlegelést igénylő feltételen alapul. Legáltalánosabban fogalmazva eljárásindításra akkor kerül sor, ha az összefonódás-bejelentésben foglaltak alapján nem zárható ki egyértelműen az, hogy az összefonódás következtében a verseny jelentős mértékben csökken. A Tpvt. megfogalmazásában: *„nem nyilvánvaló, hogy az összefonódás az érintett piacon nem eredményezi a verseny jelentős mértékű csökkenését"* („nem nyilvánvalóság feltétel"). Ez a feltétel nem teljesen új a magyar versenyjogi gyakorlatban, mert 2001. február 1. óta, azzal tartalmát tekintve azonos feltétele volt annak, hogy a Gazdasági Versenyhivatal az összefonódást egyszerűsített vagy teljes körű eljárásban bírálja-e el. Így jóllehet a szabályozás teljesen új, mégis széles körű gyakorlat áll rendelkezésre a fenti feltétel teljesülésének mérlegelési kereteire nézve. Az egyszerűsített és a teljes körű eljárások elhatárolására vonatkozó (elsősorban az összefonódással érintett vállalkozáscsoportok érintett piaci részesedésén alapuló) gyakorlatát 2003-tól, azt több ízben pontosítva, egyértelműsítve közleményekben tette közzé a Gazdasági Versenyhivatal.[9]

Az előzőkben hivatkozott gyakorlatra alapítva a Gazdasági Versenyhivatal az összefonódás-bejelentési rendszer hatálybalépésével egyidejűleg közleményt[10] adott ki, melyben rögzítette azokat a szempontokat, amelyek mentén dönt az eljárásmegindításról. Miként azt a fenti közlemény már jelezte is, az eljárásindításra vonatkozó döntésekor az egyszerűsített és teljes körű eljárásokban alkalmazott, kizárólag az érintett piaci részesedéseken alapuló gyakorlatával szemben akkor sem indít eljárást, ha azok túllépése ellenére az egyéb versenyjellemzők (lehetséges verseny, piacra lépés feltételei, vevők piaci ereje) figyelembevétele alapján aggálymentesen megállapítható, hogy nem kell versenyproblémával számolni. Az ilyen jellemzőkre való hivatkozás lehetőségére az összefonódás-bejelentési űrlap külön is felhívja a figyelmet.

Az összefonódás-bejelentési rendszer fontos sajátossága, hogy az nem része a versenyfelügyeleti eljárásnak.[11] Ennek legfőbb következménye, hogy a bejelentésről történő döntés során nem alkalmazható a hiánypótlás és az adatkérés intézménye, így a Gazdasági Versenyhivatalnak az összefonódás-bejelentésre vonatkozó döntése, az abban foglaltakon túlmenően kizárólag a hivatalosan rendelkezésére álló információkon alapulhat. Ez a vállalkozások oldaláról nézve felértékeli az előzetes egyeztetés intézményének jelentőségét (részletesen lásd 3.2.), a Gazdasági Versenyhivatal részéről pedig bizonyos mértékű fokozatosságot igényel. Nevezetesen azt, hogy csak olyan esetben indítson azonnal négy hónapos határidejű, további tizenöt millió forintos eljárási díjú teljes körű eljárást, ha teljesen egyértelmű a nem nyilvánvalóság feltétel teljesülése. Ha annak teljesülése tekintetében bármiféle bizonytalanság keletkezik, akkor azt a harmincnapos határidejű, további hárommillió forintos eljárási díjú egyszerűsített eljárásban indokolt tisztázni. Másként: akkor kell egyszerűsített eljárást indítani, ha az összefonódás-bejelentés alapján nem dönthető el egyértelműen, hogy a nem nyilvánvalóság feltétel teljesül-e vagy sem. Ez a lényegi tartalma az egyszerűsített eljárás indítása Tpvt. szerinti feltételének: *„az összefonódás-bejelentés nem felel meg a 43/J. § (1) bekezdésében foglalt* [az összefonódás-bejelentési űrlap teljességére vonatkozó] *követelményeknek"*.

9 Legutóbb: A Gazdasági Versenyhivatal elnökének és a Gazdasági Versenyhivatal Versenytanács elnökének 1/2014. közleménye az egyszerűsített és a teljes körű eljárásban engedélyezhető összefonódások megkülönböztetésének szempontjairól.

10 A Gazdasági Versenyhivatal elnökének és a Gazdasági Versenyhivatal elnökének 2/2017. közleménye az összefonódás-bejelentési kötelezettség, az összefonódás vizsgálatára irányuló versenyfelügyeleti eljárás megindítása, valamint az eljárás teljes körűvé nyilvánítása esetén alkalmazandó „nem nyilvánvalóság" feltételről (eljárásindítási közlemény).

11 Tpvt. 43/K. § (1) bekezdés.

A megindított egyszerűsített eljárásban pedig már rendelkezésére állnak a Gazdasági Versenyhivatalnak azok az eszközök, amelyek alkalmazásával tisztázható, hogy szükséges-e az összefonódást teljes körű eljárásban vizsgálni.

3.1.1 Teljes körű eljárások

2017 első három negyedévében a Gazdasági Versenyhivatal három esetben döntött úgy, hogy a bejelentett összefonódás vizsgálatára irányuló eljárást teljes körűként indítja meg. A teljes körű eljárás megindítását mindhárom esetben az indokolta, hogy az összefonódásban résztvevő vállalkozások részesedése több az összefonódással érintett piacon együttesen, és azon belül külön-külön is az eljárásindítási közleményben foglalt mértékeknél (együttesen 20 százalék, külön-külön 5 százalék) lényegesen magasabb (Vj-21/2017. Hungast/Sodexho összefonódás), illetve kiugróan magas (Vj-37/2017. DDC/Readymix összefonódás, Vj-43/2017. DIGI/Invitel összefonódás) volt, és nem voltak azonosíthatók olyan körülmények, amelyek a magas piaci részesedéseket ellensúlyozva nyilvánvalóan kizárták volna a verseny jelentős mértékű csökkenését.

A Hungast/Sudexho összefonódás esetében a teljes körű eljárás során megkeresett nagyszámú vevő és a versenytárs véleményét is figyelembe véve az volt megállapítható, hogy az érintett piacok tenderező jellegére, és a vevők ebből is fakadó jelentős erejére tekintettel kizárható, hogy az összefonódás a verseny jelentős mértékű csökkenésével jár. Ezzel szemben DDC/Readymix összefonódás esetében a teljes körű eljárásban beigazolódott, hogy az összefonódás több érintett piacon is a verseny jelentős mértékű csökkenésével járna, amit csak a felek által vállalt kötelezettségek elfogadásával lehetett kiküszöbölni.[12] A DIGI/Invitel összefonódás teljes körű eljárásban történő vizsgálata még nem zárult le.

3.1.2. Egyszerűsített eljárások

Az egyszerűsített eljárás indításának az alapfeltételét, nevezetesen, hogy akkor kell ilyen eljárást indítani, ha az összefonódás-bejelentést tartalmazó űrlap nem tartalmaz minden az elintézéshez szükséges információt, a Gazdasági Versenyhivatal minden esetben tartalmilag értékeli: akkor indul egyszerűsített eljárás, ha az összefonódás-bejelentésben közölt és a hivatalos forrásból rendelkezésre álló információk alapján nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy a „nem nyilvánosság feltétel" teljesül-e vagy sem. Ennek megfelelően nem indult versenyfelügyeleti eljárás azokban az esetekben, amikor a cégnyilvántartásból megállapítható volt ugyan, hogy az összefonódásban résztvevő egyik vállalkozáscsoportnak az összefonódás-bejelentésben jelzetteken kívül más tagjai is vannak, de a korábbi versenyfelügyeleti eljárásokból ismert volt, hogy ezek a vállalkozások semmilyen formában nem kapcsolódnak az összefonódásban résztvevő másik vállalkozáscsoporthoz, és az eljárás megindítására egyéb ok sem volt. Szintén nem indult versenyfelügyeleti eljárás olyan esetekben, amikor az érintett piaci részesedései csak csekély mértékben haladták meg az eljárásindítási közleményben foglalt mértékeket.

Az eddig megindított kilenc egyszerűsített eljárás, melyek közül az egyik a Tpvt. 24. § (4) bekezdése szerinti összefonódás-bejelentésen alapult, egyike esetében sem vált szükségessé utóbb az eljárás teljes körűvé nyilvánítása.[13] Az eljárásindítások mögött meghúzódó megfontolások az alábbiak szerint csoportosíthatók:

- Ellentmondás volt az érintett piaci részesedések meghatározásához szükséges adatok tekintetében az összefonódás-bejelentésben feltüntetett adatok és a hivatalos forrásból rendelkezésre álló információk között (Vj-22/2017.). Az egyszerűsített eljárás során az ellentmondás oly módon volt tisztázható, hogy az ügyet az egyszerűsített eljárásban le lehetett zárni.
- Szükségessé vált az összefonódással kapcsolatos portfólióhatás részletes vizsgálata, mert az összefonódás révén létrejövő vállalkozáscsoport kiugróan magas részesedéssel rendelkezett egy olyan érintett piacon, amelyhez elvileg kapcsolódó érintett piacon jelen volt az irányítás alá kerülő vállalkozáscsoport (Vj-30/2017.), illetve az irányítás alá kerülő vállalkozáscsoportnak volt magas részesedése olyan érintett piacon,

12 Lásd Vj/37-14/2017. számú határozat IX. rész és az ügyben kiadott sajtóközlemény.
13 Tpvt. 70. § (3a) bekezdés [2018. január 1. után: 69. §].

amelyhez kapcsolódó érintett piacon az irányítást szerző vállalkozáscsoport jelen volt (Vj-32/2017., Vj-36/2017.). Az egyszerűsített eljárás során azonban egyik esetben sem volt azonosítható olyan reális kereskedelmi stratégia, amely azt valószínűsítette volna, hogy az összefonódás révén bővülő tevékenységi körű vállalkozáscsoport a fenti helyzetet képes lenne versenyt korlátozó árukapcsolással kihasználni. Ezért ezeket az ügyeket is egyszerűsített eljárásban le lehetett zárni.

– Az összefonódás-bejelentésben foglaltak alapján nem volt tisztázható, hogy egyáltalán történik-e irányításszerzés, illetve ha igen, akkor közös vagy egyedüli irányítás valósul-e meg (Vj-26/2017., Vj-42/2017.). Ilyen esetekben mindenképpen versenyfelügyeleti eljárást kell indítani, mert arról, hogy valamely ügylet nem minősül összefonódásnak, csak az eljáró versenytanács dönthet. A Vj-42/2017. számú ügyben az egyszerűsített eljárásban az került megállapításra, hogy bejelentett ügylet nem minősül összefonódásnak, ezért az eljáró versenytanács az eljárást megszüntette. A Vj-26/2017. ügyben két vállalkozás külön-külön 50 százalék alatti, de együttesen 50 százalék feletti részesedést szerzett egy további vállalkozásban, mely ügyletet mint közös irányításszerzésüket jelentették be. Általános esetben a két tulajdonosnak a vállalkozás közös irányításra vonatkozó megállapodása hiányában nem történik irányításszerzés, az ilyen vállalkozásnak nincs irányítója.[14] Az adott ügyben azonban az eljáró versenytanács arra az álláspontra helyezkedett, hogy a tulajdonosoknak a közös irányítás megszerzésére vonatkozó nyilatkozata külön megállapodás nélkül is elégséges az összefonódáshoz, figyelemmel arra is, hogy a részesedéseket összehangolt eljárás keretében szerezték meg. Ezért a bejelentett ügylet érdemben elbírálásra és az egyszerűsített eljárásban lezárásra kerül, mert nem volt megállapítható a verseny jelentős mértékű csökkenése.

– Az is okot szolgáltat az egyszerűsített eljárásra, ha az összefonódás valamely résztvevőjének az irányítási viszonyai az összefonódás-bejelentés alapján nem állapíthatók meg egyértelműen, az ugyanis kihatással van az összefonódásban résztvevő további vállalkozások körére, mely utóbbi körülmény meghatározó jelentőségű lehet az összefonódás versenyhatásai szempontjából (Vj-27/2017.). Ugyanez a helyzet akkor is, ha az nem egyértelmű, hogy egy vállalkozás az összefonódás valamely résztvevőjének irányítása alatt áll-e (Vj-45/2017.).

Az egyszerűsített eljárás indításának speciális esete, amikor a Gazdasági Versenyhivatalnak be kell szereznie a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanácsa (Médiatanács) szakhatósági állásfoglalását,[15] mert az nem áll rendelkezésére. A már hivatkozott Vj-26/2017. számú eljárást önmagában ezen ok miatt is meg kellett volna indítani, mert azt az összefonódást bejelentő annak ellenére, hogy az összefonódás-bejelentésben úgy nyilatkozott, hogy az szükséges, előzetesen nem szerezte be, így az a megindított eljárásban a Gazdasági Versenyhivatalra hárult. Ezért az a célszerű megoldás, ha az összefonódás bejelentője előzetesen beszerzi a Médiatanácsnak a szakhatósági állásfoglalását. Az összefonódást feltétel és kötelezettség nélkül engedélyező szakhatósági állásfoglalás esetén ugyanis elkerülheti a versenyfelügyeleti eljárást, ha annak megindítása más okból nem indokolt. A Médiatanács szakhatósági állásfoglalásának beszerzése azért is célszerű, mert annak az azt megtagadó határozata köti a Gazdasági Versenyhivatalt,[16] mire tekintettel ilyen esetben a Gazdasági Versenyhivatalnak az összefonódást önmagában ezért meg kell tiltania, mire tekintettel, ha az összefonódást mégis bejelentik, annak versenyhatásai Tpvt. rendelkezései szerinti értékelésére nem kerül sor.[17]

14 A Gazdasági Versenyhivatal elnökének és a Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsa elnökének 1/2017. közleménye az összefonódások vizsgálatára irányuló eljárással kapcsolatos egyes jogalkalmazási kérdésekről (jogalkalmazási közlemény), 43. pont.

15 A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény 171. §. (1) bekezdés.

16 Uo. 171. § (4) bekezdés.

17 Vj-87/2016. 26) pont.

3.1.3. A Tpvt. 24. § (4) bekezdése szerinti eljárásindítás sajátosságai

A Tpvt. 24. § (4) bekezdése szerinti bejelentési kötelezettség sajátossága, hogy az – szemben a Tpvt. 24. § (1) bekezdés szerinti bejelentési kötelezettséggel – nem csak objektív (számszerűsíthető) nettó árbevételi küszöbszámok túllépésétől függ, hanem a nem nyilvánvalóság feltétel teljesülésétől is. Az ebből fakadó vélt jogbizonytalanság elkerülése érdekében a törvény előkészítése során felvetődött, hogy a Tpvt. 24. § (1) bekezdése szerinti küszöbszámokat nem elérő („küszöbszám alatti") összefonódások bejelentését is teljes egészében számszerűsíthető küszöbszámokhoz kellene kötni. Ennek kapcsán küszöbszámként felvetődött az érintett piaci részesedés alkalmazása. A magyar versenyjogban az érintett piaci részesedések küszöbszámként történő alkalmazására 1991 és 1996 között már volt példa.[18] A Tpvt.-be azonban éppen azért nem került be ilyen típusú engedélykérési küszöbszám, mert az jelentős jogbizonytalansággal járt abból következőleg, hogy az érintett piac meghatározása a versenyjog egyik legnehezebb területe, továbbá az adott vállalkozás piaci részesedésének kiszámításához szükséges teljes érintett piaci forgalom meghatározásához sem rendelkeznek a vállalkozások olyan eszközökkel, mint a Gazdasági Versenyhivatal.

Az előzőkre is tekintettel a jogbizonytalanság kezelhető szintre csökkentése érdekében a Gazdasági Versenyhivatal az új szabályozás hatálybalépésével egyidejűleg kiadott eljárásindítási közleményben adott részletes szempontokat a vállalkozások részére arra nézve, hogy miként kezeli majd a küszöbszám alatti összefonódásokat. A törvény szintjénél enyhébb közleményben már lehetőség volt az érintett piaci részesedésnek mint a mérlegelés meghatározó szempontjának az alkalmazására. Szintén a jogbiztonságot szolgálja az előzetes egyeztetés lehetősége, mellyel az ilyen összefonódások esetében több alkalommal éltek is a vállalkozások (lásd még 3.2. pont).

Az előzők mellett a jogkövetkezmények tekintetében is jelentős, a jogbiztonságot erősítő elemeket tartalmaz a szabályozás. Egyrészt a küszöbszám alatti összefonódások esetében nem érvényesül a végrehajtási tilalom, és a bejelentési kötelezettség esetleges elmulasztása nem jár bírsággal. Másrészt a Tpvt. 24. § (1) bekezdése szerint összefonódások esetében érvényesülő öt évvel szemben a küszöbszám alatti összefonódások esetében az összefonódás végrehajtását követő hat hónapon belül indíthat csak eljárást a Gazdasági Versenyhivatal az összefonódás-bejelentés elmulasztásának valószínűsítése esetén.[19]

Mindez azt jelenti, hogy a vállalkozások a küszöbszám alatti összefonódást saját kockázatukra végrehajthatják, az csak akkor jár számukra hátrányos következménnyel, ha a Gazdasági Versenyhivatal hat hónapon belül eljárást indít, és az összefonódás megtiltása mellett annak megszüntetését írja elő. Nagy valószínűséggel ez a körülmény is szerepet játszott abban, hogy 2017. szeptember végéig mindössze egy olyan összefonódás-bejelentés érkezett a Gazdasági Versenyhivatalhoz, amely a Tpvt. 24. § (4) bekezdésén alapult (mely alapján a 3.2.2. pontban bemutatottak szerint egyszerűsített eljárás indult: Vj-22/2017.), és eddig nem vetődött fel annak szükségessége, hogy a Gazdasági Versenyhivatal küszöbszám alatti összefonódás bejelentésének elmulasztása miatt eljárást indítson.

3.2. Az előzetes egyeztetés szerepe

Az a körülmény, hogy az összefonódás-bejelentés elbírálása során a Gazdasági Versenyhivatalnak nincs lehetősége a bejelentőtől további információkat kérni, felértékeli az előzetes egyeztetés szerepét. Az előzetes egyeztetés során ugyanis – különösen, ha az a majdani bejelentési űrlap tervezetén alapul – mód van arra, hogy a Gazdasági Versenyhivatal vizsgálói rámutassanak az űrlap hiányosságaira, jelezzék, hogy milyen további információk és elemzések szükségesek ahhoz, hogy a nem nyilvánvalóság feltétel tekintetében döntést lehessen hozni, és így nagyobb az esélye annak, hogy az összefonódás-bejelentésre eljárás indítása nélkül hatósági bizonyítvány adható ki. Minderre a Gazdasági Versenyhivatal az új szabályozás hatálybalépésével egyidejűleg kiadott közleményben hívta fel a vállalkozások figyelmét.[20] A közleményben azt is közzétette a Gazda-

18 A tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló 1990. évi LXXXVI. törvény 23. § (1) bekezdés a) pont.
19 Tpvt. 67. § (3) bekezdés ca) pont [2018. január 1. után: 68. § (1) bekezdés ca) pont].
20 A Gazdasági Versenyhivatal elnökének és a Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsa elnökének 4/2017. közleménye az összefonódások vizsgálatával foglalkozó eljárásokhoz kapcsolódó előzetes egyeztetésekről.

sági Versenyhivatal, hogy ha az előzetes egyeztetésre benyújtott bejelentésiűrlap-tervezet alapján az előzetes egyeztetést bonyolító vizsgáló úgy ítéli meg, hogy az abban lévő információk elégségesek annak megállapításához, hogy az összefonódás nem vet fel versenyproblémát, és azzal az általa megkeresett Versenytanács is egyetért, akkor a tervezettel azonos tartalmú bejelentési űrlap benyújtása esetén a Gazdasági Versenyhivatal a hatósági bizonyítványt akár egy-két munkanapon belül kiadja. Ilyen (ún. expressz) eljárásra 2017. szeptember végéig öt esetben nyílott lehetőség.

Mindez jelentős szerepet játszhatott abban, hogy a 2017. szeptember végéig beérkezett összefonódás-bejelentések közel kétharmada hatósági bizonyítvány kiadásával tudomásul vehető volt. Az előzetes egyeztetés fontosságát jelzi, hogy a hatósági bizonyítvány kiadásával zárult összefonódás-bejelentések esetében lényegesen magasabb volt az előzetes egyeztetések aránya, mint azokban az esetekben, amikor versenyfelügyeleti eljárás indult. Mindezt összefoglalóan a 2. táblázat mutatja be.

2. táblázat

Az előzetes egyeztetések aránya az egyes intézkedéstípusok esetében
(2017. január 15–szeptember 30.)

Az intézkedés típusa	Intézkedések száma	Előzetes egyeztetések	
		száma	aránya (%)
Hatósági bizonyítvány kiadása	21	17	81,0
Eljárás indítása	12	7	58,3
Ezen belül:			
– egyszerűsített	9	4	44,4
– teljes körű	3	3	100,0
Összes bejelentés	**33**	**24**	**72,7**

A táblázatból látható az is, hogy míg a teljes körű eljárások mindegyikét megelőzte előzetes egyeztetés, addig az egyszerűsített eljárásindítások esetében az előzetes egyeztetések aránya még az 50 százalékot sem érte el. Ez jól mutatja, hogy elsősorban az egyszerűsített eljárás elkerülésében bír jelentőséggel az előzetes egyeztetés, amikor az eljárásindítás oka az, hogy a Gazdasági Versenyhivatal nincs abban a helyzetben, hogy a nem nyilvánvalóság feltétel teljesülése tekintetében elégséges információval rendelkezzen a döntéshez.

Az előzetes egyeztetések különös jelentőséggel bírnak a küszöbérték alatti összefonódások esetében. Ezek esetében ugyanis az összefonódás bejelentésének egyik feltétele (a nem nyilvánvalóság feltétel) megegyezik a teljes körű eljárás megindításának feltételével. Ezért a vállalkozás az előzetes egyeztetés alapján akár arra a következtetésre is juthat, hogy az összefonódást nem is kell bejelenteni, mely esetben nem terheli az egymillió forintos igazgatási szolgáltatási díj. A vállalkozások ezt a lehetőséget fel is ismerték, mert míg a Tpvt. 24. § (1) bekezdése szerinti összefonódások esetében csak egészen kivételesen fordult elő, hogy az előzetes egyeztetést követően nem került sor az összefonódás bejelentésére, addig a küszöbérték alatti összefonódások esetében lefolytatott hét előzetes egyeztetés egyikét sem követte összefonódás-bejelentés. Sajátos módon az eddigi egyetlen küszöbérték alatti összefonódást nem előzte meg előzetes egyeztetés, ami alapján esetlegesen elkerülhető lett volna a versenyfelügyeleti eljárás megindítása, mert annak oka nem a nem nyilvánvalóság feltétel teljesülése, hanem az információhiány volt (Vj-22/2017; lásd még 3.1.2. pont).

Az előzetes egyeztetéssel kapcsolatosan fontos hangsúlyozni, hogy annak funkciója az előzetes egyeztetést kezdeményező által egyértelműen eldönteni nem tudott kérdések tisztázása. Neki kell rámutatnia az általa problémásnak ítélt kérdésekre, nem pedig a Gazdasági Versenyhivatalnak „kitalálni" azokat. Ebből következőleg, ha valamely kérdés nem merült fel az előzetes egyeztetésen, és annak napvilágra kerülése más megközelítésbe helyezi az összefonódást, akkor az összefonódás bejelentője nem hivatkozhat arra, hogy a Gazdasági Versenyhivatal az előzetes egyeztetésen elfogadta az álláspontját, de még arra sem, hogy a Gazdasági Versenyhivatalnak lehetősége lett volna az előzetes egyeztetésen további információkat kérni.[21] Mindez természetesen igaz az előzetes egyeztetés nélkül benyújtott összefonódás-bejelentések esetében is, vagyis a bejelentőnek kell olyan helyzetbe hozni a Gazdasági Versenyhiva-

21 Vö. Vj-15/2017. 38)–39) pontok (az eljárás ugyan nem összefonódás-bejelentés, hanem kérelem alapján indult, de a határozatban foglaltak értelemszerűen érvényesek az összefonódás-bejelentésekre is).

talt, hogy a tényállás-tisztázási kötelezettségének eleget téve valósághű tényállás alapján dönthessen. Ebből következőleg nem kérhető számon a Gazdasági Versenyhivatalon, ha a tényállás-tisztázási kötelezettségének azért nem tudott eleget tenni, mert a bejelentő lényeges tényt elhallgatott vagy nem a valóságnak megfelelően közölt. Ilyen esetben ugyanis a Gazdasági Versenyhivatal nincs abban az információs helyzetben, hogy számára a tényállás tisztázásának szükségessége egyáltalán felmerüljön. Ilyen gyanúnak a hatósági bizonyítvány kiadása utáni felmerülése esetén a Gazdasági Versenyhivatal minden esetben élni fog a Tpvt. által biztosított eljárásindítási lehetőséggel,[22] melynek szükségessége azonban ez idáig nem merült fel. A fenti problémának a megindított és az összefonódást tudomásul vevő határozat meghozatalát követő felmerülése esetén pedig a Gazdasági Versenyhivatal határozatát visszavonja.[23]

3.3. A végrehajtási tilalom megsértésének vizsgálata

A 2017. január 15-e előtt létrejött összefonódások esetében a Gazdasági Versenyhivatal a végrehajtási tilalom megsértését – arra vonatkozó külön eljárás lehetőségének hiányában – az összefonódás-engedélyezési kérelemre indult eljárás keretében vizsgálhatta csak. A végrehajtási tilalom megsértése eddig csak olyan esetekben került megállapításra, amikor az összefonódás engedélyezését megelőzően az új tulajdonosi struktúra a cégjegyzékbe bejegyzésre került (Vj-145/2015., Vj-10,11,13/2016.) vagy vállalkozásrész megszerzése esetén hatályba lépett a vállalkozásrészt alkotó eszközök vagy jogok adásvételére vonatkozó szerződés, illetve ingatlan esetében megtörtént az ingatlan nyilvántartásba történő bejegyzése vagy a birtokbavétel (Vj-13/2017.). Az előzők akkor is végrehajtási tilalom megsértésének minősültek, ha az irányítást szerző irányítási jogait ténylegesen nem gyakorolta, mert az irányítási jog megszerzése már önmagában is összefonódásnak minősül.[24]

Az előzők szerinti magatartások (körülmények) teljesen egyértelműen a végrehajtási tilalom megsértését jelentik. Általános gyakorlat azonban az is, hogy a leendő irányítószerző (vevő) bizonyos mértékű rálátást, esetenként beleszólási jogot kap a céltársaság döntéseivel kapcsolatosan már a végrehajtási tilalom időszakában. Az irányítását elvesztő (eladó) vállalkozás által tett ilyen jellegű, a piaci magatartását a vevő általi bizonyos mértékű ellenőrzését (befolyásolását) lehetővé tevő vállalások versenyjogi értékelése távolról sem olyan egyértelmű, mint az előzők szerinti bejegyzési aktusoké. Ezért azoknak az összefonódás-engedélyezési eljárásban történő értékelése az engedélyezési eljárás elhúzódását eredményezhette volna. Ennek elkerülése érdekében a Gazdasági Versenyhivatal azt a gyakorlatot alakította ki, hogy az eladót terhelő korlátozások esetében azt vizsgálta, hogy azok az összefonódás megvalósításához szükséges (kapcsolódó), és ezért jogszerű versenykorlátozásoknak[25] minősülnek-e. Ez a megközelítés azon alapult, hogy a kapcsolódó korlátozások megítélése és a végrehajtási tilalom alóli mentesülés lehetősége mögött ugyanazok a befektetésvédelmi megfontolások húzódnak meg: az összefonódás tárgyát képező vállalkozás vagy vállalkozásrész teljes értékének a vevő általi megszerzésének biztosítása. Gyakorlatilag pedig azt biztosította ez a megoldás, hogy a végrehajtási tilalom időszaka alatti vevői korlátozásokat (összhangban a Gazdasági Versenyhivatalnak a kapcsolódó korlátozások tekintetében alkalmazott gyakorlatával) az összefonódásról döntő határozatban nem kellett minősíteni, azokat – mint esetleges versenykorlátozó megállapodást – külön eljárásban lehetett volna vizsgálni. Ilyen eljárásra azonban eddig nem került sor, és az idő múlására tekintettel az sem valószínű, hogy a jövőben indulna ilyen eljárás valamely 2015. január 15. előtt létrejött összefonódás esetében.

Az új fúziós rendszer lehetőséget teremtett arra, hogy ne kelljen alkalmazni az előzők szerinti „kényszermegoldást". A 2015. január 15-től hatályos szabályozás szerint ugyanis a végrehajtási tilalom megsértését az összefonódásról történő döntéstől elkülönítve, külön eljárásban vizsgálja a Gazdasági Versenyhivatal. Ez pedig módot adott arra, hogy a végrehajtási tilalom alatti, az eladót terhelő korlá-

22 Tpvt. 70. § (1a) bekezdés b) pont [2018. január 1. után: 67. § (7) bekezdés a) pont].
23 Vj-14/2017. és Vj-15/2017.
24 Vö. Tpvt. 23. § (2) bekezdés.
25 A Tpvt. 2015. január 15-éig hatályos 30. § (5) bekezdése.

tozások is a végrehajtási tilalom esetleges megsértéseként legyenek értékelhetők, anélkül hogy ez hátráltatná az összefonódásról történő döntés meghozatalát.

Az előzőknek megfelelően a Gazdasági Versenyhivatal minden esetben vizsgálja, hogy az összefonódás-bejelentés, illetve az ahhoz kapcsolódó dokumentumok alapján nem merül-e fel a végrehajtási tilalom megsértése. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az ilyen gyanú akadályozná az összefonódásnak akár hatósági bizonyítvánnyal történő tudomásulvételét. Az új rendszer eddigi gyakorlatában egy esetben indult eljárás a végrehajtási tilalom megsértésének vizsgálatára (Vj-44/2017.), amely azonban még nem zárult le.

Változott a végrehajtási tilalom alóli mentesítés rendszere is. Míg korábban azt már az összefonódásengedélyezési kérelemmel egyidejűleg be lehetett nyújtani, jelenleg arra legkorábban az összefonódás vizsgálatára irányuló eljárás megindítását követően van mód.[26] Az új rendszer működése során a Gazdasági Versenyhivatalhoz nem érkezett a végrehajtási tilalom alóli mentesítésre irányuló kérelem. Ebben szerepe lehet annak is, hogy az eljáró versenytanácsok a végrehajtási tilalom bevezetését követően több határozatban is iránymutatást adtak a kérdésről, és az az új rendszer hatálybalépésével egyidejűleg kiadott közlemény[27] is részletesen ismertette a Gazdasági Versenyhivatalnak a végrehajtási tilalommal kapcsolatosan követni szándékozott gyakorlatát.

Az a körülmény, hogy az összefonódás-bejelentéssel egyidejűleg nem nyújtható be a végrehajtási tilalom alóli mentesítésre irányuló kérelem, nem jelent időveszteséget a vállalkozások számára. Az összefonódás-bejelentéssel kapcsolatos első döntés (indul versenyfelügyeleti eljárás vagy sem) nyolcnapos ügyintézési ideje ugyanis rövidebb, mint a mentesítési kérelem tizenöt napos ügyintézési ideje.[28] Ily módon, ha a Gazdasági Versenyhivatal kiadja a hatósági bizonyítványt, akkor az összefonódás nem tizenöt, hanem már nyolc napon belül végrehajtható. Ha pedig versenyfelügyeleti eljárás indul, akkor a mentesítés iránti kérelem azt követően azonnal beadható.

4. Összegzés

A 2017. január 15-étől érvényesülő új fúziós rendszerről működésének viszonylag rövid időtávja ellenére megállapítható, hogy fő céljait illetően beváltotta a hozzáfűzött reményeket. Tovább csökkent az összefonódásokról való döntések átfutási ideje. 2017 első három negyedévében az összefonódás-bejelentések közel kétharmadáról átlagosan öt napon belül a bejelentett összefonódást hatósági bizonyítvány kiadásával tudomásul vevő döntés született. Az eddigi tapasztalatok alapján a „gyorsaság" nem vezetett megalapozatlan döntésekhez: eddig még nem merült fel annak szükségessége, hogy hatósági bizonyítvány kiadása után az eljárásindítás mellőzésének megtévesztő információn alapulása miatt eljárást kelljen indítani. Mindebben jelentős szerepe volt az előzetes egyeztetés rendszerének, aminek fontosságát a tapasztalatok alapján a vállalkozások is felismerték. Az összefonódások vizsgálatát végző Fúziós Iroda és a Versenytanács közötti a Tpvt. által előírt szoros együttműködés gördülékeny megvalósítása szempontjából jó megoldásnak bizonyult a Fúziós Irodának a Versenytanács elnökének a felügyelete alá kerülése is. Szintén hatékony megoldásnak tűnik a Tpvt.-nek az a módosítása, hogy a végrehajtási tilalom esetleges megsértését külön eljárásban kell vizsgálni, amely így nem akadálya az összefonódás-bejelentésről történő lehető leggyorsabb döntésnek.

26 Tpvt. 29/A. § (1a) bekezdés.
27 Jogalkalmazási közlemény VII. rész.
28 Tpvt. 72. § (2) bekezdés.

Burján Anna*

Sportközvetítési jogok az európai uniós versenyjogban

Sport broadcasting rights in the European Union competition law

Abstract

The intertwinement of sport and economy became conventional after the Second World War and as part of this process, the appearance of sports in the media. The value of broadcasting license agreements saw a sharp increase, attracting the attention of Competition Authorities. In this article, I will present those solutions that determine the transmission of games to audiences. From a competition law viewpoint, whose jurisdiction do these agreements fall under? On what basis does a sports federation selling broadcasting license agreements constitute a undertaking in any case? Besides answering these questions through case law from the European Union Commission and the Court of Justice of the European Union, I will detail the types of agreements and their effect on the competition. Last but not least, I will concentrate on the new challenges facing these agreements, with particular focus on those that, following the Murphy case, affected exclusive licensing provisions.

Tárgyszavak: sportközvetítés, kollektív értékesítés, kizárólagos értékesítés, Digitális Egységes Piac, geo-blocking

Keywords: sport broadcasting, collective selling, exclusive selling, Digital Single Market, geo-blocking

1. Bevezetés

A sportot középpontba helyező televíziózás gazdasági és kulturális hordereje az évek folyamán lépésről lépésre terjedt el szerte a világon, ugyanakkor a sport és a média kapcsolatát az elmúlt évtizedek során egyfajta egymásrautaltság jellemezte.[1] Összekapcsolódásukból kölcsönösen profitáltak, hiszen a sport tökéletes lehetőség a nézőszám emelésére, hasonlóképp a sportszektor számára is bevételnövelő hatással bír a televíziós szereplés.[2] Manapság a sportnak számos kereskedelmi vonatkozású megnyilvánulása van, melyek közül az egyik legjövedelmezőbb a jelentős sportesemények közvetítése,[3] ugyanakkor uniós szinten ez az egyik legproblematikusabb is.[4] Kitűnően illusztrálja mindezt, hogy a Premier League mérkőzéseinek televíziós közvetítési jogát rekord összegért értékesítették a 2016–2019-es intervallumra vonatkozóan. Ez 71%-os növekedést jelent a 2013–2016-os szezonokhoz képest.[5] Még szemléletesebb az 1992–1997-es időszakot jellemző 191 millió fontos értéket a legújabb 5,136 milliárdos

* A Pázmány Péter Katolikus Egyetem abszolvált joghallgatója, a Sportjus Magyar Sportjogász Társaság tagjelöltje.

1 Jay Coakley–Eric Dunning (szerk.): *Handbook of sport studies*. SAGE Publications, London, 2002, 291.

2 Ellis Cahsmore: *Making sense of sport*. Routledge, London, New York, 1996, 195., 197.

3 Sara Moya Izquierdo–Miguel Troncoso Ferrer: *Football Broadcasting Business in the EU: Towards Fairer Competition?*. Journal of European Competition Law & Practice, 2014 (6.), 353.

4 Filippo Rotondo: *Sports Broadcasting: Balancing with the Principles of the EU Single Market and Future Perspectives*. MIPLC Master Thesis (2014/2015), 1.

5 Premier League in record £5.14bn TV rights deal, 2015. 02. 10., http://www.bbc.com/news/business-31379128 (letöltés: 2017. 09. 28.).

bevételhez viszonyítani.[6] Ezek után magától értetődik, miért olyan fontos a Premier League-hez hasonló és az Európára kiterjedő sporteseményekben érdekeltek számára világosan látni azt, hogy a folyamatosan fejlődő uniós jog mennyiben alkalmazandó tevékenységükre.[7]

2. Az Európai Unió versenyjogának alkalmazhatósága sportkérdésekben

A Bizottság 2007-ben adta ki Fehér Könyv a sportról című dokumentumát, melyben részletesen feltérképezi az Európai Unió sporttal való kapcsolatát.[8] Az ehhez fűzött munkadokumentumában tapasztalatait összegyűjtve mutatja be azt a módszertant, melyet az EUMSZ[9] 101. és 102. cikkeinek alkalmazása során irányadónak tekint.[10]

2.1. A sportszövetségek mint vállalkozások és vállalkozások társulásai

A sportszövetségek mai egységes formája a 19. század végén alakult ki, majd fokozatosan összekapcsolódott a jogi szférával.[11] Egészen az 1980-as évekig kizárólag szabályalkotás jellemezte őket. A szabályalkotó és üzleti tevékenység kettőssége a közvetítési jogok értékesítésével kapcsolatos tárgyalások során jelent meg. Ezt követően a sportszövetségek kereskedelmi vállalatok jellemzőit is magukon viselik.[12] A Bizottság döntései[13] több esetben is rögzítették, hogy az általuk végzett kereskedelmi tevékenységre tekintettel a nemzeti és nemzetközi szövetségek minősíthetők vállalkozásnak. A Piau-ügyben[14] a Törvényszék az egyes klubok labdarúgáshoz mint gazdasági tevékenységhez fűződő viszonyából indult ki. Ebből kifolyólag a klubokat mint vállalkozásokat tömörítő nemzeti szövetségeket vállalkozások társulásainak kell tekinteni. A nemzeti szövetségek a sportrendezvényekre vonatkozó közvetítési jogok tulajdonosai a Nemzetközi Labdarúgó Szövetséggel („FIFA") egyetemben, melyek értékesítése szintén gazdasági tevékenységként értékelhető. Eszerint egy nemzeti sportszövetség bizonyos esetekben vállalkozásnak, más esetekben vállalkozások társulásaként fogható fel. Ennek analógiájaként ugyanez mondható el a nemzetközi sportszövetségekről is.[15]

2.2. A releváns piac

A közvetítők és producerek között realizálódik az upstream piac, mely a közvetítési jogok megszerzésére irányul. A downstream piacon folyó verseny a közvetítők között zajlik a nézők minél nagyobb számának megszerzéséért, általuk kötött előfizetésekért, reklámbevételekért.[16] Az upstream piacon lehetőség van szűkebb piacok lehatárolására is, aszerint hogy a közvetítési jogok megszerzése milyen jellegű eseményre irányul. Az első kategóriába bizonyos jelentős sportesemények tartoznak. Ettől elkülönül a labdarúgó-események közvetítési jogainak piaca. Utóbbin belül különbséget tehetünk rendszeresen, az egész évre kiterjedően megrendezett bajnokságok és az olyan versenyek, mérkőzések között, melyeket nem szerveznek meg minden évben (pl. labdarúgó-világbajnokság).[17]

A downstream piac két elhatárolt része a pay TV és a free TV.[18] A Newscorp/Telepiú ügyben felmerült ugyan, hogy a releváns piacnak mind a két egységet le kellene fednie, ráadásul az olasz futballklubok

6 History of Premier League UK TV Rights Deals 1992–2019, 2015. 02. 05., http://www.totalsportek.com/money/premier-league-tv-rights-deals-history-1992-2019/ (letöltés: 2017. 09. 28.).
7 Ian Blackshaw, *Collective sale of television rights in the European Union: competition law aspects.* De Jure 2013 (2.) 402.
8 COM(2007) 391 végleges Fehér Könyv a sportról, 2007. 07. 11.
9 Az Európai Unió működéséről szóló szerződés HL [2012] C326/1.
10 SEC/2007/0935 final Comission Staff Working Document – The EU and sport: Backgrund and context, 36.
11 Simon Gardiner et al.: *Sports law.* Routledge, London, New York, 2012, 89.
12 Nádori László–Bátonyi Viola: *Európai Unió és a sport.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs, 2003, 100.
13 Lásd pl.: COMP/37.576 sz. ügy (UEFA's broadcasting regulations), HL [2001] L171., 2001. 06. 26., 12–28., 47–48. pont; COMP/C-2/37.214 sz. ügy (Joint selling of the media rights to the German Bundesliga), HL [2005] L134., 2005. 05. 27., 46., 21. pont.
14 T-193/02. sz. ügy Piau kontra Bizottság, EU:T:2005:22.
15 T-193/02 69–72. pont.
16 COMP/37.576 22. pont.
17 SEC/2007/0935 79.
18 Uo.

többsége is azon az álláspontón volt, hogy ezek egy piacot képeznek.[19] A Bizottság azonban indokoltnak tartotta a különbségtétel fenntartását a kettő közötti helyettesíthetőség csekély fokára és a technikai fejlődésre hivatkozva.[20]

Az újmédia-jogok tekintetében a Bizottság a vezeték nélküli mobil eszközök és az interneten keresztül való közvetítés piacát különítette el.[21] Ugyanakkor minden esetben figyelemmel kell lenni a technika folyamatos fejlődésére,[22] mely a fogyasztói igényekkel kiegészülve várhatóan a piacdefiníció változásához fog vezetni.[23]

A Bizottság álláspontja a downstream piacok földrajzi vonatkozásában következetesnek mondható, kiemeli azok nemzeti sajátosságait, mindenekelőtt nyelvi régiókra való tagozódását. A nemzeti határok mentén való felosztottság az upstream piacokról is elmondható, hiszen ezek értékesítése is nemzeti alapon történik. Ez az egyes államok eltérő szabályozási rendszerével, nyelvi határokkal és a kulturális tényezők különbözőségével magyarázható.[24] Azonban a földrajzi piac eddig biztosnak hitt meghatározása is oldódni látszik. A nyelvi tényező, amely eddig a nemzeti határok mentén való felosztottság indokaként szolgált, a Murphy-ügy[25] tapasztalatai alapján egyre kevésbé tűnik meghatározónak,[26] így a piacdefiníció változása a földrajzi piacot is érintheti.

Összességében kijelenthető, hogy a médiapiacok meghatározása során a hagyományos piacmeghatározási módszerek szűk piachoz vezetnek. Mindez a sportközvetítési jogokra fokozottan érvényes. A sport kitűnően szemlélteti a médiatartalmak helyettesíthetőségének alacsony mértékét: ha valamely néző egy konkrét sporteseményt szeretne megtekinteni, számára egy másik sportesemény nem bír helyettesítő értékkel.[27]

3. Versenykorlátozó megállapodások

A Bizottság számos esetben foglalkozott a sportközvetítési jogok értékesítésével kapcsolatos megállapodásokkal. A vizsgált esetek három fő kategóriába sorolhatók be: a jogok kollektív értékesítésébe, a kizárólagos értékesítésébe, továbbá a jogok közös beszerzésébe.[28]

Egyfajta hagyománya alakult ki a sportligák és sportszövetségek között a tagjaik nevében történő, kollektív alapú értékesítésnek, mely a jogokban rejlő érték kihasználására irányul. A csapatok így a jogaik értékesítéséért folyó verseny korlátozását érik el, mely a horizontális versenykorlátozás megjelenési formája. Mindez a közvetítésre kerülő mérkőzések számának csökkenéséhez és a klubok közötti árverseny kizárásához vezet.[29] Mindemellett alkalmas egy kisszámú licitáló piaci helyzetének stabilizálására. A sportszövetségek ilyenkor kőkemény kartellként járnak el.[30] Tipikus példája ennek a Football Association Premier League („FAPL"), mely kollektíven értékesíti a mérkőzésekre vonatkozó jogokat valamennyi Premier League-csapat nevében, az ebből származó bevételt pedig egy előre meghatározott formula szerint szétosztja a csapatok között. A csapatoknak ennélfogva nincs lehetőségük arra, hogy – az egyébként közvetítésre nem kerülő – mérkőzéseikre vonatkozóan külön-külön, saját nevükben megállapodást kössenek.[31] A sportszövetségek, mint ahogy az Európai Labdarúgó Szövetség („UEFA") is

19 COMP/M. 2876 sz. ügy (Newscorp/Telepiu), HL [2002] C 255., 2002. 10. 23., 20., 18., 29. pont.
20 SEC/2007/0935 79.
21 IV/37.398 56. pont.
22 SEC/2007/0935 79.
23 Moya Izquierdo–Troncoso Ferrer (3. lj.), 353.
24 SEC/2007/0935 79.
25 C-429/08. és C-403/08. sz. egyesített ügyek Football Association Premier League és társai kontra QC Leisure és társai ítélet, valamint Karen Murphy kontra Media Protection Services Ltd., EU:C:2011:631.
26 Moya Izquierdo–Troncoso Ferrer (3. lj.), 361.
27 Gálik Mihály: *A médiakoncentráció szabályozása*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2011, 224.
28 Steven Stewart: *The Development of Sport Law in the European Union, in: Globalistaion and Competition law aspects of European Broadcasting Sport Rights*, Sports Lawyers Journal, 2009 (1.) 204.
29 Catriona Hatton–Christoph Wagner és Héctor Armengod: *Fair play: How competition authorities have regulated the sale of football media rights in Europe*. European Competition Law Review, 2007 (6.), 348.
30 Darren McAuley: *Exclusively for all and collectively for none: refereeing broadcasting rights between the Premier League, European Commission and BSkyB*. European Competition Law Review, 2004 (6.), 370.
31 David Harbord–Stefan Szymanski: *Football trials*. European Competition Law Review, 2004 (2.), 121.

tette,[32] a szolidaritás elvére szoktak hivatkozni a kollektív értékesítés védelmében. A sportbeli egyensúly ugyanis megfelelően biztosítható a vertikális elosztás révén, kiegészítve az elit csapatok közötti horizontális elosztással.[33] Részben emiatt változtatták meg 2015-ben a spanyol labdarúgó-bajnokság értékesítési rendszerét is. Úgy gondolták ugyanis, hogy a kollektív értékesítéssel igazságosabb lehet a bevételek újraelosztása.[34]

A kizárólagos megállapodás a közvetítési szektor bevett kereskedelmi gyakorlata, mely alkalmas a műsorok értékének biztosítására. Különös hangsúlyt kap mindez, ha sporteseményről van szó, hiszen ezek értékének tartóssága kevésbé érhető el.[35] A kollektív megállapodásoktól eltérően a kizárólagosság jellemzően a vertikális megállapodások részeként jelenik meg, ahol a vevő azzal a bizonyossággal jut hozzá a közvetítési jogokhoz, hogy befektetését így kamatoztatni tudja.[36] A jogokra egy csomagban összegyűjtve, egyetlen vevő szerez engedélyt, hosszabb, akár négyéves időtartamra nézve,[37] tovább súlyosbítva ezzel a kollektív értékesítési szerződések negatív hatásait.[38] A legmarkánsabb beavatkozást az output csökkentése és az árverseny korlátozása valósítja meg. Mindezzel a közvetítő pozíciójának bebiztosítását érik el, a megnövelt pénzügyi kapacitás pedig megalapozza a közvetítő későbbi licitálási lehetőségét.[39] Ez akkor jelent problémát, amikor végső soron a fogyasztó választási lehetősége korlátozott azáltal, hogy a kizárólagosság távol tartja a piactól az újonnan belépni szándékozókat.[40] Ráadásul egyre nehezebbé válik a free TV-k számára versenyképességük fenntartása.[41] A verseny további korlátozása valósul meg, ha a közvetítő az összes platformra kiterjedően szerez kizárólagosságot. Ilyenkor a negatív hatások a szomszédos piacokon jelennek meg, gátat emelve az új szolgáltatások fejlődése előtt.[42]

Amennyiben a körülmények a 101. cikk sérelmének megállapítását indokolják, bizonyos feltételek esetén lehetőség van mentesülésre. A Bizottságnak ilyenkor azt kell számba vennie, hogy azok milyen előnyökkel járhatnak, különös tekintettel a fogyasztókra nézve.[43] Elsősorban a kikötés terjedelmét, időtartamát és a piaci szereplő horizontális és vertikális piaci erejét kell szemügyre venni.[44] A mentességre való jogot a továbbengedélyezés alapozhatja meg, ugyanakkor, ha a kizárólagosságot hosszú időtartamra új piacra lépő kapja meg, a Bizottság ugyanúgy elnéző lehet.[45] A továbbengedélyezés akkor jöhet szóba, ha egy downstream piaci szereplő már hozzájutott a jogokhoz. Lényeges, hogy a kizárólagosság ne egyetlen domináns szereplőhöz jusson valamennyi platform tekintetében.[46]

A Bizottság három mérföldkőnek tekinthető ügyben[47] fektette le azokat az elveket, melyek az utóbbi években meghatározták a közvetítési jogok értékesítésének feltételeit. Habár a kollektív és kizárólagos értékesítés problémái különböző formában mindegyik esetben megjelentek, a versenyellenes hatások kiegyenlítésére alkalmazott megoldások némileg eltérnek egymástól. Az első ügyben az UEFA kérelmet nyújtott be a Bizottsághoz mentesség megállapítása iránt, mely a Bajnokok Ligája versenysorozat közvetítési jogaira vonatkozó szabályzatot érintette.[48] A Bizottság azonban az akkori 81. cikk (1)

32 IV/37.398 8. pont.
33 Stewart (28. lj.), 209.
34 A new broadcast era of LaLiga, 2017. 03. 08., https://www.sportbusiness.com/sportbusiness-international/sponsored-content-new-broadcast-era-laliga (letöltés: 2017. 09. 28.).
35 A. M. Wachmeister: Broadcasting of Sports Events and Competition Law. Competition Policy Newsletter, 1998 (2.).
36 Stewart (28. lj.), 211.
37 McAuley (30. lj.), 370.
38 Hatton et al. (29. lj.), 348.
39 Gardiner et al. (11. lj.), 197.
40 Hatton et al. (29. lj.), 348.
41 Stewart (28. lj.), 210.
42 Tóth András: *Az elektronikus hírközlés és média gazdasági szabályozásának alapja és versenyjogi vonatkozásai.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008, 227.
43 IP/02/1051 (Comission opens proceedings into joint selling of media rights to the English Premier League), 2002. 12. 20.
44 A. M. Wachmeister (35. lj.).
45 Stewart (28. lj.), 212.
46 Tóth (42. lj.), 227.
47 IV/37.398 sz. ügy (UEFA – Central marketing of the commercial rights to the UEFA Champions League); IV/37.214 sz. ügy (DFB – Central marketing of TV and radio broadcasting rights for certain football competitions in Germany).; COMP/C.2/38.173 sz. ügy (Joint selling of media rights to the FA Premier League).
48 IV/37.398 sz. ügy (UEFA – Central marketing of the commercial rights to the UEFA Champions League), HL [1999] C99., 1999. 04. 10., 23–24.

bekezdésébe való ütközés megállapítása mellett rögzítette a megállapodás 81. cikk (3) bekezdés szerinti mentesítésre való alkalmatlanságát is.[49] A Bizottságnak számos elvárása volt a kollektív megállapodások vonatkozásában. Az UEFA ennek megfelelően átalakította a korábbi rendszerét, és új megállapodásokat dolgozott ki, ezt követően informálta a Bizottságot a versenyellenes jelleg megszüntetéséről. A rendszer 14 különböző, elválasztott csomagot ölel fel:

- Az UEFA bonyolítja le a Bajnok Ligája jogainak kollektív értékesítését.
- Az UEFA jogosult az 1-es és 2-es („Gold" és „Silver") csomagok kizárólagos értékesítésére, 47 élő meccsre vonatkozóan, free és pay TV részére egyaránt.
- A 4-es és 5-ös („Bronze") csomagok esetén az UEFA szintén free és pay TV vonatkozásában, kizárólagos jelleggel értékesíthet. Amennyiben ezek értékesítésére egy héten belül nem kerül sor, a klubokkal egyetemben, nem kizárólagos alapon szerez jogot az értékesítésre.
- A 3-as egy összefoglalókra szóló, UEFA által kizárólagosan értékesíthető csomag.
- A rádiós jogok értékesítésére mind a kluboknak, mind az UEFA-nak lehetősége nyílik azzal az eltéréssel, hogy az UEFA ezt a lehetőséget az összes meccs, a csapatok csak saját mérkőzéseik tekintetében kapják meg. Külön értékesíthetők a mobiltelefonra, ISP-re és UMTS-re vonatkozó jogok is.
- A csomagok maximum 3 éves időtartamra szólhatnak, illetve minderre nyílt tenderen kell sort keríteni.[50]

A Német Labdarúgó Szövetség („DFB") ellen indult eljárást megelőzően a német jogalkotó csoportmentességet biztosított a sportjogok értékesítésére vonatkozólag. Mindez a szolidaritási folyamatok, ezáltal a pénzügyileg gyengébb lábakon álló klubok érdekében történt, figyelemmel a sportbeli versenysorozat tiszta gazdasági tevékenységtől eltérő természetére.[51] Az eljárás eredményeként a Bizottság az 1/2003/EK rendelet 9. cikk (1) bekezdése[52] értelmében egy olyan határozatot fogadott el, mely a DFB által tett ajánlásokat kötelezettségvállalás keretében fogadja el.[53] A televíziós és mobilplatformokat érintő jogok több csomagba való szétosztása tekinthető az egyik legjelentősebb kötelezettségnek. Fontos lépés volt a klubok oldalán esélyt hagyni arra, hogy a felhasználásra nem kerülő jogokból ők maguk profitáljanak. Mindez nyilvános tenderen keresztül történjen, kizárólagosság esetén maximum hároméves időtartamra szóló kikötéssel.[54]

A harmadik eljárás az FAPL-t érintette. A Bizottság előzetes megítélése szerint ezen megállapodások esetén fennáll a 101. cikk (1). bekezdésébe való ütközés.[55] Az FAPL többek között vállalta, hogy több kiegyensúlyozott csomagot hoz létre a jogok értékesítésére, illetve nem teszi lehetővé, hogy egyetlen közvetítőhöz jusson valamennyi csomag, továbbá több mérkőzés elérhetőségét biztosítja. A Bizottság mindezt átmeneti megállapodás formájában jóvá is hagyta.[56]

4. A blocking szabályok és a Murphy-ügy

Az ún. blocking szabályok az UEFA közvetítési szabályozása kapcsán kerültek a Bizottság látókörébe.[57] A rendelkezések azt a célt hivatottak szolgálni, hogy a televíziózás helyett a szurkolók a mérkőzések élő megtekintését válasszák. Ennek érdekében meghatároznak egy idősávot, általában szombat vagy vasárnap délután, amikor egyetlen mérkőzés sem kerülhet képernyőre.[58] A Bizottság sem a verseny-

49 COMP/C.2/37.398. sz. ügy (Notice published pursuant to Article 19(3) of Council Regulation No 17 – Joint selling of the media rights of the UEFA Champions League on an exclusive basis), HL [2002] C 196., 2002. 08. 17., 3–5., 5. pont.
50 COMP/C.2-37.398. sz. ügy (Joint selling of the commercial rights of the UEFA Champions League) HL [2003] L291., 2003. 11. 08., 25–55., 25-.54. pont; Lásd még: McAuley, 374.
51 Hatton et al. (29. lj), 350.
52 1/2003/EK rendelet a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról [2002] HL L 1, 2003. 01. 04.
53 COMP/C-2/37.214.
54 Uo., 25–35. pont. Lásd még: Blackshaw (7. lj.), 406–407.
55 COMP/C.2/38.173 sz. ügy (Joint selling of media rights to the FA Premier League), Commitments Decision 2006. 03. 22., 24. pont.
56 COMP/C.2/38.17 314. pont.
57 COMP/C2. – 37.576 sz. ügy (Notice to UEFA's broadcasting rules), HL [2000] C 121, 2000. 04. 29., 14–15.
58 Stewart (28. lj.), 215.

korlátozó célt, sem a hatást nem tartotta megállapíthatónak, így szabad utat engedett az UEFA szabályzatának. Ekkor még nem tudhatták, hogy a lezárt időszakok később a Murphy-ügy[59] előzményeként szolgálnak. Mivel ez a szabály csak a hazai közvetítőkre vonatkozott, a pubtulajdonosok elkezdtek alternatív megoldások után kutatni. A szabály kijátszására néhány vendéglátós külföldi kábelcsatornákra fizetett elő külföldi műsorsugárzókon keresztül.[60] Az FAPL-közvetítőkkel kötött szerződésben a műsorsugárzónak vállalnia kellett, hogy megakadályozza a mérkőzések elnyert területen kívüli hozzáférhetőségét, tehát kódolniuk kellett a műsorokat. A szerződés részét képezte az a kikötés is, amely megtiltotta számukra a műsorok dekódolását biztosító eszközök – például dekóder kártyák – érintett területen kívüli rendelkezésre bocsátását.[61] A Bíróság elé előzetes döntéshozatali eljárás keretében került az ügy, mely mérföldkőnek tekinthető az ítélkezési gyakorlatban. Először kellett a Bíróságnak sportközvetítési jogok értékesítésével kapcsolatos üggyel foglalkoznia.[62] Versenyjogi szempontból a legnagyobb horderejű kérdés a műsorszolgáltató azon kötelezettségére vonatkozott, mely a dekódolást biztosító eszközök forgalmazását megtiltotta. A Bíróságnak azt kellett megválaszolnia, hogy mindez céljánál fogva versenykorlátozónak tekinthető-e, továbbá szükséges-e a kérdéses kikötés versenyt kizáró, korlátozó vagy torzító jellegét bemutatni.[63] A főtanácsnoki indítványhoz[64] hasonlóan a Bíróság is utalt a sportközvetítési jogok és a párhuzamos importkorlátozások közötti összefüggésekre,[65] megemlítve utóbbi kapcsán kidolgozott gyakorlatát.[66] Abszolút területi védelem jelentkezik ugyanis abban az esetben is, ha a műsorszolgáltató számára előírásra kerül a dekódoló eszközök elnyert területen kívüli használatának megakadályozására irányuló kötelezettség.[67] A szerződések versenyellenes tárgyára tekintettel a Bíróság kimondta azok versenykorlátozó jellegét, és deklarálta azok EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésébe való ütközését. Figyelembe véve a szolgáltatásnyújtás szabadságát érintő korlátozást, a (3) bekezdésben rögzített feltételek nem teljesülnek, így fel sem vetődik a mentesítés lehetősége.[68]

Habár a Murphy-ügyet követően számos lehetséges következménnyel számoltak (pl. egész Európára kiterjedő engedélyezés; csökkenő bevételek a jogtulajdonosoknál és műsorszolgáltatóknál),[69] de a várt piacliberalizáló hatás egyelőre elmaradt. Sőt a helyzet inkább a fogyasztók hátrányára változott.[70] A Luxton-ügyben az is felmerült, hogy az FAPL tudatosan tartja fenn a piac részekre tagozódását.[71] Az ügyben az FAPL mellett Luxton úr, egy kocsma üzemeltetője volt érintett, aki a szövetséggel szerződő dán közvetítőtől vásárolt dekóder kártyát. A problémát az jelentette, hogy a kártyát otthoni használatra szánták, nem kereskedelmi célra. Luxton úr a védelmében arra hivatkozott, hogy az általa felkeresett külföldi közvetítők a kereskedelmi célú kártya eladását elutasították, utalva arra, hogy jogszerűen nem szolgáltathatnak ilyen tartalmat az Egyesült Királyságba. A bíróság azonban az eljárás kulcsának a kártya nem kereskedelmi célra szánt használatát tekintette és az FAPL javára döntött.[72]

59 C-403/08 és C-429/08 egyesített ügyek.
60 Daniel Geey: *The legality of football broadcasts in the UK and the lack of choice for publicans in the Premier League broadcasting market*. Entertainment and Sports Law Journal, 2007 (1.), 1.
61 C-403/08 és C-429/08 egyesített ügyek 31–35. pont.
62 Rippel-Szabó Péter: *Az Európai Bíróság Murphy-ügyben hozott ítélete és várható hatásai a sportközvetítési jogok piacán*. Infokommunikáció és Jog, 2012 (1.), 27.
63 C-403/08 és C-429/08 egyesített ügyek 30–55. pont.; Lásd még: Tóth András: *Az európai sportközvetítési jogok engedélyezési rendszerét alakító európai bírósági ítélet*. Versenytükör, 2011 (7), 56 és TÓTH András: *Versenyjog és határterületei*. HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2016, 173.
64 Juliane Kokott főtanácsnok indítványa a C-403/08 és C-429/08 egyesített ügyekben, EU:C:2011:43.
65 C-403/08 és C-429/08 egyesített ügyek 139. pont.
66 Lásd: C-468/06 és C-478/06 sz. egyesített ügyek Sot. Lélos kai Sia és társai, EU:C:2008:504, 65. pont.; C-501/06 sz. ügy GlaxoSmithKline Services Unlimited kontra Bizottság, EU:C:2009:610, 59. és 61. pont.
67 Kokott főtanácsnok indítványa C-403/08 és C-429/08 egyesített ügyekben 248. pont.
68 C-403/08 és C-429/08 egyesített ügyek 144. és 145. pont.
69 Rippel-Szabó (62. lj.), 29–30.; Gardiner et al. (11. lj.), 198.
70 Asser Institute: Study on sports organisers' rights in the European Union, Executive Summary, February 2014, 4. http://ec.europa.eu/assets/eac/sport/news/2014/docs/study-sor2014-final-report-gc-compatible_en.pdf (utolsó megtekintés: 2017. 08. 19.).
71 Premier League v. Luxton: The impact of QC Leisure reconsidered https://goo.gl/Fkvrfs (letöltés: 2017. 08. 27.).
72 Uo.

5. Új irányok a közvetítési jogok értékesítésében

A Bíróság a Murphy-ügyben nem fejtette ki véleményét az ítélet várható hatásairól a platformok összességére vonatkozóan, ám iránymutatásul szolgálhat a jövőre nézve a Bizottság Digitális Egységes Piac eléréséről szóló dokumentuma.[73] Ennek fő célkitűzései között szerepel az egyének és a vállalkozások számára az online tevékenységeik zavartalan gyakorlásának lehetővé tétele, természetesen a tisztességes verseny keretei között. A stratégia része a Digitális Egységes Piac megvalósítása. Ennek végbevitelét a határon átnyúló e-kereskedelem előtt álló akadályok lebontásával képzelik el. Kifejezett utalást találunk a területi korlátozások két legjellemzőbb megjelenési formájára, a geo-blockingra és geo-filteringre. Mivel a sportközvetítési jogok értékesítésére irányuló szerződések túlnyomó többségben tartalmaznak ilyen jellegű korlátozást,[74] a Bizottság e területet érintő elképzelései a jogok értékesítésének további gyakorlatát is befolyásolhatják. A Bizottság várakozásai szerint a korlátozások felszámolása számos pozitív hatással járna, többek között átlátható árakhoz, az e-kereskedelemben megjelenő nagyobb versenyhez vezetne, a fogyasztók számára pedig hozzájárulna a szélesebb választási lehetőség és hozzáférés kialakulásához.[75]

A Bizottság 2015 májusában tett bejelentést[76] az e-kereskedelmet érintő ágazati vizsgálatról, mintegy a Digitális Egységes Piacot érintő stratégia kiegészítéseként. Ennek részeként sor került egy, az érdekelt felek reakciójára koncentráló nyilvános konzultációra is. A konzultációra érkező számos megjegyzés[77] alapvetően két csoportra osztható. Az egyik nézőpontot az Európai Fogyasztóvédelmi Szervezet megjegyzései szemléltetik, a kizárólagos területi engedélyekkel szembehelyezkedve.[78] Álláspontjuk szerint a jelenleg alkalmazott megoldások amellett, hogy korlátozzák a versenyt, a fogyasztók választási lehetőségét is csökkentik és hátráltatják a technológiai fejlődést.[79] Habár a Murphy-ügyben kifejezetten nem foglalkozott az online tartalomszolgáltatásokkal, véleményük szerint analógia segítségével az ítélet erre a területre is kiterjeszthető lenne.[80] Lényegében ezt a kérdést igyekszik megválaszolni a jelenleg folyó „Pay-tv ügy" is.[81] A másik oldalt képviselő álláspontok közül a Sport Rights Owners Coalition („SROC"), az UEFA és a European Broadcasting Union (EBU) megjegyzéseit említjük meg. Az SROC kiemeli a sport területi jellegét és a nézők eltérő igényeit az elérni kívánt sportesemények tekintetében. Mivel a nézők által igényelt tartalom eltérő, a jogok értékesítése is területi alapon történik, ezzel összefüggésben az egyes országokban a jogokért más-más összeg kérhető.[82] A kizárólagos területi engedélyezés is inkább a sport nemzeti szinten való szervezésére és nem az európai piac mesterséges felosztására vezethető vissza.[83] Az egyesülés által képviseltek célja a szerződési szabadság és rugalmasság megőrzése, melyet a jelenlegi rendszerben biztosítottnak látnak.[84] Az SROC mellett az EBU is felhívta a figyelmet arra, hogy a kizárólagos területi korlátozások eltörlése azt a nem kívánt hatást is magával hozza, hogy

73 COM(2015) 192 final (A Digital Single Market Strategy for Europe – Analysis and Evidence) 2015. 05. 06.
74 SWD(2016) 70 final: Commission Staff Working Dokument: Geo-blocking practices in e-commerce, 18. 03. 2016, 147.; lásd még: Kulcsár Andrea Zsuzsanna: *Egységes lehet-e a digitális piac? Területi alapú tartalomkorlátozás az e-kereskedelemben*. Versenytükör, 2016 (2.), 54.
75 COM(2015) 192 3., 21. , 24.
76 IP/15/4921: European Commission: Antitrust: Commission launches e-commerce sector inquiry, Brussels, 06. 05. 2015.
77 Lásd pl.: Sports Rights Owners Coalition http://ec.europa.eu/competition/antitrust/e_commerce_files/sport_rights_owners_coalition_en.pdf (letöltés: 2017. 08. 16.); Stellungnahmeder DFL Deutsche Fussball Liga Gmbh zum „Preliminary report on the E-commerce Sector Inquiry" der Europäischen Kommission vom 15. September 2016, http://ec.europa.eu/competition/antitrust/e_commerce_files/deutsche_fussball_liga_de.pdf (letöltés: 2017. 08. 16.); EBU's Comments on the Key Findings of the European Commission's Preliminary Report On The E-Commerce sector inquiry, http://ec.europa.eu/competition/antitrust/e_commerce_files/european_broadcasting_union_en.pdf (letöltés: 2017. 08. 16.).
78 BEUC: E-commerce sector inquiry; BEUC comments on the preliminary report, 10. http://ec.europa.eu/competition/antitrust/e_commerce_files/beuc_en.pdf (letöltés: 2017. 08. 16.).
79 Uo.
80 Uo., 12.
81 Kulcsár (74. lj.), 56.
82 SROC, 1.
83 UEFA: Public consultation on the Preliminary Finding on the E-commerce Sector Inquiry, 2. http://ec.europa.eu/competition/antitrust/e_commerce_files/uefa_en.pdf (letöltés: 2017. 08. 19.).
84 Sport Right Owners Coalition, 1–3.

a jogok megszerzésére csak nagy médiakonglomerátumok lesznek képesek.[85] Utóbbi vállalkozásokat ez akár egy aránytalan piaci erőfölényhez is juttathatja. A fogyasztókat így érő károk egyrészt a megnövekedett árakban, másrészt abban nyilvánulhatnak meg, hogy a nagy vállalkozások által el nem ért kis területek sporttartalom nélkül maradnak. Mindez végső soron Európa sport- és kulturális diverzitásának csökkenését eredményezhetné. Így tulajdonképpen a területi alapú értékesítés inkább pozitívum a verseny fennmaradása szempontjából.[86] Az SROC mellett az UEFA is hangsúlyozza a platformsemleges értékesítés elterjedését,[87] ugyanis a fogyasztói preferencia az előfizetett tartalom több platformon való elérhetősége felé mutat.[88] A dokumentum említi a közvetítőket terhelő szerződéses kötelezettséget az internet és mobilszolgáltatások kihasználására, ezáltal is nagyobb választási lehetőséget biztosítva a fogyasztóknak. A szövetség hangsúlyozza továbbá a közvetítők digitális stratégiáinak fejlesztésére gyakorolt hatását, az utóbbi időben elsősorban a közösségi médiára (pl. Facebook, Youtube, Twitter) koncentrálva.[89] Ennek pedig az online közvetítés innovációt segítő és a fogyasztók közvetítési költségeit mérséklő hatása miatt van jelentősége, mint ahogy azt a Bizottság is megállapította.[90]

A Bizottság által a hollywoodi filmstúdiók és a legnagyobb fizetős televíziószolgáltatók ellen indított eljárása[91] is a területi korlátozások megítélése miatt tart számot jelentős érdeklődésre.[92] Habár az ügy a Paramount tekintetében kötelezettségvállalással[93] zárult, a többi eljárás alá vont esetében hozandó döntés még bírhat jelentőséggel a területi korlátozások jövőbeni alkalmazhatósága tekintetében.[94] Ugyanakkor a Bizottság e-kereskedelmi ágazati vizsgálatát lezáró jelentésében[95] foglaltak nem feltétlen ebbe az irányba mutatnak. A Bizottság a problémát az engedélyezési szerződések részét képező egyes korlátozásokban látja.[96] Amellett, hogy a Bizottság az uniós versenyszabályok egységes értelmezését sürgeti, az e-kereskedelemben alkalmazott gyakorlatok kapcsán rögzíti, hogy azokra az uniós versenyjog végrehajtása során fordít figyelmet.[97]

Ugyanakkor nemcsak a területi kizárólagosság megítélése ellentmondásos,[98] hanem a probléma kiküszöbölésére alkalmazandó megoldások is. Egyes vélemények szerint a gyakorlat elterjedtségére tekintettel az esetjogi szemlélettel ez nem rendezhető,[99] mások az esetjogi megközelítést tartják megfelelőnek.[100] Véleményem szerint a jogalkotás helyett a versenyjogi szabályok következetes érvényesítésére kell helyezni a hangsúlyt, ahogy azt a Bizottság is rögzítette az ágazati vizsgálatot lezáró jelentésében. Ettől függetlenül ajánlott lenne a Bizottság részéről egy iránymutatás kiadása a sportközvetítési jogok értékesítésére irányuló szerződések tekintetében, különös tekintettel az olyan problémákra, mint a platformsemleges csomagok kis média-tartalomszolgáltatók általi elérése.[101] Emellett a jogbiztonságot és átláthatóságot elősegítendő azon tagállamok számára, akik még nem tették, javasolt a kérdés kapcsán alapelveket elfogadni.[102]

85 EBU, 4.
86 SROC, 2.
87 UEFA.
88 SROC, 4.
89 UEFA, 4.
90 COM(2017) 229 final: A Bizottság jelentése a Tanácsnak és a Parlamentnek: Végső jelentés az e-kereskedelmi ágazati vizsgálatról, Brüsszel, 2017. 05. 10., 7.
91 COMP/40023. sz. ügy (Cross-border access to Pay-tv).
92 Kulcsár (74. lj.), 55.
93 Case AT.40023 (Cross-border access to Pay-tv) Commission Decision relating to a proceeding under Article 101 of the Treaty on the Functioning of the European Union and the Article 53 of the EEA Agreement, Brussels, 27. 6. 2016.
94 Uo., 57.
95 COM(2017) 229 final.
96 Uo., 15.
97 Uo., 18.
98 Rotondo (4. lj.), 3.
99 Kulcsár (74. lj.), 57.
100 Uo., 56.
101 Asser Institute, 4.
102 Uo.

6. Összegzés

A sportot övező környezet megváltozásában, annak üzletiesedésében kiemelkedő szerepet tulajdoníthatunk a közvetítési szektor szabályozásában és technológiájában bekövetkezett változásoknak.[103] A tendencia a piacképes sportágak, sportesemények és televíziózás összefonódása felé mutat. Jól példázza mindezt, hogy a televíziós társaságok sok esetben a sportesemények jogtulajdonosaiként tűnnek fel.[104] A közvetítési jogok értékesítéséből származó bevételek nőnek, akár a Premier League vagy a Bundesliga esetében is.[105] Az átalakulás egyik előmozdítója lehet a Facebook sportközvetítések iránti érdeklődése is, nemrég a Fox Sportsszal társulva döntöttek az UEFA Bajnokok Ligája mérkőzések Facebookon keresztül történő, élő közvetítéséről.[106] Az online streamelés iránt a Twitter is érdeklődést mutat, bejelentése szerint a labdarúgó-mérkőzések heti összefoglalóját Twitteren is közvetíteni fogja az Egyesült Királyságban élő fogyasztók számára.[107] Egy ilyen környezetben még inkább szükség lenne határozott keretekre a tekintetben, mit lehet és mit nem a közvetítési jogok értékesítése során. Ugyanakkor annak ellenére bizonytalanság tapasztalható egyes vonatkozásaiban, hogy a kérdés több alkalommal is az uniós és nemzeti szintű jogalkotás és bíróságok látószögébe került.[108]

Összességében egy, a fogyasztók érdekét szem előtt tartó rendszert kellene összeegyeztetni a különböző gazdasági érdekekkel, figyelembe véve az európai sport hagyományait. A sportról szóló Helsinki-jelentésben[109] a Bizottság felismerte a sport sajátos szerepét és az európai sportmodell létét, ugyanakkor az is elmondható, hogy újabban ezt a piramis struktúrát egyre több támadás éri. A sportszövetségek túl nagy arányban hozhatnak meg közvetlen és jelentős kereskedelmi vonatkozású döntéseket, befolyásolva ezzel a klubok helyzetét is.[110] A megváltoztatott megállapodások előnyt hoztak a klubok, a közvetítők és a szurkolók számára is,[111] de a módosítások nem bizonyulnak elegendőnek a probléma megoldásához. A gazdaságilag gyengébb és erősebb klubok közötti különbség nő, így kérdéses, hogy a kollektív megállapodások mennyiben érik el céljukat.[112] Kérdés az is, hogy a kollektív értékesítés során a továbbiakban is elég lesz-e a szolidaritásra való hivatkozás, hiszen annak ellenére, hogy a sportszövetségek előszeretettel alkalmazzák, nem elengedhetetlen a rendszer működéséhez. A közvetítésből származó bevételek igazságtalan elosztása nemcsak a labdarúgást érinti, például az országúti kerékpáros csapatok vezetői keveslik azt az összeget, ami a Tour de France közvetítési díjaiból hozzájuk eljut.[113] Hozzátéve, hogy ebben az esetben nem a sportszövetség, hanem egy független szervezet értékesíti a jogokat. A profi kerékpársport azonban jelenlegi formájában nehezen fenntartható. Ennek megváltoztatása érdekében a nemzetközi kerékpáros szövetség szeptemberben megválasztott új elnökének célkitűzése megvizsgálni annak a lehetőségét, hogy miként lehetne megvalósítani a közvetítési jogok szövetség általi közös értékesítését.[114] Mivel a korábbi vizsgálatok egyoldalúan a labdarúgásra

103 Stephen Weatherill: *European sports law: collected papers*. Asser Pr. Springer, Hague, 2014, 149.
104 Várhegyi Ferenc: *A sport és televízió kapcsolata*. Testnevelés, Sport, Tudomány, 2016 (2.), 29.
105 DFL überspringt erstmals Milliarden-Marke bei nationalen Medien-Rechte, https://www.dfl.de/de/hintergrund/vermarktung/dfl-ueberspringt-erstmals-milliarden-marke-bei-nationalen-medien-rechten-pro-saison-durchschnittlich-1-16-milliarden-euro-ab-2017-18.html (letöltés: 2017. 09. 28.).
106 Facebook is becoming a go-to platform for live streaming sport, 06. 29. 2017, http://www.businessinsider.com/facebook-becoming-go-to-platform-live-streaming-sports-2017-6 (letöltés: 2017. 08. 20.).
107 BT Sport agrees deal for weekly results show to be streamed live via Twitter, 17. 08. 2017, http://www.isportconnect.com/bt-sport-score-deal-streamed-live-twitter/ (letöltés: 2017. 08. 27.).
108 Asser Institute, 1.
109 COM(1999) 644 final The Helsinki Report on Sport, 1999. 12. 10.
110 Weatherill (103. lj.), 308.
111 IP/02/806. sz. ügy (Commission welcomes UEFA's new policy for selling the media rights to the Champions League), 2003. 06. 03.
112 Ofcom investigation into Premier League football rights, 2014. 11. 18. https://www.ofcom.org.uk/about-ofcom/latest/media/media-releases/2014/premier-league (letöltés: 2017. 08. 27.).
113 The problem with revenue sharing, 2014. 01. 14. http://inrng.com/2014/01/problem-revenue-sharing/ (letöltés: 2017. 08. 27.).
114 Matt Slater: European cycling boss David Lappartient makes radical pitch for Brian Cockson's UCI job as Frenchman promises to overhaul cycling calendar, 2017. 07. 18. http://www.dailymail.co.uk/sport/othersports/article-4708464/David-Lappartient-makes-bid-Brian-Cookson-s-UCI-job.html (letöltés: 2017. 10. 30.).

koncentráltak, érdemes lenne a többi sportágat is szemügyre venni, vajon mennyire felelnek meg az értékesítési gyakorlatok a versenyjogi követelményeknek. Egyes vélemények szerint érdemes lenne szemügyre venni a kibocsátáskorlátozást, melyet bizonyos jogtulajdonosok alkalmaznak.[115] Sor is került az Ofcom Premier League képernyőre kerülő mérkőzéseinek – más országokhoz képest – alacsony arányára vonatkozó eljárására, melyet a hatóság a Virgin Media panasza alapján indított. Habár az Ofcom a panaszt elutasította részben a szövetség közvetítésre kerülő meccsek számának növelésére vonatkozó ígéretére alapozva,[116] azonban látható, hogy a kibocsátás korlátozása továbbra is problémát okoz. A kizárólagosság tekintetében a Bizottság legutóbb úgy nyilatkozott, hogy *„alkalmazása önmagában nem kifogásolható”*,[117] ugyanakkor amíg az ezzel összefüggő területi alapú tartalomkorlátozásokat alkalmazzák, az egységes digitális piac sem valósul meg teljesen.[118] Habár alátámasztható a területi korlátozások indokoltsága,[119] a tendencia inkább azok csökkenése felé és az alternatív engedélyezési megoldások elterjedése felé mutat.[120] A területi korlátozások felszámolásának nyertesei a határon túli magyarok lennének, ugyanis ők emiatt nem férnek hozzá a magyar nyelvű sporttartalmakhoz. Habár a magyar televízió deklarált célja, hogy változást érjen el az ügyben, ennek lehetővé tétele jelenleg a jogtulajdonosoktól függ.[121]

A technika fejlődésére és a jogok értékének növekedésére tekintettel semmi sem garantálja a jelenlegi rendszer fennmaradását. Kétségtelen, hogy a digitális egységes piac támasztotta követelmények uniós szintű változást igényelnek.[122] Akármelyik megoldás is realizálódik, az eljáró uniós szerveknek minden esetben az európai sportot előmozdító döntésre kell törekedniük a sport sajátos természetét[123] is figyelembe véve.

115 Asser Institute, 4.
116 Competition Act into the sale of live UK audio-visual media rights to Premier League matches, 2016. 08. 16., https://www.ofcom.org.uk/about-ofcom/latest/bulletins/competition-bulletins/all-closed-cases/cw_01138 (letöltés: 2017. 08. 27.).
117 COM(2017) 229 final 24.
118 Kulcsár (74. lj.), 57.
119 Uo.
120 Rotondo (4. lj.), 56.
121 A közmédia a határon túli magyaroknak is biztosítaná a magyar sportközvetítéseket, 2017. 06. 09., http://www.origo.hu/itthon/20170609-a-kozmedia-kiemelt-feladatanak-tartja-hogy-a-hataron-tuli-magyarok-anyanyelvukon-nezhessek-a.html (letöltés: 2017. 08. 23.).
122 Rotondo (4. lj.), 53.
123 EUMSZ 165. cikk.

Kopácsi István*

A magánjogi és közjogi jogérvényesítés viszonya

The relationship between public and private enforcement

Abstract

In this paper I would like to assess how the two types of enforcement models influence each other in antitrust cases. First I would like to show the US private enforcement system in a couple of words and after that I will write about the past and the present of the European and Hungarian private enforcement systems.

Tárgyszavak: kartellek, közjogi jogérvényesítés, magánjogi jogérvényesítés, engedékenység, kártérítés

Key words: cartels, public enforcement, private enforcement, leniency, action for damages

1. Bevezetés

Jelen cikk célja a versenyjogi jogsértésekkel szemben alkalmazható két igényérvényesítési modell, a közjogi és a magánjogi jogérvényesítés összehasonlítása, kapcsolódási pontjaik azonosítása.

A magánjogi igények érvényesítésén belül két típusról beszélhetünk, ugyanis magánjogi igényérvényesítés eszközével lehet élni a versenyhatóság elmarasztaló döntését követően (származékos eset), és ettől függetlenül, önállóan is.

Általánosságban kijelenthető, hogy a közjogi és magánjogi jogérvényesítés egymással összefüggő eljárások, a magánjogi jogérvényesítés kiegészíti a közjogi jogérvényesítést az elrettentő hatás növelésével, azáltal hogy a károsultakat képessé teszi a versenyellenes magatartásokkal szembeni fellépésre. A közjogi jogérvényesítés megkönnyíti a kártérítési eljárásokat, mivel nagyban hozzájárul a származékos kereseteken alapuló perekben a kérelmezők számára a bizonyításhoz. Ugyanakkor a magánjogi jogérvényesítésnek nemcsak a fent említett, a versenyjogi jogsértésektől való elrettentést szolgáló hatás adja a létalapját, hanem az a tény is, hogy a versenyjog célja a verseny védelme mellett a fogyasztói jólét védelme is, hiszen a fogyasztók azok, akik a kartellek árfelhajtó hatásának ki vannak téve, ők fizetik meg ennek az árát,[1] amit az elszenvedett károkért járó kompenzáció lehetőségével – illetve az ez alapján megítélt kártérítés útján – lehet ellensúlyozni.

A tanulmány első részében röviden szólok az Amerikai Egyesült Államokban és Európában működő rendszerekben található eltérésekről, és áttekintem a legutóbbi két évtized európai magánjogi jogérvényesítési rendszerében történt változásokat.

* Versenytanácsi vizsgáló, Döntéshozatalt Támogató Csoport, Gazdasági Versenyhivatal.

1 Cornelis Canenbley and Till Steinvorth: Effective Enforcement of Competition Law: Is There a Solution to the Conflict Between Leniency Programmes and Private Damages Actions? In: Journal of European Competition Law & Practice, 2011, Vol. 2, No. 4. 315.

Bár a magánjogi jogérvényesítésnek több eszköze van – semmisségi kifogás, teljesítésre kötelezés, kártérítés[2] –, az utóbbira fogom helyezni a hangsúlyt, mivel a közösségi jogalkotás is ezt helyezi középpontba, illetve meglátásom szerint a közjogi jogérvényesítésre nézve ennek van a legnagyobb hatása.

2. Magánjogi jogérvényesítés az Amerikai Egyesült Államokban és Európában

2.1. Magánjogi jogérvényesítés az Amerikai Egyesült Államokban

Az Amerikai Egyesült Államokban („USA") a *Sherman Act* és a *Clayton Act* szabályain nyugvó magánjogi jogalkalmazás igen általános, a versenyjogi ügyek túlnyomó többsége – 90-95%-a – magánjogi kereseten alapul,[3] a *Clayton Act* a károsultaknak az általuk elszenvedett kár háromszorosának megfelelő kártérítés-követelésre való lehetőséget biztosít. Vagyis az amerikai szabályozási koncepcióban a többszörös, büntető jellegű szankcióként való alkalmazással a kártérítés az elrettentést szolgálja, és a versenyjogi jogsértésekkel szembeni fellépés terén a közjogi jogalkalmazás kiegészítőjévé válik,[4] a kár összegének többszörösét kitevő kártérítés elrettentő erejével az amerikai rendszer egyértelműen nem szorítkozik a fogyasztók kompenzációjára. Az engedékenységi programot a tengerentúlon azzal is igyekeznek vonzóvá tenni, hogy az engedékenységet a magánjogi jogérvényesítés szabályaiba beépítették, ugyanis az engedékenységi kérelmezővel szemben csak egyszeres kompenzációra van mód.[5]

A magánjogi jogérvényesítés elterjedésével kapcsolatban megjegyzem, hogy az 1950-es évekig mindössze csak néhány magánjogi jogérvényesítésen alapuló antitrösztügy volt az USA-ban, számuk az 1960-as években kezdett emelkedni és 1977-ben tetőzött.[6] Az ügyek számában való növekedés annak a változásnak volt köszönhető, hogy az USA bíróságai szélesíteni kezdték azon ügyek körét, amelyekben lehetőség volt magánjogi jogérvényesítésre, így teret kapott a jogérvényesítés e módja a horizontális árrögzítő („*per se*") jogsértő magatartások mellett egyéb horizontális, illetve vertikális megállapodások esetében is.[7]

2.2. A magánjogi jogérvényesítés Európában

Az Európai Gazdasági Közösséget alapító Római Szerződés 85–89. cikkeiben található trösztellenes szabályok lényegében változatlanul élnek tovább az Európai Unió működéséről szóló szerződés („EUMSZ") 101–105. cikkeiben – ennek megfelelően a jelenleg hatályos számozásnak megfelelően fogok rájuk hivatkozni a tanulmányban –, és e szabályokban egyértelműen mutatkozik a közjogi jogérvényesítés szupremáciája, a magánjogi jogérvényesítés megjelenése az EUMSZ-ben a 101. cikk (2) bekezdése, amely kimondja, hogy *„[a]z e cikk alapján tiltott megállapodás vagy döntés semmis."*

Az 1962-ben elfogadott 17. rendelet,[8] amely a kartellmagatartásokra és a gazdasági erőfölénnyel való visszaélésre vonatkozó szabályok alkalmazásával foglalkozott, szintén a közjogi jogérvényesítésre helyezte a hangsúlyt, majd a 17. rendelet helyébe 2004. május 1-jén lépő 1/2003/EK rendelet is legfőképpen a közjogi jogérvényesítés terjedelmére volt

2 Hegymegi-Barakonyi Zoltán: A magánjogi jogérvényesítésről általában. In: szerk. Juhász Miklós, Juhász Dorina, Tóth András: Kommentár a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvényhez, Gazdasági versenyhivatal, Budapest, 2014, 718.

3 Wouter P. J. Wils: Private Enforcement of EU Antitrust Law and its Relationship with Public Enforcement: Past, Present and Future. World Competition, Volume 40, Issue 1, March 2017, 14.

4 Uo., 39.

5 Baskaran Balasingham: 15 Years after Courage v Crehan: The Right to Damages under EU Competition Law, European Competition and Regulatory Law Review Volume 1 (2017), Issue 1, 17.

6 William Kolasky: Antitrust Litigation: What's Changed in Twenty-Five Years? In: Antitrust, Vol. 27, No. 1, Fall 2012. 9. A hivatkozott mű alapján a magánjogi jogérvényesítésre irányuló peres ügyek száma 1600 körül volt 1977-ben.

7 OECD Secretariat, Relationship between public and private antitrust enforcement, DAF/COMP/WP3(2015)14 of 15 June 2015, 4.

8 17. rendelet első rendelet a Szerződés 85. és 86. cikkének végrehajtásáról: Az Európai Gazdasági Közösség Tanácsa.

hatással. Előzőkből látszik, hogy az Európai Unióban („EU") a közjogi jogérvényesítés játszik központi szerepet, illetve a magánjogi jogérvényesítés pajzsként[9] való használata jellemző inkább.[10]

A származékos perekre közösen alkalmazandó szabályok híján a tagállamok kártérítési joga és polgári eljárásjoga, az Európai Unió Bíróságának („EUB") a *Courage és Crehan*,[11] valamint a *Manfredi*[12] ügyekben hozott döntései, valamint néhány, a magánjogi jogérvényesítés alapjainak megteremtésére kidolgozott modell, javaslat (Fehér Könyv, Zöld Könyv) volt sokáig irányadó.[13]

Az USA-ban egy évszázada ismert antitrösztpereskedés kontinensünkön alig létezik,[14] az európai jog e téren való összehangolásának, az eljárási szabályok közelítésének oka, hogy az Európai Bizottság („Bizottság") az USA-ban fennálló trendet szerette volna követni, amelyben a rendes bíróságok előtt folyó perek – mint már fentebb említettem – az antitrösztügyek 90-95%-át teszik ki, vagyis a versenyhatóságok által lefolytatott ügyek aránya az összes antitrösztügyet tekintve meglehetősen alacsony.[15]

2005. decemberben a Bizottság kibocsátotta a Zöld Könyv[16] elnevezésű dokumentumot, amellyel párbeszédet kezdeményezett az EU versenyjogi szabályainak megsértését követő magánjogi következményekről. A Zöld Könyvet nagyban befolyásolta az USA-ban alkalmazott magánjogi jogérvényesítési koncepció, mellyel cél a kártérítési perek elterjesztése lett volna, hogy azok további elrettentő erőt generálva segítsenek visszaszorítani a kartelleket.[17]

A koncepció fogadtatása az EU-ban nem volt pozitív, így aztán a Bizottság ezzel a fejlesztési iránnyal fel is hagyott, és a Zöld Könyv sikertelenségét követően 2008. áprilisban kiadta a Fehér Könyvet,[18] amely a trösztellenes szabályok megsértésén alapuló kártérítési keresetekről szólt, és a magánjogi jogérvényesítésnek immár inkább a kompenzáló jellegére helyezte a hangsúlyt, nem pedig az elrettentésre.[19]

Érdemes megemlíteni, hogy az USA magánjogi jogérvényesítésre irányuló eljárásai éles kontrasztjaként a Bizottság antitrösztügyeiben a 2006–2012 közötti időszakot tekintve alig néhány, az összes ügynek mindössze 25%-ában – 28 tagállam közül 20-ban egyáltalán nem – követte a jogsértés megállapítását magánjogi jogérvényesítésre irányuló eljárás,[20] a tagállamok közül pedig az Egyesült Királyságban, Hollandiában, Németországban és Franciaországban folynak kartellekhez kötődő kártérítési perek.[21]

3. Az Európai Parlament és a Tanács 2014/104/EU irányelve

Az EUB fent említett esetjogának kialakulását, illetve a Zöld és Fehér Könyvet követően az Európai Parlament és a Tanács 2014. november 26-án fogadta el a tagállamok és az EU versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról szóló

9 A versenyjog keretében biztosított magánjogi jogérvényesítési szabályokat támadásra és védekezésre is fel lehet használni, emiatt a felhasználás módjától függően képletesen szólva pallosként vagy pajzsként funkcionálnak. Előbbi eset körébe tartoznak tipikusan a kártérítési eljárások, vagy az ideiglenes intézkedés elrendelésének kérelmezése, míg utóbbiba inkább a szerződéses jogviszonyból eredő követelések, mint például a semmisségre hivatkozás.

10 Wouter P.J. Wils: a 4. lj. 5–6.

11 C-453/99. sz. *Courage and Crehan* ügy, ECLI:EU:C:2001:465, melyben az Európai Bíróság a magánjogi jogérvényesítésre tekintettel kimondta, hogy mindenki kártérítésre jogosult, aki kárt szenvedett valamely kartell tevékenységéből kifolyólag.

12 C-295–298/04. sz. *Manfredi* egyesített ügyek, ECLI:EU:C:2006:461. Az ügyben hozott döntés jelentőségét az Európai Bíróság azon állásfoglalása adja, miszerint a versenyjogi jogsértés miatt ellenszenvedett kárral összefüggésben a kártérítésnek a teljes kompenzáció talaján állva magában kell foglalnia a ténylegesen bekövetkezett vagyoni veszteséget (damnum emergens), az elmaradt hasznot (lucrum cessans), valamint a kamatokat is.

13 Andreas Schwab: Finding the Right Balance – the Deliberations of the European Parliament on the Draft Legislation Regarding Damage Claims. Journal of European Competition Law & Practice, 2014, Vol. 5, No. 2. 65.

14 Tóth Tihamér: Tessék hozzászólni! Zöld könyv az antitröszt kártérítési perekről. In: Versenytükör, II. évfolyam 1. szám, 2006. március. 35.

15 Uo., 38.

16 European Commission, Green Paper on Damages actions for breach of EC antitrust rules, COM(2005)672 of 19 December 2005.

17 Tóth Tihamér: 15. lj., 36.

18 European Commission, White Paper on Damages actions for breach of the EC antitrust rules, COM(2008)165 of 2 April 2008.

19 Wouter P. J. Wils: a 4. lj., 21.

20 OECD Secretariat, 8. lj., 5.

21 Tóth Tihamér: Az Európai Unió versenyjoga. Budapest, 2013, 597.

2014/104/EU irányelvet („Irányelv"), ahogy azt a 2016. évi CLXI. törvény indokolása is említi.[22] Az Irányelv tárgya, hogy meghatározza az annak biztosításához szükséges szabályokat, hogy a versenyjogi jogsértés következtében kárt szenvedett személyek a jogsértővel szemben hatékonyan érvényesíthessék az elszenvedett kár teljes megtérítésére vonatkozó jogukat, illetve *„olyan szabályokat határoz meg, amelyek összehangolják a versenyjogi szabályok versenyhatóságok általi végrehajtását, valamint e szabályoknak a nemzeti bíróságoknál indított kártérítési keresetek tekintetében történő érvényesítését"*.[23]

A kártérítésre irányuló jogosultság biztosítása érdekében az Irányelv számos, a magánjogi jogérvényesítést megkönnyítő intézkedést tartalmaz, melyeket az alábbiakban kívánok az általam legfontosabbnak ítélt szabályokon keresztül bemutatni.

3.1. Bizonyítékokhoz való hozzáférés lehetősége

Az iratokhoz való hozzáférés EU-ban kialakult joggyakorlatából érdemes feleleveníteni az Irányelv e kérdéskörre vonatkozó szabályainak ismertetése előtt azon jogeseteket, melyek a szabályozás alapjait fektették le. A *Pfleiderer*-ügyben[24] hozott ítélet szerint a tagállami bíróságoknak kell mérlegelniük a hozzáférésről való döntés során a védett érdekeket, mely mérlegelés részleteit a *Donau Chemie*-ügyben[25] hozott ítélet fogalmazta meg. Eszerint a tagállami bíróság köteles figyelembe venni a bizonyítékok beszerzésének más lehetőségeit, és a hozzáférés káros következményeit a vállalkozások üzleti titkainak védelme, továbbá a versenyjog hatékony közjogi érvényesítése szempontjából. A *CDC*-ügyben[26] hozott ítélet az iratok egyedi és konkrét vizsgálatát hangsúlyozta, az *EnBW*-ügyben[27] hozott ítélet pedig azokkal az esetekkel foglalkozott, amikor az EUB-nak nem kell az iratokra vonatkozó egyedi és konkrét vizsgálatot elvégeznie, mielőtt megtagadná a hozzáférést.[28]

Látható a fenti jogesetek rövid ismertetéséből is, hogy az iratokhoz való hozzáférést fontos szabályozni, hiszen több nehézség is felvetődik e körben abból adódóan, hogy a lehetséges kérelmező számára rendkívül összetett lehet a keresete alátámasztásához szükséges bizonyítékok összegyűjtése a peres felek között fennálló információs aszimmetria miatt, ugyanis a szükséges bizonyítékok nagy része a jogsértők birtokában van, akik azokat elrejthetik, titokban tarthatják. Előzők miatt a kérelmezők számára biztosított könnyebb hozzáférés a közjogi jogérvényesítés során a versenyhatóságok által gyűjtött iratokhoz elősegíti a magánjogi jogérvényesítést.[29]

Az Irányelv 5. cikke előírja, hogy a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a magánjogi jogérvényesítésre irányuló perben eljáró bíróságok elrendelhessék, hogy az alperes vagy harmadik fél a kérelmező megalapozott indokolásának következtében az ellenőrzése alatt álló releváns bizonyítékokat arányos mértékben feltárja. E bizonyítékfeltárás bizalmas információkat tartalmazó bizonyítékokra is kiterjed, azonban alábbiakra tekintettel nem korlátlan.

Az Irányelv a dokumentumokat megismerhetőség szempontjából három csoportra osztja:

- a *„fekete listába"* tartozó iratokra nézve abszolút védelem áll fenn, azaz feltárásuk kizárt. Ide tartozik az engedékenységi nyilatkozat és az egyezségi beadványok;[30]
- a *„szürke listába"* azok az iratok tartoznak, amelyek a versenyhatósági eljáráshoz készültek és átmenetileg kizárt a feltárásuk. E körbe tartoznak:

„a) valamely természetes vagy jogi személy által kifejezetten valamely versenyhatóság eljárása céljára létrehozott információk;

22 A 2016. évi CLXI. törvény indokolása: a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény, valamint a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény módosításáról.
23 Irányelv 1. cikk.
24 C-360/09. sz. *Pfleiderer-ügy*. ECLI:EU:C:2011:389.
25 C-536/11. sz. *Bundeswettbewerbsbehörde kontra Donau Chemie ügy*. ECLI:EU:C:2013:366.
26 T-437/08. sz. *CDC Hydrogene Peroxide kontra Bizottság ügy*. ECLI:EU:T:2011:752.
27 T-344/08. sz. *EnBW kontra Bizottság ügy*. ECLI:EU:T:2012:242.
28 Horváth András: A versenyjog közjogi és magánjogi érvényesítésének kölcsönhatása, különös tekintettel az engedékenységi politika keretében rendelkezésre bocsátott iratokhoz való hozzáférésre. Doktori Műhelytanulmányok 2014, 69.
29 OECD Secretariat, 8. lj., 14.
30 Irányelv 6. cikk (6) bekezdés, 7. cikk (1) bekezdés.

b) a versenyhatóság által saját eljárása során létrehozott és a feleknek megküldött információk; valamint

c) a visszavont egyezségi beadványok."[31]

– „*fehér lista*": előzetesen létező információk, amelyek feltárása nem korlátozott.

A *fekete lista* létrehozását egyértelműen a magánjogi jogérvényesítés és az engedékenységi programok, valamint az egyezségi eljárások konfliktusa, illetve a közjogi jogérvényesítés ezen eszközeinek védelme indokolta. Az Irányelv preambulumának (26) bekezdése szerint ugyanis a „*vállalkozásokat visszatarthatja a versenyhatóságokkal az engedékenységi programok és az egyezségi eljárások alapján folytatott együttműködéstől az, ha olyan, saját magukra nézve terhelő nyilatkozatokat – mint például engedékenységi nyilatkozatokat vagy egyezségi beadványokat – kellene feltárniuk, amelyek kizárólag a versenyhatóságokkal folytatott együttműködés céljából készültek. Ezen információk feltárása annak kockázatával járna, hogy az együttműködő vállalkozások, illetve vezetőségük a versenyhatóságokkal nem együttműködő többi jogsértőre vonatkozó feltételeknél rosszabb feltételek mellett számíthatnának a polgári vagy büntetőjogi felelősségre vonásra.*"

3.2. Nemzeti döntések hatálya

A származékos perekben a felperesek számára az amúgy nehéz, költséges és időigényes bizonyítás megkönnyítését szolgáló szabályok találhatók az Irányelv 9. cikkében, a nemzeti határozatok hatálya cím alatt. E rendelkezések szerint a tagállam köteles biztosítani, hogy a jogerős határozatban – melyet vagy valamely nemzeti versenyhatóság, vagy felülvizsgálati bíróság hozott – megállapított versenyjogi jogsértés megtörténte ne legyen vitatható a nemzeti bíróságoknál indított kártérítési perekben. Biztosítani kell továbbá, hogy amennyiben az előbb említett jogerős határozatot egy másik tagállamban hozták, arra a magánjogi jogérvényesítés keretében beadott keresetet elbíráló tagállami bíróság előtt legalább mint a versenyjogi jogsértést alátámasztó *prima facie* bizonyítékként lehessen hivatkozni.

3.3. Elévülési idők tisztázása

A kártérítési keresettel bírósághoz való fordulás határidejét meghatározó szabályok erősítik a jogbiztonságot, a magánjogi jogérvényesítés megvalósításához szükséges elévülési időt körültekintően, több körülmény figyelembevételével kell meghatározni.[32] Az Irányelv preambulumának (36) bekezdése ezzel kapcsolatban megfogalmazza, hogy az elévülésre vonatkozó szabályokat úgy kell megállapítani, hogy azok ne akadályozzák aránytalanul a kártérítési keresetek indítását, illetve nem tegyék lehetetlenné vagy túlságosan nehézzé a teljes kártérítéshez való jog gyakorlását.

Kérdéseket vethet fel a folyamatos vagy a megismételt jogsértés, illetve az az eset is, amikor a sérelmet szenvedett fél nem tudja, hogy jogsértés áldozata lett, illetve nem ismeri a jogsértőt. Ezekre tekintettel az Irányelv kimondja, hogy „*az elévülési idő nem kezdődhet meg azelőtt, hogy a versenyjogi jogsértés megszűnt volna és a felperesnek tudomása lenne vagy ésszerűen elvárható módon tudnia kellene a következőkről: a) a szóban forgó magatartásról, és annak tényéről, hogy az versenyjogi jogsértésnek minősül; b) arról a tényről, hogy a versenyjogi jogsértés számára kárt okozott; valamint c) a jogsértő kilétéről.*"[33]

Fontos tényező a kártérítéshez való jog gyakorlása szempontjából az elévülési idő nyugvása és újraindulása is: a „*tagállamok biztosítják, hogy az elévülési idő nyugodjon, illetve a nemzeti jogtól függően megszakadjon, ha valamely versenyhatóság intézkedést fogad el a kártérítési kereset alapjául szolgáló versenyjogi jogsértéssel kapcsolatos vizsgálat vagy eljárás tekintetében. A nyugvás legkorábban a jogsértést megállapító határozat jogerőre emelkedése vagy az eljárás egyéb módon történő befejezése után egy évvel érhet véget.*"[34]

31 Irányelv 6. cikk (5) bekezdés, 7. cikk (2) bekezdés.
32 OECD Secretariat, 8. lj. 21.
33 Irányelv 10. cikk (2) bekezdés.
34 Irányelv 10. cikk (4) bekezdés.

3.4. A kár áthárításán alapuló védekezés és a közvetett ügyfelek helyzetének meghatározása

Tekintettel arra, hogy a jogsértő vállalkozások nem csak a velük szerződésben álló közvetlen ügyfeleiknek okozhatnak kárt a jogsértésükkel, hanem az árakra gyakorolt negatív hatás – emelkedés vagy csökkenés attól függően, hogy a kartell eladó vagy vevő vállalkozások között valósul-e meg – átterjedhet közvetett ügyfelekre is azáltal, hogy a károsult a jogsértő magatartás következtében rá háramló költségeket átháríthatja saját üzletfeleire és fogyasztóira,[35] az Irányelvnek a teljes kártérítéshez való jogot megfogalmazó elvéből kifolyólag ezt a helyzetet is rendezni kell.

Egyértelmű, hogy mindenki, akire a ténylegesen bekövetkezett vagyoni veszteséget áthárították, károsultja lesz a jogsértésnek, ebből következően pedig a kárt meg kellene térítenie a jogsértőnek, azonban a közvetett károsultak számára meglehetősen nehéz a kár mértékének bizonyítása. Ennek megkönnyítése érdekében fogalmazza meg az Irányelv azt a megdönthető vélelmet, hogy a kárigény fennállása vagy a megítélendő kártérítés összege kérdésében a közvetett ügyfél által bizonyítottnak kell tekinteni, hogy a közvetlen vevő az általa megfizetett árnövekedést az ő szintjére továbbhárította, ha képes *prima facie* bizonyítékot szolgáltatni a továbbhárításra. Ha azonban a jogsértő bizonyítani tudja, hogy a ténylegesen bekövetkezett vagyoni veszteséget nem vagy nem teljes egészében hárították át, a vélelem megdől.[36] Hogy elkerülhető legyen a bekövetkezett kár mértékét meghaladó kártérítés, biztosítani kell, hogy a kártérítési per alperese védekezhessen azzal, hogy a felperes részben vagy egészben továbbhárította a versenyjogi jogsértésből eredő árnövekedést. Az ezzel kapcsolatos bizonyítás az alperest terheli.[37]

3.5. A kár számszerűsítése

A károk számszerűsítése nagyon összetett lehet, különösen azért, mivel az ahhoz szükséges adatok és információk elsősorban a jogsértő alperesek birtokában vannak. Erre a problémára megoldás lehet megteremteni a bíróságok számára azt a lehetőséget, hogy a kárt ők számszerűsítsék, ha a felperesek minden tőlük elvárható erőfeszítést megtettek annak érdekében, hogy keresetüket alátámasszák, azonban a kár összegének pontos számszerűsítése terén akadályba ütköztek.[38]

További megoldás lehet a problémára az Irányelv által követett azon irány, melyben a 17. cikk (3) bekezdése kimondja, hogy *„a tagállamok biztosítják, hogy a kártérítési keresettel kapcsolatos eljárásokban valamely nemzeti versenyhatóság egy nemzeti bíróság megkeresésére segítséget nyújthasson e nemzeti bíróság részére a kártérítés mértékének meghatározásában, amennyiben e nemzeti versenyhatóság az ilyen segítségnyújtást megfelelőnek tekinti.”*[39]

3.6. Együttes és egyetemleges felelősség

Több vállalkozás közösen elkövetett jogsértő magatartása esetén indokolt, hogy e vállalkozások egyetemlegesen feleljenek a jogsértéssel okozott kárért, de emellett annak elkerülésére, hogy valamely vállalkozás az általa okozott kárt meghaladó kártérítést fizessen, rendelkezni kell arról, hogy ha valamely jogsértő a saját részét meghaladó összegű kártérítést fizetett, jogosult legyen hozzájárulást követelni a jogsértést vele közösen elkövető vállalkozásoktól.[40]

Az engedékenységi program keretében együttműködő vállalkozások a bizonyítékok feltárása mellett a felelősség területén is védelmet érdemelnek annak érdekében, hogy a jogsértésben részt vevők

35 Nagy Csongor István: Versenyjogsértés és kártérítés: a magánjogi jogérvényesítés meghonosításának lehetőségei a magyar jogban (Doktori értekezés), 125.
36 Irányelv, preambulum (41) bekezdés.
37 Irányelv, 13. cikk.
38 OECD Secretariat, 8. lj. 16.
39 Uo., 21.
40 Irányelv, preambulum (37) bekezdés.

számukra kifizetődő lehetőségként tekintsenek az engedékenységre.

Az Irányelv preambulumának (38) bekezdésében fogalmazza meg, hogy az engedékenységi programban részt vevő vállalkozások kiemelt védelmet érdemelnek, hiszen azzal, hogy *„együttműködnek a versenyhatóságokkal, kulcsszerepet játszanak a titkos kartellek által elkövetett jogsértések feltárásában és e jogsértések megszüntetésében, és ezáltal gyakran enyhítik azt a kárt, amely a jogsértés folytatódása esetén bekövetkezett volna.”*

Erre a kartellekkel szembeni küzdelemre nézve kifejtett pozitív hatásra tekintettel olyan rendelkezést kell hozni, amely alapján valamely versenyhatóság engedékenységi programjában a bírságok alól mentesített vállalkozás nem lesz aránytalan mértékben kitéve annak a kockázatnak, hogy vele szemben kártérítési keresetet indítanak. Ez a veszély azért áll fenn, mert a versenyhatóság jogsértést megállapító határozata az engedékenységi programban részt vevő vállalkozással szemben korábban emelkedhet jogerőre, mint a többi vállalkozás tekintetében, így a mentességben részesülő jogalany lenne a perek elsődleges célpontja. Az Irányelv a felelősséget oly módon korlátozza, hogy előírja, a mentességben részesülő vállalkozás csak a saját közvetlen vagy közvetett ügyfeleinek okozott kárért felel. A mentességben részesülő jogalanyoknak csak akkor kell teljes körű felelősséget viselniük a saját közvetlen vagy közvetett ügyfeleiken kívüli károsult felekkel[41] szemben is, ha utóbbiak a többi jogsértő vállalkozástól egyáltalán nem jutnak kártérítéshez.[42]

3.7. Önkéntes vitarendezési mechanizmusok figyelembevétele

Fontos kérdés a közjogi és magánjogi jogérvényesítés közti viszonyban, hogy a versenyhatóságoknak és a bíróságoknak milyen módon kell figyelembe venniük a jogsértő vállalkozások önkéntes, nem bírósági úton megvalósuló egyezségét a károsultakkal.

A megegyezéses vitarendezés alapja a bírósági eljárások költségességével és bizonytalan kimenetelével függ össze: ahogy már korábban is említettem, a versenyjogi jogsértésekkel összefüggő magánjogi jogérvényesítésre irányuló eljárások költségesek, időigényesek, nem utolsósorban pedig összetettebbek egyéb polgári jogi eljárásokhoz képest, míg az önkéntes vitarendezés ehhez képest gyors és egyszerű megoldást kínál.[43]

Az Irányelv a fenti okokból kifolyólag a bíróságon kívüli vitarendezést elősegítő szabályokat is tartalmaz, hiszen az egyszeri és mindenre kiterjedő kompenzáció gyakran gyorsabb és olcsóbb, mint a bírósági eljárásban született döntés.[44] Annak érdekében, hogy a felek számára megfelelő idő álljon rendelkezésre az egyezség megkötéséhez, anélkül hogy az önkéntes vitarendezési eljárásba belépő károsult kockáztatná, hogy elévül a követelése, az Irányelv az elévülési időre nézve különös jelleggel előírja, hogy a *„tagállamok biztosítják a kártérítési kereset indítására nyitva álló elévülési idő nyugvását az önkéntes vitarendezési eljárás időtartamára. Az elévülési idő nyugvása csak azon felek esetében érvényesül, amelyek részt vesznek, részt vettek vagy amelyeket képviseltek az önkéntes vitarendezési eljárásban.”*[45]

A közjogi és magánjogi jogérvényesítés egy újabb kapcsolódási pontja, hogy az önkéntes vitarendezés támogatásának – a tagállamokra nézve nem kötelező jellegű – megnyilvánulásaként az Irányelv szerint az önkéntes vitarendezés keretében kötött egyezség eredményeképpen a versenyhatóság jogsértést megállapító határozatának meghozatala előtt fizetett kártérítést a versenyhatóság a bírság kiszabása körében enyhítő körülményként veheti figyelembe.[46]

Az Irányelv 19. cikkében foglalkozik a megkötött egyezségnek a későbbi kártérítési keresetekre való hatásával, hiszen a kártérítési kereset következtében fizetendő kártérítést befolyásolja az önkéntes vitarendezés keretében kötött egyezség alapján fizetett kompenzáció. Erre tekintettel a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az egyezséget követően

41 Akik lehetnek egy másik versenyjogi jogsértő közvetlen vagy közvetett ügyfelei, másrészt olyan károsultak, akik nem tartoznak az előző kategóriába.
42 Irányelv, preambulum (38) bekezdés.
43 OECD Secretariat, 8. lj. 30.
44 Uo., 32.
45 Irányelv 18. cikk (1) bekezdés.
46 Irányelv 18. cikk (3) bekezdés.

az egyezséget kötő károsult kártérítési igénye csökkenjen az elszenvedett kárnak az egyezséget kötő jogsértőre jutó részével. Az egyezség hatására az egyezséget kötő károsult kárigénye az egyezségből kimaradó jogsértőkkel szemben érvényesíthető, amire nézve az egyezséget nem kötő jogsértő vállalkozások nem követelhetnek hozzájárulást az egyezséget kötő jogsértőktől, csak abban a kivételes esetben, ha az egyezségből kimaradó jogsértők nem tudják az egyezséget kötő károsult fennmaradó kárigényét megfizetni (ezt a lehetőséget az önkéntes vitarendezés keretében kötött egyezségben ki lehet zárni).

4. A magánjogi jogérvényesítés magyar szabályozása a versenyjogban

A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény („Tpvt.") II. fejezetében szabályozott tisztességtelen verseny tilalma alá tartozó magatartások esetében hazánkban kezdetektől fogva bírói jogalkalmazásnak volt helye, azonban a Tpvt. antitröszt rendelkezéseivel kapcsolatban a bíróságok csak jogorvoslati fórumként, a versenytanácsi határozatok felülvizsgálatakor játszottak szerepet. A Tpvt. 11. és 21. §-aihoz hasonló tartalmú EUMSZ 101. és 102. cikkek 2004. május 1-jétől hazánkban is közvetlenül alkalmazandók, mégpedig bíróságok által is, mivel *„kártérítési vagy szerződés érvényességéről szóló perekben hivatkozási, kereseti alapot jelentenek."*[47]

A Tpvt. III–V. fejezeteiben szabályozott magatartások – az üzleti döntések tisztességtelen befolyásolása, a gazdasági versenyt korlátozó megállapodások, a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés – a közérdek mellett magánfelek jogos érdekeit is sérthetik. A Tpvt. 70. § alapján a Gazdasági Versenyhivatal („GVH") akkor rendel el vizsgálatot, ha a közérdek védelme versenyfelügyeleti eljárás lefolytatását szükségessé teszi, azonban a Tpvt. 2005. évi LXVIII. törvény 50. §-a által beiktatott 88/A. § (1) bekezdése alapján a GVH *„közérdek érvényesítésére irányuló hatásköre nem zárja ki a IV. vagy az V. Fejezetben foglalt rendelkezések, illetve az EUMSz. 101. vagy 102. cikkében foglalt tilalom megsértésére […] alapított polgári jogi igények közvetlen bíróság előtti érvényesítését."*[48] Eszerint tehát a versenykorlátozó megállapodások és a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalmának megszegése esetén a Tpvt. alapján kiszabható szankciókat és a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény („Ptk.") jogszabályba ütköző szerződésre előírt jogkövetkezményeit is lehet alkalmazni.[49]

Az Irányelv átültetésére tekintettel született szabályok ismertetése előtt említem meg, hogy hazánkban az 1/2003/EK rendelet hatására a Tpvt. 91/H. §-a tartalmazza az *amicus curiae* intézményét, mivel a GVH versenyjogi területen fennálló szakértelmére indokolt a versenyjogi ügyekben eljáró bíróságoknak támaszkodniuk.[50] Ennek keretében a Tpvt. 88/B. § szakasz kimondja, hogy az eljáró bíróság haladéktalanul értesíti a GVH-t, ha olyan ügy van előtte folyamatban, amelyben a Tpvt. kartellekre vagy gazdasági erőfölénnyel való visszaélésre vonatkozó szabályait kell alkalmaznia, a GVH pedig köteles jogi álláspontjáról a bíróságot tájékoztatni, ha arra felhívást kap a bíróságtól.

Tekintettel arra, hogy az Irányelv nemzeti jogba való átültetése feltételezi az Irányelv szabályainak elfogadását, a magyar jogban való megtestesülését nem fogom részletesen bemutatni, hiszen az nagyrészt a jelen tanulmány 3. fejezetének megismétlését jelentené, emiatt csak a magánjogi jogérvényesítés magyar szabályozásra jellemző megoldásait fogom ismertetni.

Elsősorban kiemelném, hogy bár az Irányelv nem érinti a nemzeti versenyjogi jogsértésekre tekintettel indított kártérítési kereseteket, ha az eljárás alapjául szolgáló magatartás nincs hatással a tagállamok közötti kereskedelemre, a magyar jogalkotó indokoltnak érezte, hogy az *„Irányelv átültetését szolgáló rendelkezések akkor is alkalmazásra kerüljenek, ha kizárólag a Tpvt. 11. vagy 21. §-ának megsértése azon versenyjogi kártérítési ügyekben is alkalmazásra kerüljenek, amelyek kapcsán kerül megállapításra"*,[51] to-

47 Tóth Tihamér: 15. lj., 37.
48 A Tpvt. III. fejezete tekintetében e szabályt a Tpvt. 88/U. § (1) bekezdés mondja ki.
49 Hegymegi-Barakonyi Zoltán: 3. lj., 718.
50 Tóth Tihamér: 15. lj., 37.
51 2016. évi CLXI. törvény indokolása, 23. lj.

vábbá a Tpvt. 88/U. § (3) bekezdése alapján, ha a Tpvt. III. fejezetében foglalt rendelkezések alkalmazásának szükségessége merül fel valamely perben, akkor a törvény 88/B. § (1)–(8) bekezdései által előírt szabályokat megfelelően alkalmazni kell.

A közvetett károsultak védelme érdekében a Tpvt. 88/D. § kimondja, hogy versenyjogi jogsértéssel okozott kár esetén a kárt a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség általános szabályai szerint köteles a jogsértő megtéríteni. Az Irányelv teljes kártérítésre vonatkozó alapelve megvalósulása érdekében kizárja a Ptk. 6:522. § (4) bekezdése alkalmazását,[52] amely szerint a *„bíróság különös méltánylást érdemlő körülmények fennállása esetén a kártérítés mértékét a teljes kárnál alacsonyabb összegben is meghatározhatja"*, az áremelkedéssel kapcsolatban pedig megdönthető vélelmet vezet be, amikor kimondja, hogy *„a versenyjogi jogsértés a jogsértő vállalkozás által alkalmazott árat tízszázaléknyi mértékben befolyásolta"*.[53] A kár bekövetkeztével, annak mértékével és az vizsgált magatartás, valamint a kár közti okozati összefüggés fennállásával kapcsolatos álláspontjának közlésére egyébiránt a bíróság meglátása szerint felhívhatja a GVH-t, azonban a hatóság indokolás nélkül megtagadhatja a közreműködést.[54]

Az Irányelv egyetemleges felelősséggel kapcsolatos előírásai a magyar jogalkotó számára szükségessé tették a Ptk. további szabályának, a 6:524. § (2) bekezdésének versenyjogi kártérítési ügyekben kizárását,[55] tekintettel arra, hogy az bizonyos esetekben lehetővé teszi az egyetemleges felelősség bíróság általi mellőzését.

A GVH versenyfelügyeleti eljárása során keletkezett iratokhoz való hozzáférés körében a Tpvt. 88/M. §-a úgy rendelkezik, hogy a per eldöntése szempontjából feltétlenül szükségesnek ítélt körben a bíróság – a minősített adat kivételével – a korlátozottan megismerhető adatot tartalmazó bizonyíték feltárását abban az esetben is elrendelheti, ha a titoktartás alóli felmentés megadására jogosult ehhez nem járul hozzá, de természetesen az így megismert adatok kizárólag azon kártérítési perben használhatók fel, melyben a bizonyíték feltárását kérelmezték.

A bizonyítékok feltárására vonatkozó speciális szabályként említem meg, hogy a Tpvt. az Irányelv 6. cikk (6) bekezdéséhez képest tágabb körben határozza meg fel nem tárható bizonyítékok körét, ugyanis az engedékenységi nyilatkozatokon és egyezségi beadványokon túlmenően ebbe a körbe sorolja

- az olyan iratot, illetve annak azon részét, amelyből következtetés vonható le arra a személyre nézve, akinek adataira nézve a GVH zárt kezelést rendelt el, *„vagy – az érintett erre irányuló kérelme esetén – amelyből következtetés vonható le arra a tényre, hogy az illető a […] GVH-nál bejelentéssel vagy panasszal élt"*[56];
- a lefoglalási másolatot, köztes munkamásolatot, illetve vizsgálati munkamásolatot;
- az irat jogosultja hozzájárulása nélkül a védekezés céljából készült iratot és minden olyan tényt, adatot, amelynek feltárásával az ügyvédi titoktartási kötelezettség sérülne;
- tekintettel a kartellek büntetőjogi vetületére, a terheltnek a büntethetőség kizárását, korlátozását[57] megalapozó vallomását.

Az uniós versenyhatóságok (GVH, valamely tagállami versenyhatóság vagy a Bizottság) döntéseivel kapcsolatos szabályokat tartalmaz a Tpvt. 88/R. §, amelynek (1) bekezdése a GVH és Bizottság határozatának – továbbá jogorvoslat esetén a határozatot elbíráló bírósági döntésnek – bíróság általi figyelembe vehetőségére nézve egyformán kimondja, hogy a döntések jogsértést megállapító részéhez a bíróság kötve van. Ettől eltérően fenti szakasz (2) bekezdése alapján az ellenkező bizonyításáig köteles a bíróság más tagállami versenyhatóság döntésének – vagy az azt elbíráló bíróság jogerős határozatának – versenyjogi jogsértést megállapító részében foglaltakat tényként elfogadni.

Ami a Tpvt. legújabb módosítását illeti,[58] az annak alapjául szolgáló indítvány indokolása a magánjogi jogérvényesítés szabályaival kapcsolatban meg-

52 Tpvt. 88/E. §.
53 Tpvt. 88/G. § (6) bekezdés.
54 Tpvt. 88/S. §.
55 Tpvt. 88/I. § (4) bekezdés.
56 Tpvt. 55/A. § (1) a) pont.
57 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 420. § (4)–(6) bekezdések.
58 http://www.kormany.hu/download/d/27/21000/Tpvt_mod_eloterjesztes_ABverzio_t%C3%A1rsadalmi%20egyeztet%C3%A9sre_0821_fin.pdf#!DocumentBrowse

említi, hogy a módosítás alkalmat ad arra, hogy a rendelkezések jobb áttekinthetősége érdekében a törvény struktúrája kiigazításra kerüljön, de hangsúlyozza, hogy ez a szerkezeti átalakítás a szabályok érdemi normatartalmának megőrzése, azoknak csak a legszükségesebb esetekben való kiigazítása mellett történik, a törvény rendelkezéseire történő hivatkozások megfelelő korrekciójával. Az indokolás más helyütt is hangsúlyozza, hogy 2018. január 1-jéig minden hatósági eljárásjogi és közigazgatási perjogi, illetve általános perjogi tárgyú, illetve ilyen jellegű Tpvt.-beli rendelkezést hozzá szükséges igazítani a hatósági eljárásjog és perjog új szabályozási rendszeréhez, ezért a Tpvt. legújabb módosításának célja tehát mindezen – a Tpvt. szabályrendszerét átfogóan érintő – kiigazítások egységes kezelése. Ennek során alapvetően és főszabályként nem kerül sor új versenyjogi jogintézmények bevezetésére, vagyis megállapítható, hogy a magánjogi jogérvényesítésre vonatkozó szabályok nem módosulnak.

A versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos kártérítési igények bíróság előtt való érvényesítésére hazánkban nincs kialakult joggyakorlat,[59] és tekintettel arra, hogy megfigyelések szerint – figyelembe véve sok kartell határon átívelő jellegére is – a bíróságok nyelvismereti képességei, az eljárások hossza, a közgazdasági indokolás megértése, valamint a közösségi joghoz való hozzáállás bír nagy jelentőséggel a jogérvényesítés e területén, a jövőben sem kell sok magánjogi kérelemmel számolni, és azok is valószínűleg nemzeti szinten maradó jogsértésekkel lesznek kapcsolatosak.[60]

5. A magánjogi követelések érvényesítése

Érdemes az Irányelv, illetve ahhoz kötődően a Tpvt. szabályain felül megemlíteni, hogy a versenyjogi jogsértésből eredő követelések EU-n belüli, határon átívelő érvényesítése a magánjogi jogérvényesítésnek egy olyan oldala, *„amely szabályozottságát illetően preferáltabb helyzetet teremt a közjogi fellépéshez képest”*.[61] Ezt a helyzetet az EUB teremtette meg,[62] amikor kimondta, hogy a 44/2001/EK tanácsi rendelet[63] 1. cikkének (1) bekezdése alapján az uniós versenyjog állítólagos megsértéséből eredő kártérítési ügy a *„polgári és kereskedelmi ügy”* fogalmába tartozik, így mivel a rendelet hatálya alá tartozik, e tárgyban valamely tagállamban született bírósági ítéletet a másik tagállamnak el kell ismernie.

Fenti döntését követően az EUB egy másik, előzetes döntéshozatali eljárásban hozott ítéletében[64] úgy rendelkezett, hogy a közigazgatási – köztük a versenyfelügyeleti – eljárás során kiszabott szankciók viszont a *„közigazgatási ügyek”* közé tartoznak, ily módon nem tartoznak a fent említett 44/2001/EK tanácsi rendelet hatálya alá, erre tekintettel pedig *„a versenyhatóságok által kiszabott bírságok másik tagállamban való behajthatóságát nem támogatja EU-s szabály akkor sem, ha a nemzeti versenyhatóság az EU versenyjogát alkalmazta.”*[65] Erre a helyzetre kíván megoldást nyújtani az Európai Parlament és Tanács egy irányelvvel, melynek egyelőre csak a javaslata készült el,[66] és 25. cikke a *„[b]írságokat vagy kényszerítő bírságokat megállapító határozatok végrehajtására irányuló megkeresések”* cím alatt tartalmaz előírásokat arra, hogy a *„tagállamok biztosítják, hogy a megkereső hatóság kérésére a megkeresett hatóság végrehajtja a megkereső hatóság által […] elfogadott, bírságokat vagy kényszerítő bírságokat megállapító határozatokat.”*

6. Zárszó

Ahogy azt az OECD tanulmánya is kifejti,[67] a versenyjogi jogalkalmazás rendszerén belül a magánjogi és a közjogi jogérvényesítés alapvető pillérei

59 Nagy Csongor István: 36. lj., 7.
60 Szilágyi Pál: The Hungarian Experience on Private Enforcement and Class Actions. In: Global Competition Litigation Review Issue 3. 2014, 171.
61 Tóth András: Versenyjog és határterületei. A versenyszabályozás jogági kapcsolatai. HVG-ORAC, 2016, 207.
62 C-302/13. sz. *flyLAL-Lithuanian Airlines AS, felszámolás alatt vs. Starptautiskā lidosta Riga VAS, Air Baltic Corporation AS ügy.* ECLI:EU:C:2014:2319.
63 A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.
64 C-102/15. sz. *GVH vs. Siemens Aktiengesellschaft Österreich ügy.* ECLI:EU:C:2016:607.
65 Tóth András: 61. lj., 208.
66 Javaslat: Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a tagállami versenyhatóságok helyzetének a hatékonyabb jogalkalmazás és a belső piac megfelelő működésének biztosítása céljából történő megerősítéséről.
67 OECD Secretariat, 8. lj. 36.

a hatékony versenyjognak, és mind a kettő hozzájárul a versenyjogi jogalkalmazás céljainak megvalósulásához, hiszen elősegítik a jogsértés befejezését, orvosolják a versenyjogot sértő magatartással okozott kárt, megbüntetik és preventív jellegükkel elrettentik a jogsértő vállalkozásokat – és másokat – további versenyjogot sértő magatartás tanúsításától. Ennek ellenére elsődleges céljaik eltérnek, hiszen a magánjogi jogérvényesítés egyéni célokat szolgál, a kérelmezők csak a kompenzációra és az elérhető pénzügyi előnyökre összpontosítanak, míg a közjogi jogérvényesítést végző hatóságok szeme előtt a közérdek védelme és a fogyasztói jólét előmozdítása lebeg.

A közjogi és magánjogi jogérvényesítés közti legnagyobb konfliktushelyzetet az engedékenységi programok és a kártérítési keresetek között látom feszülni, és szükség van a kérelmezők védelmére a kártérítési keresetek tekintetében, hiszen az engedékenységi programok arra az elvre épülnek, hogy a leggyorsabb kérelmező kapja a legnagyobb kedvezményt a hatóságtól. Ez a gyorsaság a magánjogi jogérvényesítésből kifolyólag visszájára fordulva sokba kerülhet a kérelmező számára az eljárás során tanúsított együttműködése miatt.

Mint látható, az Irányelv és ennek hatására a magyar jogalkotó is kiemelten védi az engedékenységi kérelmezőket, hiszen – bár hazánkban az engedékenység nem igazán népszerű a vállalkozások körében – a kartellek üldözését megkönnyítő engedékenységi programoktól való elrettentés semmiképpen nem lehet cél.

Az is jól látható az amerikai és európai magánjogi jogérvényesítés összehasonlításából, hogy mivel Európában elsősorban a közjogi jogérvényesítésen van a hangsúly a versenyjog területén, nem várható a tengerentúlon tapasztalható, a magánjogi jogérvényesítés felé billenő, 90%-10%-os arány az antitröszteljárásokban, azonban véleményem szerint az Irányelv hatása – tekintettel arra, hogy a tagállamoknak 2016. december 27-ig kellett átültetniük saját jogrendszerükbe – pár év múlva lesz felmérhető.

Miskolczi Bodnár Péter*

A kartellezők egyetemleges felelőssége az okozott károkért a Kártérítési irányelv alapján

Joint and several liability of cartel members for damages under the Damages Directive

Abstract

The paper presents the joint and several liability of the perpetrators as an appropriate tool for strengthening private enforcement. This instrument accelerates and simplifies the compensation for damages and losses and at the same time the full insolvency risk moves from the injured party to the group of infringing parties. The European Commission proposes to introduce more favourable provisions for the immunity recipients in order to resolve the contradiction between awarding damages and applying leniency for revealing cartels. The author demonstrates through examples that the EU Antitrust Damages Directive does not always accomplish its own realistic objective. The author finds the privileged position of the SMEs excessive, which may hinder the realisation of the Directive's aim i.e. granting damages to the parties injured by the breach of competition rules.

Kulcsszavak: Kártérítési irányelv, magánjogi jogérvényesítés, egyetemleges felelősség, engedékenységi mentesülő, kis- és közepes vállalkozás (kkv)

Keywords: Damages Directive, private enforcement, joint and several liability, immunity recipients, small and medium-sized enterprises (SME)

1. Bevezetés

A 20. század európai jogászai számára magától értetődőnek tűnt, hogy a gazdasági versenyt a jog kifejezetten erre célra alkotott normák útján igyekszik védeni. Hajlamosak voltak megfeledkezni arról, hogy volt olyan időszak, amikor a magánjog játszott döntő szerepet a tisztességtelen versennyel szembeni fellépésben, és nem keresték a módját annak, hogy versenyjogi normák mellett a kártérítés szabályait ismét felhasználják. Az elvi lehetőség kihasználása érdekében az Európai Unió egy irányelvet alkotott, amelynek szabályait 2016 végéig kellett a tagállamoknak átültetniük nemzeti jogukba. Cikkünkben a magánjogi jogérvényesítés egyik fontos elemét, a közös károkozókat terhelő egyetemleges felelősséget, az engedékenység és a kártérítés kapcsolatát, és az egyetemleges felelősség alóli kivételeket tekintjük át az irányelv nyomán. Rámutatunk a szabályok mögött meghúzódó érdekkonfliktusokra és az értelmezési nehézségekre. Az egyes jogintézményekhez kapcsolódóan a jogalkotói szándék megismerhetőségének a hiánya és a szabályok között meghúzódó ellentmondások részben indokolják a jogharmonizáció nehézségeit, amit a Versenytükör következő számában megjelenő folytatásban Magyarország és további tíz közép- és kelet-európai ország jogalkotásából vett példákkal érzékeltetünk.

* Tanszékvezető egyetemi tanár a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán.

2. Versenyjogi és magánjogi fellépés a verseny védelmében

A tisztességtelen verseny elleni jogi küzdelem egyidős az iparűzés szabadságának 1791-ben Franciaországban történő kimondásával. A francia joggyakorlat a tisztességtelen magatartást a tisztességesen eljáró többi iparossal, kereskedővel szembeni károkozásnak tekintette. A bírák úgy ítélték meg, hogy a termékeit szédelgően feldicsérő kereskedő elhódítja a korrekt tájékoztatást nyújtó kereskedő vásárlóinak egy részét, és ezzel csökkenti a tisztességesen eljáró versenytárs forgalmát és nyereségét. A konzekvens francia ítélkezés kártérítés fizetésére kötelezte a tisztességtelen magatartás tanúsítóját, mely kártérítés nem csupán kompenzálta a tisztességesen eljáró versenytárs elmaradt hasznát, de visszatartó hatással is bírt a jövőbeni tisztességtelen magatartásokkal szemben.[1] A Code Civil deliktuális felelősségi szabályai hosszú időn keresztül külön versenyjogi normák nélkül elégségesnek bizonyultak a tisztességtelen verseny szankcionálására és visszaszorítására.[2] Több mint egy évszázadot kellett várni, mire Németországban törvényt fogadtak el kifejezetten a tisztességtelen versenycselekmények tiltására. A tisztesség erkölcsi fogalmán alapuló magánjogi követelményhez a tisztességtelenség eseteinek – a bűncselekmények büntetőjogban megszokott felsorolásához és a jogsértőnek minősített meghatározások pontos definiálásához hasonló – nevesítése társult, így a verseny védelméhez a közjog is csatlakozott.

A versenykorlátozásokkal szembeni fellépés terén a kezdetektől a közjog dominált. A versenyjog tiltja a kartelleket és közigazgatási jellegű szankciókkal sújtja a versenyt sértő személyeket. A verseny rövid távú védelme a magatartás abbahagyására kötelezés és a folytatástól való eltiltás útján valósul meg. A versenyfelügyeleti eljárás és szankció hosszú távú hatást is gyakorol a piaci szereplőkre, akiket visszatart jövőbeli hasonló magatartásoktól.

A versenykorlátozásokkal szembeni fellépés lehetséges eszköztárában mindig is ott voltak – bár Európában szerényen meghúzódtak – a magánjog eszközei. Ilyen eszköznek tekinthető – többek között – a jogszabályba ütköző szerződés érvénytelensége és a kártérítés. A tanulmány tárgyát alkotó kártérítés hatása a versenykorlátozásokkal szemben is két idősíkon jelentkezik. Rövid távú beavatkozással a magánjog az üzleti élet azon szereplőit és az olyan fogyasztókat védi, akik kárt szenvedtek a kartellek tevékenysége miatt. Azáltal, hogy a kartellek tagjait az okozott károk megtérítésére kötelezi, megfosztja őket az általuk elért indokolatlan nyereségtől és azt visszajuttatja azokhoz, akiktől származott. A kártérítés által a károsultak olyan helyzetbe kerülnek, mintha a károkozó magatartásra nem is kerül volna sor. A fizetendő kártérítés – figyelemmel a károknak az értékesítési láncolaton végiggördülő „hólabdahatására" – nagy valószínűséggel meghaladja a károkozóknál jelentkező előnyt. A kártérítés hosszú távú hatásként visszaszorítja a károkozó magatartásokat. Prevenciós hatást fejt ki annak a tudata, hogy a jogellenes magatartással okozott károkat meg kell téríteni, elősegíti annak felismerését, hogy nem éri meg kartellezni.

A közigazgatási jogi jellegű versenykorlátozások joga és a tisztán magánjogi jellegű kártérítési jog eltérő fontosságú az egyes országokban. Az európai kontinensen a versenykorlátozások joga tölt be vezető szerepet a verseny védelmében, a kártérítés inkább csak elvi lehetőség, mintsem a gyakorlatban alkalmazott jogvédelmi eszköz.[3] Az Amerikai Egyesült Államokban viszont a kártérítés szerepe a jelentősebb.[4] Az Európai Bizottság érzékelte azt, hogy a versenyjogi jogsértések károsultjainak többsége Európában nem lép fel jogi úton annak érdekében, hogy kárai megtérüljenek, noha az ilyen károk nagyságát évente több milliárd euróra becsülik. Az Európai Bizottság helytelenítette azt a helyzetet, hogy a tagállamokban alig jut érvényre a kártérítés prevenciós hatása, így a verseny védelme döntően a

1 Miskolczi Bodnár Péter: A magyar versenyjog anyagi jogi szabályai, Novotni Kiadó, Miskolc, 2011, 18.
2 Franciaországban csak 1987-ben léptettek hatályba kifejezetten tisztességtelen verseny elleni szabályokat. Lásd Vörös Imre: Az európai versenyjogok kézikönyve 2. kiadás TRIORG Kft. Budapest, 1996, 15.
3 Prof. dr. Jürgen Kessler: Magánjogi jogérvényesítés – Deliktuális szempontból időszerűvé tétele a német és európai kartelljognak a fogyasztóvédelem szempontjából, in: Vörös Imre (szerk.): Az európai közösségi és a magyar versenyjog fejlődési irányai. MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2008.
4 Boytha Györgyné (szerk.): Versenyjogi jogsértések esetén érvényesíthető magánjogi igények. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2008, Tóth András: Versenyjog és határterületei, A versenyszabályozás jogági kapcsolatai, HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2016, 191.

közigazgatási jellegű versenykorlátozások jogára és a versenyfelügyeleti eljárásra hárul.[5] Az Európai Bizottság régóta törekszik arra, hogy növekedjék a kártérítési jog szerepe a verseny védelmében.[6]

3. Az egyetemleges felelősség szerepe a közösen okozott károk megtérítésében

Tanulmányunk a kártérítési felelősséghez kapcsolódó számos jogintézmény közül csupán az egyetemleges felelősség kérdéskörét járja körül. Egyrészt a károkozók felelősségét vizsgálja a károsultak irányába (külső jogviszony), másrészt a károkozók egymás közötti kapcsolatára vonatkozó szabályokat elemzi (belső jogviszony).

A magánjogi jogalkotás hagyományosan speciális szabályokat alkot a többes károkozás esetére. A károkozókat – jellemzően – egyetemleges felelősség terheli.

Az egyetemleges felelősség a károsult (károsultak) irányába azt jelenti, hogy a károsult bármelyik károkozótól követelheti akár a teljes kárának a megtérítését vagy az általa jónak látott arányban kérheti a károkozóktól a kártérítést.

Az egyetemleges felelősség a károkozók belső viszonyában azt jelenti, hogy a károsult kárát megtérítő károkozó arányos részt igényelhet a többi károkozótól. Az egyetemleges felelősség ugyanis a károsultak érdekét szolgálja, csak annyiban kíván beavatkozni a károkozók vagyoni viszonyaiba, amennyiben a károsultak védelmének célja ezt indokolja. A károkozók közötti belső elszámolás eredményeként a károkozókra főszabályként ugyanolyan rész jut az okozott kárból, mintha a károsult különkülön lépett volna fel velük szemben felelősségi részarányuknak megfelelően. A végeredmény abban az esetben más, ha valamelyik károkozó nem tud fizetni. Ebben az esetben a fizetésképtelen károkozóra eső kártérítés megoszlik a többi károkozó között. Ez a kivételes helyzet nem azért áll elő, mert az egyetemleges felelősséggel a jog a károkozók egy részét szankcionálni akarja, hanem azért, hogy a károsultat mentesítse annak a hátrányos következménye alól, hogy valamelyik károkozó vagy a károkozók egy része fizetésképtelen.

A károkozók egyetemleges felelőssége több szempontból is kedvezőbb a károsult számára, mint a részarányos felelősség.

- Egyrészt megkönnyíti a károsult fellépését, amely főleg olyan esetekben jut jelentőséghez, ha a károkozók között külföldi vagy a károsult számára ismeretlen székhelyű vállalkozás is található.
- A károkozók egyetemleges felelőssége másrészt jelentősen csökkenti annak a veszélyét, hogy a károkozók valamelyikének a fizetésképtelensége miatt a károsult ne jusson teljes kártérítéshez. A károkozók osztott felelősségéhez képest az egyetemleges felelősség a károkozókra telepíti annak a kockázatát, hogy valamelyikük (egy részük) fizetésképtelen és ezért nem tudja megtéríteni az okozott kár rá eső részét.
- Harmadrészt gyorsabban megtérül a károsult által elszenvedett kár, hiszen a károsultnak nem kell minden egyes károkozót felkutatni, továbbá a kártérítés kifizetését nem késlelteti egy esetleges jogvita arra vonatkozóan, hogy az egyes károkozók a kár mekkora részéért felelősek. (Lehetséges, hogy nem kerülhető el egy ilyen per, de ez már a károkozók között zajlik majd azt követően, hogy a károsult megkapta a kártérítést.)

4. A Kártérítési irányelv előkészítése

Annak érdekében, hogy növekedjék a kártérítési jog szerepe a verseny védelmében, az Európai Bizottság elkezdte egy irányelv kidolgozását. 2005-ben megalkották az ún. Zöld könyvet[7], amely jelezte, hogy az engedékenységi politika és a versenyjogi károk megtérítése között ellentét alakulhat ki. „*Megfontolandó a kártérítési igényeknek az engedékenységi politikákra gyakorolt hatása, azok hatékonyságának a megőrzése érdekében.*" A Bizottság két lehetőséget is megfogalmazott. Mindkét elképzelés az engedékenységi kérelmező számára kedvezőbb felelősségi

5 Csépai Balázs: A versenykorlátozási tilalom magánjogi érvényesítésének lehetőségei az európai és a magyar jogban 53–100. In: Vörös Imre (szerk.): Az európai közösségi és a magyar versenyjog fejlődési irányai. MTA Jogtudományi Intézet, Budapest 2008, Tóth (4. lj.), 191.

6 Kuritár Dávid: Az Európai Bizottság kettős szerepe a magánjogi jogérvényesítésben. Versenytükör 2013/1., 39–44.

7 Zöld Könyv Az EK antitrösztszabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetekről SEC(2005) 1732, COM/2005/0672, végleges.

konstrukció kialakítására törekedett. Az egyik megoldás[8] feltételhez kötött engedményt nyújtott volna az engedékenységi kérelmezővel szembeni kártérítési igényre, miközben a többi jogsértőt a teljes kárért egyetemleges felelősség terhelte volna. A Zöld könyv sem a feltételt, sem az engedmény mértékét nem határozta meg. A másik megoldás[9] az engedékenységi kérelmező *„közös felelősségének törlése"* lett volna, miközben ugyanitt azt is lehetségesnek tartotta a Bizottság, hogy *„az engedékenységi kérelmező felelősségét a kartellel érintett piacon betöltött részesedésének megfelelő kárrészre korlátoznák"*.

2008-ban elkészült a Fehér könyv,[10] amely bizonyos károsultak kárainak megtérítése alól tervezte mentesíteni a bírságelengedésben részesített engedékenységi kérelmezőt.[11] A Fehér könyv 2.9. pontja az alábbi lehetőség megfontolását vetette fel: *„Az engedékenységi programok teljes vonzerejét biztosító további intézkedésként korlátozhatnák az engedékenységet sikeresen kérelmezők polgári jogi felelősségét. Ennélfogva a Bizottság további megfontolásra bocsátja annak lehetőségét, hogy korlátozzák az engedékenységben részesített fél polgári jogi felelősségét a közvetlen és közvetett szerződéses partnerei által benyújtott keresetekkel szemben. Ez kiszámíthatóbbá tenné és korlátozná az engedékenységben részesített felek által fizetendő károk mértékét anélkül, hogy jogosulatlanul védené őket a jogsértésben való részvételükből következő polgári jogi felelősségüktől. Az engedékenységben részesített félnek kellene viselnie a rá háruló felelősség korlátozása mértékének bizonyításával járó terhet. Meg kell azonban fontolni, hogy szükség van-e ilyen intézkedésre, valamint azt, hogy egy ilyen intézkedés milyen hatást gyakorolna a kartellek károsultjainak teljes ellentételezésére és a jogsértésben részt vevők – különösen az engedékenységért folyamodó egyéb felek – helyzetére."*

Sem a Zöld könyv, sem a Fehér könyv nem foglalkozott részletesen a kartellezők egyetemleges felelősségével és az egyetemleges felelősség alóli későbbi kivételek közül csak az egyik merült fel lehetőségként. A kis- és közepes vállalkozások sajátos felelőssége a szövegezési munkálatok megkezdésekor sem került szóba, de még a Kártérítési irányelv 2013. évi tervezetében[12] sem szerepel. A 2013. évi tervezet a versenyjogi jogsértők egyetemleges felelősségét és a bírság alól a versenyhatóság által mentesített engedékenységi kérelmező kivételes jogállását a Kártérítési irányelv 2014. évi szövegével azonos módon tartalmazta.

5. A Kártérítési irányelv

Számos konzultációt követően[13] az Európai Parlament és a Tanács 2014. november 26-án elfogadta a 2014/104/EU irányelvet („Kártérítési irányelv").[14]

A Kártérítési irányelv lefektet bizonyos elveket, így deklarálja a kartellekkel és a gazdasági erőfölénnyel való visszaéléssel[15] okozott károk teljes megtérítéséhez való jogot, és elvárásként fogalmazza meg a tagállamokkal szemben, hogy a nemzeti szabályozás tegye lehetővé a kártérítés tényleges érvényesülését, továbbá biztosítsa a tagállami és az európai versenyjogsértéssel okozott károk egyenértékű megítélését.[16]

8 „J" kérdés, 29. lehetőség.
9 „J" kérdés, 30. lehetőség.
10 Fehér Könyv Az EK antitrösztszabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetekről SEC(2008) 404, COM/ (2008) 165 végleges.
11 A Fehér Könyvről lásd Emmanuela Truli: White Paper on Damages Action for Breach of the EC Antitrust Rules European Competition Journal Vol 5 No 3, 2009. december, 795–821.
12 11.6.2013 COM(2013) 404 final 2013/0185 (COD).
13 Hegymegi Barakonyi Zoltán–Horányi Márton: A Bizottság versenyjogi jogsértéseken alapuló kártérítési perekre vonatkozó irányelvtervezete. Versenytükör, 2013/2.
14 Az Európai Parlament és a Tanács 2014. november 26-i, a tagállamok és az Európai Unió versenyjogi normáinak megsértésével okozott károk megtérítésére irányuló egyes nemzeti szabályokról szóló 2014/104/EK irányelv., OJ L. 349, 5. 12. 2014, 1.
15 Tanulmányunk a kartellekkel okozott károk megtérítésére koncentrál. A bemutatott szabályok elvben gazdasági erőfölénnyel való visszaélés esetén is érvényesülnek, de ebben a körben csak kivételesen fordul elő az, hogy többen együtt okozzanak kárt. Kis és közepes méretű vállalkozások gyakorlatilag nem lehetnek gazdasági erőfölényben, így a Kártérítési irányelv egyetemleges felelősséghez kötődő normái a maguk teljességében nem vonatkozhatnak a közös gazdasági erőfölényben lévők visszaélése által okozott károk megtérítésére.
16 A Kártérítési irányelvet részletesen bemutatja Tóth (4. lj), 191–209. és Zavodnyik József: Egyensúlyemelés. A versenyjogi kártérítési irányelv átültetésének egyes kérdései. Versenytükör, XII. évfolyam, 2016. Különszám IV., 58–66.

5.1. A károkozók egyetemleges felelőssége és a megtérítési igény mint főszabály

A Kártérítési irányelv versenyjogi jogsértés[17] esetén az egyetemleges felelősség alkalmazását tartja helyénvalónak, és a károkozók egyetemleges felelősségének a jogszabályi rögzítését várja el főszabályként a tagállamoktól. A versenyjogi jogsértőket mint közös károkozókat a Kártérítési irányelv nyomán terhelő egyetemleges felelősség biztosítja a károsultak számára az egyetemleges felelősség kapcsán a 2. pontban kifejtett összes előnyt. A károkozókat terhelő egyetemleges felelősségen a Kártérítési irányelv valójában csak az egyetemleges felelősség külső viszonyát, nevezetesen a károkozók és a károsultak kapcsolatát érti. Ebben a relációban az egyetemleges felelősség a Kártérítési irányelvben is azt jelenti, hogy valamennyi károsult bármelyik károkozótól követelhet kártérítést mindaddig, amíg kárát teljes mértékben meg nem térítették[18]. A károsult számára kártérítést fizető személy és a többi károkozó közötti viszonyt a Kártérítési irányelv nem az egyetemleges felelősség részeként, hanem attól elkülönülten szabályozza, de a megtérítési kapcsolat itt is a terhek arányos viselését célozza. A károkozók belső viszonyában az a károkozó, aki nagyobb összegű kártérítést fizetett a károsultak követelésének rá eső részénél, a különbözetet követelheti a többi károkozótól, akik viszont az arányos részüknél kisebb kártérítést fizettek. A Kártérítési irányelv csak a *„más jogsértőtől való behajtás”* jogát rögzíti, de a kárt megtérítő személy által követelhető összeg nagyságának meghatározását meghagyja a tagállamoknak, mivel a *„versenyjogi jogsértéssel okozott kárért fennálló felelősségére tekintettel meghatározott összeget”* említ. Értelmezésünk szerint az a károkozó, aki nagyobb összegű kártérítést fizetett a károsultak követelésének – a nemzeti jog szerint – rá eső részénél, a különbözetet arányosan elosztva követelheti a többi károkozótól, és az önkéntes teljesítés elmaradása esetén keresetet is indíthat.

5.2. Kivételek az egyetemleges felelősség alól

Az Európai Bizottság kivételeket is indokoltnak tart az egyetemleges felelősség főszabálya alól. A Kártérítési irányelv az engedékenységi mentesülő felelősségét és a kis- vagy középvállalkozást („kkv”) terhelő felelősség szigorát is enyhíteni kívánja. A jelen tanulmányban bemutatásra kerülő két kivétel mellett a Kártérítési irányelv tartalmaz egy harmadikat is. Az önkéntes vitarendezés keretében a károsulttal egyezséget kötő károkozó felelőssége is kedvezőbb, mint a versenyjogsértéssel kárt okozó többi személyé. Az egyezségkötés révén a károk egy része gyorsan és kevés költséggel megtérül. A Kártérítési irányelv azért szorgalmazza az egyezségkötőre kedvező felelősségi szabályok bevezetését, hogy ezzel is a peren kívüli megegyezés felé „terelje” a károkozókat. Az egyezséget megkötő károkozóra vonatkozó felelősségi szabályok alapvetően az eljárásjogban gyökereznek, ezért tanulmányunk nem tárgyalja a károkozók egyetemleges felelőssége alóli harmadik kivételt, amely a Kártérítési irányelven belül is elkülönül az egyetemleges felelősség anyagi jogi szabályaitól.

5.3. Az engedékenységi mentesülő felelőssége

A jellemzően titkos kartellmegállapodások felderítését és a kartellek megszüntetését nagymértékben megkönnyíti az, hogy a versenyhatóság elengedi a kartellezésre megfelelő bizonyítékot szolgáltató kartelltagra váró bírságot[19]. Az engedékenységi politika jelentős mértékben hozzájárul a kartellek leleplezéséhez. Csökkentheti azonban az engedékenységi kérelem benyújtásának az esélyét az, ha a kartellt leleplező személy csak a versenyjogi következmény alól mentesül, a kártérítés alól nem. Mindaddig, amíg a kártérítés fizetése inkább csak elvi, mintsem valós veszélyt jelentett, a bírságfizetés alóli mentesülés kellő ösztönző erővel bírt. Számolni kell azonban

17 Versenyjogi jogsértés: az EUMSZ 101. vagy 102. cikkének, vagy a nemzeti versenyjognak a megsértése. (Kártérítési irányelv 2. cikk 1.)
18 Irányelv 11. cikk (1).
19 A bírságelengedés feltételeiről és az engedékenységi politika előnyeiről lásd többek között Bacher Gusztáv és szerzőtársai: Kommentár a tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvényhez, Gazdasági Versenyhivatal, Budapest, 2014, 646–668., Nagy Csongor István: Kartelljogi kézikönyv, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2008, 646–657.

azzal, hogy a jövőben a kartellezők a kártérítés fizetésének reális veszélyével néznek majd szembe, ami – miközben remélhetőleg sokakat visszatart a kartellektől – akadályozni fogja a már működő és a jövőben mégis létrejövő kartellek engedékenység révén történő leleplezését.[20] Annak érdekében, hogy a kártérítés fizetésének a veszélye a kartelezéssel felhagyni készülő kartelltagot ne riassza el attól, hogy a kartellre bizonyítékot szolgáltasson, az Európai Bizottság kedvezőbb helyzetet kíván biztosítani a hatósággal együttműködő károkozónak. A Kártérítési irányelv – többek között – azt várja el a tagállami jogalkotóktól, hogy a versenyfelügyeleti bírság alól mentesített engedékenységi kérelmezőre („engedékenységi mentesülő" vagy „sikeres engedékenységi kérelmező") enyhébb felelősségi szabályokat alkalmazzanak.

5.3.1. Az engedékenységi mentesülő közvetlen felelőssége a károsultak irányában

A Kártérítési irányelv alapján az engedékenységi mentesülőt nem minden károsulttal szemben kell az egyetemleges felelősségnél látott közvetlen felelősséggel terhelni. A károsultak két csoportját kell elkülöníteni. A sikeres engedékenységi kérelmező csak a saját közvetlen és közvetett vevői és beszállítói[21] által elszenvedett kárt köteles megtéríteni. A sikeres engedékenységi kérelmező mentesül attól, hogy a saját közvetlen és közvetett vevőinek és beszállítóinak körén kívüli károsultak közvetlenül vele szemben érvényesített kárigényét feltétel nélkül megtérítse. E károsultakkal szemben csak abban az esetben terheli felelősség, ha a káruk nem térült meg az ugyanazon versenyjogi jogsértésben részt vevő többi vállalkozás révén.[22] A károsultak második csoportját ért károk tekintetében a Kártérítési irányelv nyomán elsődlegesen a többi jogsértő köteles – egymás között egyetemlegesen – kártérítésre. Az engedékenységi mentesülő csak akkor és csak olyan mértékben köteles a károsultak második csoportját ért károk megfizetésére, ha a károsultnak a többi jogsértővel szembeni fellépése nem vezet eredményre. A saját közvetlen és közvetett vevők és beszállítók körén kívüli károsultak irányában kialakítandó felelősség másodlagos jellegével Brüsszel kedvezni akart az engedékenységi mentesülőnek, de nem akarta őt preferálni az olyan károsult rovására, akinek a többi kartelltag nem térítette meg a teljes kárát.

5.3.2. A károkozók egymás közötti – belső – viszonya

A Kártérítési irányelv a károkozók egymás közötti kapcsolatát rendező speciális szabályok beépítését várja el a nemzeti jogokba.

a) A Kártérítési irányelv a sikeres engedékenységi kérelmezőt a többi károkozóhoz fűződő belső viszonyban is kedvezőbb helyzetbe kívánja hozni a főszabályban foglaltakhoz képest. Az engedékenységi mentesülő által a más jogsértőknek fizetendő „hozzájárulás" összege nem haladhatja meg a saját közvetlen és közvetett vevőinek és beszállítóinak okozott kár összegét.[23] Abban az esetben tehát, ha egy másik károkozó kártérítést fizetett a károsultnak, az engedékenységi mentesülő megtérítési kötelezettségének van egy maximális mértéke.

b) A Kártérítési irányelv a károsultak egy speciális csoportját ért károk tekintetében a mentességben részesülő hozzájárulásának meghatározásakor a felelősségének arányát ajánlja a tagállami jogalkotó figyelmébe.[24]

---

20 A versenyjogi jogsértéssel okozott károk megtérítése és az engedékenység közötti konfliktushelyzetről lásd Hegymegi Barakonyi Zoltán: Az engedékenységi politika és a magánjogi jogérvényesítés viszonya a modern versenyjogban, 101–142. In: Vörös Imre (szerk.): Az európai közösségi és a magyar versenyjog fejlődési irányai. MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2008, Zavodnyik (16. lj), 58–66.

21 A Kártérítési irányelv 2. cikk 23. pontja alapján a „közvetlen vevő" olyan természetes vagy jogi személy, aki vagy amely közvetlenül a jogsértőtől vett a versenyjogi jogsértés tárgyát képező termékeket vagy szolgáltatásokat, a „közvetett vevő" olyan természetes vagy jogi személy, aki vagy amely nem közvetlenül a jogsértőtől, hanem annak közvetlen vevőjétől vagy egy későbbi vevőtől vett a versenyjogi jogsértés tárgyát képező termékeket vagy szolgáltatásokat, vagy az ilyen termékekből vagy szolgáltatásokból származtatott termékeket vagy szolgáltatásokat. A közvetlen vagy közvetett beszállító fogalma nem szerepel a 2. cikkben.

22 Kártérítési irányelv 11. cikk (4).

23 Kártérítési irányelv 11. cikk (5).

24 Kártérítési irányelv 11. cikk (6).

5.3.3. Kártérítési és megtérítési relációk

Az engedékenységi mentesülő jogállásában két fő helyzetet – és ennek alvariációit – kell megkülönböztetni a megtérítési maximumra is tekintettel A két fő helyzet a kárigényt érvényesítő személye alapján különíthető el. Más helyzetbe kerül az engedékenységi mentesülő akkor, ha vele szemben közvetlenül a kartell egy károsultja lép fel, és más lesz a jogállása akkor, ha az igény érvényesítője egy olyan jogsértő, aki megtérítette egy károsult kárát és az általa fizetett kártérítés arányos részét követeli az engedékenységi mentesülőtől. A két helyzet megfeleltethető az egyetemleges felelősség külső és belső oldalának.

A megtérítési maximum csak a fő helyzetek egyikében jut szerephez. Károsulti fellépés esetén ugyanis nem kell figyelembe venni a Kártérítési irányelv 11. cikk (5) és (6) bekezdéseiben foglalt speciális szabályokat, amelyek csak azokra az esetekre vonatkoznak, amikor az engedékenységi mentesülővel szemben a kartellnek egy másik tagja lép fel megtérítési követeléssel.

Mindkét fő helyzeten belül három alvariációval találkozunk, aszerint hogy ki az a károsult, aki az engedékenységi mentesülővel szemben közvetlenül kárigényt érvényesít, vagy akinek a kárát a másik jogsértő megtérítette és ennek arányos részét kéri. A károsult tartozhat az engedékenységi mentesülő közvetlen és közvetett vevői, beszállítói közé, tartozhat egy másik kartelltag közvetlen és közvetett vevőinek és beszállítóinak a körébe, és végezetül lehetséges az is, hogy a kartell miatt egy olyan személy szenved kárt, aki egyik kartelltagnak sem közvetlen vagy közvetett vevője, vagy beszállítója.

a) Közvetlen károsulti fellépés az engedékenységi mentesülővel szemben

– Ha az engedékenységi mentesülő saját közvetlen és közvetett vevői és beszállítói körébe tartozó károsult követeli kárának megtérítését az engedékenységi mentesülőtől, akkor e követelés alól az engedékenységi mentesülő nem térhet ki. Önmagában azzal, hogy az engedékenységi kérelmező megtéríti a saját közvetlen és közvetett vevői és beszállítói körébe tartozó károsult kárát, bizonyosan nem lépi túl azt a károsszeget, amit a saját közvetlen és közvetett vevői és beszállítói körébe tartozó károsultaknak okozott, hiszen a tőle követelt összeg ennek a része. A felelősségi limit tehát egyrészt azért nem kerülhet alkalmazásra, mert nem egy másik jogsértő lép fel igénnyel, másrészt pedig azért, mert a követelés fogalmilag nem haladhatja meg azt a felső határt, amit a Kártérítési irányelv 11. cikk (5) bekezdése rögzít. A kártérítés megfizetését követően az engedékenységi mentesülő követelheti a többi közös károkozótól a rájuk jutó rész megfizetését, akik – a kkv-k kivételével – kénytelenek részt vállalni a kár megtérítésében.
– Ha egy olyan károsult követeli kárának megtérítését az engedékenységi mentesülőtől, aki nem az ő, hanem a kartell egy másik tagjának közvetlen vagy közvetett vevője, vagy beszállítója, akkor az engedékenységi mentesülő helyzete a többi károkozó magatartásától függ. Amíg van rá esély, hogy a többi károkozó megtéríti a kárt, addig az engedékenységi mentesülő megtagadhatja a kártérítés megfizetését. Akkor viszont, ha a károsult bizonyítja, hogy kárának megtérítését sikertelenül követelte a többi közös károkozótól vagy a kárának egy része kiegyenlítetlen maradt, az ilyen károsultakkal szemben is beáll az engedékenységi mentesülő felelőssége. Az engedékenységi mentesülő az ilyen igénnyel szemben sem hivatkozhat a Kártérítési irányelv 11. cikk (5) bekezdésére, mert az csak a többi károkozó által igényelt megtérítéssel szemben jelent bizonyos fokú védelmet. Ha csak a sikeres engedékenységi kérelmező helyzetének javításán keresztül a kartellek felderítése lenne az Európai Bizottság célja, akkor feltehetően a károsultakkal szemben is lehetővé tenné azt, hogy a sikeres engedékenységi kérelmező egy felső határra hivatkozva mentesüljön a károsult által megtéríteni kért károk egy részének megtérítési kötelezettsége alól. A most vizsgált helyzetben azonban a károsultak helyzetére is figyelmet fordít a Kártérítési irányelv, hiszen ilyenkor más károkozótól már nem remélhető a károk megtérítése. Minden forinttal, aminek megtérítése alól a sikeres engedékenységi kérelmezőt mentesítené az Európai Bizottság, egyidejűleg a károsultak számára meg nem térülő kárt növelné. Ezért tartja elegendőnek a Kártérítési irányelv azt a kedvezményt, hogy első körben nem kell megtéríteni az olyan károsult kárigényét, aki a kartell egy másik tagjának közvetlen vagy közvetett vevője, vagy beszállítója. Főszabályként tehát a többi jogsértő felel egyetemlegesen az olyan károsultakat ért károkért, akik nem az engedékenységi mentesülő-

nek, hanem a kartell egy másik tagjának a közvetlen vagy közvetett vevői, vagy beszállítói, de kivételesen az engedékenységi mentesülőt is felelősség terheli a közvetlen vagy közvetett gazdasági partnereinek körén kívüli károsultak másoktól meg nem térülő káraiért.

– A közvetlen károsult általi fellépés harmadik esete az, amikor egy olyan károsult követeli kárának megtérítését, aki nem minősül sem az engedékenységi mentesülő, sem a kartell egy másik tagja közvetlen vagy közvetett vevőjének, vagy beszállítójának. A külső viszony körében a károsultak közötti „vízválasztó" ott húzódik, hogy a kárigényt érvényesítő személy az engedékenységi mentesülő közvetlen vagy közvetett vevőjének, vagy beszállítójának tekintendő, vagy nem. Mivel a most vizsgált károsult éppúgy nem minősül az engedékenységi mentesülő közvetlen vagy közvetett vevőjének, vagy beszállítójának, mint a kartell egy másik tagja közvetlen vagy közvetett vevője, vagy beszállítója, így ezekkel a károsultakkal szembeni felelősségre is az előbb kifejtett szabályok vonatkoznak. Az engedékenységi mentesülő helyzete itt is a többi károkozó fizetőképességétől függ. Amíg van rá esély, hogy a többi károkozó megtéríti a kárt, addig az engedékenységi mentesülő megtagadhatja a kártérítés megfizetését, egyébként viszont az engedékenységi mentesülő köteles fizetni. A Kártérítési irányelv 11. cikk (5) bekezdésében írt maximum az ilyen károsult igényével szemben sem kerülhet alkalmazásra, mert nem a többi károkozó egyike igényel megtérítést, hanem egy károsult.

b) Egy másik károkozó általi fellépés az engedékenységi mentesülővel szemben

Ha az engedékenységi mentesülővel szemben nem egy károsult, hanem a károsult kárát már megtérítő közös károkozó lép fel és megtérítési igényt érvényesít, akkor vizsgálni kell, hogy az igényt érvényesítő személy kinek a kárát térítette meg.

– Ha a károsult kárát megtérítő közös károkozó az engedékenységi kérelmező saját közvetlen és közvetett vevői és beszállítói körébe tartozó károsult kárát térítette meg, akkor az engedékenységi mentesülő részt kell hogy vegyen a kifizetett kártérítés elosztásában. A kártérítés kifizetését eleve nem is tagadhatta volna meg, ha egy ilyen károsult vele szemben lépett volna fel közvetlenül. A felelősségi maximum ebben az esetben alkalmazható ugyan, hiszen alkalmazásának feltételei megvalósulnak, de a maximumnak nincs érdemi szerepe. Amikor az engedékenységi kérelmező egy másik károkozó részére megtéríti a saját közvetlen és közvetett vevői és beszállítói körébe tartozó károsult kárának rá eső részét, ezzel a kifizetéssel bizonyosan nem lépi túl azt a kárösszeget, amit a saját közvetlen és közvetett vevői és beszállítói körébe tartozó károsultaknak okozott, hiszen a másik kartelltag által tőle követelt megtérítés ennek a része.

– Abban az esetben, ha a megtérítési igénnyel fellépő személy az engedékenységi kérelmező közvetlen és közvetett vevői és beszállítói körén kívüli olyan károsult kárát térítette meg, aki a kartell egy másik tagjának a közvetlen vagy közvetett vevője, vagy beszállítója, akkor a megtérítési igény elől teljesen elzárkózhat az engedékenységi mentesülő. Ilyen esetben ugyanis a kifizetett kártérítés elosztásában az engedékenységi mentesülő nem vesz részt, mivel nem áll fenn az a helyzet, hogy mástól nem térült meg a károsult kára. Ilyenkor tehát az engedékenységi mentesülő nem kell, hogy a felelősség maximumára hivatkozzon, mégis elháríthatja a megtérítési igényt a rá vonatkozó speciális egyetemleges felelősségi (valójában mögöttes felelősségi) szabályra tekintettel.

Kizárásos alapon valószínűsíthető, hogy a Kártérítési irányelv megalkotói ebben a relációban gondolták azt, hogy az engedékenységi mentesülő a megtérítési maximumra hivatkozva kedvezőbb helyzetbe jut annál, mint ha egyetemleges felelősként korlátozás nélkül részt kellene vennie a más által megtérített kárnak a károsultak közötti elosztásában. A károkozó és a károsultak második csoportjába tartozó károsult közötti külső viszonyra azonban a Kártérítési irányelv egy fekete-fehér megoldást alkalmazott, nevezetesen az engedékenységi mentesülő vagy nem felelős, vagy teljes mértékben felelős, közbenső megoldásnak – korlátozott felelősségnek – nem marad tér ebben a viszonyrendszerben. A Kártérítési irányelv már eleve úgy konstruálta meg a felelősségi viszonyokat, hogy az engedékenységi mentesülő nem felelős a másik kartelltag közvetlen vagy közvetett vevőjét, beszállítóját ért károkért, ha azokat más károkozó megtérítette, vagy teljes egészében az engedékenységi mentesülő téríti meg az ilyen károsult kárát. Álláspontom szerint nem lenne konzekvens megoldás a sikeres engedékenységi kérelmezőt a külső jogviszonyban

mentesíteni a felelősség alól, majd a károkozók belső jogviszonyában olyan helyzetet létesíteni, mintha mégis felelős lenne, majd ennek a – nem létező – felelősségnek egy felső határt szabni.

– Abban az esetben, ha a megtérítési igényt támasztó személy egy olyan károsult kárát térítette meg, aki se az engedékenységi kérelmezővel, se a kartell más tagjával nem áll közvetlen vagy közvetett vevői, vagy beszállítói kapcsolatban, akkor a Kártérítési irányelv 11. cikk (6) bekezdésében foglalt szabály lesz irányadó. E rendelkezés szerint ilyen esetben *„a mentességben részesülő jogalany többi jogsértő részére fizetendő hozzájárulásának összegét a kárért fennálló felelősségének aránya alapján kell meghatározni.”* Erre az esetre a megtérítési maximum fogalmilag nem vonatkozik, hiszen azt a Kártérítési irányelv 11. cikk (5) bekezdése tartalmazza.

5.4. A kis- vagy középvállalkozás felelőssége

A Kártérítési irányelv a kis- vagy középvállalkozást terhelő felelősség szigorát is enyhíteni kívánja olyan esetben, amikor az adott piacon fennálló részesedése a versenyjogi jogsértés időtartama alatt mindvégig 5% alatt maradt; valamint az egyetemleges felelősségre vonatkozó rendes szabályok alkalmazása esetén gazdaságilag végérvényesen életképtelenné válna, eszközei pedig teljesen értéktelenednének.[25]

A károsultak irányában fennálló kapcsolat tekintetében Brüsszelben – az engedékenységi kérelmezőre vonatkozó főszabályhoz hasonlóan – a kkv-k esetén is a kartell károsultjainak két csoportját látják célszerűnek megkülönböztetni.

– A kkv nem kell, hogy helyt álljon a kartell összes károsultjával szemben, hanem csak a saját közvetlen és közvetett vevőinek a kárát kell, hogy megtérítse.
– A kkv a közvetlen és közvetett vevőinek körén kívül eső károsultak kárait nem köteles megtéríteni. A Kártérítési irányelvben nem található olyan kifejezett szabály – mint az engedékenységi kérelmező esetén –, mely szerint a kkv köteles lenne a közvetlen és közvetett vevőinek körén kívül eső károsultak kárainak megtérítésére akkor, ha azok más károkozóktól nem térülnének meg.[26]

6. Észrevételek a Kártérítési irányelv egyetemleges felelősségnek nevezett szabályaihoz

Miközben a kartelltagok egyetemleges felelőssége helyes megoldás, a Kártérítési irányelvben az egyetemleges felelősség alóli kivételek körében rögzített egyes rendelkezések és a két kivétel egymáshoz való viszonya is kritikával illethető.

6.1. Kritikai észrevételek az engedékenységi mentesülő felelősségi konstrukciójához

6.1.1. A felelősségi konstrukció minősítése

A Kártérítési irányelv egyetemleges felelősségnek nevezi az engedékenységi mentesülőnek a felelősségét, függetlenül attól, hogy milyen károsulttal szemben áll fenn a kártérítési kötelezettség. Megítélésünk szerint célszerű elkülöníteni a felelősség egyes szegmenseit.

a) Az engedékenységi mentesülőt a saját közvetlen és közvetett vevői és beszállítói irányában terhelő felelősség egyetemleges felelősségnek tekinthető a károkozók és a károsultak külső viszonyát illetően, mivel a károsultak a kartell más tagjaival szemben is felléphetnek kártérítési követeléssel. Abban az esetben, amikor az engedékenységi mentesülő közvetlen és közvetett vevőjének, beszállítójának a kárát egy másik kartelltag térítette meg, mert a károsult a kartell más tagjaival szemben lépett fel kártérítési követeléssel, a kártérítést fizető személy

25 Az egyetemleges felelősségtől való eltérés nem alkalmazható, amennyiben a kkv vezető szerepet játszott a versenyjogi jogsértésben vagy más vállalkozásokat a versenyjogi jogsértésben való részvételre kényszerített; vagy korábban már megállapítást nyert, hogy a kkv versenyjogi jogsértést követett el.

26 A teljes igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy a Kártérítési irányelv azon fordulata, mely szerint az ismertetett szabály a teljes kártérítéshez való jog sérelme nélkül érvényesül, alapul szolgálhat a mögöttes helytállás létezésének megindokolására.

megtérítési igényt támaszthat az engedékenységi mentesülővel szemben. Erre tekintettel az engedékenységi mentesülőt a saját közvetlen és közvetett vevői és beszállítói irányában terhelő felelősség a károkozók egymás közti viszonyát tekintve is egyetemleges felelősségre emlékeztet. Fel kell azonban hívni a figyelmet arra, hogy a károkozók belső viszonyában érvényesülő felelősségi maximum egy merőben szokatlan megoldás, így emiatt az egyetemleges felelősségnek egy speciális változatáról beszélhetünk csak.

b) Az engedékenységi mentesülőt a saját közvetlen és közvetett vevőinek és beszállítóinak a körén kívüli károsultak irányába terhelő felelősség valójában nem egyetemleges, hanem mögöttes felelősség. Ebben a relációban mind a külső, mind a belső viszonyban lényeges eltérések figyelhetők meg az egyetemleges felelősségtől.

- Ezekkel a károsultakkal szemben a versenyfelügyeleti bírsággal nem sújtott engedékenységi kérelmezőt főszabály szerint felmentik a közös károkozókat egyébként terhelő felelősség alól, ugyanis kártérítést ebben a körben csak akkor kell fizetnie, ha az összes többi károkozóról kiderül, hogy nem voltak képesek teljes mértékben megtéríteni az okozott kárt.
- A károsultnak kártérítést fizető személy az egyetemleges felelősség körében utólag megtérítési igényt támaszthat a többi kartelltaggal szemben, de az engedékenységi mentesülővel szemben – álláspontunk szerint – nem léphet fel követeléssel. Az ilyen károsult kárát megfizető másik károkozó azért nem érvényesíthet megtérítési igényt az engedékenységi mentesülővel szemben, mert ő a saját közvetlen és közvetett vevőinek és beszállítóinak a körén kívüli károsultak által elszenvedett károkért csak akkor felel, ha azt más károkozó – egyedül vagy másokkal közösen – nem térítette meg. Abból, hogy esetünkben egy megtérítési igény sorsát vizsgáljuk, automatikusan következik, hogy megtérült az engedékenységi mentesülő saját közvetlen és közvetett vevőinek és beszállítóinak a körén kívüli károsult kára, tehát hiányzik az engedékenységi mentesülő felelősségének a feltétele. Bár a Kártérítési irányelv ezt kifejezetten nem rögzíti, de nem lenne logikus lépés egy speciális esetre szűkíteni az engedékenységi mentesülőnek a saját közvetlen és közvetett vevőinek, és beszállítóinak a körén kívüli károsultak irányába fennálló felelősségét, majd őt a károkozók közötti utólagos osztozási kötelezettség részesévé tenni úgy, mintha a felelősségét nem korlátozták volna.

Az engedékenységi mentesülő megtérítési kötelezettségének hiánya egy olyan további, a károkozók belső viszonyában jelentkező körülmény, amely az ellen szól, hogy az engedékenységi mentesülőnek a saját közvetlen és közvetett vevőinek, és beszállítóinak a körén kívüli károsultak irányába fennálló felelősségét egyetemleges felelősségnek lehessen tekinteni.

6.1.2. Az egyetemleges felelősség károsultak rovására történő korlátozásának megítélése

Érthető az Európai Bizottság azon törekvése, hogy a kartellek leleplezése érdekében az engedékenységi mentesülő számára a többi kartellezőhöz képest kedvezőbb magánjogi pozíciót biztosítson. A Zöld könyv idején még azt is lehetségesnek tartották, hogy a bírságmentességben részesített engedékenységi kérelmezőt teljesen felmentsék a károsultak irányába fennálló közvetlen kártérítés kötelezettség alól. A Kártérítési irányelv végül más megoldást tartalmaz. A külső jogviszonyban az engedékenységi mentesülő is felelős a kartell károsultjai által elszenvedett károkért, bár – mint az 5.3.1. pontban láttuk – a károsultak két csoportját különböztetik meg, és az engedékenységi mentesülő kártérítési felelőssége a károsultak második csoportjába[27] tartozók irányában kedvezőbb annál, ahogyan egyetemleges felelősség esetén a károkozók kötelesek megtéríteni az okozott kárt. A belső jogviszonyban – a többi kartelltag megtérítési igénye tekintetében – pedig a Kártérítési irányelv egy kártérítési maximum meghatározásával igyekszik kedvezményben részesíteni az engedékenységi mentesülőt a károsultak második csoportjába tartozóknak fizetett kártérítés elosztása kapcsán.

Az elkövetkezendő évek gyakorlata majd választ ad arra a kérdésre, hogy külső jogviszonyban a károsultak második csoportja tekintetében adott

27 A Kártérítési irányelv az engedékenységi mentesülő polgári jogi felelősségét nem a közvetlen és közvetett szerződéses partnerei által elszenvedett károk tekintetében korlátozta – ahogy azt a Fehér könyv megfontolásra javasolta –, hanem éppen az egyéb károsultakkal szemben.

feltételes kedvezmény és a belső jogviszonyban ugyanezen károsultakat ért károk tekintetében – megítélésünk szerint csak papíron – érvényesülő megtérítési kedvezmény vajon a kártérítési fenyegetettség növekedése ellenére elegendő ösztönző erőt biztosít-e a kartelltagoknak arra, hogy feladják jogsértő magatartásukat és megfelelő bizonyítékot szolgáltassanak a kartell ellen. Jelen sorok írója némi kétkedéssel várja a fejleményeket, és tart attól, hogy ellentétes tendenciák érvényesülnek majd. Félő, hogy a kártérítési igények szaporodásával egyidejűleg az engedékenységi kérelmek száma csökkenni fog, vagy legalábbis megtörik a korábbi növekedési tendencia.

6.1.3. Kérdések és aggályok a megtérítési maximummal kapcsolatosan

Az 5.3.3. pontban az engedékenységi mentesülő jogállásának két fő helyzetét vizsgáltuk és mind a károsulti, mind a károkozói fellépés esetén háromhárom alvariációt elemeztünk. Az első öt vizsgált helyzet egyikében sem találtunk olyan szituációt, amikor a megtérítési maximum alkalmazásra kerülhetne.

Az első három esetben a kárigényt érvényesítő személy nem egy másik jogsértő, így nem valósul meg a Kártérítési irányelv 11. cikk (5) bekezdésének hipotézise *(„a jogsértő hozzájárulásként bármely más jogsértőtől behajthasson”).*

A negyedik és ötödik esetben az igényt érvényesítő személye megfelel az elvárásnak, de – álláspontunk szerint – a megtéríteni kért kár jellege zárja ki a megtérítési maximum alkalmazhatóságát.

- Az engedékenységi kérelmező saját közvetlen és közvetett vevői és beszállítói körébe tartozó károsult kára a megtérítési maximum része, így az ezt a kárt megtérítő másik károkozó megtérítési igénye fogalmilag nem lehet a megtérítési maximumnál nagyobb. A megtérítési maximum ezért nem tölthet be felelősséget korlátozó szerepet.
- A kartell egy másik tagjának a közvetlen vagy közvetett vevője, vagy beszállítója nem tartozik azon a körbe, akinek az engedékenységi mentesülő kártérítést kell, hogy fizessen, ha az ilyen károsult kárát egy másik jogsértő kiegyenlíti. Az a tény, hogy egy másik kartelltag támaszt megtérítési igényt az engedékenységi mentesülővel szemben, azt mutatja, hogy a károkozó révén a károsult már hozzájutott a követeléséhez, így az engedékenységi mentesülőnek nincs kártérítési kötelezettsége.

E körülményekre tekintettel kérdéses, hogy mi is a funkciója a megtérítési maximumnak, milyen esetben kerülhet alkalmazásra a Kártérítési irányelv 11. cikk (5) bekezdése.

6.1.4. A megtérítési maximum meghatározásának nehézsége

A Kártérítési irányelv 11. cikk (5) bekezdésének második mondata egy maximális mértéket rögzít, amely összegnél többet az engedékenységi mentesülő nem köteles fizetni annak, aki a közös károkozók közül a kárt ténylegesen megtérítette. Az előző pontban jeleztük, hogy a megtérítési maximum a gyakorlatban nehezen alkalmazható. Ezzel a megoldással szemben további kritikák is említhetők. Álláspontunk szerint a rendelkezés nem kellően konkrét a fizetendő maximum meghatározása során. Az engedékenységi mentesülő egyrészt nincs tisztában valamennyi közvetlen és közvetett vevőjének és beszállítójának a személyével, másrészt az engedékenységi mentesülő nem ismerheti a közvetlen és közvetett vevőit és beszállítóit ért kár mértékét.

a) A károsultak személyi körének bizonytalansága

aa) Egy eladói kartell engedékenységi mentesülő tagja nem feltétlenül ismeri azokat a vállalkozásokat, akiknek

- egyrészt az ő „közvetlen vevői” értékesítik az általa forgalmazott dolgokat vagy továbbítják az általa nyújtott szolgáltatásokat (a „közvetett vevők” első csoportja),
- másrészt azokat a vállalkozásokat, akiknek ezek a „közvetett vevők” továbbadták a termékeket, szolgáltatásokat (a „közvetett vevők” második csoportja),
- harmadrészt azokat a természetes vagy jogi személyeket sem ismeri, akik az ilyen termékekből vagy szolgáltatásokból származtatott termékeket vagy szolgáltatásokat állítanak elő (a „közvetett vevők” harmadik csoportja).

ab) Egy vevői kartell engedékenységi mentesülő tagja nem feltétlenül ismeri azokat a vállalkozásokat, akik közvetett beszállítóként az engedékenységi mentesülővel kapcsolatban álló közvetlen beszállító részére értékesítenek alkatrészeket, félkész termékeket, nyújtanak szolgáltatást. A vevői kartell ugyanis

nemcsak a kartelltagokkal közvetlen kapcsolatban állókat, hanem a közvetett beszállítókat is hátrányosan érinti. Az engedékenységi mentesülővel kapcsolatban álló közvetlen beszállítónak fizetett alacsony ár miatt e közvetlen beszállító által a saját beszállítóinak (az engedékenységi mentesülő közvetett beszállítóinak) fizetett ellenérték sem éri el a kartell hiányában érvényesülő piaci ár mértékét.

A közvetett vevők és beszállítók jelentős része csak azt követően válik ismertté az engedékenységi mentesülő számára, hogy kárigényt nyújt be, és ennek kapcsán bizonyítékot szolgáltat az ügyleti kapcsolatra.

b) Az okozott kár mértékének a bizonytalansága

Az engedékenységi mentesülő másrészt sokáig nem ismeri annak a kárnak az összegét, amit közvetlen és közvetett vevői és beszállítói elszenvedtek. Ha a kár mértéke vitatott, akkor csak a jogvitákat jogerősen eldöntő utolsó bírósági ítélet nyomán válik egyértelművé az engedékenységi mentesülő által saját közvetlen és közvetett vevőinek és beszállítóinak okozott kár mértéke. Eddig a pillanatig az engedékenységi mentesülő nem ismerheti a többi károkozó irányába fennálló felelősségének a felső határát. Nehéz helyzetbe kerül tehát, amikor egy vele szemben támasztott megtérítési igénnyel szembesül, hiszen a megtérítési maximum mértékét neki kellene bizonyítania, de erre – legalábbis egy ideig – nem képes. Mivel a bizonyítási teher az engedékenységi mentesülőn nyugszik, a Kártérítési irányelv által számára adott kedvezményt abban az esetben sem tudja kihasználni, ha egy másik károkozó vele szemben támasztott megtérítési igényét – álláspontunktól eltérően – jogszerűnek kellene tekinteni.

6.1.5. Ellentmondás a Kártérítési irányelv 11. cikkén belül

Az 5.3.3. pontban a hatodik vizsgált eset a Kártérítési irányelv 11. cikk (6) bekezdésének a tényállása volt. A kartell olyan személyt is károsított, aki se az engedékenységi kérelmezővel, se a kartell más tagjával nem áll közvetlen vagy közvetett vevői, vagy beszállítói kapcsolatban, és akinek a kárát a jogsértők egyike – nem az engedékenységi mentesülő – megtérítette. A Kártérítési irányelv 11. cikk (6) bekezdése a sikeres engedékenységi kérelmező által fizetendő hozzájárulás arányáról rendelkezik, miközben a károsult egy olyan személy, akinek az engedékenységi mentesülő csak abban az esetben lenne köteles kártérítést fizetni, ha a kárt a kartell másik (többi) tagja nem térítette volna meg. A Kártérítési irányelv 11. cikk (6) bekezdése azonban egy megtérítési igényről szól, tehát valaki már megtérítette a károsult kárát. A Kártérítési irányelv 11. cikk (4) bekezdés b) pontja alapján ebben a helyzetben az engedékenységi mentesülőt nem terheli felelősség. A Kártérítési irányelv 11. cikk (6) bekezdése tehát – álláspontunk szerint – ellentétes a Kártérítési irányelv 11. cikk (4) bekezdésében foglaltakkal.

6.2. Kritikai észrevételek a kkv-k felelősségi szabályaihoz

6.2.1. A kkv-k felelőssége és az egyetemleges felelősség

Miközben elvárható lenne, hogy egy irányelv egyértelmű és világos iránymutatást adjon a szorgalmazott jogi megoldásra vonatkozóan, a kkv-k felelőssége tekintetében Brüsszel nehéz helyzet elé állította a tagállami jogalkotókat. A kkv-k felelősségét elsőként a Kártérítési irányelv írott szövege alapján vázoljuk, majd az értelmezésbe bevonjuk a kkv-k megmentésére irányuló brüsszeli szándékot, és tekintetbe vesszük a kartell által károsítottak érdekét.

a) A kkv-k felelősségének megítélése a Kártérítési irányelv szövegén alapulva

A kkv felelőssége olyan karakteres sajátosságokat mutat, amelyek alapján megkérdőjelezhető, hogy az egyetemleges felelősségnek tekinthető. Szemben az engedékenységi mentesülőre vonatkozó szabállyal, kkv esetén a Kártérítési irányelv nem nevezi kifejezetten egyetemleges felelősségnek a kkv jogállását[28], ami összhangban van a kkv-k felelősségének sajátosságaival. A Kártérítési irányelv 11. cikkének szó szerinti értelmezése alapján a kkv-k felelősségét semmilyen vonatkozásban nem tekinthetjük egyetemleges felelősségnek.

Ez az értelmezés azzal a következménnyel jár, hogy a második csoportba tartozó károsultak nem igényelhetik mindenféle káruk megtérítését bárme-

28 A Kártérítési irányelv a kkv-k felelősségét a közös károkozókat terhelő egyetemleges felelősség alóli kivételként írja le („By way of derogation from paragraph 1").

lyik közös károkozótól, a kkv helyzete elkülönül a többi kartelltagétól, az egyetemleges felelősség a többi károkozóra koncentrálódik.

A károkozók egymás közti viszonya is értelmezést igényel. Ha a kkv-k felelőssége nem egyetemleges felelősség, akkor nem érvényesül a károkozók közötti utólagos elszámolásra vonatkozó szabály sem. A Kártérítési irányelvben viszont található egy általános rendelkezés[29] a károkozók közötti elszámolásra vonatkozóan, amely kötelezettség alól a kkv-k sem kivételek.

Mindezek alapján nehezen állapítható meg a brüsszeli szándék arra vonatkozóan, hogy mi történjék a kkv saját közvetlen és közvetett vevőinek kifizetett kártérítéssel. Nem költői a kérdés, hogy vajon a saját közvetlen és közvetett vevőit ért károkat megtérítő kkv jogosult-e arra, hogy az általa fizetett kártérítés arányos részének megtérítését követelje a többi kartelltagtól. Erre a kérdésre az egyetemleges felelősség hiányára tekintettel nemleges választ kellene adni (hiszen a károkozók belső viszonyát rendező szabály része lenne az egyetemleges felelősségnek, ami nem érvényesül kkv esetén), de az utólagos megtérítési szabály [Kártérítési irányelv 11. cikk (5) bekezdés] alapján a kkv jogot formálhat az általa fizetett kártérítés arányos részének megtérítésére. Ugyanígy nézőpont kérdése az, hogy vajon köteles-e a kkv megtéríteni az olyan károk rá eső részét, amelyeket a saját közvetlen és közvetett vevői[30] szenvedtek el, de más károkozó térített meg. Egyetemleges felelősség esetén mindkét kérdésre igenlő választ adhatnánk. A Kártérítési irányelv szövegének értelmezése alapján is – álláspontunk szerint – az utólagos elszámolás kötelezettsége inkább megállapíthatónak látszik, bár az egyetemleges felelősség alóli kivétel, majd a megtérítési igény külön rögzítése magánjogi szempontból érthetetlen megoldás. Az egyetemleges felelősség külső és belső oldala nem választható szét. Indokolatlanul túlbonyolítottnak minősíthető az, hogy a kkv-t előbb kiveszik az egyetemleges felelősség alól (ideértve mind a külső, mind a belső relációra vonatkozó szabályt), majd egy külön szabállyal a kkv-re is vonatkoztatják ugyanazt a belső elszámolási szabályt, amely az egyetemleges felelősség alapján is érvényesült volna.

b) A kkv felelőssége a kkv megmentésére irányuló cél szempontjából

Nem vitatható, hogy a kkv-kre vonatkozó speciális felelősségi szabályok megalkotásával a nehéz helyzetben lévő kkv-k megmentése volt Brüsszel célja. Kérdéses azonban, hogy tényleg kisebb veszélynek teszi-e ki a kkv-ket a Kártérítési irányelv szövege annál a helyzetnél, amely egyetemleges felelősség esetén leselkedne rájuk.

ba) A külső viszonyban a kkv de jure jobb helyzetbe kerül az egyetemleges felelősség mellőzése révén. Ezzel ugyanis a kkv elkerüli azt a veszélyt, hogy minden károkozó tőle követelje kárának megtérítését és ne legyen képes a károk megfizetésére, vagy tartalékai kevésnek bizonyuljanak ahhoz, hogy túlélje azt az időszakot, amíg a többi károkozótól megkapja a kártérítés rájuk eső részét. A csekély tartalékok miatt a kártérítésből a többi károkozóra eső rész „meghitelezésének" az egyetemleges felelősség alapján fennálló kötelezettsége a kkv-k számára sokkal nehezebb, mint egy átlagos tőkeerejű vállalkozás számára. Nem vitatva azt, hogy a kkv-k számára a kártérítés többi károkozóra jutó részének „előlegezése" kockázatot jelent, a Kártérítési irányelv szerinti megoldás pozitív hatása – álláspontunk szerint – kisebb annál, mint azt Brüsszelben gondolják. A károsultak ugyanis a gyakorlatban nem a kartell legkisebb tagjaival szemben lépnek fel. De facto tehát egy kkv-nak nem kell tartania attól, hogy a károsultak elsőként vele szemben támasztanak kártérítési igényt, és ennek következtében a kkv-nak nem kell a kártérítés más károkozókra jutó részét előlegeznie. Ha a Kártérítési irányelv nem mellőzte volna a kkv-k egyetemleges felelősségét, akkor viszonylag kicsi lenne az a veszély, hogy a kkv az első körben kénytelen a kartell által okozott kárból rá eső résznél nagyobb kártérítést fizetni. Az lenne valószínű, hogy a kkv fizetési kötelezettsége egyetemleges felelősség esetén csak a második körben merül fel, amikor a károsult kárát megtérítő más kartelltag igényli tőle a rá eső részt. Az egyetemleges felelősség mellőzésé-

29 A tagállamok biztosítják, hogy a jogsértő hozzájárulásként bármely más jogsértőtől behajthasson egy a versenyjogi jogsértéssel okozott kárért fennálló felelősségére tekintettel meghatározott összeget. [Kártérítési irányelv 11. cikk (5) bekezdés.]

30 A megtérítési igény csak a kkv saját vevőit ért károk kapcsán merül fel. A Kártérítési irányelv ugyanis egyáltalán nem kívánja felelőssé tenni a kkv-t a saját vevőin kívüli személyeket ért kárért, így az ilyen károsultak számára a többi kartelltag által fizetett kártérítésből a kkv-nak nem kell kivennie a részét, és a kkv nem fizet kártérítést az ilyen károsultaknak, így a kkv-nak – értelemszerűen – nem merül fel megtérítési igénye.

vel tehát a kkv egy olyan kockázat alól mentesül, amelynek bekövetkezési valószínűsége a gyakorlatban eddig csekélynek minősült.

Azzal, hogy a Kártérítési irányelv kifejezetten olyanként nevesíti a kkv-k saját közvetlen és közvetett vevőit, mint akiknek a kárát a kkv köteles megtéríteni, Brüsszel valójában az ilyen károsultakat arra ösztönzi, hogy éppen a kkv-tól kérjenek kártérítést (akkor is, ha az egyetemleges felelősségben rejlő gyorsaság és könnyű igényérvényesítés a kartell egy másik tagjával szembeni fellépést tenne indokolttá).

A kkv-k egyetemleges felelősségét a károsultak irányába mellőző és azt speciális normával helyettesítő megoldás kétféle – ellentétes irányú – potenciális hatásának eredőjét nehéz kiszámítani. Nem lehet azonban kizárni azt, hogy a kkv-k helyzete a megmentésüket célzó intézkedés hatására összességében elnehezül a károsultakhoz fűződő viszonyukban.

bb) A károkozók egymás közötti kapcsolatában a kkv-k helyzete attól függ, hogy milyen károsult kárigényének az elosztására kerül sor.

– A kkv saját közvetlen és közvetett vevője által elszenvedett károk tekintetében – értelmezésünk szerint – nem változik ahhoz a helyzethez képest, mintha a kkv-re is az egyetemleges felelősség belső oldalát képező szabály vonatkozna. A Kártérítési irányelv 11. cikk (5) bekezdése alapján a kkv is megtérítési igénnyel léphet fel a többi jogsértővel szemben, és tőle is lehet igényelni a más által már megtérített kár arányos részét.
– A kkv saját közvetlen és közvetett vevőjének körén kívüli károsult által elszenvedett károk tekintetében a kkv nem köteles megtéríteni a más által már megtérített kárból a rá jutó arányos részt. A kkv – mivel a saját közvetlen és közvetett vevőjének körén kívüli károsult által elszenvedett károkért nem tartozik felelősséggel – így nem téríti meg az ilyen károkat, így megtérítési igénnyel nem is lép fel a többi jogsértővel szemben. A károsultak második körébe tartozó károsultaknak okozott károk tekintetében a károkozók egymás közötti kapcsolatára irányuló szabályok lényegesen különböznek az egyetemleges felelősség belső oldalán érvényesülő szabályoktól.

c) A kkv felelőssége a károsultak szempontjából

A kkv-kra vonatkozó szabályok a károsultak két csoportja szempontjából eltérő megítélést kapnak.

– A kkv saját közvetlen és közvetett vevője nem kerül hátrányosabb helyzetbe ahhoz képest, mintha a kkv is egyetemlegesen lenne felelős a kartell által okozott károkért.
– Az egyetemleges felelősség mellőzése de jure hátrányt jelent azokra a károsultakra, akik nem tartoznak a kkv saját közvetlen és közvetett vevőinek a sorába, hiszen ezek a károsultak eggyel kevesebb károkozóval szemben léphetnek csak fel. A kkv-k mentesítése a kkv közvetlen és közvetett vevői körén kívüli károsultak közvetlen igényérvényesítése alól de facto nem okoz jóvátehetetlen hátrányt a károsultak szempontjából az 6.2.1. a) pontban kifejtettek alapján.

6.2.2. Egy teoretikus lehetőség

Megjegyezzük, hogy az is szóba kerülhetett volna lehetséges megoldásként, hogy a kartell károsultjainak két csoportja közé átjárhatatlan falat emelnek, nevezetesen a kkv-k csak a saját vevőik kárait egyenlítik ki, míg a kartell többi tagjai a kkv saját vevőjének nem minősülő károsultak kárait térítik meg, anélkül hogy a másik károsulti csoportnak fizetett kártérítésen utólag osztozniuk kellene. Egy ilyen megoldásnak lett volna racionalitása, lévén, hogy a kartell összes károsultját figyelembe véve a kkv-k saját közvetlen és közvetett vevői nagy valószínűséggel kisebbségben vannak, és – a kkv-k ügyleteinek feltehetően kisebb volumene miatt – az ilyen károsultakat ért károk nagyságrendje is valószínűleg elmarad a kartell többi károsultját ért károk nagyságától.

A Kártérítési irányelv a károsultak második csoportját kártérítési szempontból leválasztja a kkv-któl, így ebben a körben a kkv helyzete nem rosszabb a teoretikus megoldásnál. A kkv saját közvetlen és közvetett vevőit ért károk tekintetében a károkozók egyetemlegességre emlékeztető megtérítési igény érvényesül (függetlenül attól, hogy a kkv vagy más jogsértő térítette meg elsőként a károsult teljes kárát). A kkv-k szempontjából a Kártérítési irányelv kedvezőbb végeredményre vezet a teoretikus megoldáshoz képest, hiszen a kkv-knak nem egyedül kell viselniük az ebbe a körbe tartozó károkat.

Ebben a pontban számos olyan kérdést vetettünk föl és több olyan kritikai megjegyzést is tettünk, amelyekkel a tagállami jogalkotónak és a harmonizált nemzeti normákat majdan alkalmazó bíróságoknak is szembesülniük kell. Mindenképpen kívánatos lett volna a Kártérítési irányelv preambulumában megvilágítani a kkv-k felelősségi szabályai

mögött meghúzódó szempontokat. Brüsszeli magyarázat hiányában a nehéz jogszabály-értelmezési kérdésekkel az irányelv átültetése során kellett szembesülni. A Versenytükör következő számában annak végeredményét mutatjuk majd be, ahogy Magyarország és további tíz kelet-közép-európai ország – sokszor – eltérően értelmezte a Kártérítési irányelv szabályait.

6.3. Aggályok az engedékenységi mentesülőt terhelő felelősség könnyítésének módjával kapcsolatban

A sikeres engedékenységi mentesülő enyhébb felelőssége mögött könnyen felismerhető a károsult érdekeltsége. Az engedékenységi mentesülőt terhelő egyetemleges felelősség enyhítése nélkül nem kerülnének elő olyan bizonyítékok, amelyek hiányában esetleg nem lenne megállapítható a versenyjogi jogsértés, így az összes károsult sokkal rosszabb helyzetbe kerülne. Erre alapozva lehet érvelni a Kártérítési irányelvben foglaltak célszerűsége mellett. Az azonban még az engedékenységi kérelmező kapcsán sem állítható, hogy a Kártérítési irányelv az ideális megoldást rögzítené.

a) Egységes előny – differenciált kockázat

Jelen sorok írója szerint nem szerencsés, hogy miközben az engedékenység a kartell valamennyi károsultjának érdekét szolgálja, a Kártérítési irányelvben az engedékenységre ösztönző „felelősségenyhítő" megoldás nem egyformán érinti a károsultak két csoportját. Az engedékenységi mentesülő megtéríti a saját közvetlen és közvetett vevőinek, és beszállítóinak okozott károkat, de elhárítja más károsultak igényét, akik kénytelenek a többi károkozóval szemben fellépni, és korántsem biztos, hogy tőlük kártérítést kapnak. A kielégítetlen károsult ugyan második körben fordulhat az engedékenységi mentesülővel szemben, de bizonyítania kell, hogy a kartell valamennyi tagját felkutatta, és ennek ellenére kárai nem térültek meg. A Kártérítési irányelvben rögzített megoldás bizonyos károsultak számára, bizonyos helyzetekben a brüsszeli fő célkitűzés – nevezetesen a károsultak könnyű kártérítéshez jutása – gátjává válhat. Nem vitatjuk az engedékenység intézményének a károsultakra gyakorolt kedvező hatását, és – erre tekintettel – azt, hogy az engedékenységi mentesülőt valamilyen módon preferálni kell. Álláspontunk szerint azonban a Kártérítési irányelvben található megoldás nem megfelelő abból a szempontból, hogy a valamennyi károsult érdekét szolgáló engedékenységi kérelem érdekében a károsultak két csoportja nem azonos mértékben viseli az engedékenységi mentesülő számára nyújtott kedvezmények terheit.

b) Kinek a rovására kell javítani az engedékenységi mentesülő helyzetét?

A Kártérítési irányelv részben a többi károkozó, részben azonban a károsultak rovására teszi kedvezőbbé az engedékenységi mentesülő felelősségi pozícióját. Miközben a Kártérítési irányelv fő célja az, hogy javítsa a versenyjogsértés károsultjainak a helyzetét, az engedékenységi mentesülő felelősségére vonatkozó szabályok megalkotásakor egyes károsultak rosszabb helyzetbe kerültek. Megítélésünk szerint a Kártérítési irányelv önmagával kerül ellentmondásba, amikor deklarált központi céljával ellentétben az engedékenységi mentesülő számára javasolt kedvezmények terhét részben a károsultak vállára helyezi. Ezt – álláspontunk szerint – az engedékenységi politika károsultakra kedvező hatása sem indokolja abban az esetben, ha lehetett volna olyan megoldást is találni, hogy az engedékenységi mentesülő helyzetét kizárólag a többi károkozó rovására javítsák. Vizsgálni kellett volna ennek a lehetőségét, és – ha létezik ilyen megoldás – akkor ezt kellett volna választani.

6.4. Mögöttes indokok

Az egyetemleges felelősség alóli két kivétel érintettjeinek felelőssége kedvezőbb annál az egyetemleges felelősségnél, ami a versenyjogi jogsértéssel kárt okozókra általában vonatkozik. Ebben a pontban azt a kérdés tesszük fel, hogy vajon mindkét kivétel mögött meghúzódik-e valamilyen előny, és az vajon tekinthető-e olyannak, ami egy képzeletbeli mérleg két serpenyőjét egyensúlyban tartja.

A sikeres engedékenységi kérelmező felelősségének korlátozása mögött könnyen felismerhető a károsultak közösségének érdekeltsége. Az Európai Bizottság valamennyi károsult érdekét szolgálja azzal, hogy a versenyfelügyeleti eljárás eredményességét előmozdító károkozót preferáltan kezeli azáltal, hogy őt mentesíti bizonyos körben az egyetemleges felelősség alól. Az engedékenységi mentesülőt közös károkozóként terhelő felelősség enyhítése nélkül nem kerülnének elő a versenyjogi jogsértés megállapításához szükséges bizonyítékok, így az összes ká-

rosult sokkal rosszabb helyzetbe kerülne. Az engedékenységi mentesülő esetében a kártérítési felelősség enyhítésének célját tehát a károsultak szempontja is alátámasztja. Ebben a körben legfeljebb az lehet vitás, hogy minden esetben a leginkább megfelelő megoldás szerepel-e a Kártérítési irányelvben.

A kkv-k esete sajátos annyiban, hogy a közös károkozók egyetemleges felelősségétől itt úgy kíván eltérni a Kártérítési irányelv, hogy semmilyen szempontból nem hozza kedvezőbb helyzetbe a károsultakat. Az Európai Bizottság itt kizárólag a kkv megmentése érdekében tesz kivételt. A megoldás – bár beleillik a kkv-kat kedvezőbb helyzetbe hozó európai intézkedések sorába – ellentétes a Kártérítési irányelv meghirdetett céljával, nevezetesen a károsultak védelmével, mivel áttételesen sem előnyös a károsultaknak. A szabály egyedüli előnye – elsősorban versenyjogi és csak másodlagosan kártérítési szempontból – az, hogy a kedvező elbánás nem illeti meg az olyan kkv-kat, amelyek már követtek el versenyjogi jogsértést, így a kkv-ra kedvező felelősségi norma hozzájárul a kkv-k elrettentéséhez a jövőbeni jogsértéstől.

6.5. Eltérések a két kivételszabály között

Logikus lenne, ha a főszabály alóli kivételszabályok megfogalmazása közös vonásokat mutatna. Ezzel szemben néhány kérdésben indokolatlan különbségeket fedezhetünk fel a két kivétel normái között.

6.5.1. A károsulti csoportok határvonala

Miközben a Kártérítési irányelv az egyetemleges felelősség alóli mindkét kivétel kapcsán a kartell károsultjainak két csoportját különbözteti meg, a csoportok közötti határvonal nem ugyanott húzódik a sikeres engedékenységi kérelmezők tekintetében, mint kkv-k esetén. Az engedékenységi mentesülők károsultjainak első csoportjába a közvetlen és közvetett vevők mellett a közvetlen és közvetett beszállítók is beletartoznak, míg a kkv közvetlen és közvetett beszállítói nem tartoznak azon károsultak közé, akiknek kárait a kkv köteles lenne megtéríteni. A kkv közvetlen és közvetett beszállítóit a Kártérítési irányelv a károsultak második csoportjához sorolja, azok közé a károsultak közé, akiket semmilyen szerződés nem fűz a kkv-hoz, noha a közvetlen beszállítók szerződéses jogviszonyban állnak a kkv-val, és a közvetett beszállítók is egy olyan szerződési lánc részei, amelynek a kkv a végpontja. A kivételszabályok jelenlegi formájukban háromféle indokolatlan megkülönböztetést valósítanak meg.

- Megkülönböztetik a vevőket és a beszállítókat. Nem tűnik logikusnak ez a különbségtétel, hiszen a beszállítók ugyanúgy kapcsolatban állnak a kkv-val, amely egy beszerzési kartell tagja, mint a vevők a kkv-val, amely egy értékesítési kartell tagja. A szabály indokolatlanul különböztet meg két – egyformán védendő – károsulti csoportot. A Kártérítési irányelv ezzel a megkülönböztetéssel hátrányos helyzetbe hozza a kkv közvetlen és közvetett beszállítóit, akik – a kkv vevőitől eltérően – nem számíthatnak kártérítésre a kkv-tól.
- Az Európai Bizottság az egyetemleges felelősség alóli két kivétel között is különbséget tesz, amikor nem egyformán határolja el a két károsulti csoportot.
- A Kártérítési irányelv a kétféle – a beszerzési és az értékesítési – kartellt is megkülönbözteti, amikor a beszerzési kartell kkv tagját kedvezőbb helyzetbe hozza, mint az értékesítési kartell kkv tagját, anélkül hogy erre magyarázattal szolgálna.

6.5.2. A károsulti csoportok eltérő helyzete

A károsultak két csoportjával szembeni felelősség tekintetében jelentős különbség figyelhető meg az engedékenységi mentesülők és a kkv-k között. A károsultak második csoportja[31] tekintetében az engedékenységi mentesülőket terheli felelősség abban az esetben, ha a többi kartelltag nem téríti meg

31 A károsultak második csoportján az engedékenységi mentesülők esetében a saját közvetlen és közvetett vevőik és beszállítóik körén kívüli károsultakat értjük, míg a kkv-k esetén a saját közvetlen és közvetett vevőik körén kívüli károsultak tartoznak ide az 6.5.1. pontban kifejtettek szerint.

az őket ért kárt. A károsultak második csoportját ért károk megtérítése alól a kkv viszont nem csupán átmenetileg és a többi károkozó fizetőképességétől függően, hanem végérvényesen és teljesen mentesül, ha a Kártérítési irányelvben meghatározott feltételek fennállnak.[32] A kkv helyzeti előnye nem csupán a többi kartelltagot terhelő egyetemleges felelősséghez képest jelentkezik, de megfigyelhető az engedékenységi mentesülő jogállásával történő összehasonlításban is.

Ha már különbséget kell tenni az engedékenységi mentesülő és a kkv között, akkor – álláspontunk szerint – célszerűbb lett volna az engedékenységi mentesülőt kedvezőbb helyzetbe hozni. Inkább a sikeres engedékenységi kérelmezőt kellett volna teljesen mentesíteni azon kötelezettség alól, hogy megtérítse a károsultak második csoportjának kárigényét. A kartellek feltárásában játszott értékes közreműködés ugyanis inkább az engedékenységi mentesülő erőteljesebb preferálását indokolta volna, mint a kkv-két.

7. Összegzés

A tanulmány egyetértően mutatja be a magánjogi jogérvényesítés erősítését célzó lépéseket, mindenekelőtt az Európai Unió azon törekvését, hogy a versenyjogsértésekkel okozott károk megtérülésére reális lehetőség nyíljon. A közös károkozók egyetemleges felelősségének rögzítése gyorsítja és könnyebbé teszi a kártérítést, és a fizetésképtelenség kockázatát a károsultakról a károkozók közösségére telepíti. A kártérítés és a kartell leleplezését szolgáló engedékenységi politika között feszülő ellentét feloldására az Európai Bizottság kedvezőbb szabályokat javasol bevezetni az engedékenységi mentesülő számára. A tanulmány példákat hoz annak bizonyítására, hogy a Kártérítési irányelv nem mindig találja meg az optimális megoldást. A szerző indokolatlannak és eltúlzottnak tekinti a kkv kivételezett pozícióját.

A Versenytükör következő számában megjelenő folytatásban azt fogjuk áttekinteni, hogy egyrészt a magyar kártérítési jog eredetileg milyen szabályokat tartalmazott, a versenyjogi szabályok hogyan bővültek és változtak a Zöld könyv, majd a Fehér könyv hatására, és hogyan valósult meg a Kártérítési irányelv felelősségi szabályainak a magyar jogba történő beillesztése a Tpvt. 2017. decemberi módosítása során.

A hazai szabályokat követően közép- és kelet-európai országok jogharmonizációs megoldásairól és nehézségeiről fogunk számot adni, és e tapasztalatok fényében javaslatokat teszünk a Kártérítési irányelv módosítására, illetve egységes értelmezésére.

32 Az Irányelv azon fordulata, mely szerint az ismertetett szabály a teljes kártérítéshez való jog sérelme nélkül érvényesül, alapul szolgálhat a mögöttes helytállás létezésének megindokolására. Másfelől az irányelvi feltételek fennállása esetén a kkv aligha rendelkezik olyan vagyonnal, amelyből kielégíthetné a vele szemben más károkozó által támasztott megtérítési igényt.

Baratta Ágnes*

Az uniós fúziókontroll-rendelet értelmezését érintő első előzetes döntéshozatal: az Austria Asphalt-ügyben hozott ítélet és annak jelentősége

First preliminary ruling on EC Merger Control Regulation: judgement in the case of Austria Asphalt and its significance

Abstract

In recent judgement the CJEU made the first preliminary ruling on EC Merger Control Regulation. The Court made it clear that only full-function joint ventures are under the scope of the Merger Control Regulation, irrelevant whether they were newly constituted or were created from a formerly existing undertaking by changing the control over the undertaking from sole to joint.

Tárgyszavak: fúziókontroll, az összefonódás fogalma, közös vállalat, egy önálló gazdasági egység összes funkciójával rendelkezés követelménye

Keywords: EC Merger Control Regulation, concept of concentration, joint venture, full-function undertaking

1. Az alapügy tényállása (a vizsgált tranzakció)

Az EU Bíróság eljárásának alapjául szolgáló jogvita az ausztriai mürzzuschlagi aszfaltüzem 50%-ának megszerzése kapcsán merült fel. Az aszfaltüzem 100%-osan a Teerag Asdag AG tulajdonában volt, amely az útépítési piac egyik nemzetközi szereplőjéhez, a Porr-csoporthoz tartozik. Az aszfaltüzem szinte kizárólag az anyavállalata számára állít elő az útépítéshez szükséges aszfaltot. Az anyavállalat megállapodott a Strabagnak, azaz az útépítési piac egy másik jelentős nemzetközi szereplőjének a közvetett tulajdonában álló Austria Asphalt GmbH & Co AG-val arról, hogy létrehoznak egy közös vállalatot az üzem közös irányítására az osztrák jog szerinti GmbH Co KG formájában, amelyben a két vállalat 50-50%-os tulajdonos lenne, a döntéseket egyhangúan hoznák, és a Teerag e vállalatra ruházná az üzem feletti tulajdonjogot. Az ügylet eredményeként tehát lényegében a korábbi kizárólagos tulajdonos 50%-os részesedést engedne az üzem felett egy (feltehetően közvetlen) versenytárs számára, és a jövőben közösen irányítanák az aszfaltüzemet.

A tervezett tranzakcióval kapcsolatban a felek informálisan megkeresték az Európai Bizottság Versenyjogi Főigazgatóságát (DG Competition), amely úgy foglalt állást, hogy a tervezett közös irányításszerzés nem tartozik a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló 139/2004/EK rendelet („fúziókontroll-rendelet") hatálya alá.[1] Levelében a Versenyjogi Főigazgatóság ugyanakkor hangsúlyozta, hogy véleménye nem minősül a Bizottság hivatalos álláspontjának.

* A Lexcellence Európai Közösségi Jogi és Szabályozási Tanácsadó Kft. partnere.

1 A Tanács 139/2004/EK rendelete (2004. január 20.) a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről (az EK összefonódás-ellenőrzési rendelete), HL L 24., 2004. 1. 29., 1–22.

2. Pertörténet

A Bizottság informális megkeresését követően a felek a tervezett tranzakciót bejelentették az osztrák versenyhatóságnak (*Bundeswettbewerbsbehörde*) a kartellekre vonatkozó osztrák törvény rendelkezéseinek megfelelően. A bejelentéssel szemben a kartellügyekben eljáró ügyész (*Austrian Bundeskartellanwalt*) a kartellbírósághoz fordult, ez utóbbi pedig úgy ítélte meg, hogy a tervezett tranzakció a fúziókontroll-rendelet hatálya alá tartozó, közösségi léptékű irányításszerzést valósít meg, és ezért nem az osztrák versenyhatóság, hanem a Bizottság kizárólagos hatáskörébe tartozik. E döntéssel szemben az Austria Asphalt fellebbezett arra hivatkozva, hogy a tranzakció az osztrák jog hatálya alá tartozik. Így került az ügy az előzetes döntést kérő osztrák legfelsőbb bíróság (*Oberster Gerichtshof*) elé.

Az osztrák versenyhatóság, majd az osztrák bíróságok előtti eljárásokban felmerült és ezért az EU Bíróság elé terjesztett jogkérdés tehát az volt, hogy a fúziókontroll-rendelet hatálya alá tartozik-e egy olyan közös vállalat (joint venture) létrehozása, amely egyrészt korábban már létezett, de nem rendelkezett önálló piaci jelenléttel, mivel kizárólag a 100%-os tulajdonos anyavállalata számára végzett gazdasági tevékenységet, másrészt a jövőben sem rendelkezne önálló gazdasági jelenléttel, tekintettel arra, hogy tevékenységeit az irányításszerzést követően is kizárólag a tulajdonosai, immár a két, 50-50%-ban tulajdonos anyavállalata számára végezné. A kérdés azért igényli a fúziókontroll-rendelet értelmezését, mert az Austria Asphalt 50%-os tulajdonszerzésével megvalósul a rendelet 3(1) cikk b) pontja[2] szerinti összefonódás, ugyanakkor a 3(4) cikk[3] a közös vállalatok alapítását akkor vonja a rendelet szerinti ex-ante versenyjogi ellenőrzés hatálya alá, ha az újonnan létrejött közös vállalat tartósan ellátja egy önálló gazdasági egység összes funkcióját.

2.1. A felek érvei

Az EU Bíróság előtti eljárásban az Austria Asphalt, a Bundeskartellanwalt és az Európai Bizottság tett észrevételeket. A Bizottság úgy értelmezte a fúziókontroll-rendelet szabályait, miszerint a 3(4) cikkben foglalt, egy önálló gazdasági egység összes funkciójával való rendelkezés követelménye csak az újonnan létrehozott közös vállalatokra vonatkozik. Az olyan esetekben azonban, mint amilyen az alapügyben is előállt, vagyis amikor úgy jön létre közös vállalat, hogy egy már létező vállalat felett kerül sor a 3(1) cikk b) pontja szerinti irányításszerzésre, az ügylet attól függetlenül a rendelet hatálya alá tartozik, hogy a közös vállalat önálló gazdasági egységnek minősül-e vagy sem. A Bizottság álláspontja szerint az ezzel ellentétes értelmezés, vagyis amely csak a teljes gazdasági egység összes funkcióját ellátó közös vállalatokat vonná a fúziókontroll-rendelet hatálya alá, azzal a veszéllyel járna, hogy rés keletkezik az uniós fúziókontroll hatékony érvényesítésének rendszerében.

Az Austria Asphalt a fentiekkel szemben arra hivatkozott, hogy az önálló gazdasági egység összes funkciójával való rendelkezés követelménye az olyan esetekre is vonatkozik, amikor egy már létező vállalkozás feletti közös irányításszerzéssel jön létre közös vállalat. Az alapügybeli tranzakció eredményeként létrehozni tervezett közös vállalat ugyanúgy nem rendelkezne önálló piaci jelenléttel, ahogy a jogelődje sem, vagyis nem teljesíti a fenti követelményt. Mindezek miatt az Austria Asphalt úgy érvelt, hogy az aszfaltüzem feletti tervezett irányításszerzése nem tartozik a fúziókontroll-rendelet hatálya alá.

A Bundeskartellanwalt a Bizottság álláspontjával értett egyet. Észrevételeiben arra hivatkozott, hogy amennyiben az alapügybeli tervezett tranzakció nem tartozik a fúziókontroll hatálya alá, a ver-

2 *„3. cikk Az összefonódás fogalmának meghatározása*
(1) Vállalkozások összefonódása jön létre, ha az irányítás tartósan megváltozik a következőkből eredően: […]
b) egy vagy több személy, amely már irányít legalább egy vállalkozást, vagy egy vagy több vállalkozás akár értékpapírok vagy eszközök vásárlásával, akár szerződéssel vagy más úton, közvetlen vagy közvetett irányítást szerez egy vagy több más vállalkozás egésze vagy része felett."

3 3. cikk (4) *„Egy önálló gazdasági egység összes funkcióját tartósan ellátó közös vállalat létrehozása az (1) bekezdés b) pontja szerinti összefonódásnak minősül."*

senyhatóságoknak a továbbiakban nem lesz lehetőségük arra, hogy azonnal fellépjenek egy már eleve nagyon koncentrált piacon a verseny további csökkentésével járó tranzakciókkal szemben.

2.2. A főtanácsnoki indítványban javasolt jogértelmezés

Kokott főtanácsnok indítványa[4] – amellett, hogy a főtanácsnokra jellemző módon egy kultúrtörténeti utalással indul – amiatt figyelemre méltó, hogy összefüggéseiben, az uniós versenyjogi szabályok rendszerében elhelyezve vizsgálta a kérdést, és rámutatott, hogy annak jelentősége jóval túlmutat azon, mint hogy a mürzzuschlagi aszfaltüzem feletti irányításszerzést akkor most jóvá kell-e hagyatni a Bizottsággal vagy sem. A kérdés megválaszolása során ugyanis világossá tehető egyrészt az ex-ante és az ex-post versenyjogi ellenőrzés hatályának elhatárolása, másrészt a Bizottság mint uniós versenyhatóság és a tagállami versenyhatóságok közötti hatáskörmegosztás, ami a fúziókontroll területén egyébként éles, hiszen itt – a klasszikus versenyjog érvényesítésének területével szemben – nincsenek párhuzamos, egymást átfedő hatáskörök.

Pont ez utóbbi követelmény miatt, vagyis hogy a hatáskörök megosztásának a fúziókontroll területén egyértelműnek kellene lennie, Kokott főtanácsnok rendkívül sajnálatosnak nevezte, hogy a Bizottság nem tudott következetes álláspontot kialakítani a kérdésben, és a Bíróság előtti eljárásban pont az ellenkező álláspontot képviselte, mint a feleknek írt informális levélben.[5] A felek számára ugyanis az informális megkeresés az egyetlen mód, hogy az uniós jogból (adott esetben konkrétan a fúziókontroll-rendeletből) eredő kötelezettségeikkel kapcsolatban a Versenyjogi Főigazgatóságtól iránymutatást kérjenek, akkor is, ha ezek az állásfoglalások nem kötelezik a Bizottságot.

Kokott főtanácsnok első körben arra jutott, hogy az érintett rendelkezések nyelvtani értelmezésével nem lehet megválaszolni a feltett kérdést, azok megfogalmazása ugyanis egyik álláspontot sem zárja ki. Így a fúziókontroll-rendelet célját kezdte vizsgálni. A rendelet (8)[6] és (20) perambulum-bekezdésében[7] foglaltak alapján arra jutott, hogy a rendelet célja az érintett vállalkozások feletti irányításban és ezáltal a piac szerkezetében tartós – a tagállami határokon átnyúló – változásokat eredményező ügyletek előzetes ellenőrzésének biztosítása. Nem járnak ugyanakkor a piacszerkezetet érintő ilyen tartós hatással – és ezért nem is indokolják az ex-ante ellenőrzést – az olyan vállalkozások feletti irányításszerzések, amelyek nem bírnak önálló piaci jelenléttel, a tranzakciót követően sem. Emlékeztetett a főtanácsnok arra is, hogy az uniós versenyjog értelmében vállalkozásoknak a gazdasági tevékenységet önállóan végző entitások minősülnek, jogi formájuktól függetlenül, ebből következően egy önálló piaci jelenléttel nem bíró közös vállalat nem minősül a fúziókontroll-rendelet értelmében vállalkozásnak, és így a felette való közös irányításszerzés a 3(1) cikk b) pontja szerinti, ezért a rendelet hatálya alá tartozó összefonódásnak.

A rendelkezés összefüggéseit vizsgálva rámutatott, hogy az EUMSZ 101. és 102. cikkében rögzített versenyjogi szabályok végrehajtását egyrészt a fúziókontroll-rendelet, másrészt a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló 1/2003/EK rendelet[8] biztosítják az-

4 Opinion of Advocate General Kokott delivered on 27 April 2017, Case C-248/16, Austria Asphalt GmbH & Co OG v Bundeskartellanwalt, EU:C:2017:322.

5 A főtanácsnokok előszeretettel róják fel a Bizottságnak, ha valamely kérdést illetően nem következetesen egy álláspontot képvisel. Lásd például Whatelet főtanácsnok 2017. szeptember 18-i indítványának 39–41. pontjait az Achmea-ügyben (C-284/16, EU:C:2017:699). Ez a számonkérés álláspontom szerint teljesen jogos, hiszen a szerződések őreként a Bizottság feladata az uniós jogból eredő kötelezettségeknek – jogterülettől függően – a vállalkozások, illetve a tagállamok általi betartatása. Emiatt pedig elvárható lenne, hogy a Bizottság által a tagállamokon, illetve a vállalkozásokon számon kért kötelezettségek tartalma egyértelmű, világos legyen.

6 „*(8) Az e rendeletben elfogadandó rendelkezéseket olyan jelentős szerkezeti változtatásokra kell alkalmazni, amelyek piacra gyakorolt hatása túllép az egyes tagállamok országhatárain. Ezeket az összefonódásokat, főszabály szerint kizárólag közösségi szinten, az »egyablakos« rendszert alkalmazva, kell felülvizsgálni. Az e rendelet által nem szabályozott összefonódások elvileg a tagállamok hatáskörébe tartoznak.*"

7 „*(20) Célszerű az összefonódás fogalmát oly módon meghatározni, hogy az az érintett vállalkozások irányításában, és ennek következtében a piac szerkezetében maradandó változás előidézésére irányuló műveletekre terjedjen ki. Ezért helyénvaló a rendelet hatálya alá vonni az összes olyan közös vállalatot, amely egy önálló gazdasági egység összes funkcióját tartósan ellátja. Helyénvaló egyetlen összefonódásként kezelni azokat az ügyleteket, amelyek szorosan kapcsolódnak egymáshoz, mivel egy feltételen keresztül kötődnek egymáshoz, valamint értékpapírügyletek kellően rövid időn belül lebonyolított sorozatának formáját öltik.*"

8 A Tanács 1/2003/EK rendelete (2002. december 16.) a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról, HL L 1., 2003. 1. 4., 1–25.

zal, hogy adott ügyletre, magatartásra vagy az egyik, vagy a másik alkalmazandó, ahogy ezt a fúziókontroll-rendelet 21(1) cikke[9] is rögzíti. Így egy közös vállalat létrehozása akkor tartozik a fúziókontroll-rendelet – és ezáltal kötelező ex-ante ellenőrzés – hatálya alá, ha az jelentős és hosszan tartó változásokat eredményez az érintett piac szerkezetében. Amennyiben a közös vállalat létrehozása nem jár ilyen tartós változásokkal, a két anyavállalatnak a közös irányítás keretében kifejtett tevékenysége, amely értelemszerűen a piaci magatartásuk egy részének az összehangolásával jár, az 1/2003/EK rendelet keretében vizsgálható azzal, hogy ez az ellenőrzés ex-post jellegű és nem kötelező. Nem osztotta Kokott főtanácsnok a Bizottság azzal kapcsolatos félelmeit, hogy az általa javasolt jogértelmezés jogalkalmazási problémákat okozna. A főtanácsnok inkább a Bizottság által javasolt jogértelmezést tartotta problematikusnak, szerinte ugyanis az az összefonódás fogalmának felhígulásával járhat, ami pedig azt eredményezheti, hogy a Bizottság figyelme elvonódik a piac szerkezete szempontjából valóban jelentős ügyletekről. A főtanácsnok reagált a Bundeskartellanwalt aggályaira is, hangsúlyozva, hogy a klasszikus versenyjogi szabályok érvényesítése keretében a tagállami versenyhatóságok kísérhetik kiemelt figyelemmel a már eleve koncentrált piacokon végrehajtott, az alapügybelihez hasonló tranzakciókat, az ezek által okozott esetleges versenytorzítások kivédésére ugyanakkor nem a fúziókontroll-rendelet hatályának kiterjesztése a megfelelő megoldás.

A teljesség kedvéért végül Kokott főtanácsnok a történeti értelmezést is elvégezte, és megállapította, hogy az sem vezet a fentiektől eltérő eredményre. A főtanácsnok így olyan jogértelmezést javasolt az EU Bíróságnak, miszerint a közös vállalat létrehozása csak abban az esetben tartozik a fúziókontroll-rendelet hatálya alá, ha a közös vállalat ellátja egy önálló gazdasági egység összes funkcióját, függetlenül attól, hogy a vállalatot újonnan alapították vagy úgy jött létre, hogy a korábbi kizárólagos tulajdonos átengedte a vállalat feletti irányítás egy részét egy másik vállalkozás számára.

3. Az EU Bíróság ítélete

Az EU Bíróság a főtanácsnok indítványában javasolt jogértelmezésnek megfelelően döntött a joggyakorlat által eddig még nem vizsgált kérdésben: kimondta, hogy a fúziókontroll-rendelet hatálya alá tartozó vállalkozások közötti összefonódás akkor jön létre egy korábban kizárólagos irányítás alatt álló vállalkozás feletti irányítás részleges átengedésével, ha az ily módon létrejött közös vállalat egy önálló gazdasági egység összes funkcióját ellátja. Amennyiben egy már létező, önálló piaci jelenléttel nem bíró vállalkozásból úgy jön létre közös vállalat, hogy a korábbi kizárólagos irányítás helyébe közös irányítás lép, de a vállalat továbbra sem végez önállónak minősíthető piaci tevékenységet, a tranzakció legfeljebb az EUMSZ 101. cikke keretében értékelhető, de semmiképpen nem igényel ex-ante ellenőrzést.

Az ítélkezési gyakorlatban rögzített értelmezési elveknek megfelelően a Bíróság előbb nyelvtanilag, majd összefüggésükben, a fúziókontroll-rendelet céljára tekintettel értelmezte a vizsgált – a közös vállalkozások vonatkozásában a rendelet hatályát meghatározó – rendelkezéseket. A Bíróság is arra jutott, hogy a nyelvtani értelmezéssel nem válaszolható meg az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés. A rendelet célját vizsgálva is azonos eredményre jutott a főtanácsnokkal, miszerint a fúziókontroll-rendelet az olyan, a piac szerkezetében jelentős változásokat eredményező ügyletekre alkalmazandó, amelyek hatása túlmutat a tagállami piacok határain. Ebből a célból pedig az következik, hogy a közös vállalat létrehozása csak akkor tartozik a rendelet hatálya alá, ha a közös vállalat – függetlenül attól, hogy újonnan hozták létre vagy egy már meglévő vállalkozás feletti közös irányításszerzéssel – rendelkezik egy önálló gazdasági egység összes funkciójával.

Az EU Bíróság felhívta rá a figyelmet, hogy az a körülmény, hogy a fúziókontroll-rendelet hatálya csak a piac szerkezetében tartós változásokat eredményező tranzakciókra terjed ki, nem jelenti azt, hogy az ilyen szerkezeti változásokat nem eredmé-

9 „*21. cikk A rendelet alkalmazása, hatáskör*
(1) Egyedül ezt a rendeletet kell alkalmazni a 3. cikkben meghatározott összefonódásokra, az 1/2003/EK rendelet [8], az 1017/68/EGK rendelet [9], a 4056/86/EGK rendelet [10] és a 3975/87/EGK rendelet [11] nem alkalmazható, kivéve az olyan közös vállalatokkal összefüggésben, amelyek nem közösségi léptékűek, és amelyek célja vagy hatása a függetlennek megmaradó vállalkozások versenymagatartásának egyeztetése."

nyező ügyletek elkerülhetik a versenyjogi ellenőrzést, akár a Bizottság, akár a tagállami versenyhatóságok részéről. A fúziókontroll-rendelet ugyanis – az 1/2003/EK rendelettel együtt – egy olyan szabályozási rendszer részét képezi, amelynek célja az EUMSZ 101. és 102. cikkeiben rögzített versenyjogi szabályok végrehajtása és egy olyan ellenőrzési rendszer létrehozása, amely biztosítja az unió belső piacán a torzításmentes versenyt. Így attól még, hogy egy tranzakció nem tartozik a fúziókontroll szerinti ex-ante ellenőrzés hatálya alá, nem jelenti azt, hogy az 1/2003/EK rendelet alapján ne lehetne ellene fellépni, amennyiben az EUMSZ 101. cikkébe ütköző, a vállalkozások közötti olyan összehangolt magatartást valósít meg, amely korlátozza a versenyt.

4. A döntés jelentősége és gyakorlati hatásai

A Bíróság ítélete jogtörténeti különlegesség, ez volt ugyanis a fúziókontroll-rendelet értelmezését kérő első előzetes döntéshozatali eljárás.[10] Amiért azonban kiemelt figyelmet kapott, az az ítélet gyakorlati következményei. Az EU Bíróság jogértelmezése alapján ugyanis egyértelművé vált, hogy – szemben a Bizottság által a fúziókontroll-rendelet alkalmazásáról kiadott Notice[11] (91)[12] pontjában foglaltakkal – a vállalkozások ideiglenes, önálló piaci jelenléttel nem járó társulásai nem tartoznak az uniós fúziókontroll hatálya alá.

A Bíróság – a Bizottság és a Bundeskartellanwalt aggályaira reagálva – ítéletében hangsúlyozta, hogy ez az eredmény nem jár azzal a következménnyel, hogy az ilyen, tartós piacszerkezeti változást nem eredményező társulások létrehozása teljesen kikerülne a versenyjogi ellenőrzés hatálya alól: azok ugyanis az EUMSZ 101. cikke keretében értékelhetők. A Bíróság ítéletével szemben megfogalmazott több kritika[13] ugyanakkor pont ezt kifogásolja, vagyis az ex-ante kontroll hatálya helyett az ex-post kontroll hatálya alá kerülést. A felvetések szerint ugyanis az ex-ante ellenőrzés egy jóval kiszámíthatóbb és egyszerűbb út, mivel a Bizottság jóváhagyása egyértelmű olyan értelemben, hogy a tranzakció versenyjogi szempontból nem aggályos. Ezzel szemben ilyen bizottsági „zöld lámpa" hiányában az ex-post ellenőrzés lehetősége folyamatos bizonytalanságot jelenthet a vállalkozások számára e felvetések szerint. Elismerve, hogy létezhetnek a befektetők részéről ilyen gyakorlati szempontok, megítélésem szerint a Bíróság helyesen tette, hogy azokat nem vette figyelembe a jogértelmezése kialakítása során, sőt álláspontom szerint nem is nagyon tehetett mást. Szabályozási szempontból ugyanis az ex-ante ellenőrzés egyértelműen szigorúbbnak minősül az ex-post ellenőrzésnél: az ex-ante ellenőrzés minden, bizonyos feltételeket teljesítő tranzakcióra kiterjed és nem feltételez jogsértő magatartást, míg az ex-post kontroll csak a jogsértő magatartásokra reagál, és ott sem mindegyikre. Így, amennyiben a versenypiacra úgy tekintünk, mint ahol főszabály szerint a lehető legkevesebb és legszükségesebb szabályozói beavatkozás indokolt, és az EU Bíróság egyértelműen így tekintett rá, az a következtetés adódik, hogy egy szigorúbb ellenőrzési eszközt csak azokra a helyzetekre alkalmazzunk, ahol az valóban szükséges. Olvasatomban tehát a Bíróság – mintegy már előze-

10 Természetesen a fúziókontroll-rendelet alkalmazása kapcsán a Bíróság – a Bizottság döntésének felülvizsgálata körében – hozott már számos ítéletet (lásd például a közelmúltbeli United Parcel Service kontra Bizottság, T-194/13, EU:T:2017:144 ítéletet). Az Austria Asphalt ügye volt azonban az első, ahol előzetes döntéshozatali eljárás keretében kellett a rendelet rendelkezéseit, konkrétan a rendelet szerinti összefonódás fogalmát, és ezáltal a rendelet hatályát értelmeznie.

11 A Bizottság közleménye a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló 139/2004/EK tanácsi rendelet szerinti egységes jogalkalmazásról (2008/C 95/01), HL 2008. C 95., 1.

12 *„(91) A 3. cikk (1) bekezdésének b) pontja úgy rendelkezik, hogy egy összefonódás akkor jön létre, amikor egy vagy több vállalkozás egy másik vállalkozás egésze vagy részei felett megszerzi az irányítást. A másik vállalkozás újonnan történt megszerzése több, közösen irányító vállalkozás részéről ezért az összefonódás-ellenőrzési rendelet szerint összefonódást jelent. Mint egy vállalkozás feletti egyedüli irányítás megszerzésének esetében is, a közös irányítás ilyen megszerzése szerkezeti változáshoz vezet a piacon, még akkor is, ha a megszerző vállalkozások tervei szerint, a megszerzett vállalkozás az ügyletet követően többé nem tekinthető teljes feladatkört ellátónak (pl. azért, mert a jövőben kizárólag az anyavállalatoknak fog értékesíteni). Ily módon az olyan ügylet, amelyben több vállalkozás harmadik felektől közös irányítást szerez egy másik, a 23. bekezdésben ismertetett kritériumoknak megfelelő vállalkozás vagy annak részei felett, a 3. cikk (1) bekezdésének megfelelően összefonódást képez, amihez a teljes feladatkör ellátásának kritériumát figyelembe venni nem szükséges (84)".* http://www.shearman.com/en/newsinsights/publications/2017/09/eu-court-decides-eu-merger-control-full-function (letöltés: 2017. 11. 08.) http://competitionlawblog.kluwercompetitionlaw.com/2017/09/14/austria-asphalt-observations-european-court-justices-judgment/ (letöltés: 2017. 11. 08.)

13 https://www.noerr.com/en/newsroom/News/ecj-no-european-merger-control-when-a-joint-venture-is-created-if-it-is-not-a-full-function-undertaking.aspx (letöltés: 2017. 11. 08.)

tesen reagálva a fent hivatkozott kritikákra – arra hívta fel a figyelmet, hogy az uniós versenyjogi szabályok egy olyan koherens rendszert alkotnak, amelyben minden jogintézménynek megvan a maga célja, funkciója, amelynek megfelelően azt alkalmazni kell. Adott esetben tehát nem az a megoldás, hogy a jogintézmények az eredeti céljuktól eltérően, hatályukat kiterjesztve kerüljenek alkalmazásra, pusztán olyan megfontolásból, hogy egy versenyjogilag esetlegesen aggályos ügylet vagy magatartás a versenyhatóságok számára könnyebben ellenőrizhető legyen[14], vagy mert az ex-ante kontroll a befektetők számára egy egyértelmű és könnyen értelmezhető végeredménnyel jár. A helyes megoldás mindig az adott esetre a rendeltetésének megfelelően alkalmazható uniós szabály megtalálása és annak az alkalmazása.

Szintén kritikaként jelent meg több helyen[15] a Bíróság ítéletével kapcsolatban, hogy jogértelmezése kapcsán nem utalt arra, hogy az ellentétben áll a Bizottság által a fúziókontroll-rendelet alkalmazása kapcsán kiadott Notice-ban foglaltakkal. Nem alábecsülve a Bizottság jogalkalmazási gyakorlatát összegző, hasonló jellegű dokumentumok gyakorlati jelentőségét, mivel azok semmilyen kötelező erővel nem rendelkeznek[16], nem részei az uniós jognak, ezért az uniós jog értelmezése során az EU Bíróság nem tehet mást, mint hogy az ilyen dokumentumokat nem veszi figyelembe. Adott esetben a Bizottság lesz, aki, akinek reagálnia kell az Austria Asphalt-ítéletben foglaltakra és annak megfelelően módosítania kell a Notice-ban leírtakat.

Még egy szempontra térnék ki. Az EU Bíróság ítélete értelmében tehát nem tartozik az uniós fúziókontroll hatálya alá az olyan közös vállalatok létrehozatala, amelyek nem rendelkeznek egy önálló gazdasági egység összes funkciójával, akkor is, ha a közös vállalat úgy jön létre, hogy egy meglévő vállalkozás felett a korábbi kizárólagos irányítás helyett közös irányítás érvényesül majd. Az ilyen közös vállalatok ugyanakkor a tagállami jogok alapján tartozhatnak a tagállami fúziókontroll szabályai alá, az összefonódás fogalmát ugyanis a fúziókontroll-rendelet csak a közösségi léptékű összefonódások vonatkozásában határozza meg, a tagállami jog hatálya alá tartozó tranzakciók vonatkozásában a tagállamok attól eltérhetnek. Így valóban előállhat olyan eredmény, hogy egy közös vállalat létrehozása az uniós jog alapján nem minősül összefonódásnak, míg a tagállami jog szerint igen, így a tagállami versenyhatóság előzetes engedélye kell a létrehozásához. Ez önmagában nem is jelent problémát. Az Austria Asphalt-ítélet értelmében ugyanakkor az ilyen közös vállalatok létrehozása – míg tehát a tagállami jog szerint a fúziókontroll hatálya alá tartozik – az uniós jog szerint az EUMSZ 101. cikke keretében, a versenykorlátozó magatartások tilalma körében értékelhető. Vagyis hiába a tagállami versenyhatóság által adott „zöld lámpa", a tranzakció az uniós versenyjog szempontjából aggályos lehet. Az ítélet ilyen jogkövetkezménye az érintett vállalkozások számára valóban bizonytalanságot eredményezhet, ugyanakkor továbbra is azt gondolom, hogy az EU Bíróságnak nem feladata az effajta bizonytalanság olyan módon való kiküszöbölése, hogy az uniós jog egy adott intézményét a céljától eltérően használja.

Azt gondolom tehát, hogy az ítéletben foglalt jogértelmezés alkalmazása valóban eredményezhet nehézségeket a gyakorlatban, akár a tagállami versenyhatóságok, akár a közös vállalatot létrehozni kívánó vállalkozások számára. Ezek a nehézségek ugyanakkor megítélésem szerint nem magából az ítéletből, annak esetleges hiányosságaiból adódnak. Meggyőződésem, hogy az EU Bíróság helyesen járt el, amikor úgy döntött: az uniós fúziókontrollt csak az uniós piac szerkezetét tartósan és jelentősen megváltoztató tervezett tranzakciókra kell alkalmazni.

14 Lásd ezzel kapcsolatban Wathelet főtanácsnok indítványát az uniós versenyjog egy másik területe, az állami támogatások szabályai kapcsán. Opinion of Advocate Genereal Wathelet delivered on 31 January 2013 in Case C-677/11 Doux Élevage SNC, Coopérative agricole UKL-ARREE v Ministère de l'Agriculture, de l'Alimentation, de la Pêche, de la Ruralité et de l'Aménagement du territoire, Comité interprofessionnel de la dinde française (CIDEF), EU:C:2013:58, 99–105.

15 Lásd a fent hivatkozott cikkeket.

16 Lásd ezzel kapcsolatban Kokott főtanácsnok indítványának (*op. cit.*) 9. pontját: „*Az egységes jogalkalmazásról szóló bizottsági közlemény nem része a jelen ügy jogi hátterének, mivel az pusztán jogi kötőerővel nem rendelkező közleménynek minősül, amelyben a Bizottság átláthatósági okokból nyilvánosságra hozza az összefonódás-ellenőrzéssel kapcsolatos hatásköri kérdésekre vonatkozó jogi álláspontját és igazgatási gyakorlatát.*" Az pedig következetes gyakorlat, hogy egyrészt a Bizottság ilyen jellegű iránymutatásai nem kötelezők, másrészt, hogy a Bizottságot nem köti a saját jogalkalmazói gyakorlata.

Erdei Gabriella*

Az Európai Bizottság első, fúziós eljárás keretében kiszabott bírsága az EUMR 14. cikkének (1) bekezdése alapján

The first imposed fine under Article 14 (1) of the EC Merger Regulation by the European Commission

Abstract

For the first time, the European Commission has imposed a fine under Article 14 (1) of the EC Merger Regulation. Facebook was fined 110 million euro for two separate infringements by providing incorrect or misleading information during the investigation of Facebook's 2014 acquisition of WhatsApp.

Tárgyszavak: összefonódások ellenőrzése, félrevezető vagy megtévesztő információ, bírság kiszabása, Facebook/WhatsApp ügy, szándékos vagy gondatlan jogsértés

Keywords: merger control, incorrect or misleading information, imposing penalty, Facebook/WhatsApp case, intentionally or negligently infringement

Az Európai Bizottság („Bizottság") 2017. május 17-én (M.8228. számú – Facebook/WhatsApp ügy) hozott határozatában[1] („a határozat") 110 millió euró bírságot szabott ki a Facebook, Inc.-vel („Facebook") szemben, mivel a Facebook alkalmazás felhasználói azonosítóknak a WhatsApp-felhasználók mobiltelefonszámaival történő automatikus összekapcsolásának lehetősége tekintetében a Facebook – legalábbis gondatlanságból – téves vagy félrevezető információt szolgáltatott.

1. Az eljárás előzménye az M.7217. sz. ügy

1.1. Az M.7217. sz. eljárás

A határozat előzményéül az M.7217. számú, a Bizottsághoz 2014. augusztus 29-én benyújtott összefonódás szolgált, amely révén a Facebook egyedüli irányítást szerez a WhatsApp Inc. („WhatsApp") felett („tranzakció").

* Vizsgáló, Fúziós Iroda, Gazdasági Versenyhivatal.

1 A határozat angol nyelven elérhető: http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/decisions/m8228_493_3.pdf (letöltés ideje: 2017. július 31.).

A Facebook olyan weboldalak és mobiltelefonon elérhető alkalmazások („alkalmazások") szolgáltatója, amelyek közösségi hálózati, valamint fogyasztói kommunikációs lehetőségeket nyújtanak. A Facebook online reklámfelületet is biztosít. Konkrétabban, a Facebook a „Facebook" elnevezésű közösségi hálózati platform („FB")[2], a „Facebook Messenger" elnevezésű fogyasztói kommunikációs alkalmazás („FBM"), továbbá az „Instagram" („IG") platform szolgáltatásával foglalkozik. A WhatsApp a „WhatsApp" elnevezésű mobilalkalmazás („WA")[3] keretében fogyasztói kommunikációs szolgáltatásokat nyújt. Portfóliójába nem tartozik bele a felhasználói adatok, illetve reklámfelületek értékesítése.

1.2. A vizsgálat fókuszpontjai

A Bizottság a tranzakció kapcsán három vezérfonal mentén folytatta le a vizsgálatát.

A) A Bizottság érintett termékpiacként az okostelefonokon használható kommunikációs alkalmazások piacát határozta meg, melynek a földrajzi piaca legalább EGT szintű. Ennek körében azt is megállapította, hogy a felek nem tekinthetők egymás közeli versenytársainak, tekintettel az alábbiak kapcsán fennálló eltérésekre a két vállalkozás között: az ügyfelek által használt azonosító[4]; a felhasználó kontaktjainak forrása[5]; a felhasználók tapasztalatai[6]; valamint az applikációk aktív felhasználóik által történő használatának gyakorisága[7].

B) Szociális networking szolgáltatás[8] tekintetében – bár a Bizottság ezen termékpiac pontos meghatározását végül nyitva hagyta – megállapításra került, hogy a jelentős különbségek miatt a WA elkülönülő termékkategóriába sorolható, tehát nem tartozik ezen szolgáltatások közé. A Bizottság arra jutott a rendelkezésre álló információ alapján, hogy a WA nem tervezi a szociális networking szolgáltatások piacára való belépést. A tranzakció egy szélesebb érintett piacdefiníció alkalmazása esetén sem vet fel versenyjogi aggályokat, tekintettel a termékek eltérő jellegére, amely alapján nem tekinthetők egymás közeli versenytársainak.

C) Az online hirdetési tevékenység tekintetében a Bizottság álláspontja szerint a felek tevékenysége alapján nem azonosítható horizontális átfedés, lévén, hogy a WhatsApp nem végez ilyen tevékenységet. Ennek ellenére a Bizottság ezen hipotetikus átfedő piacdefiníció vonatkozásában is megvizsgálta, hogy milyen versenyhatásokkal járna a WhatsApp piacra való belépése és online hirdetési tevékenység folytatása. Ennek körében egyrészt megállapításra került, hogy a WhatsApp belépésével sem vetne fel versenyjogi aggályokat, mivel az érintett vállalkozások mellett további, elegendő számú versenytárs van jelen.

A fenti fő vizsgálati irányokon felül a Bizottság azt a fúziót követő hipotetikus piaci helyzetet is értékelte, amely esetén a WA-felhasználói adatokat az FB a célzott hirdetési tevékenység javítására használná fel. Ebben a vonatkozásban a Bizottság arra a megállapításra jutott, hogy a tranzakció nem biztosítana kizárólagos kontrollt a felhasználói adatok felett, mivel további, igen nagy mennyiségű hasznos fogyasztói adat érhető el a célzott hirdetési tevékenységhez kapcsolódóan.

A Bizottság tehát a fenti három fő pont egyike vonatkozásában sem azonosított versenyjogi aggályokat, így határozatában megállapította, hogy a tranzakció összeegyeztethető a közös piaccal a 139/2004/EK tanácsi rendelet („EUMR") 6. cikkének (1) b) pontja szerint, amely alapján a 2014. október 3-án kelt határozatával engedélyezte, hogy a Facebook kizárólagos irányítást szerezzen a WhatsApp felett.

1.3. A jogsértés

A fent említett három vezérfonal egyike körében a Bizottság már a prenotifikációs szakban négy alkalommal kérte további adatok és információk szolgáltatását, amely adatkérések amellett, hogy a

2 Az „FB" rövidítés a Facebook, Inc. által szolgáltatott Facebook elnevezésű alkalmazásra utal, míg a „Facebook" rövidítés magára a Facebook, Inc. vállalkozásra.
3 A „WA" rövidítés a WhatsApp, Inc. által szolgáltatott WhatsApp elnevezésű alkalmazásra utal, míg a „WhatsApp" rövidítés magára a WhatsApp Inc. vállalkozásra.
4 A WA esetében a telefonszám, az FB esetében ez külön fiók létrehozását jelenti.
5 A WA esetében a telefonkönyvben szereplő személyek telefonszámok alapján, míg az FB esetében az összes felhasználó.
6 Az FB-felhasználók sokkal tapasztaltabbnak tekinthetők.
7 Az FBM-felhasználók jelentősebben kevesebb üzenetet küldenek, mint a WA-felhasználók.
8 Amely szolgáltatások révén a felhasználók egymás között információt oszthatnak meg, kommunikálgatnak, kapcsolatba léphetnek egymással.

potenciális érintett piacdefiníciók meghatározására irányultak, egyéb belső dokumentumok benyújtására is kötelezték a feleket. Ezenfelül a Bizottság az érintett vállalkozások által üzemeltetett platformok közötti kommunikációs lehetőség részletes ismertetésére hívta fel a Facebookot. Továbbá már a prenotifikációs szakaszban felmerült a kérdés, hogy a tranzakciót követően a Facebook tervezi-e a WA-felhasználók FB-felhasználói profilokkal való összekötését (például a felhasználók WA-n szereplő mobilszámainak e felhasználók FB-fiókjával történő összekapcsolása révén)[9].

A CO-formanyomtatvány („FORM CO") benyújtását követően a vizsgálat I. fázisában a Bizottsághoz panasz érkezett egy harmadik piaci szereplőtől. A panasz szerint a Facebook képes az FB- és a WA-felhasználói adatokat összekapcsolni. Lehetőség erre egyrészt az FB és a WA platformok közti csatornán keresztül, valamint a platformok közötti üzenetküldés engedélyezése révén – egyéb felhasználói beállítás nélkül is – nyílik, másrészt pedig az FB részére a WA felhasználóazonosítóhoz (telefonszámhoz) való hozzáférés engedélyezéséhez szükséges minimális felhasználói interakcióval, a felhasználói profilok egyesítésével. A panaszban foglaltak értékelésére a Bizottság a 2014. szeptember 18-i adatkérésben arra hívta fel a feleket, hogy mutassák be az FB műszaki képességét és szándékát arra, hogy a tranzakciót követően mennyiben valósulhat meg a harmadik fél beadványában ismertetett összeköttetés az alkalmazások között.

A 2014. szeptember 18-i adatkérésre a Facebook 2014. szeptember 23-án nyújtotta be válaszát, amelyben előadta, hogy a WA- és az FB-felhasználók párosítása vagy manuálisan a felhasználók által, beállítás révén lehetséges az FB-felhasználók mobilszámainak a frissítésével, vagy a WA-felhasználóknak kellene regisztrálniuk az FB-re és létrehozniuk FB-azonosítókat és profilokat. Ezenfelül a Facebook úgy nyilatkozott, hogy *„a kérdés az, hogy az FB ismeri-e azt a felhasználóhoz kapcsolódó azon egy jellemzőt (a nevét kivéve), amelyet a WA is ismer: a felhasználó aktuális mobiltelefonszáma(i)t. Az FB profilban semmi más nem teszi lehetővé a párosítást, a WA pedig a felhasználó telefonjának telefonkönyvében szereplő mobiltelefonszámokon kívül nagyon kevés felhasználói adatot tárol. A panasz tévesen állítja, hogy ezért minimális felhasználói interakció szükséges ahhoz, hogy az FB hozzáférhessen a WA felhasználói azonosítóhoz. Mivel automatizált módon az FB azonosítókat nem lehet párosítani az adott felhasználóhoz társított minden egyes WA mobiltelefonszám-azonosítóval, a párosítást a felhasználóknak manuálisan kell elvégezniük."*[10]

2. Az M.8228. sz. eljárás

A 2014-es M.7217. sz. ügyben tett – fent ismertetett – nyilatkozatok ellenére a Facebook 2016-ban tette közzé azon szolgáltatási feltételekkel és az adatvédelmi irányelvekkel kapcsolatos frissítéseit, amelyek alapján lehetőség nyílik a WA-felhasználók telefonszámainak összekapcsolására az FB-felhasználói azonosítóval.

A Facebook 2016 júniusában beadványt terjesztett elő („First Briefing Paper"), amelyben a tranzakció végrehajtása óta a WA első termékfejlesztését mutatja be, így az: a) üzenetküldéshez kapcsolódó titkosításokat, b) a WA-n való hirdetési tevékenység folytatásának engedélyezését (amely keretében a vállalkozásoknak lehetőségük lenne hirdetést, promóciót küldeni a WA-felhasználók részére), továbbá c) a WA-felhasználói adatokhoz való hozzáférést és használatot biztosít az FB számára.

A Bizottság a 2016. júliusi adatkérésében First Briefing Paperben adott információk és a FORM CO-ban szereplő ellentmondások tisztázása érdekében tett fel kérdéseket. Az adatkérés mellett egyben tájékoztatta a Facebookot azon aggályokról, melyek szerint az érintett vállalkozások a FORM CO, illetve a 2014 szeptemberében benyújtott adatszolgáltatásában szándékosan vagy gondatlanul téves vagy félrevezető információt szolgáltatott a vizsgálat részére a felhasználók összekötésének megvalósításáról. A félrevezető információk alapja az volt, hogy a FORM CO és a 2014. szeptember 18-i adatkérésre adott válasz benyújtásának idején a Facebook már az IG- és FB-felhasználók összekötésének lehetőségét kutatta. E célból megvitatták a felhasználók telefonazonosítók alapján történő párosításának lehetőségét, és már létrehozták azt a megoldást, amely a WA szolgáltatási feltételeinek és adatvédelmi szabályza-

9 2014. augusztus 25-i adatkérés.
10 Az FB 2014. szeptember 23-án benyújtott adatszolgáltatása.

tának 2016 augusztusában közzétett frissítésével kapcsolatban a Facebook által alkalmazott felhasználópárosítás lényegével azonos.

A Bizottság vizsgálata során azt is megállapította, hogy – bár a Facebook által a felhasználói párosítás megvalósítása érdekében tett igyekezetek kifejezetten az FB- és az IG-profilok párosítását célozták – a telefonazonosító-párosítási megoldás és a különböző operációs rendszereken (Android és iOS operációs rendszerek) való végrehajtáshoz szükséges mechanizmusok potenciálisan a Facebookhoz tartozó bármely alkalmazásra alkalmazhatók. Továbbá a FORM CO és a 2014. szeptemberi adatszolgáltatás benyújtásának időpontjában a Facebook már vizsgálta a telefonazonosító-párosítási megoldásnak – a WhatsApp Facebook általi megszerzését követően történő – az FB- és a WA-felhasználók automatikus összekötése céljából történő megvalósítását.

Ezen túlmenően a Facebook előadta, hogy – bár a Facebook által végzett párosítások kifejezetten a FB- és az IG-fiókoknak a duplázódás elkerülése érdekében történő párosítást célozták – az FB-hez kapcsolódó párosítást egyéb célokból, például reklámozás céljából, és nem pedig a platformok közötti integráció vagy üzenetküldés céljából dolgozták ki.

2016. december 20-án a Bizottság kifogásközlésben tájékoztatta a Facebookot arról, hogy a valószínűsített jogsértés bírság kiszabásával járhat. A Facebook 2017. március 14-én együttműködési eljárás keretében nyújtotta be a kifogásközléssel kapcsolatos írásbeli észrevételeit, melyben elismerte, hogy az M.7217. sz. eljárásban a Bizottság részére helytelen vagy félrevezető információt szolgáltatott és gondatlanul járt el. A beadványában a Facebook együttműködésére is hivatkozva bírságkiszabás tekintetében kiemelte, hogy az adatszolgáltatáskor gondatlanul – és nem szándékosan – járt el, továbbá azt, hogy a szóban forgó félrevezető információnak nem volt érdemi hatása a tranzakció vonatkozásában folytatott versenyjogi vizsgálat kimenetelére.

2.1. A Bizottság értékelése, bírság kiszabása

A Bizottság 802/2004/EK rendelete a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló 139/2004/EK tanácsi rendelet végrehajtásáról („Végrehajtási rendelet") előírásai szerint a felek kötelezettsége, hogy az igazságnak megfelelően és hiánytalanul feltárják a Bizottság előtt azokat a tényeket és körülményeket, amelyek meghatározók az összefonódásra vonatkozó döntés tekintetében.[11] Továbbá a 4. cikk (1)[12] bekezdése előírja, hogy FORM CO-ban szolgáltatott információknak helytállóknak és hiánytalanoknak kell lenniük. A Végrehajtási rendelet 1. számú mellékletét képző FORM CO benyújtásával együtt a felek nyilatkozatot tesznek arról is, hogy tudatában vannak az EUMR 14. cikke (1) bekezdése a) pontja rendelkezéseinek.[13]

A Bizottság a határozatában két elkülönülő jogsértést állapított meg. Egyrészt a Facebook a benyújtott FORM CO-ban szolgáltatott helytelen vagy félrevezető információkkal az EUMR 14. cikke (1) bekezdésének a) pontjának és a Végrehajtási rendelet 4. cikk (1) bekezdésének a sérelmét valósította meg, továbbá a 2014. szeptember 18-i adatkérésre adott válaszában szolgáltatott információ a Végrehajtási rendelet 4. cikkének (1) bekezdése és az EUMR 14. cikkének (1) bekezdése értelmében minősül tévesnek vagy félrevezetőnek. A jogsértés alapja arra vezethető vissza, hogy az automatizált összekapcsolási megoldások rendelkezésre állása ellenére a Facebook úgy nyilatkozott, hogy az FB és a WA felhasználóinak párosítását egyrészt az FB-, illetve WA-felhasználóknak manuálisan kell megtenniük, másrészt pedig a Facebooknak jelentősen újra kellene terveznie az alkalmazások kódját az összekapcsoláshoz.

A Bizottság vizsgálata során megállapította, hogy a Facebook legalább gondatlanul járt el, amikor helytelen és félrevezető tájékoztatást nyújtott.

11 A Végrehajtási rendelet (5) pontja.

12 A Végrehajtási rendelet 4. cikkének (1) bekezdése: „*A bejelentéseknek tartalmazniuk kell az I. és II. mellékletben található megfelelő formanyomtatványokban kért információkat és dokumentumokat. Az információknak helytállóknak és hiánytalanoknak kell lenniük.*"

13 Az EUMR 14. cikke (1) bekezdésének a) pontja: „*A Bizottság határozattal a 3. cikk (1) bekezdésének b) pontjában említett személyekre, vállalkozásokra vagy vállalkozások társulásaira az érintett vállalkozások vagy vállalkozások társulásai 5. cikk szerinti teljes forgalmának 1%-áig terjedő pénzbírságot szabhat ki, ha szándékosan vagy gondatlanságból: a) helytelen vagy félrevezető információt szolgáltatnak a 4. cikk, a 10. cikk (5) bekezdése vagy a 22. cikk (3) bekezdése szerinti beadványban, igazolásban, bejelentésben, vagy ezek kiegészítéseként.*"

A FORM CO benyújtásakor, 2014. augusztus 29-én és 2014. szeptember 23-ai adatszolgáltatásakor a Facebook tudott vagy tudnia kellett arról, hogy az FB- és WA-fiókok automatizált párosítása lehetséges vagy legalábbis rövid időn belül az lehet. Ezenfelül a Bizottság a Facebookot kifejezetten tájékoztatta a helyes és nem félrevezető információ szolgáltatásának fontosságáról, valamint az e körben kiszabható bírságról.

A bírság összegének meghatározása során a Bizottság – ahogy az a határozatban is kiemelésre került – a bírság elrettentő hatásának érvényesülését is szem előtt kell hogy tartsa, különös tekintettel arra, hogy a Bizottság előtt folyó eljárások közül az M.8228. sz. ügy az első olyan, ahol az EUMR 14 cikke (1) bekezdése alapján bírság került kiszabásra.

Az EUMR 14. cikkének (3) bekezdése szerint „*a pénzbírság összegének megállapításakor tekintettel kell lenni a jogsértés jellegére, súlyosságára és tartamára.*" A jogsértés jellege tekintetében a Bizottság szerint a Facebook által tanúsított magatartás súlyos jogsértésnek tekinthető, mivel ezáltal a Facebook ellehetetlenítette azt, hogy a vizsgálat a megfelelő értékeléséhez elengedhetetlen, összes szükséges információhoz hozzájusson. A jogsértés súlya körében a Bizottság megállapította, hogy a Facebook tisztában volt a félrevezető információk eljárásban betöltött szerepével és súlyával, mivel arra a Bizottság az adatkérések során is egyértelműen rákérdezett, továbbá a Facebook figyelmét is felhívta ennek fontosságára[14].

A Bizottság külön – bár enyhítő körülményként nem értékelte – kiemelte, hogy a Facebook által szolgáltatott félrevezető tájékoztatás nem befolyásolta a Bizottság M.7217. sz. ügyben való versenyelemzését, így abban hozott határozatát sem.

A jogsértések időtartamát tekintve a Bizottság arra a következtetésre jutott, hogy az információ szolgáltatásának jellegénél fogva azonnali jogsértésnek tekinthető, amely abban a pillanatban elkövetettnek minősül, ahogy az adott tájékoztatást, valamint a FORM CO-t a Bizottság rendelkezésére bocsátották. Jelen ügyben a Facebook két, időben elkülönülő jogsértést követett el két konkrét időpontban, mégpedig 2014. augusztus 29-én a FORM CO benyújtásával, valamint 2014. szeptember 23-án, a 2014. szeptember 18-i adatkérés megválaszolásával.

Az enyhítő körülmények körében értékelhető – és így a bírság kiszabása körében is figyelembe vehető – a Facebook által tanúsított együttműködő magatartás. 2016 júniusában a Facebook kezdeményező módon megkereste a Bizottságot, és elismerte a jogsértés alapjául szolgáló tények fennálltát és a Végrehajtási rendelet 4. cikke (1) bekezdésének, valamint az EUMR 14. cikke (1) bekezdésének megsértését, így hozzájárult az eljárás hatékony lefolytatásához. A Bizottság súlyosító körülményeket nem azonosított.[15]

A fentieknek megfelelően a Bizottság végül 110 millió euró bírságot szabott ki a Facebook félrevezető tájékoztatása miatt.

3. Egyéb releváns eljárások

3.1. A Bizottság eljárásai

Mind a bizottsági, mind a magyar joggyakorlatban megfigyelhető, hogy egyre nagyobb hangsúlyt kap a szolgáltatott információkkal szemben támasztott követelménynek való megfelelés. Ezen versenyhatósági hozzáállás érdemi megjelenése a közelmúltra tehető. A Bizottság közelmúltbeli gyakorlatából a tárgyi ügyhöz kapcsolódó sajtóközleménye szerint[16] két hasonló tárgyú eljárás kiemelése szükséges. Az első a 2015. június 15-én jóváhagyott Merck/Sigam-Aldrich eljárás (M.8181), melynek vizsgálata során a Bizottság azt gyanította, hogy a felek valószínűsíthetően megsértették az EUMR 14. cikk (1) bekezdését akkor, amikor a vizsgálat egyik fontos kérdését érintő innovációs projekt szempontjából releváns információt valószínűsíthetően nem hozták a Bizottság tudomására. A szóban forgó innovációs projekt ugyanis a felek által vállalt kötelezettségvállalás keretében leválasztásra került üzletrészhez

14 2014. szeptember 18., adatkérés.

15 A Bizottság határozatának összefoglalója 25., 26. pontja, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2017.286.01.0006.01.HUN&toc=OJ:C:2017:286:TOC#ntr4-C_2017286HU.01000601-E0004 (letöltés ideje: 2017. szeptember 7.).

16 A Bizottság által 2017. július 6-án kiadott Mergers: Commission alleges Merck and Sigma-Aldrich, General Electric, and Canon breached EU merger procedural rules című sajtóközlemény elérhető: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1924_en.htm (letöltés ideje: 2017. augusztus 28.).

kapcsolódott, amely így jelentősen befolyásolta a leválasztott üzletrészt megvevő fél versenyképességét. A vizsgálat egy harmadik fél által tett bejelentés alapján indult, és amennyiben beigazolódik, hogy a felek félrevezető tájékozhatást nyújtottak, a Bizottság részéről bírság kiszabása várható.

A másik közelmúltbéli ügy[17] kapcsán a Bizottság szintén az EUMR 14. cikk (1) bekezdése alapján indított vizsgálatot 2017 januárjában a General Electric („GE") ellen[18], mivel a FORM CO-ban a GE valószínűsíthetően félrevezető tájékoztatást nyújtott. A Bizottság a GE által szolgáltatott, feltételezhetően félrevezető adatokat egy további, az M.8283. számú ügytől független, de azonos érintett piacra vonatkozó tranzakció vizsgálata során is felhasználta, amely így hatással volt ezen további ügy (M.8134. számú Siemens/Gamesa ügy) kimenetelére. A félrevezető információ kiemelkedő jelentőséggel bírt mindkét ügy vizsgálata során, mivel relevánsnak minősül a GE piaci helyzetének megítélésében és az érintett piacon fennálló verseny intenzitásának meghatározásában egyaránt.

Az előzőkben ismertetett mindkét ügy – az M.8181. sz. Merck/Sigam-Aldrich és az M.8436. sz. General Electric/LM Wind Power – kapcsán annak vizsgálatát követően, hogy a vállalkozások szándékosan vagy gondatlanságból szolgáltattak félrevezető információt, a Bizottság akár a vállalkozások éves – világszintű – árbevételei 1%-ának megfelelő összegű bírságot szabhat ki.

3.2. A GVH eljárásai

Magyar színtéren sem ismeretlen a félrevezető tájékoztatás miatt történő bírságkiszabás. A Gazdasági Versenyhivatal („GVH") az erősödő európai versenypolitikai trend előfutáraként 2017-ben már két ügy[19] kapcsán is eljárási bírságot szabott ki a téves vagy félrevezető információk és adatok szolgáltatása miatt.

Az említett ügyek közül első ízben a GVH a Diófa Alapkezelő Zrt.-vel („Diófa") szemben 7 millió forint eljárási bírságot szabott ki, valamint a VJ/33/2016. számú eljárásban a Diófa Euro-Mall Kft. feletti egyedüli irányításszerzést engedélyező határozatát is visszavonta. A jogsértést a GVH egy másik kérelemre indult versenyfelügyeleti eljárás (VJ/57/2016.) során észlelte, amelyben a Diófa eltérő nyilatkozatot tett vállalkozáscsoportja tekintetében. A Diófa nyilatkozatában maga is elismerte, hogy a két eljárásban eltérő adatokat szolgáltatott a vállalati struktúrára vonatkozóan. A Diófa szerint ennek oka azonban csak technikai jellegű, mivel az ellentmondás az érintett vállalkozásoktól kapott információn alapult, így a Diófa kérte, hogy a GVH az utóbbi eljárásban szolgáltatott információt tekintse irányadónak.

A félrevezető tájékoztatás esetén indított eljárás alapja a Tpvt. 43/J. § (1) bekezdése (Tpvt. korábbi 68. § (2) bekezdése), amely előírja, hogy az összefonódás-bejelentésnek az elintézéséhez szükséges valamennyi tényt, adatot tartalmaznia kell, és ahhoz csatolni kell az űrlapban megjelölt iratokat. A határozat visszavonása során a Tpvt. 32. § (2) a) pontja alkalmazandó, amely 2 feltételt támaszt, egyrészt azt, hogy az adott határozat bírósági felülvizsgálatának kérelmére ne kerüljön sor, valamint hogy a félrevezető közlés a döntés szempontjából lényeges legyen. Ennek megfelelően tehát a félrevezető közlésen alapuló határozat visszavonását követően – a kérelmet elbíráló határozat hiányában – az eljárás folytatásának – szemben a Bizottság gyakorlatával, ahol új eljárás keretében kerül sor a határozathozatalra – van helye. A bírság kiszabására az alapügyben, annak újbóli megnyitásával és vizsgálói végzés kibocsátásával került sor eljárási bírságként.

Az eljárás folytatásának eredményeként az összefonódás – az eredeti határozattal egyezően – engedélyezésre került. Ez is jól mutatja, hogy a lényeges ténynek nem csak az tekinthető, amely alapján akár eltérő kimenetele is lehetne az eljárásnak, hanem a tényállás, a fenti esetben a vállalkozáscsoport pontos feltérképezéséhez elengedhetetlen információk téves volta is megalapozhatja a határozat visszavonásának szükségességét.

17 M.8283. számú General Electric Company/LM Wind Power Holding ügyben született határozat elérhető: http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/decisions/m8283_596_7.pdf (határozat kelte: 2017. március 20.; letöltés ideje: 2017. szeptember 11.).

18 M.8436. számú ügy General Electric Company/LM Wind Power Holding, 2017. október 31-én még folyamatban lévő ügy.

19 VJ/14/2017. és VJ/15/2017. számú ügyek. Lásd az erről szóló sajtóközleményeket: http://www.gvh.hu/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2017_es_sajtokozlemenyek/felrevezeto_tajekoztatas_miatt_vonta_vissza_fuzios.html (letöltés ideje: 2017. szeptember 12.) és a http://www.gvh.hu/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2017_es_sajtokozlemenyek/ismet_felrevezeto_tajekoztatas_miatt_vont_vissza_f.html (letöltés ideje: 2017. szeptember 12.).

A GVH joggyakorlatában másodsorban került sor egy jóval nagyobb, 75 millió 850 ezer forintos bírság kiszabására az Infineon Technologies AG-vel („Infineon") szemben az alapügyben[20] hozott határozat visszavonása mellett. A GVH az egyesült államokbeli Federal Trade Commissionnel („FTC") folytatott információcsere révén észlelte, hogy a GVH-nak és az FTC-nek benyújtott adatok eltérők.[21] A GVH a Diófa-ügyhöz hasonlóan a határozat visszavonásával visszahelyezkedett az eredeti eljárás kereteibe és a VJ/1/2017. számú eljárást folytatva a valós tények alapján hozta meg új határozatát.

4. Konklúzió

A fúziós eljárások egyik alapvető követelménye a gyors eljárás, különös tekintettel arra, hogy a tranzakciók a hatósági engedély megadásáig nem hajthatók végre. A vállalkozások összefonódását nem akadályozhatja egy hosszadalmas bürokratikus versenyhatósági vagy éppen bizottsági döntés. A gyors hatósági reakciónak egyik elengedhetetlen feltétele azonban, hogy a felek által szolgáltatott adatok és információk egyrészt megfelelők és pontosak legyenek, másrészt hogy azok ne legyenek félrevezetők. A versenyügyi biztos közelmúltbeli beszédében kifejezetten utalt is rá, hogy *„A gyors és kiszámítható fúziókontroll megvalósítása érdekében, amely a vállalkozások és fogyasztók érdekeit egyaránt szolgálni hivatottak, a vállalkozások együttműködését teszi szükségessé. A Bizottság munkáját azonban csak akkor tudja megfelelően végezni, amennyiben a vállalkozások […] a Bizottsággal együttműködve teljes körűen helyes információt szolgáltatnak."*[22]

A határozat éppen ezért kiemelt jelentőséggel bír, és egyfajta „tanulópénzként" szolgál a vállalkozások számára, valamint felhívja a figyelmet arra, hogy az ügyfélbarát, hatékony és gyors fúziókontroll csak akkor valósítható meg, amennyiben a vállalkozások a fennálló kötelezettségeiket a jogszabályban foglaltaknak megfelelően teljesítik.

20 A GVH az Infineon kérelmére indult Vj/1/2017. számú versenyfelügyeleti eljárásban hozott, 2017. január 10-én kelt Vj/1-6/2017. számú határozatában engedélyezte, hogy az Infineon közvetlen egyedüli irányítást szerezzen a Cree Fayetteville, Inc. felett, továbbá, hogy az Infineon részévé váljon a Cree, Inc. és Cree Sweden AB teljesítmény- és rádiófrekvencia-félvezető üzletága.

21 A világméretű piacok forgalma vonatkozásában eltérő értékeket és azon alapuló piaci részesedési mértékeket a két hatóság részére. Továbbá az összefonódás vertikális hatásainak körében az Infineon nem nyújtott megfelelő információt a GVH részére a tranzakció motivációja tekintetében.

22 Margrethe Vestager, az Európai Bizottság 2017. július 6-án kiadott sajtóközleménye, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1924_en.htm (letöltés ideje: 2017. augusztus 21.).

Kócse Ildikó*

Intel-ügy: a Hoffmann-La Roche ítélkezési gyakorlat értelmében vett hűségengedmény továbbgondolása

The Intel case: further reflection on fidelity rebates within the meaning of Hoffmann–La Roche

Abstract

The European Commission is not only required to analyse the extent of the undertaking's dominant position on the relevant market, the share of the market covered by the challenged practice, as well as the conditions and arrangements for granting the rebates in question, their duration and their amount; it is also required to assess the possible existence of a strategy aiming to exclude competitors that are at least as efficient as the dominant undertaking from the market. That balancing of the favourable and unfavourable effects of the practice in question on competition can be carried out in the Commission's decision only after an analysis of the intrinsic capacity of that practice to foreclose competitors which are at least as efficient as the dominant undertaking.

Tárgyszavak: erőfölénnyel való visszaélés, hűségengedmények, visszaélésszerű magatartásnak való minősítés, Bizottságot terhelő bizonyítási kötelezettség, hasonlóan hatékony versenytárs elemzés

Key words: abuse of dominant position, loyalty rebates, classification as abuse, obligation on the Commission to investigate, as-efficient-competitor analysis

1. Az Európai Bizottság vizsgálata

A kaliforniai mikroprocesszor-gyártóval, az Intellel szemben 2004 májusában indított vizsgálatot az Európai Bizottság („Bizottság") az Advanced Micro Devices („AMD") 2000-ben benyújtott panasza nyomán, amelyben azt állította, hogy versenytársa kiszorító forgalmazási megállapodásokat kötött.

2009. május 13-i határozatában a Bizottság akkor példátlannak számító, több mint egymilliárd eurós bírságot szabott ki az Intelre, amiért az az Európai Unió és az Európai Gazdasági Térség (EGT) versenyszabályait megsértve visszaélt az x86 processzorok világméretű piacán fennálló erőfölényével azzal, hogy 2002 októberétől 2007 decemberéig olyan engedményprogramot üzemeltetett gyártópartnerei felé, amely gyakorlatilag kizárta az AMD-t a piaci versenyből. A Bizottság határozatában kötelezte az Intelt, hogy azonnal vessen véget e jogsértésnek, amennyiben ezt még nem tette meg.[1]

Ami a vizsgálattal érintett terméket illeti, a számítógép „agyának" hívott processzor minden számítógép kulcsfontosságú eleme, mind a rendszer általános teljesítménye, mind a készülék teljes költsége

* Csoportvezető, Döntéshozatalt Támogató Csoport, Gazdasági Versenyhivatal.

1 Európai Bizottság: A Bizottság határozata (2009. május 13.) az EK-szerződés 82. cikke és az EGT-megállapodás 54. cikke szerinti eljárással kapcsolatban, http://ec.europa.eu/competition/antitrust/cases/dec_docs/37990/37990_3581_18.pdf. A határozat összefoglalóját közzétették az Európai Unió Hivatalos Lapjában (C 227., 2009. szeptember 22., 13.), http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009XC0922%2802%29&from=EN.

szempontjából. A processzorok gyártási folyamatához csúcstechnológiát alkalmazó, költséges létesítményekre van szükség. A számítógépekben használt mikroprocesszorok két csoportra oszthatók: az x86 processzorok és a más architektúrán alapuló processzorok csoportjára. Az x86-os architektúra az Intel által saját mikroprocesszoraihoz tervezett szabvány, amely a Windows és a Linux operációs rendszereken egyaránt fut. A Windows elsősorban az x86 utasításkészlethez kötődik. 2000 előtt több gyártó is állított elő x86 processzorokat, ezen gyártók nagy része azonban időközben kivonult a piacról. A 2000-es években lényegében már csak két vállalat, az Intel és az AMD gyártott x86-os processzorokat.

A Bizottság úgy ítélte meg, hogy a vizsgált időszakban az Intel erőfölényes helyzetben volt, mivel közel 70%-os vagy nagyobb piaci részesedéssel bírt, valamint az x86-os processzorok piacán azonosított jelentős piacra lépési és terjeszkedési korlátok miatt, amelyek a kutatásra és fejlesztésre fordított vissza nem térülő beruházásokból, a szellemi tulajdonjogokból és az x86-os processzorok előállításához szükséges gyártóberendezésekből erednek. Az Intel erős (kötelezően készleten tartandó) márkakénti pozíciója és az ebből eredő termékdifferenciálódás szintén piacra lépési korlátot jelent. Ez összhangban állt a piac megfigyelt struktúrájával, ahol tehát az AMD kivételével az Intel minden versenytársa kilépett a piacról vagy már csak jelentéktelen részesedéssel rendelkezett.

A Bizottság két versenykorlátozó magatartást azonosított: az Intel kereskedelmi partnereinek nyújtott, de feltételhez kötött árengedményeit és a kizárólag a verseny korlátozását célzó intézkedéseit. Ezek körében az Intel árengedményeket nyújtott a négy fő számítógépgyártónak, a Dellnek, a Lenovónak, a HP-nak és NEC-nek azzal a feltétellel, hogy teljes vagy szinte teljes ellátási szükségletüket az Inteltől szerzik be az x86 processzorok vonatkozásában (egyúttal késleltessék egyes AMD-alapú termékek bevezetését, tekintsenek el attól vagy azt más módon korlátozzák, illetve korlátozzák azok forgalmazását). Továbbá az Intel kifizetéseket teljesített a mikroelektronikai eszközök európai forgalmazója, a Media-Saturn-Holding („MSH") részére, amelyek feltétele volt, hogy utóbbi kizárólag az Intel x86 processzoraival rendelkező számítógépeket értékesítsen.

A határozat arra a következtetésre jutott, hogy az Intel által nyújtott, feltételhez kötött árengedmények olyan törzsvásárlói kedvezménynek minősülnek, amelyek megfelelnek a Hoffmann–La Roche ítélkezési gyakorlatban[2] megfogalmazott feltételeknek, ezért *per se* jogsértők. Az Intel által az MSH részére teljesített, a versenytársakkal való kapcsolatok megszakításáért biztosított kifizetéseket illetően a határozat megállapította, hogy e kifizetések gazdasági mechanizmusa egyenértékű a négy fő számítógépgyártónak nyújtott, feltételhez kötött árengedményekével. A határozat ezért arra a következtetésre jutott, hogy ezek is megfelelnek a Hoffmann–La Roche ítélkezési gyakorlatban megfogalmazott feltételeknek, tehát ezek is *per se* jogsértők.

A Bizottság hangsúlyozta ugyan, hogy a szóban forgó engedmények a jellegüknél fogva alkalmasak voltak a verseny korlátozására, ezzel együtt *„a teljesség kedvéért"* a határozatában alapos vizsgálatot folytatott le az ügy körülményeire vonatkozóan. E körben vizsgálta a vevőkre gyakorolt hatásokat, és az ún. AEC-teszt („as efficient competitor test", „hasonlóan hatékony versenytárs elemzés") keretében elemezte az árakat és a költségeket. Ez utóbbi gazdasági elemzés célja annak kimutatása, mennyiben lennének alkalmasak arra az árengedmények, hogy kizárjanak a piacról egy versenytársat, amely az Intelhez hasonlóan hatékony lenne, azonban nem rendelkezne erőfölénnyel. A vizsgálat lényegében megállapította, hogy milyen áron kellene kínálnia a processzorait egy az Intelhez „hasonlóan hatékony" versenytársnak, hogy kompenzálja a négy nagy számítógépgyártót az Intel által nyújtott árengedmény elvesztéséért.

A bizottsági határozatban több mint 150 oldalon (lásd a megtámadott határozat VII.4.2.3. pontját) keresztül ismertetett AEC-teszt hipotetikus gyakorlat abban az értelemben, hogy azt elemzi, kizárt-e egy olyan versenytárs piacra lépése, amely hasonlóan hatékony, mint az Intel, de olyan terméket kíván értékesíteni, amely nem rendelkezik olyan széles vevőkörrel, mint az Intel terméke. Ez az elemzés elvben független attól, hogy az AMD ténylegesen piacra tu-

2 85/76. – Hoffmann–La Roche v Európai Bizottság, EU:C:1979:36.

dott-e lépni. Az elemzés három tényezőt vesz figyelembe: a megtámadható részt (egy adott vevő beszerzéseinek azon hányadát, amelyet észszerű keretek között bármely időszakban egy új versenytárshoz tud irányítani), egy releváns időhorizontot (legfeljebb egy év) és a reális költségek releváns mértékét (átlagos elkerülhető költség). Ha az Intel árengedményrendszere ahhoz vezet, hogy a megtámadható részre tekintettel egy hasonlóan hatékony versenytársnak az Intel költségeinek reális mértéke alatt kell kínálnia termékeit, hogy kompenzálja a szóban forgó négy gyártót az Intel által nyújtott árengedmény elvesztéséért, ez azt jelenti, hogy az árengedmény alkalmas arra, hogy kizárja a piacról a hasonlóan hatékony versenytársat. Ez megfosztaná a végső fogyasztókat azon különböző termékek közötti választás lehetőségétől, amelyeket a négy nagy számítógépgyártó egyébként kínált volna, ha döntését kizárólag a termékek egymáshoz viszonyított érdemein, valamint az Intel és versenytársai által felszámított egységárak alapján hozta volna meg.

A Bizottság ugyanilyen elemzést folytatott az Intel által az MSH részére teljesített kifizetésekre vonatkozóan is. E kifizetések arra való alkalmasságának elemzése során, hogy kizárjanak a piacról egy hasonlóan hatékony versenytársat, a határozat figyelembe veszi azt a tényt is, hogy e kifizetésekre az ellátási lánc másik szintjén került sor, és hogy hatásuk hozzáadódik az Intel által nyújtott, feltételhez kötött árengedmények hatásához.

A Bizottság által összegyűjtött bizonyítékok ahhoz a következtetéshez vezettek, hogy az Intel feltételhez kötött árengedményei és kifizetései biztosították a Dell, a HP, a NEC, a Lenovo és az MSH hűségét, és ekképpen jelentősen csökkentették az Intel versenytársainak képességét arra, hogy a saját x86 processzoraik érdemein alapuló versenyt folytassanak. A határozat megállapította azt is, hogy a Dell, a HP, a NEC, a Lenovo és az MSH részére nyújtott kizárólagossági engedmények és kifizetések egy olyan összesített hosszú távú stratégia részei voltak, amely az Intel egyetlen jelentős versenytársának, az AMD-nek a piacról való kiszorítását célozta, ezért az egyes visszaélések az EK-szerződés 82. cikke és az EGT-megállapodás 54. cikke egy rendbeli és folytatólagos megsértésének minősülnek.

2. A Törvényszék előtti eljárás

Az Intel a Bizottság határozata ellen keresetet nyújtott be az Európai Unió Törvényszékéhez, a határozat megsemmisítését vagy legalább a bírság jelentős csökkentését kérve.

Az Intel szerint a Bizottság számos hibát követett el az AEC-teszt alkalmazása során, amelynek helyes alkalmazása azt bizonyítja, hogy az Intel által nyújtott engedmények semmilyen kiszorításra nem voltak alkalmasak. A Bizottság vitatta, hogy az AEC-teszt a megtámadott határozat jogi elemzésének részét képezné.

A Törvényszék a 2014. június 12-i ítéletében teljes egészében elutasította az Intel keresetét.[3]

A törvényszéki ítélet az erőfölényben lévő vállalkozás által nyújtott engedmények visszaélésszerűnek minősítését illetően az engedmények három kategóriáját különböztette meg az alábbiak szerint.

a) Mennyiségi engedmények: nem jár az EUMSZ 102. cikk által tiltott, piacról kiszorító hatással, ha az erőfölényben lévő vállalkozás a vásárlás nagyságához kötött mennyiségi engedményt ad. Ha az adott mennyiség növekedésével a szállító költségei csökkennek, a szállítónak joga van arra, hogy ügyfeleit is részeltesse abból az előnyből, amit költségei csökkenése okoz számára, például kedvezőbb ár formájában. Ekként a mennyiségi engedmények az erőfölényben lévő vállalkozás által elért hatékonyságból és méretgazdaságosságból eredő hasznot tükrözik.

b) Kizárólagossági engedmények (hűségengedmények): az ilyenfajta engedményre utalt a Bizottság a *„Hoffmann–La Roche ítélkezési gyakorlat értelmében vett hűségengedmény”* kifejezéssel. A Hoffmann–La Roche ítélkezési gyakorlat szerint az EUMSZ 102. cikk értelmében erőfölénnyel való visszaélésnek minősül az, hogy a piacon erőfölényben lévő vállalkozás a vevőket – akár saját kérésükre – kötelezettséggel vagy ígérettel úgy köti magához, hogy szükségleteiket teljes egészében vagy jelentős részben kizárólag az említett vállalkozástól szerezzék be, függetlenül attól, hogy a kérdéses kötelezettséget minden további nélkül vagy engedmény nyújtása ellenében vállalták-e. Ugyanez a helyzet, amennyiben az említett vállalkozás – anélkül, hogy

3 T-286/09. – Intel Corp. v Európai Bizottság, ECLI:EU:T:2014:547.

alakszerű kötelezettséggel kötné vevőit – akár az ezen vásárlókkal kötött megállapodások értelmében, akár egyoldalúan hűségengedmény-rendszert alkalmaz, azaz olyan engedményeket ad, amelyeknek feltétele, hogy a vevő a szükségleteit teljes egészében vagy jelentős részben kizárólag az erőfölénynyel rendelkező vállalkozáson keresztül elégítse ki, egyébként függetlenül a vevő által vásárolt mennyiségek nagyságától. Az erőfölényben lévő vállalkozás által alkalmazott ilyen kizárólagossági engedmények ellentétesek a közösségi piacon folyó torzulásmentes versennyel, mert arra irányulnak, hogy pénzbeli előnyökkel akadályozzák az ügyfelek versenytársaktól származó beszerzéseit.

c) Egyéb engedményrendszerek: e harmadik kategóriába tartozó engedmények esetén a pénzügyi ösztönzés nyújtása közvetlenül nem kötődik az erőfölényben lévő vállalkozástól való kizárólagos vagy szinte kizárólagos beszerzés feltételéhez, de az engedmény nyújtásának mechanizmusa szintén alkalmas a vásárlói hűség kialakítására. Az engedmények e kategóriájához tartoznak többek között az egyéni eladási célkitűzések elérésén alapuló engedményi rendszerek, amelyek nem kizárólagossági engedmények, mivel nem tartalmaznak semmilyen kizárólagossági kötelezettségvállalást, sem pedig a szükségletek bizonyos arányának az erőfölényben lévő vállalkozástól való fedezését. Annak vizsgálata érdekében, hogy az ilyen engedmény alkalmazása az erőfölénnyel való visszaélésnek minősül-e, a körülményeket (különösen az engedmény adásának feltételeit és módjait) összességükben kell értékelni, és vizsgálni kell, hogy az azt igazoló gazdasági ellenszolgáltatás nélküli előny jelentette engedmények a vevő beszerzési forrásokra vonatkozó választási lehetőségének elvonására vagy korlátozására, a versenytársak piacra jutásának akadályozására vagy az erőfölény torzult verseny általi megerősítésére irányulnak-e.

A törvényszéki ítélet kiemelte, hogy a megtámadott határozatban elvégzett AEC-tesztnek az a körülmény a kiindulópontja, hogy a hasonlóan hatékony versenytársnak, amely megpróbálja megszerezni a megrendelések azon részét, amelyet addig a megkerülhetetlen kereskedelmi partner pozíciójában lévő erőfölényben lévő vállalkozás elégített ki, kompenzációt kell nyújtania az ügyfél számára. A kompenzációnak fedeznie kell a kizárólagossági engedmény összegét, amelyet az ügyfél elveszítene, amennyiben az erőfölényben lévő vállalkozástól a kizárólagossági vagy szinte kizárólagossági feltételben meghatározottnál kisebb mértékben vásárolna. E gazdasági elemzés tehát annak meghatározására irányul, hogy az erőfölényben lévő vállalkozáshoz hasonlóan hatékony versenytárs, amelyet az erőfölényben lévő vállalkozással azonos költségek terhelnek, ebben az esetben is képes-e fedezni költségeit.

A Törvényszék arra az álláspontra helyezkedett, hogy feltételezve akár, hogy az ügy körülményeinek értékelése szükséges a kizárólagossági engedmények versenykorlátozó hatásainak bizonyításához, akkor sem kell ezeket AEC-teszt révén bizonyítani.[4] A Törvényszék emlékeztetett arra, hogy a kiszorító hatás nem csak akkor áll elő, ha a piacra lépést lehetetlenné tették a versenytársak számára; elegendő, ha a piacra lépés nehezebbé válik. Az AEC-teszt csak azon felvetés vizsgálatát teszi lehetővé, amely szerint a piacra lépés lehetetlenné vált, és nem teszi lehetővé az említett piacra lépés nehezebbé válása lehetőségének kizárását. Nem vitathatóan a negatív eredmény azt jelenti, hogy gazdaságilag lehetetlen a hasonlóan hatékony versenytárs számára, hogy megszerezze egy ügyfél keresletének vitatható részét; annak érdekében ugyanis, hogy az említett ügyfél részére kompenzációt nyújthasson a kizárólagossági engedmények elvesztéséért, az említett versenytárs kénytelen lenne olyan áron értékesíteni termékeit, amely még költségeinek fedezését sem teszi lehetővé. Ugyanakkor a pozitív eredmény pusztán azt jelenti, hogy a hasonlóan hatékony versenytárs képes fedezni költségeit. E körülmény azonban nem jelenti azt, hogy nem áll fenn kiszorító hatás. A kizárólagossági engedmények mechanizmusa továbbra is alkalmas arra, hogy nehezebbé tegye a pi-

4 A Törvényszék ezen megállapítását arra alapította, hogy a „Michelin I"-ítéletben a Bíróság a szóban forgó engedmények vásárlói hűséget kialakító mechanizmusára hivatkozott, anélkül hogy megkövetelte volna annak kvantitatív teszt révén történő bizonyítását, hogy a versenytársak kénytelenek voltak veszteséggel értékesíteni annak érdekében, hogy kompenzálhassák az erőfölényben lévő vállalkozás által biztosított, a harmadik kategóriába tartozó engedményeket. Ezenkívül a Bíróság a Tomra-ügyben meghozott ítéletéből az következik, hogy a versenykorlátozó hatások megállapítása érdekében nem szükséges az, hogy az engedményi rendszer arra kényszerítse a hasonlóan hatékony versenytársat, hogy „negatív", vagyis az önköltségi árnál alacsonyabb árakat számlázzon; a potenciális versenykorlátozó hatás megállapításához elegendő annak bizonyítása, hogy létezik a vásárlói hűséget kialakító mechanizmus.

acra lépést az erőfölényben lévő vállalkozás versenytársai számára még akkor is, ha a piacra lépés gazdaságilag nem lehetetlen. Ebből következően a Törvényszék szerint nem szükséges megvizsgálni, hogy a Bizottság az AEC-tesztet a szakmai követelményeknek megfelelően végezte-e el, továbbá nem szükséges megvizsgálni azt a kérdést sem, hogy az Intel által javasolt alternatív számításokat helyesen végezték-e el, mivel az AEC-teszt pozitív eredménye sem lenne képes kizárni a potenciális kiszorító hatást.

A Törvényszék tehát helybenhagyta a Bizottság azon érvelését, amely szerint az erőfölényes helyzetben lévő vállalkozás által biztosított hűségengedmények a jellegüknél fogva alkalmasak a verseny korlátozására, vagyis visszaélésszerűnek lehet minősíteni, anélkül hogy elemeznék az ügy körülményeit vagy az árengedmények piacra gyakorolt hatását. Ennek következtében pedig nem válaszolt az Intel által az AEC-teszttel szemben megfogalmazott kifogásokra.

3. Az Európai Bíróság ítélete[5]

Az Intel fellebbezést nyújtott be a Törvényszék ítélete ellen az Európai Bírósághoz („Bíróság"). Az Intel szerint a Törvényszék – egyebek mellett – tévesen alkalmazta a jogot, amikor elmulasztotta az ügy összes körülményére tekintettel megvizsgálni a vitatott engedményeket. Az Intel szerint nem az a kérdés, hogy a Bizottság köteles volt-e elvégezni e tesztet; hanem az, hogy ha egyszer a Bizottság lefolytatott ilyen elemzést, annak helyesen értékelt eredményeit az összes releváns körülmény címén figyelembe kellett volna venni annak bizonyítása érdekében, hogy fennáll a verseny korlátozásának valószínűsége.

A Bíróság hatályon kívül helyezte a Törvényszék azon ítéletét, amely helybenhagyta a Bizottság által az Intellel szemben erőfölénnyel való visszaélés miatt kiszabott 1,06 milliárd euró összegű bírságot; az ügyet pedig visszautalta a Törvényszékhez annak érdekében, hogy az vizsgálja meg az Intel által azzal kapcsolatban előadott érveket, hogy a vitatott engedmények alkalmasak-e a verseny torzítására. Az Intel azon érveit, amelyek szerint a Bizottság nem rendelkezett joghatósággal a visszaélés szankcionálására, valamint olyan eljárási szabálytalanságok történtek, amelyek kihatottak az Intel védelemhez való jogára, a Bíróság elutasította.

A Bíróság döntésében arra az álláspontra helyezkedett, hogy pontosítani kell az ítélkezési gyakorlatot abban az esetben, ha az érintett vállalkozás bizonyítékokkal alátámasztva azt állítja, hogy a magatartása nem volt alkalmas a verseny korlátozására, különösen pedig arra, hogy kiváltsa a kifogásolt kiszorító hatásokat.

A Bíróság emlékeztetett arra, hogy az EUMSZ 102. cikknek egyáltalán nem célja annak megakadályozása, hogy valamely vállalkozás saját érdemeinek köszönhetően erőfölényes helyzetbe kerüljön valamely piacon, de e rendelkezés nem irányul annak biztosítására sem, hogy az erőfölényben lévő vállalkozásnál kevésbé hatékony versenytársak a piacon maradjanak. Ebből következően nem minden kiszorító hatás korlátozza szükségképpen a versenyt. Fogalmilag az érdemeken alapuló verseny azt eredményezheti, hogy a különösen az árak, a választék, a minőség vagy az innováció szempontjából kevésbé hatékony, tehát a fogyasztók számára kevésbé érdekes versenytársak eltűnnek a piacról, illetve kiszorulnak onnan.

Az erőfölényben lévő vállalkozás csak azért tartozik különös felelősséggel, hogy magatartása ne csorbítsa a belső piacon a hatékony és torzulásmentes versenyt. Az EUMSZ 102. cikk többek között ezért tiltja, hogy az erőfölényben lévő vállalkozás olyan gyakorlatot folytasson, amely kiszorító hatást gyakorol a hozzá hasonló hatékonyságúnak tekintett versenytársaira, és az érdemeken alapuló verseny eszközein kívüli más eszközök felhasználásával erősíti az erőfölényét. E megközelítésben tehát nem minden árverseny tekinthető jogszerűnek.

Ami a Hoffmann–La Roche ítélkezési gyakorlat értelmében vett hűségengedményt illeti, a Bíróság az elemzési keretet a következőképpen módosította: abban az esetben, ha az érintett vállalkozás bizonyítékokkal és közgazdasági elemzéssel alátámasztva azt állítja, hogy a magatartása nem volt alkalmas a verseny korlátozására, a Bizottság nem csupán arra köteles, hogy elemezze a vállalkozás releváns piacon

5 C-413/14. P. – Intel Corp. v Európai Bizottság, ECLI:EU:C:2017:632.

fennálló erőfölényes helyzetének jelentőségét, a vitatott magatartás általi piaci lefedettség mértékét, a szóban forgó engedmények feltételeit és azok nyújtásának módját, továbbá azok időtartamát és összegét. Ezeken túlmenően a Bizottságnak az arra irányuló esetleges stratégia fennállását is meg kell vizsgálnia, hogy a vállalkozás kiszorítsa a hozzá képest legalább annyira hatékony versenytársakat.

A kiszorításra való alkalmasság elemzése azon kérdés vizsgálata szempontjából is releváns, hogy a főszabály szerint az EUMSZ 102. cikkben megfogalmazott tilalom hatálya alá tartozó engedményrendszer objektíve igazolható-e. Ezenkívül az ilyen engedményrendszerből eredő, a verseny szempontjából hátrányos kiszorító hatást ellentételezhetik, sőt meg is haladhatják azok a hatékonyságban jelentkező előnyök, amelyekből a fogyasztók is részesülnek. A vitatott magatartásnak a verseny szempontjából kedvező és kedvezőtlen hatásait a Bizottság csak azt követően tudja a határozatában mérlegelni, hogy lefolytatta az erőfölényben lévő vállalkozáshoz hasonlóan hatékony versenytársak kiszorítására való, a szóban forgó magatartás szerves részét képező alkalmasság elemzését.

A Bíróság emlékeztetett, hogy jelen ügyben a Bizottság ugyan hangsúlyozta a vitatott határozatában, hogy a szóban forgó engedmények a jellegüknél fogva alkalmasak voltak a verseny korlátozására, vagyis az erőfölénnyel való visszaélés megállapításához nem volt szükség a jelen ügy összes körülményének vizsgálatára, különösen pedig AEC-teszt lefolytatására, ezzel együtt alapos vizsgálatot folytatott le e körülményekre vonatkozóan nagyon részletes fejtegetéseket szentelve az AEC-teszt keretében lefolytatott azon elemzésének. Ennek alapján megállapította, hogy a hasonlóan hatékony versenytársnak olyan árakat kellett volna alkalmaznia, amelyek mellett a versenytárs nem lett volna életképes, következésképpen pedig a szóban forgó engedményekben megnyilvánuló magatartás alkalmas volt arra, hogy az ilyen versenytárs kiszorításával járó hatásokat váltson ki. A fentiekből következik, hogy a vitatott határozatban az AEC-tesztnek tényleges jelentősége volt a Bizottság által arra vonatkozóan lefolytatott értékelés szempontjából, hogy a szóban forgó engedményekben megnyilvánuló magatartás alkalmas volt-e arra, hogy a hasonlóan hatékony versenytársak kiszorítására irányuló hatást váltson ki.

Ha pedig az engedményrendszer visszaélésszerű jellegét megállapító határozatban a Bizottság lefolytat ilyen elemzést, a Törvényszéknek meg kell vizsgálnia a felperes azon érveit, amelyek arra irányulnak, hogy megkérdőjelezzék az érintett engedményrendszer kiszorítási képességét illetően a Bizottság által tett megállapítások megalapozottságát.

A Bíróság ezért úgy ítélte meg, hogy a Törvényszék köteles lett volna megvizsgálni az Intel által e teszttel összefüggésben előadott összes érvet (mint különösen azokat a hibákat, amelyeket az Intel szerint a Bizottság e teszttel összefüggésben elkövetett), amit a Törvényszék elmulasztott megtenni. A Bíróság ezért hatályon kívül helyezte a Törvényszék ítéletét az arra irányuló elemzése keretében elkövetett e mulasztás miatt, hogy a vitatott engedmények alkalmasak-e a verseny torzítására.

Az ítélet összhangban van Nils Wahl főtanácsnok 2016 októberében kifejtett véleményével, amely erőteljes és egyértelműen artikulált üzenetet tartalmaz a hatás alapú megközelítés mellett; kifejtve azt, hogy a releváns körülmények értékelésének egészében véve lehetővé kell tennie annak megállapítását – kellő valószínűséggel –, hogy a szóban forgó vállalkozás visszaélt-e az erőfölényével az EUMSZ 102. cikkbe ütköző módon. Amennyiben ez nem igazolható például az alacsony piaci lefedettség, a kifogásolt megállapodások rövid időtartama vagy az AEC-teszt pozitív eredménye miatt, a versenyre gyakorolt tényleges, illetve potenciális hatások alaposabb gazdasági elemzését kell elvégezni a visszaélés megállapítása céljából.[6]

4. A jogeset jelentősége

Az Intel-ügy következményeként a kizárólagossági engedmények nem tekinthetők *per se* jogellenesnek. A Bizottságnak bizonyítania kell, hogy az adott engedményrendszer alkalmas a verseny korlátozására, ehhez pedig a *rule of reason* mérlegelés sza-

6 C-413/14. P. – Nils Wahl főtanácsnok indítványa, 2016. október 20., ECLI:EU:C:2016:788.

bályai szerinti, a vizsgált magatartás versenyhatásainak alapos elemzésére van szükség, a hatás alapú megközelítés támogatóinak örömére.

A Bíróság megismételte a 2012. március 27-i Post Danmark-ítéletben lefektetett alapelvét: nem minden kizáró hatás befolyásolja szükségképpen hátrányosan a versenyt, az érdemeken alapuló verseny az árak, a választék, a minőség vagy az innováció szempontjából kevésbé hatékony és kevésbé vonzó versenytársak marginalizálását eredményezheti. Az ilyen magatartás pedig nem minősül visszaélésnek. A verseny lényege a kevésbé hatékony riválisok piacról való kiszorítása, ez tökéletesen összeegyeztethető az egészséges versenyhelyzettel, így az ilyen kizárást nem lehet automatikusan a feltételezett visszaélésszerű magatartásnak tulajdonítani.

A Bíróság azt is egyértelművé tette, hogy az árengedmény az árazási gyakorlat egyik formája, tehát ugyanazoknak a versenykorlátozási teszteknek kell alávetni azokat, mint az árképzési gyakorlatokat.

Az ítélet döntő jelentőségű pontjai pontosan ezek: a hűségengedményeknek az árazási gyakorlat egyik formájaként történő elemzésével és az erőfölénnyel rendelkező vállalkozás által hatékonynak tekintett versenytársakkal szembeni kirekesztő hatásokra tett hivatkozással a Bíróság lényegében a hatás alapú megközelítés alkalmazását követeli meg, amelyben az AEC-teszt alkalmazásának központi szerepe van. Lényeges, hogy a Bíróság nem írta felül a Post Danmark II. ítéletében foglaltakat, nevezetesen, hogy az AEC-teszt elvégzése minden körülmények között releváns volna. Mindezt alátámasztja az a tény is, hogy a Bíróság Post Danmark II. ítélete időpontjában a Törvényszék már meghozta az Intel-döntést és figyelemre méltó, hogy a Bíróság a Törvényszék Intel-ügyben kifejtett érveihez nagyon hasonló módon indokolta, hogy milyen körülmények között irreleváns az AEC-teszt elvégzése.[7] A Bíróság Intel-ügyben hozott ítélete ebből az anyagi szempontból semmiféle újdonságot nem tartalmaz. A döntés mögött azon eljárási megfontolás áll, hogy a fellebbező fél érveit a Törvényszéknek meg kell vizsgálnia és azokra reagálnia kell.

Az Intel-ügy vége még nem látszik, most a Bizottság feladata annak igazolása, hogy az Intel AEC-teszttel kapcsolatosan felhozott érvei miért megalapozatlanok, továbbá hogy a vitatott gyakorlat miért korlátozó jellegű.

A Bíróság ítélete szerint a Bizottság köteles a kizárólagossági engedmény visszaélésszerűségének megállapítása előtt az ügy valamennyi körülményét értékelni, ideértve a következőket:

- a vállalkozás domináns helyzetének mértéke az érintett piacon,
- a vitatott gyakorlat által lefedett piaci részesedés,
- a szóban forgó visszatérítések nyújtásának feltételei és szabályai,
- az árengedmények időtartama,
- az árengedmények összege,
- az erőfölényes helyzetben lévő vállalkozáshoz képest legalább annyira hatékony versenytársak kiszorítására irányuló stratégia léte,
- az engedményrendszer objektív igazolhatósága, és
- az engedményrendszerből eredő – verseny szempontjából hátrányos kiszorító hatást ellentételező – előnyök, amelyekből a fogyasztók is részesülnek.

Következésképpen az ítélet minden bizonnyal erős ösztönzést jelent az eljárás alá vont vállalkozások számára annak vitatására, hogy a versenyhatóság által vizsgált magatartásuk korlátozza a versenyt, és álláspontjuk közgazdasági elemzésekkel való alátámasztására; amely érveket a versenyhatóságoknak alaposan meg kell vizsgálniuk.

A közel 20 éve zajló, alapos vizsgálódásnak vannak vesztesei is: az Intel a vitatott periódus végére már versenyképes termékekkel tudott visszavágni az AMD-nek. Ugyan az AMD súlytalanná válását végül a cég versenyképtelen fejlesztései okozták, az már nem derül ki, hogy mi lett volna, ha a vállalat „érdemeken alapuló versenykörülmények" között értékesíthette volna a termékeit.

7 Lásd András Tóth: CJEU Judgement in *Post Danmark II:* Role of the Economic Evidences in Competition Cases European Networks Law and Regulation Quarterly, Lexxion, 4/2015: 266–273.

Simon Stella*

Mikor tisztességtelen az ár?

When are prices unfair?

Abstract

In 14 September 2017 the Court of Justice of the European Union delivered an important judgement in which it clarified the concept of unfair prices. This paper deals with decision C-177/16. of the ECJ. According to the Court of the European Union examining whether a copyright management organization applies unfair prices, it is appropriate to compare its rates with those applicable in other Member States. However, there is no minimum number of national markets to be compared, this number depends on the circumstances of the case. The reference Member States must be selected in accordance with objective, appropriate and verifiable criteria. In deciding whether a price difference is „appreciable", the difference must be significant and persistent. The Court also stated that the remuneration intended for rightholders must be included, for the purpose of determining the amount of the fine, in the turnover of the copyright management organization concerned, provided that that remuneration forms part of the value of the services provided by that organization.

Tárgyszavak: erőfölény, EUMSZ 102. cikk, tisztességtelen ár fogalma, előzetes döntéshozatali eljárás, közös jogkezelő szervezet

Keywords: dominance, Article 102 TFEU, concept of unfair price, preliminary ruling, collecting society

1. Előszó

Jelen esetismertetés az Európai Unió Bíróságának („Bíróság") 2017. szeptember 14-én hozott ítéletét[1] mutatja be, és amely a lett Augstākās tiesas Administratīvo lietu (legfelsőbb bíróság, közigazgatási ügyek tanácsa) által a Bírósághoz előterjesztett előzetes döntéshozatali eljárásban feltett kérdésekre adott válaszokat elemzi. A kérdések elsősorban az erőfölénnyel való visszaélés megállapításával – az alkalmazott árak tisztességtelenségének megállapításával kapcsolatos módszertanra, kritériumokra irányultak.

2. Az ügy előzményei

Az AKKA/LAA a zeneművek szerzői jogának közös jogkezelő szervezete. Lettországban ez az egyetlen olyan szervezet, amely díjazás fejében engedélyezheti azon zeneművek nyilvánossághoz közvetítését, amelyek szerzői jogait kezeli. Ennek keretében beszedi azon összegeket, amelyekből a szerzői jog jogosultjainak járó díjazást fizeti ki, és a külföldi jogkezelő szervezetekkel kötött szerződések útján azon összegeket, amelyekből a külföldi szerzői jogok jogosultjainak járó díjazást fizeti ki. Az AKKA/LAA-val szemben versenyfelügyeleti eljárás indult erőfö-

* Ügyvédjelölt, Vámosi-Nagy Ernst&Young Ügyvédi Iroda; PhD-hallgató a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán. Jelen írás tartalma nem tekinthető a Gazdasági Versenyhivatal álláspontjának.

1 C-177/16. sz. ügy. Autortiesību un komunicēšanās konsultāciju aģentūra – Latvijas Autoru apvienība kontra Konkurences padome. ECLI:EU:C:2017:689 („Ítélet").

lénnyel való visszaélés miatt, indokolatlanul magas, tisztességtelen árak alkalmazása miatt.[2]

A vizsgálat során a versenytanács összehasonlította a zeneművek üzletekben és szolgáltatói helyiségekben történő felhasználásáért Lettországban felszámított díjakat a szomszédos tagállamokban és szomszédos piacokon (Litvániában és Észtországban) kiszabott díjakkal. A versenytanács megállapította, hogy a Lettországban kiszabott díjak meghaladták a szomszédos államokban kiszámlázott díjakat. A versenytanács vásárlóerő-paritási index alapján összehasonlította további 20 tagállamban alkalmazott díjakat: az AKKA/LAA díjai 50–100%-kal meghaladták a többi tagállamban alkalmazott átlagos díjszintet.[3]

A versenytanács megállapította, hogy az alkalmazott árak nem tisztességesek, így az AKKA/LAA visszaélt az erőfölényével. Erre figyelemmel a lett versenytanács hozzávetőlegesen 32 000 euró összegű bírságot szabott ki az AKKA/LAA-ra. A versenytanács e bírság összegét az AKKA/LAA forgalma alapján számította ki, annak alapján, hogy a jogosultak részére beszedett összegek a szervezet árbevételének szerves részét képezik.[4]

Az eljárás alá vont vállalkozás megtámadta ezt a határozatot a lett regionális közigazgatási bíróság[5] előtt arra hivatkozva, hogy a versenytanács az alkalmazott díjak összehasonlítását leszűkítette két tagállamra, miközben Lettország helyzete másik négy országgal összehasonlítható lenne. Hivatkozott még arra, hogy a versenytanács elmulasztotta érthetően megjelölni azt a módszert, amivel kiszámításra került a referenciaösszeg, továbbá állítása szerint tévesen jelölte meg a bizonyítási teher kötelezettjét. Végül kritizálta a bírság alapját: a versenytanácsnak nem kellett volna figyelembe vennie azokat az összegeket, amelyeket a szerzők díjazására szedett be.[6] A regionális közigazgatási bíróság részlegesen megsemmisítette a határozatot amiatt, hogy a lett versenytanács jogtalanul vette figyelembe a szerzőket megillető díjazás céljából beszedett összegeket a bírság kiszámítása során.[7] A döntés ellen mind a versenytanács, mind az AKKA/LAA felülvizsgálati kérelmet terjesztett elő a legfelsőbb bíróság elé. A lett legfelsőbb bíróság lényegében arra keresi a választ, hogy a fenti tényállás hatással van-e a tagállamok közötti kereskedelemre. Aggályait fejezte ki az árak tisztességtelen voltának megállapítására és a bírság kiszámítására irányuló módszerrel kapcsolatban.[8] Erre figyelemmel az eljárást felfüggesztette és hét kérdést terjesztett az Európai Bíróság elé.[9]

3. Az ügy jogi háttere és jelentősége

Az európai jogi szabályozás középpontjában az effektív verseny fenntartása áll. Annak ellenére, hogy a közgazdászokat régóta foglalkoztatja a kérdés, hogy mi minősül effektív versenynek, pontos definíciót még nem alkottak, de számos esetben tettek kísérletet arra, hogy elfogadható magyarázatot adjanak rá. Az effektív verseny lehet a versengés egyik folyamata, vagy ha az adott vállalat tevékenységét másik vállalat nem korlátozza; ezek közül azonban egyik sem írja le pontosan, ugyanis az effektív verseny sokkal inkább függ a verseny következményeitől.[10] Neelie Kroes korábbi versenyügyi biztos szerint: *„[…] a 82. cikk fő és végső célja a fogyasztók védelme, ami természetesen a piacon folyó torzításmentes versenyfolyamat védelmét követeli meg.”*[11]

Az erőfölénnyel való visszaélés megállapításához két elem megléte szükséges: a vállalkozás rendelkezzen erőfölénnyel az adott piacon, és olyan magatartást tanúsítson, amely az EUMSZ[12] 102. cikke és

2 Ítélet, 7–8. pontok.
3 Ítélet, 9–10. pontok.
4 Ítélet, 11. pont.
5 Administratīvā apgabaltiesa.
6 Ítélet, 12. pont.
7 Ítélet, 13. pont.
8 Ítélet, 18. pont.
9 Ítélet, 24. pont.
10 Simon Bishop–Mike Walker: Az európai közösségi versenyjog közgazdaságtana. Alapfogalmak, alkalmazások és mérési módszerek. Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra Központ. 2010, 39–58.
11 Neelie Kroes (Member of the European Commission in charge of Competition Policy): Preliminary Thoughts on Policy Review of Article 82. Speech at the Fordham Corporate Law Institute. New York, 2005. szeptember 23. SPEECH/05/537. http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-05-537_en.htm?locale=en. Letöltve: 2017. november 13.
12 Az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata. OJ C 326, 26.10.2012, 47–390.

a joggyakorlat szerint visszaélésszerű. Az erőfölény léte tehát önmagában nem tekinthető jogszerűtlennek; csak akkor ítélendő el, ha azzal vissza is élnek. Az EUMSZ 102. cikke nem határozza meg a visszaélés fogalmát taxatív módon, csupán egy példálózó felsorolást tartalmaz arról, hogy mely magatartások tekinthetők visszaélésszerűnek. Ilyen visszaélésnek minősül különösen a tisztességtelen árak, egyéb tisztességtelen üzleti feltételek kikötése; a termelés, az értékesítés vagy a műszaki fejlesztés korlátozása a fogyasztók kárára; egyenértékű ügyletek esetén eltérő feltételek alkalmazása az üzletfelekkel szemben, ami által azok hátrányos versenyhelyzetbe kerülnek; illetve a szerződések megkötésének függővé tétele olyan kiegészítő kötelezettségeknek a másik fél részéről történő vállalásától, amelyek sem természetüknél fogva, sem a kereskedelmi szokások szerint nem tartoznak a szerződés tárgyához. A Bíróság a Hoffmann–La Roche-ügyben a kiszorító magatartással kapcsolatban kimondta, hogy *„[…] a visszaélés egy objektív fogalom, amely az erőfölényben lévő vállalkozások olyan magatartására vonatkozik, amely alkalmas arra, hogy befolyásolja a piac szerkezetét, ahol pontosan az ilyen helyzetben lévő vállalkozás jelenlétének következtében a verseny már meggyengült, és amelynek hatására a termékeknek és a szolgáltatásoknak a gazdasági szereplők által nyújtott teljesítésen alapuló rendes versenyét jellemző eszközöktől eltérő eszközökkel korlátozzák a piacon még létező versenyszint fenntartását vagy a verseny fejlődését.”*[13] Bár ez a megfogalmazás gyakorta megjelenik a szakirodalomban, ítéletekben, mégsem nyújt egy teljes megfogalmazást a visszaélésszerű magatartások definíciójára, hiszen például a túlzó árazásra ez nem feleltethető meg teljes mértékben.

A jogirodalom a visszaélésszerű magatartásokat csoportosítja, aszerint hogy azok árjellegűek, vagy nem árjellegűek, azaz más magatartáshoz kapcsolódnak (pl. szállítás megtagadása, árukapcsolás, szellemi tulajdonjoghoz kapcsolódó visszaélések). Jelen esetben, figyelemmel arra, hogy a kérdéses előzetes döntéshozatali eljárás vizsgálódási köre a túlzóan magas árazás, így kizárólag ezzel kívánok a cikkben foglalkozni. Az árjellegű visszaélések közé a túlzó árazás, felfaló árazás, diszkriminatív árazás, szelektív árcsökkentés, árprés és a hűségkedvezmények alkalmazása tartozik.[14]

A túlzó ár alkalmazása esetén az erőfölényben lévő vállalkozás tisztességtelenül magas árat állapít meg az áru gazdasági értékéhez képest. A United Brands-ítéletben[15] a Bíróság az EUMSZ szabályaival ellentétesnek tekintette az olyan magas ár alkalmazását, amely nem áll észszerű kapcsolatban a termék gazdasági értékével. Így a túlzó árazás megállapításának egyik feltétele, hogy az alkalmazott ár aránytalanul magas legyen.

Ennek megállapítása összetett jogi és közgazdasági értékelési feladat. A bíróság bevezetett egy kétszakaszos elemzést, amelynek az egyik részében a hatóság meghatározza a benchmarkárat (az olyan hipotetikus árat, amelyet az erőfölényben lévő vállalkozás akkor alkalmazott volna, ha az érintett piacon verseny lenne) és a ténylegesen alkalmazott árat. Erre számos módszer létezik. A Bíróság a United Brands-ügyben azt mondta ki, hogy objektíven akkor határozható meg az ár túlzott mértéke, ha meghatározható a termék eladási ára és az előállítási költsége, és ez az összehasonlítás megmutatná az árrés mértékét.[16] A Helsingborg kikötő ügyben pedig a Bizottság a tényleges, termelési költségeket hasonlította össze a Svédországban alkalmazott kikötői díjakkal, emellett megvizsgálta, hogy a közeli és hasonló helyzetben lévő dán Elsinore kikötőben mennyibe kerültek a szolgáltatások. Figyelembe vette ezenkívül az elsüllyedt költségeket, elhelyezkedést, illetve a gazdasági életben fontos egyéb tényezőket.[17] Más ügyekben a Bíróság az alkalmazott árakat hasonlította össze eltérő időpontokban vagy a más földrajzi piacon ugyanazon erőfölényben lévő vállalkozás által felszámított árakat.[18] Ez abban az esetben lehetséges, ha a piacok kellően homogének, hasonlók.

13 85/76. sz. ügy, Hoffmann–La Roche & Co. AG kontra az Európai Közösségek Bizottsága. ECLI:EU:C:1979:36.
14 Lásd pl.: Richard Whish: Versenyjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2010, 704–753.
15 27/76. sz. ügy, United Brands és United Brands Continentaal kontra Bizottság. EU:C:1978:22.
16 Uo., 251. bek.
17 Case COMP/A.36.568/D3 – Scandline Sverige AB v Port of Helsingborg.
18 26/75. sz. ügy, General Motors Continental kontra Bizottság. EU:C:1975:150.

Amennyiben a fentiek alapján meghatározásra került az, hogy az erőfölényes vállalkozás által felszámított ár és a benchmarkár között mekkora a különbség, a következő lépés annak megvizsgálása, hogy az árak mennyiben minősülnek túlzónak, azaz tisztességtelennek. A magas különbség nem minden esetben jelzi a visszaélést, nem kizárt, hogy más jogszerű indokok következménye. Jogszerűtlennek tehát akkor minősül az ár, ha az alkalmazott ár és a viszonyítás ár közötti kirívó különbségnek nincs törvényes indoka.

4. A Bíróság döntése

4.1. Az első kérdésről

A lett bíróság arra keresi a választ, hogy a *„[…] tagállamok közötti kereskedelmet befolyásolhatja-e az AKKA/LAA-hoz hasonló szerzői jogi jogkezelő szervezet által meghatározott díjak összege oly módon, hogy annak következtében alkalmazni kell az EUMSZ 102. cikket?”*

Talán a feltett kérdések közül a legegyértelműbb, uniós joggyakorlatból leginkább levezethető választ adta a Bíróság. Az ítélkezési gyakorlat szerint az uniós jog hatálya alá esik minden olyan magatartás, amely veszélyeztetheti a tagállamok közötti kereskedelmet, az egységes piac célkitűzésének megvalósítását.[19] A Bíróság a Tournier-ítéletében közvetetten már elismerte, hogy egy tagállamban monopolhelyzetben lévő közös jogkezelő szervezet tevékenységére is alkalmazhatók az uniós versenyjogi szabályok, ugyanis alkalmazott díjak befolyásolhatják a határon átnyúló kereskedelmet.[20]

Erre figyelemmel, a Bíróság – a főtanácsnoki indítvánnyal egyezően – arra jutott, hogy a *„[…] tagállamok közötti kereskedelmet befolyásolhatja a monopolhelyzetben lévő, külföldi jogosultak jogait kezelő szerzői jogi szervezet által meghatározott díjak összege oly módon, hogy annak következtében alkalmazni kell az EUMSZ 102. cikket.”*[21]

4.2. A második, harmadik és negyedik kérdésről

A kérdést előterjesztő bíróság második, harmadik és negyedik kérdése az alkalmazott árak tisztességtelenségének megállapításával kapcsolatos módszertanra, kritériumokra irányul. A vizsgálandó kérdés az, hogy helyénvaló és elegendő-e összehasonlítást végezni a nemzeti és a szomszédos piacok árai között, valamint az átlag vásárlóerő-paritási index alapján kiigazított, más tagállamok által alkalmazott díjak között, illetve ezt az összehasonlítást az összes felhasználói szegmens tekintetében és a díjak átlaga tekintetében kell-e elvégezni.[22]

A Bíróság előzetesen megállapította, hogy az AKKA/LAA az EUMSZ 102. cikke értelmében erőfölényben van a belső piac jelentős részén.[23] Erre figyelemmel erőfölénnyel való visszaélésnek minősülhet a szolgáltatás gazdasági értékéhez képest túlzott mértékű árak alkalmazása.[24]

Ilyen esetekben vizsgálni kell, hogy az ár tisztességtelennek minősül-e. A főtanácsnoki indítvány szerint ennek több módja lehet, nincs egy egységes, a közgazdászok, ítélkezési gyakorlat által elfogadott módszertan. A főtanácsnok ennek okául azt hozza fel, hogy az egyes ügyek sajátosságai, a hiányos, ellentmondásos információ, piaci és földrajzi sajátosságok, a különböző üzleti stratégiák mind eltérően befolyásolhatják az árakat.[25] Mivel nincs egy konkrét és minden helyzetben alkalmazható módszertan, ezért a főtanácsnok szerint – egyezően például a kortárs szakirodalommal – a különböző módszerek kombinálása lehet célravezető. Azonban nem lehet elmenni amellett a kritika mellett, hogy ezen pontatlan módszertanok kombinálása egy hasonlóan pontatlan eredményhez vezethet.[26]

A főtanácsnok szerint amennyiben csak egy módszertan lesz megfelelő a viszonyítási ár meghatározására, a hatóságoknak további szempontokat kell figyelembe venniük. Kifejtette, hogy álláspontja

19 C-407/04 P. sz. ügy, Dalmine kontra Bizottság ítélet. EU:C:2007:53. 89–90. pontok.
20 395/87. sz. ügy, Tournier-ítélet, EU:C:1989:319.
21 Ítélet, 25–30. pontok; főtanácsnoki indítvány 25–31. pontok.
22 Ítélet, 31. pont.
23 Ítélet, 34. pont.
24 C-52/07. sz. ügy, Kanal 5 és TV 4 ítélet, EU:C:2008:703. 28. pont.
25 Főtanácsnoki indítvány, 37–42. pontok.
26 Főtanácsnoki indítvány, 45. pont.

szerint a tisztességtelen árak csak szabályozott piacokon fordulhatnak elő, ahol a hatóságok valamilyen ellenőrzési jogköre miatt a verseny csak korlátozottan érvényesül. Ezzel összefüggésben minél tartósabbak és korlátozóbbak ezek a jogkörök, annál inkább tudja egy erőfölényes vállalkozás növelni a piaci erejét.[27] Szintén figyelembe kell venni azt, ha egy olyan ágazati szabályozó szerv működik a piacon, amely ellenőrzi vagy rögzíti az árakat.[28] Harmadszor érdemes azt is megvizsgálni, hogy a fogyasztók (vevők) piaci ereje mekkora. Amennyiben erős vevőkkel tárgyal az erőfölényes vállalkozás (jelen esetben például potenciálisan a Spotifyjal), akkor kevésbé tudja kihasználni a piaci erejét, szemben azzal, amikor kisebb boltokkal kell tárgyalni a zeneművek felhasználási engedélye tekintetében.[29]

A Bíróság azt a kérdést járta körbe, hogy a Lettországban, Észtországban és Litvániában alkalmazott díjakat összevető összehasonlítás kellően reprezentatívnak tekinthető-e. A Bíróság szerint nem tekinthető elegendően reprezentatívnak egy olyan összehasonlítás pusztán amiatt, hogy tagállamoknak csak egy korlátozott csoportját érinti.[30] Ez csak akkor lehet megfelelő, ha a tagállamok *„objektív, helyénvaló és ellenőrizhető kritériumok alapján”* kerülnek kiválasztásra.[31] A kiválasztás kritériumai között a fogyasztói és egyéb, társadalmi-gazdasági-kulturális szokások, valamint az egy főre eső bruttó hazai termék szerepeltek. A Bíróság szerint a kérdést előterjesztő lett bíróságnak kell megvizsgálnia, hogy a hivatkozott szempontok az alapügyben mennyire relevánsak.[32] Amennyiben azok, a többi tagállamban alkalmazott árak összehasonlítását egységes alapon kell elvégezni.[33] Amennyiben az összehasonlítás és a díjszámítási módszer egységes és analóg volt, akkor a módszer helyes lehet abban az esetben, ha a vásárlóerő-paritási indexet beépítették azon tagállamokban alkalmazott árakkal történő összehasonlításba, amelyek gazdasági körülményei nem tekinthetők hasonlónak a Lettországban fennállókkal. A Bíróság szerint amennyiben tehát ugyanannak a szolgáltatásnak az ára több, egymástól eltérő gazdasági helyzetben lévő tagállamban hatályban lévő díjakkal kerül összehasonlításra, nem lehet figyelmen kívül hagyni a vásárlóerő-paritási indexet a módszer alkalmazásakor.[34]

E körben a lett bíróság másik kérdése arra irányult, hogy az összehasonlítást az összes felhasználói szegmens tekintetében vagy csak a díjak átlaga tekintetében kell-e elvégezni.

A tárgyaláson kiderült, hogy a „felhasználói szegmens” egy bizonyos alapterületű üzletet és szolgáltatói helyiséget jelent; továbbá az is, hogy a díjak közötti különbség egy konkrét szegmensen belül is megállapítható.[35] A Bíróság szerint amennyiben léteznek arra utaló valószínűsítő körülmények, hogy a díjak esetlegesen túlzott mértéke az adott szegmenst érinti, elvégezhető az összehasonlítás egy vagy több szegmens tekintetében.[36]

A fenti kérdésekre a Bíróság a következő választ adta: *„[…] helyénvaló összehasonlítani az e szervezet által és a szomszédos államok által, valamint az átlag vásárlóerő-paritási index alapján kiigazított, más tagállamok által alkalmazott díjakat, feltéve, hogy a referencia-tagállamokat objektív, helyénvaló és ellenőrizhető kritériumok alapján választották ki, és az összehasonlításokat egységes alapon végezték el. Helyénvaló összehasonlítást végezni az egy vagy több konkrét felhasználói szegmens tekintetében alkalmazott díjak tekintetében, feltéve, hogy léteznek arra utaló valószínűsítő körülmények, hogy a díjak túlzott mértéke az adott szegmenst érinti.”*[37]

4.3. Az ötödik és hatodik kérdésről

A két kérdés arra irányul, hogy az összehasonlított díjak közötti különbség mikortól minősíthető észrevehetőnek (ezáltal visszaélésre valószínűsíthető

27 Főtanácsnoki indítvány, 48. pont.
28 Főtanácsnoki indítvány, 49. pont.
29 Főtanácsnoki indítvány, 50. pont.
30 Ítélet, 40. pont.
31 Ítélet, 41. pont és főtanácsnoki indítvány, 61. pont.
32 Ítélet, 42. pont
33 395/87. sz. ügy, Tournier-ítélet, EU:C:1989:319. 38. pont.
34 Ítélet, 46. pont.
35 Ítélet, 47–48. pontok.
36 Ítélet, 50. pont.
37 Ítélet, 51. pont.

körülménynek), illetve az eljárás alá vontnak milyen bizonyítékot kell bemutatnia a versenyhatóságoknak, hogy a díjak túlzott jellegét cáfolni tudja.[38]

A joggyakorlat szerint amennyiben egy erőfölényes vállalkozás észrevehetően magasabb díjszabást határoz meg a termékeire vagy szolgáltatásaira, mint a többi tagállamban, azt az erőfölénnyel való visszaélésre utaló valószínűsítő körülménynek kell tekinteni.[39] Jelen ügyben a Lettországban és a referencia-tagállamokban alkalmazott díjak közötti különbségek kétszeresek voltak, míg az uniós díjak középszintjét is 50-100%-kal meghaladták a lett díjak. A Bíróság szerint habár ezek a díjak magasak (igaz, alacsonyabbak, mint a Tournier-ügyben meghatározott különbségek), mégsem lehet *a priori* és *in abstracto* olyan küszöbértéket meghatározni, amely minden esetben alkalmazható lehet, és amelynek elérésétől a díjakat „érzékelhetően magasabbnak" kell tekinteni. A díjak közötti különbségek érzékelhetőnek minősülhetnek abban az esetben, azok jelentősnek és tartósnak minősülnek az érintett piacon, vagyis lényeginek és tartósnak kell lennie annak érdekében, hogy a díjak „tisztességtelennek" minősüljenek. Ennek megállapítására a nemzeti bíróság köteles.[40]

Az eljárás alá vontnak lehetősége van arra, hogy igazolja a díjak közötti eltérést objektív indokok alapján. Az eltérés alapja lehet a díj mértéke és a jogok jogosultjainak ténylegesen kifizetett összegek között fennálló kapcsolat. A piaci verseny hiánya megmagyarázhatja a bürokratikus terheket, így a magasabb díjakat. Jelen ügyben az adminisztrációval felmerülő költségek nem haladták meg a beszedett teljes összeg 20%-át. Ez az összeg első látszatra nem tűnik észszerűtlennek, vagyis olyannak, amely nem hatékony jogkezelést tanúsít. Továbbá a magas különbségek magyarázatául egyéb objektív körülmények is szolgálhatnak, például egy bürokratikus szabályozás vagy az érintett piacot jellemző más egyedi tulajdonság.[41]

Jelen ügyben a Bíróság kimondta, hogy *„[…] az összehasonlított díjak közötti különbséget akkor kell észrevehetőnek tekinteni, ha az jelentős, és tartósan fennáll. Az ilyen különbözet az erőfölénnyel való visszaélésre utaló valószínűsítő körülménynek minősül, és az erőfölényben lévő szerzői jogi jogkezelő szervezetnek kell bizonyítania, hogy az árai méltányosak, olyan objektív tényezőkre történő hivatkozással, amelyek befolyásolják a kezelési költségeket vagy a jogok jogosultjait megillető díjazást."*[42]

4.4. A hetedik kérdésről

A hetedik kérdés a bírság számításával kapcsolatos. A lett bíróság arra a kérdésre várja a választ, hogy a bírság meghatározása céljából a jogok jogosultjait megillető összegeket be kell-e számítani az érintett szerzői jogi jogkezelő szervezet forgalmába.[43]

A joggyakorlat szerint a „forgalom" mint fogalom a vállalkozás által értékesített szolgáltatások és áruk eladásának értékét jelentik.[44] Az AKKA/LAA által nyújtott szolgáltatások azon összegek beszedéséből állnak, amelyekből a zeneművek szerzőit megillető díjazás kifizetésre kerül. A kérdést előterjesztő bíróságnak kell megvizsgálnia, hogy az összegeknek a szóban forgó szerzők részére kifizetett díjazást képviselő része az AKKA/LAA által nyújtott szolgáltatások értékének részét képezi-e. Figyelembe kell venni továbbá az eljárás alá vont és a jogok jogosultjai között fennálló jogi és gazdasági kapcsolatokat, így meg kell határozni, hogy a felek gazdasági egységet alkotnak-e. Amennyiben igen a válasz, a jogosultak díjazását képező rész az eljárás alá vont által nyújtott szolgáltatások értékének a részeként tekinthető.[45]

A fenti kérdésre a Bíróság a következő választ adta: *„[…] ha az EUMSZ 102. cikk második bekezdésének a) pontja szerinti jogsértés megállapításra kerül, a bírság összegének meghatározása céljából a jogok jogosultjait megillető díjazást be kell számítani az érintett*

38 Ítélet, 52. pont.
39 Tournier-ítélet, 38. pont.
40 Ítélet, 54–55. pontok.
41 Ítélet, 52–59. pontok.
42 Ítélet, 61. pont.
43 Ítélet, 62. pont.
44 C-101/15 P. sz. ügy, Pilkington Group és társai kontra Bizottság, EU:C:2016:631, 16–18. pontok.
45 Ítélet, 66–67. pontok.

szerzői jogi jogkezelő szervezet forgalmába, feltéve, hogy e díjazás e szervezet által nyújtott szolgáltatások értékének részét képezi, és hogy e beszámítás a kiszabott szankció hatékony, arányos jellegének és visszatartó erejének a biztosításához szükséges. A kérdést előterjesztő bíróságnak kell megvizsgálnia, hogy az ügy összes körülménye alapján e feltételek teljesülnek-e."[46]

5. Következtetések

A magas árak egy piacon per se nem visszaélésszerűek. Az amerikai megközelítés szerint[47] a monopolárak alkalmazása nem jogellenes, sőt épp ellenkezőleg, az része a szabad piacnak. Hiszen a monopolárak alkalmazása vonzza azokat, akik a piacra való belépést fontolgatják; elősegíti az innovatív üzleti ötleteket; kockázatok vállalására sarkallja a vállalkozásokat; mindezek pedig elősegítik a gazdasági növekedést. Nem tekinthető tehát jogellenesnek az, ha egy vállalkozás monopol pozícióban van; jogsértés megállapítására akkor kerülhet sor, ha mindez versenyellenes magatartással társul.

Jelen előzetes döntéshozatali eljárásban kifejtettek kiemelt jelentőséggel bírnak az erőfölénnyel való visszaéléssel kapcsolatos ügyekben. A United Brands-ítéletben foglalt megállapítások továbbra is érvényben maradtak, a Bíróság a korábban megállapított tesztet pontosította és értelmezte.

Az erőfölénnyel való visszaélés – így a túlzó árazás – megállapítása komoly, összetett jogi és közgazdasági elemzést kíván meg, nem csoda, hogy az Európai Unió tagállamainak versenyhatóságai viszonylag kevés ilyen ügyet indítanak. Magyarországon a Gazdasági Versenyhivatal („GVH") 2014-ben az Artisjus ellen megindított ügyben[48] vizsgálta a tisztességtelenül magas árak alkalmazását a piacon. A GVH ügyindító végzése szerint az Artisjus, a magyar zenei és irodalmi jogok közös jogkezelő szervezete a magáncélú másolásra ún. üres hordozói díjakat állapított meg olyan mértékben, amely valószínűsíthetően tisztességtelenül került megállapításra, figyelemmel különösen a más adathordozók után fizetendő jogdíjakra, illetve más országokban alkalmazott üres hordozói díjakra. A versenytanács nem kívánta a tagállamok közötti összehasonlítás módszerét alkalmazni, mert úgy vélte, nem tudna *egységes összehasonlítási alapot* találni a módszer kivitelezéséhez.[49] A 2016-ban született döntés végül kötelezettségvállalás elfogadásával ért véget.[50]

46 Ítélet, 71. pont.
47 Lásd Trinko-ítélet [Az Egyesület Államok Legfelsőbb Bíróságának ítélete a Communications Inc. kontra. Law Offices of Curtis V. Trinko ügyben, LLP (02-682) 540 U. S. 398 (2004)].
48 Vj/15/2014. sz. ügy.
49 Vj/15/2014. sz. ügy, 442. pont.
50 Vj/15-166/2014. sz. végzés.

Szalatkay Judit*

Rendrakás az elektronikuskönyv-piacon – Az Európai Bizottság az Amazon ellen

Tidy up on the eBook market – The European Commission against Amazon

Abstract

The Commission opened an investigation in June 2015 because it had concerns that Amazon abused its dominant position on the markets for the retail distribution of English and German language e-books to consumers by requesting parity conditions in its e-books agreements with publishers. These „most-favoured-nation" clauses required publishers to offer Amazon similar (or better) terms and conditions as those offered to its competitors and/or to inform Amazon about more favourable or alternative terms given to Amazon's competitors. The clauses covered not only price but many aspects that a competitor can use to differentiate itself from Amazon, such as an alternative business (distribution) model, an innovative e-book or a promotion. To the Commission's preliminary view Amazon filed its commitments and decided to eliminate the clauses in question.

Tárgyszavak: versenyjog, gazdasági erőfölénnyel való visszaélés, MFN záradékok, elektronikus könyvpiac, kötelezettségvállalás

Key words: competition law, abuse of dominant position, MFN clauses, eBook markets, commitment

1. Előzmények

2015. június 11-én a Bizottság eljárást indított[1] az Amazon.com Inc. és leányvállalatai ellen az EUMSZ 102. cikk és az EGT-megállapodás 54. cikk alapján, mert azt vélelmezte, hogy az Amazon visszaél gazdasági erőfölényével az angol és a német nyelvű elektronikus könyvek kiskereskedelmi forgalmazásának piacán a beszállítói szerződésekben alkalmazott különböző MFN kikötéseken keresztül.

Az USA-ban bejegyzett Amazon az online kiskereskedelmi szolgáltatások piacán tevékenykedik, mára az egyik legnagyobb amerikai cégnek számít. Számos kiskereskedelmi tevékenysége között az e-könyv üzletágban is aktív elsősorban a luxemburgi bejegyzésű leányvállalatain keresztül. Az e-könyv egy olyan digitális könyv, amelyet egy számítógépes vagy mobil e-könyv-olvasón keresztül lehet olvasni. A legtöbb e-könyv fekete-fehér szövegű és illusztráció nélküli (ezeket nevezik „elsősorban szövegalapú" e-könyveknek), míg vannak az emelt szintű e-könyvek, amik további tulajdonsággal, interaktív tartalommal (pl. interjú a szerzővel, audio csatolmányok) bírnak.

Az Amazon az e-könyv üzletágban vertikálisan integrált vállalkozás, amely az upstream piacon mint kiadó, míg a downstream piacon mint kiskereskedő van jelen. Ezen kívül egyéb kapcsolódó piacokon is megtalálható: saját e-könyv-olvasót (Kindle), tableteket is gyárt (KindleFire). Az Amazon

* Versenytanácsi vizsgáló, Döntéshozatalt Támogató Csoport, Gazdasági Versenyhivatal.

1 Az Európai Bizottság AT.40153. számú ügye (határozat: 2017. május 4-én).

az EGT-n belül 61 nyelven szolgálja ki a fogyasztókat az amazon.co.uk, amazon.de, amazon.fr, amazon.es, amazon.it, amazon.nl és az amazon.com weboldalakon keresztül.

Ma az e-könyv-piacon a nagyobb kiadók jellemzően közvetlenül a nagy online platformokkal bíró főbb kiskereskedőkkel – Amazon, Apple, Google – kötnek forgalmazási szerződéseket. A kisebb kiadók közvetítőket (pl. hagyományos, korábban nyomtatott könyvekkel foglalkozó nagykereskedők), aggregátorokat (olyan cégek, amelyek abban segítik a szerzőket és kiadókat, hogy az adott tartalom egy vagy több platformon megjeleníthető legyen) vesznek igénybe. Habár néhány kiadó a saját e-könyvesboltjában közvetlenül árulja az e-könyvét, a kiadók közvetlen disztribúciós tevékenysége korlátozottnak mondható. A cikkben az itt felsorolt upstream piaci résztvevőket (azaz a kiadókat, nagykereskedőket és aggregátorokat) egyaránt lefedi a „beszállítók" kifejezés.

A Bizottság nem először vizsgálódott az e-könyv-piacon: 2011. decemberben eljárást indított[2] az Apple és az öt legnagyobb nemzetközi kiadó (Hachette, Harper Collins, Holtzbrinck/Macmillan, Simon&Schuster és a Penguin) ellen, mert azok olyan szerződéseket kötöttek, amelyek célja az e-könyvek kiskereskedelmi árának a teljes piacon történő megemelése volt. Az Amazon már ekkor is uralta az e-könyv-kiskereskedelmi piacot, és az öt kiadó, valamint az Apple véleménye szerint az e-könyvek árazásában felfaló árazást valósított meg. Így az Apple, amelyik 2010-ben lépett az e-könyvek piacára a maga iBookjaival, azzal szembesült, hogy az Amazon alacsony kiskereskedelmi árai mellett nem elég versenyképes. Ezért, hogy az Amazont a kiskereskedelmi árak megemelésére kényszerítse, megállapodott az öt nagy kiadóval, akiket amúgy szintén nagyon zavart az Amazon alacsony árazása. A megállapodások szerint a kiadók egyrészt áttértek az ügynöki típusú üzleti modellre, amelynek keretében ők határozzák meg a kiskereskedelmi árat, és a kiskereskedő csak ügynökként lép fel (szemben a korábban alkalmazott nagykereskedelmi típusú üzleti modellel, amikor a kiskereskedő szabadon dönthetett a kiskereskedelmi árakról), másrészt mind az öt kiadó ugyanolyan fő árazási feltételeket (jutalékokra vonatkozó árparitásos MFN rendelkezések) kötöttek ki a kiskereskedőikkel szemben. Ezzel gyakorlatilag az Apple és az öt kiadó elérte, hogy az e-könyvek kiskereskedelmi árai ténylegesen megemelkedtek.

A Bizottság az előzetes véleményében kifejtette, hogy az Apple és az öt kiadó az EUMSZ 101. cikke és az EGT 53. cikke szerinti összehangolt magatartást folytattak. Az érintett vállalkozások a vizsgálat gyorsabb és fájdalommentesebb lezárása érdekében kötelezettséget vállaltak arra, hogy a kiskereskedői megállapodásaikat felmondják, illetve külön-külön, egymástól függetlenül újratárgyalják. Vállalták továbbá, hogy 5 évig nem alkalmaznak kis- és nagykereskedelmi árakra vagy jutalékra vonatkozó MFN záradékokat, valamint egy 2 éves „megfontolási időszakban" lehetővé teszik, hogy minden nagykereskedelmi típusú üzleti modellben lévő kiskereskedőjük a kiskereskedelmi árakat szabadon határozhassa meg, árengedményeket vagy más akciót kínálhasson, továbbá ha ügynöki modellben szerződnek a kiskereskedőjükkel, akkor a kiskereskedő két évig szabadon csökkentheti az e-könyvek kiskereskedelmi árát a kiadótól kapott éves jutaléka összege terhére. Az egyes kiadóknak tehát megmaradt a szabadságuk arra, hogy eldöntsék, ügynöki vagy nagykereskedelmi megállapodást kötnek a kiskereskedőjükkel.

Ezzel párhuzamosan az Egyesült Államokban is indult antitröszteljárás az öt kiadó és az Apple ellen, azonban ott az Apple[3] nagyobb árat fizetett: árrögzítésben való közvetítés volt ellene a vád, ami végül 450 millió $ fogyasztóknak fizetendő kártérítésbe került neki (a Hachette, a Harper Collins, Simon&Schuster[4] 69 millió $, a Penguin[5] 75 millió $, a Macmillan 20 millió $ kártérítést vállalt fizetni a

2 Az Európai Bizottság COMP/39.847 számú ügye (határozatok: 2012. december 12. és 2013. július 25.).

3 Apple to pay $450m settlement over US ebook price fixing, https://www.theguardian.com/technology/2016/mar/07/apple-450-million-settlement-e-book-price-fixing-supreme-court 2016. március 7. (letöltve: 2017. október 14-én).

4 Ebook price-fixing: judge approves settlement with publishers, https://www.theguardian.com/books/2012/sep/07/ebook-price-fixing-judge-settlement 2012. szeptember 7. (letöltve: 2017. október 14-én).

5 Penguin to Pay $75 Million in E-Book Settlement With States, http://www.nytimes.com/2013/05/23/business/media/penguin-to-pay-75-million-in-e-book-settlement-with-states.html 2013. május 23. (letöltve: 2017. október 14-én).

károsultaknak). Mindeközben az Amazonnal szemben is fel-felvetődik, hogy felfaló árazás gyanúja miatt induljon-e ellene vizsgálat[6].

2. Az Amazon-ügy indításának körülményei

De visszatérve Európába, 2012 után az e-könyv-beszállítók egy része az öt nagy kiadót követve ügynöki modellre váltott, amelynek keretében kijelöltek egy-egy nem kizárólagos kiskereskedőt. Ez a kiskereskedő, azaz ügynök általában nem tud engedményt adni a beszállító által meghatározott kiskereskedelmi árból, hacsak a megállapodás nem teszi ezt lehetővé. Ennek ellenére sok beszállító nagykereskedelmi modellben maradt, amelyben a kiskereskedő szabadon határozhatja meg a végső fogyasztói árat, ideértve az akciókat, engedményeket. És ezen a területen kellett a Bizottságnak megvizsgálnia az Amazon mint kiskereskedőnek a beszállítókkal kötött szerződéseit. Vélhetően a megelőző, öt kiadó ellen folytatott eljárás sok információval szolgálhatott az Amazon piacon betöltött szerepéről, hiszen a kiadók már maguk azzal interpretálták magatartásuk összehangolását, hogy arra az Amazon piaci ereje miatt volt szükség. 2015-ben tehát a Bizottság az Amazon ellen indított eljárást az EUMSZ 102. cikke és az EGT-megállapodás 54. cikke megsértése miatt, és 2016. december 9-én kiadott előzetes véleményében arra jutott, hogy az Amazon visszaélt erőfölényével a beszállítókkal szemben az egyes paritásos kikötésekkel. A következőkben ennek az esetnek az ismertetésére kerül sor.

Sok tagállamban (pl. Németország, Ausztria, Franciaország, Spanyolország, Portugália) jogszabályok határozzák meg az e-könyvek kiskereskedelmi árszabását, és csakúgy, mint a nyomtatott könyveknél, a kiadók jogosultak a kiskereskedelmi árak meghatározására (ezek az ún. RPM törvények). Ezekben az országokban az Amazon MFN kikötései közül az árparitásos rendelkezések nyilván nem kerülhettek alkalmazásra, azonban sok más, nem árparitásos rendelkezése viszont igen.

A Bizottság az előzetes értékelésében a következő MFN kikötéseket azonosította be, melyeket az Amazon együttesen vagy külön-külön alkalmazott a beszállítóival kötött szerződéseiben.

(1) Az üzleti modell paritásos záradék miatt az e-könyv-beszállítónak értesítenie kellett és fel kellett ajánlania az Amazonnak az adott üzleti modellben meghatározott forgalmazási feltételeket, amelyeket a beszállító más kiskereskedővel megkötött (pl. továbbeladásra, előfizetésre, kölcsönzésre, nyomtatott könyvekkel vagy könyvklubokkal kapcsolás, letöltésekre vonatkozó feltételek).

(2) A választékparitásos és jellemzői paritásos záradék alapján az e-könyvek megjelenésekor a beszállító köteles volt adott e-könyvet az Amazonon keresztül is hozzáférhetővé tenni egy bizonyos területen és/vagy egy bizonyos napon és időpontban, illetve az Amazon számára hozzáférhetővé tenni adott e-könyv bármely olyan jellemzőjét (elemét, tartalmát, funkcióját stb.), amelyet egy másik kiskereskedőnek is hozzáférhetővé tett. Amennyiben bizonyos jellemzőket az Amazon olvasója nem támogatott, akkor egyes nagykereskedelmi megállapodások szerint a beszállítónak az Amazon támogatásának megfelelő típusú vagy jellemzőjű tartalmat kellett szolgáltatnia. Egyes ügynöki megállapodásokban az Amazon kikötötte, hogy az elsősorban nem szövegalapú e-könyveknél a beszállítónak az Amazon számára segítséget kellett nyújtania, hogy az Amazon ugyanazt a című e-könyvet előállíthassa.

(3) Az Amazon többféle kiskereskedelmi árparitásos záradékot (közvetítői árakra vonatkozó, promóciós, diszkont-összevonási záradékok) használt, melyek mind ugyanazt a célt szolgálták: a beszállító még alkalmanként se tudjon kedvezőbb árakat megadni más platformokon, más kiskereskedőknek, mert ugyanazt kellett az Amazon számára is biztosítania.

(4) A nagykereskedelmi árparitásos záradék, illetve a jutalékparitásos záradék szerint a beszállító köteles volt az Amazont is legalább olyan kedvező (vagy még kedvezőbb) helyzetbe hozni (a felkínált nagykereskedelmi ár, illetve jutalék terén), mint amiben más kiskereskedőt is részesített.

6 How big it too big? Amazon sparks antitrust concerns, originally published on August 6, 2017, https://www.seattletimes.com/business/amazon/how-big-is-too-big-amazon-sparks-antitrust-concerns/ (letöltve: 2017. október 14-én).

Az Amazon először a nagykereskedelmi típusú modellekben a választékparitásos rendelkezéseket írta elő, majd miután 2010 körül a legtöbb beszállító áttért az ügynöki modellre, bevezette a közvetítői ár, az ügynöki jutalék és az üzleti modell paritásos záradékokat. Mivel az öt kiadó 2012–2013 között 5 évre szólóan kötelezettséget vállalt arra, hogy nem kötnek ki árparitásos MFN-eket, az Amazon az árakra vonatkozóan csak értesítési kötelezettségeket írt elő ezen kiadók számára. Ezek szerint a beszállítónak értesítenie kellett az Amazont, ha más kiskereskedőnek az Amazonnál kedvezőbb (kiskereskedelmi, promóciós, nagykereskedelmi) árakat vagy jutalékot adna. A beszállítóknak egyéb, nem árparitásos rendelkezések tekintetében is értesíteniük kellett az Amazont (pl. üzleti modell, adott könyv megjelenési ideje, jellemzője).

3. A piacmeghatározás

A piacmeghatározás során a Bizottság arra jutott, hogy az e-könyvek kiskereskedelmi forgalmazásának piaca elkülönül a nyomtatott és hangoskönyvek piacától. Az e-könyveken belül is meg kell különböztetni az angol nyelvű és a német nyelvű e-könyvek piacát. Bár tény, hogy a nyomtatott és az e-könyvek bizonyos fokig versenyeznek egymással, az árazásuk is függ egymástól, a keresleti helyettesíthetőség szempontjából azonban egy 5-10%-os áremelkedés esetén sem váltanának a fogyasztók e-könyvekről nyomtatott könyvekre, valamint a fogyasztói szokások (pl. hordozhatóság, hozzáférhetőség, extra funkciók) is a nyomtatott és elektronikus könyvpiac elkülönítését támasztják alá. A kínálati helyettesíthetőség szempontjából a nyomtatott könyvek forgalmazásához nagyobb induló beruházások szükségesek (pl. raktár, logisztika), míg az e-könyvek forgalmazása másfajta beruházásokat, online platformok felállítását, működtetését igényli. Ehhez hasonlóan a hangoskönyvek piacát is elkülöníthetőnek tartotta a Bizottság az árazásuk, fogyasztók köre és a fogyasztási szokások miatt.

Az érintett piac a kiskereskedelem piaca volt, tehát más csatornák, mint pl. oktatási vagy könyvtáron keresztüli forgalmazás nem tartozott ide. Az e-könyvek piacán belül lehetnek ugyan alpiacok (pl. gyerek e-könyvek, tudományos e-könyvek), azonban a vizsgált megállapodások sem tartalmaznak ilyen jellegű szegmentálást, ezért nem volt indokolt további alpiacok meghatározása.

A Bizottság szerint forgalmazási piacokat aszerint kellett még tagolni, hogy az e-könyv milyen nyelven íródtak. A beszállítói-kiskereskedői kapcsolatokban a nyelv nem játszik meghatározó szerepet, de a vásárlók szempontjából ez lényegi elem, hiszen a legtöbben a saját anyanyelvükön vásárolnak e-könyvet. Vannak továbbá olyan kiskereskedők, akik eltérő címlistát forgalmaznak az egyes nyelveken.

4. Az Amazon erőfölénye

A Bizottság az előzetes véleményében megállapította, hogy az Amazon erőfölényes az angol és a német nyelvű e-könyvek kiskereskedelmi piacán az EGT-térségben. Az angol nyelvű e-könyvek piacán 2010–2015 között Nagy-Britannia, Írország és az angol nyelvű régiókat érintően folyamatosan 70-90%-os, illetve a teljes EGT-n belül 80-100%-os piaci részesedése volt. Piaci részesedése a vizsgált időszak alatt folyamatosan nőtt, és nettó árbevétele többszöröse volt a legközelebbi legnagyobb versenytársához képest. A német nyelvű e-könyvek piacán Németországban, Ausztriában és a német nyelvű régióban 2012–2015 között folyamatosan 40-60% körüli volt a piaci részesedése, illetve 2011. évi piacra lépésétől fogva az EGT-n belül 30-50%-ról több mint 50-70%-ra nőtt 2015-re, nettó árbevétele többszöröse volt a legközelebbi versenytársához képest.

A Bizottság az Amazon nagy piaci részesedése mellett több piacra lépési akadályt azonosított. Először is egy kiskereskedőnek kellő hosszú címlistával, szélesebb kínálattal kell rendelkeznie, amihez sok beszállítóval, köztük is a legnagyobbakkal szerződést kell kötnie, és fontos, hogy saját kiadós szerzőkkel is legyen kapcsolata. Az Amazon viszont több saját kiadós szerzővel kizárólagos szerződéseket kötött, mellyel jelentős piacra lépési korlátot állított fel. Másodszor, az e-könyv-olvasók meghatározzák és magukhoz láncolják a vásárlókat: ha egy fogyasztónak Kindle olvasója van, akkor az e-könyv-olvasó csak az Amazon Kindle-boltban vásárolt e-könyveket ismeri fel (tableteken, okostelefonokon keresztül olvasható ugyan, ha van rajta Kindle-applikáció), így a fogyasztónak azzal kell számolnia, hogy ha egy másik e-könyv-platformról akar vásárolni, más ol-

vasót kell szereznie, és a Kindle-boltban szerzett könyveket nem viheti át erre az olvasóra. Mindez tovább erősíti az Amazon piaci erejét a versenytársaival szemben. Harmadrészt, az e-könyv-vásárlók nem képeznek vevői erőt, ami nyomást gyakorolhatna az Amazonra. Összességében az Amazon az angol és német nyelvű e-könyv-beszállítók megkerülhetetlen partnere.

5. A Bizottság versenyjogi aggályai

A Bizottság az egyes MFN rendelkezések mentén fejtette ki versenyaggályait. Az üzletimodell-paritás és a kapcsolódó értesítési kötelezettség visszafoghatta a beszállítók új és innovatív üzleti modellek (pl. „fizess ahogy olvasod", könyvklubok, nyomtatott és e-könyvek kapcsolása) támogatására, kialakítására irányuló ösztönzőit. A kiskereskedők ugyanis nem tudják az alternatív üzleti modelleket megvalósítani a beszállítók támogatása nélkül, pedig a beszállítók érdekében állhatna az újfajta üzleti modellek kipróbálása, ami egyben a kiskereskedők megerősödéséhez vezethetne, amivel a beszállítók Amazontól való függősége is csökkenhetne. A záradék hatására azonban ezek a pozitív hatások elvesztek. Az üzletimodell-paritás hozadékaként a kiskereskedők nem alakítottak ki alternatív üzleti modelleket, hiszen azzal kellett számolniuk, hogy az Amazon is megismeri, esetleg bevezeti újdonságaikat, és így elvész az a versenyelőny, amit az innovációjukkal szerezhettek volna. A rendelkezés eredményeképpen a kiskereskedők kiszorulhatnak a piacról, ami az Amazon meglévő erőfölényét erősíti. Pusztán az új modell bejelentési kötelezettsége is elrettentheti az új piaci belépőt, hiszen az Amazon potyázhatna az új belépő fejlesztésein. Mindezek pedig károsak a fogyasztók számára is, akik így elesnek attól, hogy élvezzék az alternatív üzleti modellekből származható előnyöket.

A választékparitásos és a jellemzői paritásos záradék a Bizottság előzetes véleménye szerint alkalmas arra, hogy visszafogja a beszállítók és kiskereskedők elsősorban nem szövegalapú e-könyvek kialakítására irányuló ösztönzőit, és megakadályozza az e-könyv-beszállítók differenciálását (pl. tartalom, megjelenési időpontok alapján), ezáltal gyengíthetik a versenyt az e-könyvek forgalmazási szintjén. Az emelt szintű vagy gazdagon illusztrált e-könyvek olyan jellemzőkkel bírnak ugyanis, amiket az Amazon e-könyv-olvasói nem támogatnak. A záradék miatt azonban a beszállító köteles volt (az Amazonnal közösen) olyan verziót készíteni, amit az Amazon e-könyv-olvasói is támogatnak. Ez olyan többletterhet róhatott a beszállítóra, hogy inkább csak egyféle, az Amazon szerinti formátumban dobta piacra a könyvet. Ezzel összefüggésben a kiskereskedő pedig nem kezd olyan fejlesztésbe, amit várhatóan a beszállító nem támogat majd. A választék- és jellemzői paritások ezen túlmenően csökkenthették a versenyt a beszállítók között, és visszaszoríthattak egyes beszállítók piacra lépését és/vagy terjeszkedését azzal, hogy korlátoztak a kiskereskedők kínálatának differenciálódását, ami végeredményképp magasabb árakat és szűkebb termékkínálatot jelenthet a fogyasztók számára. A záradék hiányában az emelt szintű vagy gazdagon illusztrált e-könyvek esetében a kiskereskedők képesek lennének olyan fejlesztéseket végrehajtani, amit az Amazon az olvasójára történő konvertálással járó technikai nehézségek miatt nem tudna lekövetni, ezáltal egy-egy kiskereskedő versenyelőnyhöz juthatna. Az e-könyvek tartalmi megjelenítésén kívül más nem ár jellegű feltételekben sem differenciálhat a beszállító a kiskereskedők között, mint pl. adott könyv korábbi megjelentetése egy adott kiskereskedőnél.

Mivel a német anyanyelvű tagállamokban RPM törvények határozzák meg a kiskereskedelmi árszabást, a Bizottság csak az angol nyelvű e-könyvek piacára nézve mondta ki, hogy a közvetítői árparitás, a promóciós paritás, a diszkontállományra vonatkozó rendelkezések (együttesen: kiskereskedelmi árparitásos rendelkezések) és a kapcsolódó értesítési kötelezettség az Amazonnak a kiskereskedelmi árparitás elérésére törekvő magatartásával együtt alkalmas arra, hogy visszaszorítsa a versenytárs e-könyv-kiskereskedők piacra lépését vagy terjeszkedését, ezáltal erősítve az Amazon erőfölényét. Normál esetben egy potenciális piacra lépő alacsonyabb jutalékkal igyekszik a beszállítókat megnyerni, és alacsonyabb kiskereskedelmi árakkal igyekszik vásárlókat szerezni.[7] Az Amazon kiskereskedelmi árpa-

7 Lásd Tóth András: Versenyjog és határterületei, A versenyszabályozás jogági kapcsolatai, HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2016, 118.

ritásai mellett azonban a beszállító nem csökkenthette a kiskereskedelmi árakat egy másik platformon, és így egy másik kiskereskedő sem tudott vásárlókat magához vonzani a kedvezőbb árakkal. Jobb árak hiányában a kiskereskedő nem tudja a vásárló azon költségveszteségét kárpótolni, amit az a másik olvasóeszköz beszerzésével szenved el. A záradék hiányában az ügynöki típusú szerződéses modellben a kiskereskedők a jutalékmértékben versenyeznének: a beszállítók az alacsonyabb jutalékot kérő kiskereskedők felé fordulnának. Az árparitásos rendelkezések mellett azonban a kiskereskedők nem motiváltak a jutalékversenyre, hiszen hiába csökkentenék a jutalékot, a beszállító akkor sem adna alacsonyabb kiskereskedelmi árat az ő platformján. Mivel a beszállító nem tud más platformon alacsonyabb árakat megadni, az Amazon úgy emelheti árait, hogy közben nem kell fogyasztói elvesztésétől tartania.

A Bizottság a nagykereskedelmi árparitást is aggályosnak tartotta. A záradék hiányában a kiskereskedők alacsonyabb nagykereskedelmi árakat érhetnének el a beszállítóknál, mint az Amazon, és az így szerzett előnyt továbbadhatnák a fogyasztóknak.

A Bizottság előzetes álláspontja szerint a fentiekben elemzett paritásos rendelkezések már önmagukban is erőfölénnyel való visszaélést valósítanak meg, sőt a különböző árakkal kapcsolatos és a nem árhoz kapcsolódó paritásos záradékok (pl. üzletimodell-paritás, a jellemzői paritás és a választékparitás) együtt tovább erősíthetik az egyes MFN kikötések potenciális versenyellenes hatásait.

Az Amazon kötelezettségvállalást nyújtott be, amit a Bizottság piaci tesztre bocsátott. A beérkezett észrevételek egyrészt a paritásos rendelkezések pontosabb meghatározására, a vállalások hatáskörének kiterjesztésére (pl. a nyomtatott könyvekre, hangoskönyvekre), valamint a vállalások kijátszását megakadályozó intézkedésekkel foglalkoztak. Az Amazon végleges, Bizottság által is elfogadott kötelezettségvállalása a következő volt. Vállalta, hogy az egyes ár és nem ár típusú paritásos rendelkezéseit nem hajtja végre és nem érvényesíti, és az új beszállítói szerződésekbe sem foglal ilyeneket. Ahol jelenleg diszkont-összevonási kötelezettséget kötöttek ki, az következmények nélkül felmondható lesz a beszállító által. A kötelezettségvállalások az EGT területén értékesített összes (azaz nem csak az angol és német nyelvű) e-könyvre kiterjednek. A kötelezettségvállalások időtartama öt év, és az ellenőrizhetőség érdekében az Amazon egy ellenőrző biztost nevez ki.

A Bizottság az Amazon kötelezettségvállalásait elégségesnek és arányosnak tartotta. Újra hangsúlyozta, hogy tilos minden olyan ár és nem ár típusú paritásos kikötés, mely alkalmas arra, hogy gátolja a beszállítók és a kiskereskedők alternatív és differenciált üzleti modellek kialakítására, támogatására való ösztönzését. Tilosak továbbá azok a paritásos rendelkezések, amelyek az e-könyv-kínálat fejlesztése és differenciálása iránti képesség és ösztönzés korlátozása révén alkalmasak a kiskereskedők versenyképességének rontására (piacra lépésük, terjeszkedésük korlátozására). Megjegyezte azonban, hogy az Amazon e-könyv-olvasói és az e-könyvek formátumai közötti interoperatibilitás túlmutat a versenyjogi aggályokon, ezért azokra nem terjednek ki a kötelezettségvállalások.

6. Összegzés

A teljes, 2011-ben az öt kiadó elleni eljárástól az Amazon elleni eljárásig terjedő folyamatot tekintve a Bizottság hat éven át tartó harcot vívott az e-könyv-piaci árak, rendszerek rendbe tételéért. Ez alatt az idő alatt három határozatot hozott, amelyekben végig az MFN záradékok hatását értékelgette. Mindhárom határozat kötelezettségvállalással végződött, így nem kerülnek az Európai Bíróság mérlegére. Európai és tagállami szinten egyre több figyelem fordul az MFN-ek megítélésére, amelyek általában az online platformokhoz kötődnek (pl. szállásfoglalás, ételrendelés), vannak (pl. Németország), akik szigorúbb és vannak (pl. hollandok), akik megengedőbb szemlélettel. Egy biztos, a kötelezettségvállalások elfogadásával a joggyakorlat várhatóan nem kristályosodik ki, pedig a jogalkalmazók számára fontos lenne hasznos iránymutatások megismerése. Az ügy másik érdekessége, hogy amíg az Egyesült Államokban az öt kiadó és az Apple elleni ügy több millió kártérítést eredményezett a károsult fogyasztók számára, addig az Európai Unióban a fogyasztóknak a kötelezettségvállalásokkal kellett megelégedniük.

Szilágyi Pál*

Roger van den Bergh: Comparative Competition Law and Economics

Nehéz jó tankönyvet találni versenyjogból, illetve az összehasonlító szakkönyvek is nehéz műfajnak számítanak. Roger van den Bergh társszerzőként korábban már írt kiváló könyvet az európai versenyjogról[1], így a most megjelent könyv is ígéretes olvasmánynak tűnt. A címlapon bár csak Van den Bergh szerepel, a könyv utal a korábbi és jelenlegi közös munkára két másik szerzővel is a belső borítón, így Peter Camesasca és Andrea Giannaccari is a szerzők között tudható (amely tény egyes fejezetek esetén is kiemelésre kerül) és elismerést érdemel. Roger van den Bergh a rotterdami Erasmus University professzora és számos kiváló szakcikk szerzője.

A könyv tartalomjegyzéke nem különösebben fantáziadús, az antitrösztversenyjog klasszikus, főbb területeit öleli fel, így a közgazdaságtani megközelítés szerepét, a versenyjog céljait, a piaci erőt, horizontális és vertikális korlátozásokat, az egyoldalú magatartásokat, a kikényszerítést és a fúziókontrollt találjuk meg benne.

A szerző azonos módszertan mentén halad végig, az általános elméleti fejezeteket leszámítva, először a közgazdaságtani eredményeket szintetizálja, majd az európai uniós és az amerikai versenyjog összevetésén keresztül mutatja be az aktualitásokat kritikai megközelítéssel. A fejezetek hasonló felépítése mellett a szerző kitekintéseket is nyújt, így pl. kínai és orosz példákat, vagy éppen az uniós, vagy amerikai esetjogot emeli ki a főszövegből, hogy rárá világítson egy téma fontosságára vagy érdekességére.

Példaként kiemelem a közgazdaságtani átfogó fejezetet. A szerző, amellett hogy a klasszikus közgazdaságtantól a jól ismert közgazdaságtani iskolákon át mindegyiknek bemutatja a szerepét és hatását a jogalkalmazásra, a legújabb trendeket is jól bevezeti, így pl. a versenyjogi gyakorlatban és gazdasági életben megjelenő viselkedési irracionalitásokat is. A pszichológiai ismereteink szerint egy megszerzett jószághoz való ragaszkodás általában nagyobb költségekkel járhat, mint az adott jószág megszerzése. Ennek jelentősége lehet az engedékenységi programok tervezése során, hiszen a kartelltagok ezen hatásnak köszönhetően adott esetben jobban ragaszkodnak a kartell fenntartásához, mint amit az engedékenységi program által elérhető előnyök jelentenének számukra. Szintén megfigyelhető, hogy a status quo fenntartása tipikusan előnyt élvez a bizonytalan kimenetelű magatartásokkal szemben. Így pl. egy gyártó gyakran ragaszkodik a költséges viszonteladói árrögzítéshez, nehogy a potenciális árverseny káros legyen számára, vagy éppen a vevők ragaszkodnak a meglévő beszállítókhoz akkor is, ha a váltás előnyökkel járna és ez értékelhető lehet az árukapcsolásos magatartások esetén. A „hiperbolikus diszkontálás" azt jelenti, hogy a sze-

* Igazgató, Versenyjogi Kutatóközpont.

1 Van den Bergh, Roger and Camesasca, Peter D.: *European Competition Law and Economics: a comparative perspective.* Antwerpen; Oxford, Intersentia, 2001.

mélyek két időpontbeli azonos helyzetben a jelenlegi előnyöket túlbecsülik, akkor is, ha visszamenőlegesen ugyanezeket a helyzeteket hasonlóképpen értékelnék. E magatartás alapvetően befolyásolja a vállalatvezetők értékítéletét fúziós felvásárlások és a várható hatékonyságjavulás vonatkozásában. Az emberek egy potenciális veszteség lehetőségét sokkal rosszabbul élik meg, mint egy ugyanakkora nyereség lehetőségét, tehát sokkal inkább választanak egy tudott költségekkel járó megoldást, mint egy nem meghatározott előnnyel járót. Részben ez is magyarázat arra, hogy a gyártók miért alkalmaznak viszonteladási ármegkötéseket akkor is, ha nincs kapcsolódó hatékonysági előny. A „horgonyzó hatásnak" köszönhetően az eladók könnyebben tudják befolyásolni a legtudatosabb vásárlók magatartását is, hiszen ún. horgonypontokhoz viszonyítanak a fogyasztók egy döntési folyamatban. A túlzott önbizalom miatt az emberek túlbecsülik azt, hogy mennyit használnak egy terméket vagy mekkora előnyük származik belőle, továbbá alulbecsülik annak költségét. Részben az a folyamat is felelős a túlzott koncentrációkért. Az „utólagos előítélet" azt jelenti, hogy egy esemény bekövetkezésének lehetőségét annak alapján ítélik meg előzetesen, hogy mi történt ténylegesen. Így pl. a bírák alulértékelhetik, hogy egy adott versenykorlátozó magatartás a maga idejében teljesen racionális volt, mivel később nem valósult meg a versenykorlátozás.

Van den Bergh elmélyült ismereteket közvetít a könyv során végig. Az elsőre unalmasnak tűnő tagolás és fejezetek végül kifejezetten új ismereteket közvetítenek még a szakavatott olvasó és szakember számára.

Giuliano Amato, az olasz Alkotmánybíróság bírója, korábbi miniszterelnök és nem mellesleg az egyik legjobb versenyjogi rövid monográfia szerzője[2] a könyv által kiérdemelten írja az alábbi jellemzőket: *„A Bármerre vagyunk a világban, ebben a könyvben megtalálunk mindent, amit az antitrösztjogról szerettünk volna tudni."* Nyilvánvalóan ez nem a részletszabályokra igaz, hanem arra az átfogó gondolkodásra, amit a könyv közvetít a versenyjog jelen állásáról.

A könyv nem kommentár vagy kézikönyv, sokkal inkább hasonlít monográfia és tankönyv vegyítésére, amely meghatározza a célközönséget is. A könyvet elsősorban azoknak ajánlom, akik szeretik letisztázva látni a versenyjog egyes területeinek főbb kérdéseit. Van den Bergh kiváló szintézist ad, segít megérteni az elmélyült tudást igénylő kérdéseket, miközben nem bonyolítja túl az adott téma összehasonlító jogi és közgazdasági tárgyalását.

Van den Bergh, Roger and Camesasca, Peter D.: *European Competition Law and Economics: a comparative perspective*. Antwerpen ; Oxford, Intersentia, 2001.

Amato, Giuliano: *Antitrust and the Bounds of Power: The Dilemma of Liberal Democracy in the History of the Market*. Oxford, Hart Publishing, 1997.

2 Amato, Giuliano: *Antitrust and the Bounds of Power: The Dilemma of Liberal Democracy in the History of the Market*. Oxford, Hart Publishing, 1997.

Felhívás publikációk benyújtására

A Gazdasági Versenyhivatal (GVH) Versenytükör című szakmai lapjának szerkesztőbizottsága folyamatosan várja a versennyel foglalkozó jogi és közgazdasági tárgyú írásokat a tanulmányok, esetismertetések és szemle állandó rovataiba.

A Versenytükör a GVH kifejezetten szakmai közönségnek szóló jogi és közgazdasági folyóirata, amely évente két alkalommal, a nyári hónapokban, illetve év végén jelenik meg. A publikálásra szánt írások szerkesztőbizottságnak való megküldési határideje a 2018. nyári szám esetében **2018. április 30.**

A Szerkesztőbizottság különösen is várja a versenyjog aktuális vagy újszerű kérdéseivel foglalkozó tanulmányokat, recenziókat, illetve esetismertetéseket.

A formai követelmények betartásával elkészített írásokat a versenytukor@gvh.hu e-mail-címre küldhetik.

Bővebb információk, valamint a formai követelmények és a szerkesztési elvek elérhetők a Versenytükör www.gvh.hu GVH/kiadványok/Versenytükör menüpont alatt megtalálható honlapján, a szerzőknek szóló részben.

A Versenytükör Szerkesztőbizottsága

Gazdasági Versenyhivatal | *1054 Budapest, Alkotmány u. 5. Telefon: 472-8862, fax: 472-8860, www.gvh.hu*